

Encycl. G. 120.

27.

TUDOMÁNYOS GYŰJTEMÉNY

27

KATHOLIKUS
EGYHÁZI JOG

A CODEX IURIS CANONICI ALAPJÁN

II.

IRTA

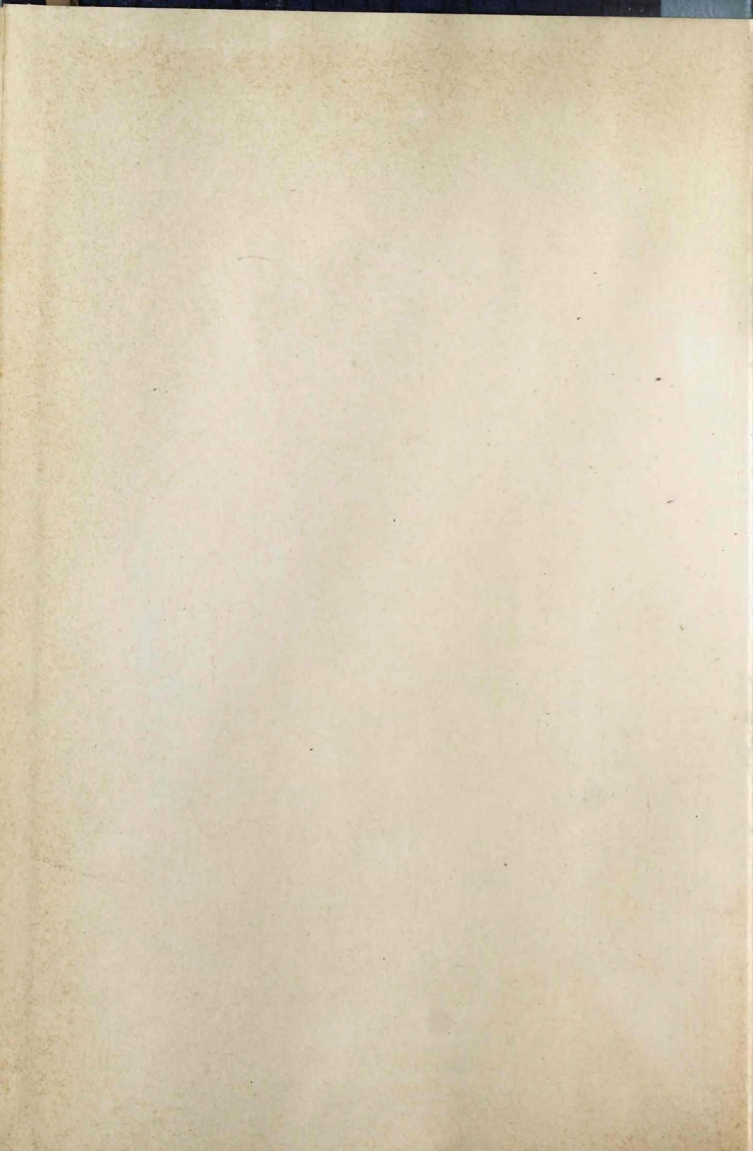
DR. KÉRÉSZY ZOLTÁN

NYILV. RENDES JOGTANÁR

A PÉCSI M. KIR. ERZSÉBET TUDOMÁNYEGYETEMEN

PÉCS
A DANUBIA KIADÁSA
1927

129019

Minden jog — a con-
pendium-készítés joga
is fenntartva

1927. 3687.

TARTALOM.

HARMADIK KÖNYV.

Egyházalkotmány.

Első fejezet.

Az egyház szervezetének főelvei.

	Lap
38. §. Az egyház lényege s fontosabb ismérvei	335
39. §. A klérus (κλήρος, ordo) és a világiak (λαός, plebs) rendje	339
40. §. Az egyháztagság (egyházjogi értelemben vett jogképesség). Életkor. Lakhely. Rokonság (consanguinitas) és sógorság (affinitas). Az erkölcsi (jogi) személyek. Az akarathány befolyása a fizikai és jogi személyek cselekvényeire. Praecedentia	342
41. §. Az egyházi hatalom	353
42. §. A hierarchia	357

Második fejezet.

Hierarchia ordinis.

43. §. Az ordinatio. 1. A felszentelő egyénben (ordinator) megkívántató kellékek	363
44. §. Az ordinatio. 2. A felszentelendőben (ordinandus, candidatus) megkívántató kellékek	372
45. §. Felmentés az irregularitas és az egyszerű akadályok alól	390
46. §. A felszentelést előkészítő cselekmények	393
47. §. A felszentelés aktusának szabályai, ritualis alakszerűségei	396
48. §. A klerikusoknak az egyházmegye (szerzetesrend) kötelékébe való felvétele (incardinatio) és abból való elbocsátása (excardinatio)	399
49. §. A klerikusok rendi jogai és kiváltságai	403
50. §. A papi rendhez tartozók kötelességei	416

IV

*Harmadik fejezet.**Hierarchia iurisdictionis.*

I. Az egyházi hivatalok általában.

	Lap
51. §. Az egyházi hivatalok és javadalmak	431
52. §. Az egyházi hivatalok alapítása (erectio seu constitutio beneficiorum)	439
53. §. Az egyházi hivatalok (javadalmak) megváltoztatása (innovatio beneficiorum)	442
54. §. Az egyházi hivatalok betöltése	451
55. §. Szabad adományozás (collatio libera)	458
56. §. Institutio canonica harmadik személy, illetve testület javaslata (praesentatio és nominatio) alapján. A magyar apostoli király kinevezési joga	465
57. §. A konfirmált választás	472
58. §. Postulatio	479
59. §. Egyszerű (megegerősítést nem igénylő) választás. Az apostoli szék betöltése	482
60. §. Provisio extraordinaria: a) pápai reservatio; b) devolutio; c) elbirtoklás; d) optio	493
61. §. A javadalomba való beiktatás (institutio realis seu corporalis, inthronisatio, installatio, investitura)	498
62. §. A kegyúri jog (jus patronatus) lényege és különböző nemei	500
63. §. A kegyúri jog tárgyai és alanyai	505
64. §. A kegyúri jog szerzésének módjai	507
65. §. A kegyúr jogai és kötelességei	512
66. §. A kegyuraság megszűnése és gyakorlásának felfüggesztése	518
67. §. A kegyúri jog Magyarországon	520
68. §. Az egyházi hivatal megüresedése	527
69. §. A javadalmak jogai és kötelességei	536
70. §. Iurisdictiono ordinaria és delegata	544
71. §. A klerikusoknak világi állapotba való visszahelyezése	557

HARMADIK KÖNYV.

EGYHÁZALKOTMÁNY.

ELSŐ FEJEZET.

Az egyház szervezetének főelvei.

38. §. Az egyház lényege s fontosabb ismérvei.

Möhler, Einheit der Kirche. 2. kiad. 1843. *Kaufmann*, Die Einheit, Katholicität und Apostolität der Kirche, dogmatisch und historisch nachgewiesen, 1858, *Kellner*, Verfassung, Lehramt und Unfehlbarkeit der Kirche (2. kiad.), 1874. *Göpfert*, Die Katholicität der Kirche, 1876. *Söder*, Der Begriff der Katholicität der Kirche und des Glaubens nach seiner geschichtl. Entwicklung, 1881. *Specht*, Die Lehre von der Kirche nach d. heil. Augustin. L. még a jelen tankönyv 1. §-ánál elősorolt műveket és a rendszeres dogmatikai s apologetikai irodalom köréből: *Chr. Pesch*, Praelectiones dogmaticae, 1897., tom. 7. *Schanz*, Apologie d. Christentums (3-ik kiadás), 1906. 3. Teil: Christus und die Kirche, 33. s köv. I. *B. Michelitsch*, Elementa Apologetica, 1904., 22. s köv. I., 135. s köv. I.

Az egyház lényegére s feladatára nézve a szentírásban Krisztusnak és az apostoloknak számos nyilatkozatával találkozunk. Ezek szerint az egyház Isten országa e földön,¹ Krisztus teste,² nyáj,³ amelynek

¹ Máté 3, 2.; 4, 17. és 23.; 5, 1. s köv. 6, 10.; 20, 1. s köv.; 22, 1. s köv.; 25, 1. s köv.

² Róm. 12, 4. s köv., I. Kor. 12, 12. s köv., Ezhes. 1, 22. s köv.

³ Máté 28, 19., Ján. 20, 21. Ap. csel. 20, 28.

előjárói s tanítói az apostolok és az ő utódjaik, akik Krisztusnak, mint láthatatlan főpásztornak vezetése alatt hirdetik a keresztény tanokat és kezelik a sacramentumokat, vagyis az isteni kegyelem látható eszközeit, jeleit; továbbá a szentírás az egyházat még Isten községe⁴ s égi hajlék (Βασιλεία τῶν οὐρανῶν)⁵ gyanánt is jelöli meg. Azonban sem a szentírás, sem az egyházi törvényhozás az egyháznak hivatalos meghatározását nem adja. Bellarminnak már általunk említett, de nem hivatalos definitiója⁶ és a szentírás nyilatkozatai alapján mégis a következő meghatározást tekinthetjük legmegfelelőbbnek: *Az egyház Krisztus által az emberi nem megváltására létesített s evégből bizonyos üdvesszökökkel felruházott intézet, amelynek láthatatlan feje Krisztus, látható feje pedig a pápa, mint Krisztusnak helytartója, illetve az apostoltfönöknek, Péternek törvényes utódja.*

Tehát az egyház a keresztény vallás fenntartására s a hívek lelki üdvének eszközlésére nem a hívek által kigondolt s nem általuk alapított intézet, hanem Krisztus alkotása, kizárólag az ő ténykedése útján létrejött szervezet,⁷ amelynek kötelékébe tartoznak mindazok, kik a keresztiséget érvényesen felvették. Az összes keresztények — s csakis ezek — tagjai a látható egyháznak.

Krisztus a megváltás végett csak egy egyházat létesített, ez az *egyetlen (una)* intézet, mely által az

⁴ Máté 5, 14. Ap. csel. 20, 28.

⁵ Máté 16, 19. I.; Kor. 3, 9. s köv.; Ephes. 2, 19. s köv.

⁶ De contro. christianae fidei. tom. II. prima contro. De eccles. milit. lib. III. cap. 2. (Coetus hominum unius et eiusdem fidei christianae professione et eorundem sacramentorum communionem colligatus, sub regimine legitimorum pastorum ac praecipue unius Christi in terris vicarii Romani Pontificis. L. jelen mű 1. §-át.

⁷ XIII. Leó, *Immortale Dei* constit. (1885 nov. 1.). Scherrer, Handb. I. 6. §.

emberiség üdve, megváltása eszközöltetik.⁸ Ebből önként következik az a tulajdonsága, hogy az *üdvözüléshez mulhatatlanul szükséges*,⁹ tehát hogy valóban Isten országa a földön. Továbbá az egyház *egyetemés (catholica)*,¹⁰ azaz helyi s időbeli határokhoz kötve nincsen, hanem minden népet örök időkre magába kell fogadnia,¹¹ *látható (visibilis)*,¹² *apostoli*, mert Krisztus az egyházi hatalmat az apostolokra s legfelsőbb fokon Péterre ruházta,¹³ *római, csalatkozhatatlan (quae errare non potest)*,¹⁴ *tökéletes társaság (societas perfecta)*, mely isteni alapítójá-

⁸ *Cyprian*, Epist. 70.: Et baptisma unum sit, et Spiritus sanctus unus, et ecclesia una, a Christo Domino supra Petrum origine unitatis et rationis fundata; továbbá Epist. 72. és De unitate eccles. c. 6. (Habere non potest Deum patrem qui ecclesiam non habet matrem.) *Ignat.* Ad Ephes. c. 5. és Ad Philad. c. 4. Ad Magnes. c. 7. Gratian: c. 18. C. XXIV. qu. 1. és az *Unam sanctam* bulla záradéka: Porro subesse Romano Pontifici omni creaturae declaramus, dicimus, definimus et pronuntiamus omnino esse de necessitate salutis, c. 1. Extrav. comm. 1. 8. *Möhler*, Einheit der Kirche, (2. kiad.) 1843. *Rhodes*, The visible unity of the cath. church, 1870. *Deby*, Die eine wahre Kirche, 1879.

⁹ *Origenes* (homil.) 3. in Jesum c. 5.: Extra hanc domum, id est extra ecclesiam nemo salvatur.

¹⁰ A καθολική ἐκκλησία kifejezést már a szentatyák használják; így *Ignatius* (ad Smyrn. 8, 2.). *Irenaeus* (contra haeres. I, 10. III, 11. IV, 36. V, 20.). *Söder*, Der Begriff der Katholizität der Kirche und des Glaubens nach seiner geschichtl. Entwickl. Würzburg, 1881.

¹¹ Et praedicabitur hoc evangelium in universo orbe. Euntes in universum mundum, praedicate evangelium omni creaturae. Euntes ergo docete omnes gentes. Máté, 24, 14.; 28, 19.

¹² Máté, 5, 14.

¹³ Ephes. 2, 20. *Tertullian*, De praescript. haeretic. c. 32.

¹⁴ Catech. Rom. pars. I. art. 9, c. 14. „... haec una Ecclesia errare non potest in fidei ac morum disciplina tradenda, cum a Spiritu sancto gubernetur.”

tól mindazokkal az eszközökkel (hatalom s jogosítványok) felruházott, amelyek ideális céljának megvalósításához szükségesek,¹⁵ végül *egyenlőtlenül szervezett társaság (societas inaequalis)*,¹⁶ mivel a) az egyháztagnak két rendre oszlanak, t. i. a *klerikusokra*, akik az egyházi hatalom birtokosai, tehát az egyház elöljárói és a *laikusokra*, akik az egyházi hatalomnak

¹⁵ *Societas perfecta*-nak az olyan közület mondható, amelynek minden egyéb emberi közületétől különböző célja van s az ennek megvalósításához szükséges eszközökkel rendelkezik (*Cocchi*, Comment. in Codicem Iuris Canonici (1921) I. 6. s köv. l.). Abból, hogy az egyház ily értelemben vett tökéletes társaság, szükségkép következik független, szuverén minősége is. Ezt különösen határozottan hangsúlyozza XIII. Leó *Immortale Dei* encyklikájában (1885 nov. 1.): „(Ecclesia) societas est genere et iure perfecta, cum adiumenta ad incolumitatem actionemque suam necessaria, voluntate beneficioque conditoris sui, omnia in se et per se ipsa possidet. Sicut finis, quo tendit ecclesia, longe nobilissimus est, ita eius potestas est omnium praestantissima, neque imperio civili potest haberi inferior, aut eidem esse ullo modo obnoxia. Revera Iesus Christus Apostolis suis libera mandata dedit in sacra, adiuncta tum ferendarum legum veri nominis facultate, tum gemina, quae hinc consequitur, iudicandi puniendique potestate.” *Leonis Papae XIII. allocutiones, epistolae, constitutiones aliaque acta praecipua* (ed. Désclée) II, 151. Az egyházi törvénykönyv az egyház függetlenségét és szuverénitását szintén számos helyen hangsúlyozza, pl. a tanítói hatalom (c. 1322. §. 2.), az egyházi vagyonjog (c. 1495. §. 1.), az egyházi törvénykezés (c. 1553. §. 1.), az egyházi büntetőjog (c. 2214. §. 1.) tekintetében. *Schönegger*, Die souveräne Kirche (Stimmen der Zeit, 1919. évf. márciusi szám, 453. s köv. l.) *J. Müller*, Die Souveränität der Kirche im Lichte der Wissenschaft und Staatenpraxis (Festschrift der Görresgesellschaft für Fel. Porsch, (1923) 58. s köv. l.).

¹⁶ Az egyháznak ebbeli minőségét nyomatékkal hangsúlyozta újabban X. Pius a francia szeparációs törvény ellen kibocsátott *Vehementer Nos* kezdetű encyklikájában (1906 febr. 10.) Acta S. Sed. XXXIX. (1906) 8. l.

nem részesei, de a klérusnak vannak alávetve; b) mivel az előjárók, a klérus tagjai sem egyenlő, de *különböző terjedelmű hatalom s jogositványok* birtokában vannak; tehát a reájuk ruházott egyházi hatalom terjedelme szerint köztük bizonyos alá- s fölérendeltség, azaz rangsorozat létezik, mely *hierarchiának* neveztetik.

39. §. A klérus (κλήρος, ordo) és a világiak (λαός, plebs) rendje.

Scherer, Handb. I. 7. és 8. §. Wernz, Ius decret. I. n. 20. s köv. Maroto, Institutiones, I. n. 484. Vermeersch-Creusen, Epitome, I. n. 200. Haring, Grundzüge d. kath. Kirchenrechts, I. 49. §. Eichmann, Lehrbuch, 40. §. Hilling, Die Bedeutung d. Cod. iur. canonici für d. kirchl. Verfassungsrecht (Antrittsvorles.) 1920.

Ámbár az egyház hivatása, t. i. az emberiség megváltása, lelki üdvének eszközlése örök időkre s minden népre szól, az egyházi hatalomnak mindazáltal nem az összes emberek, hanem csak az egyház *tagjai*, a *hívők* (fideles) vannak alávetve. Az egyházhoz tartoznak pedig vagyis annak hívei, tagjai mindazok, akik a *keresztséget érvényesen vették fel*; tehát az akatholikusok is, ha a katolikus egyház által érvényesnek elismert módon vannak megkeresztelve.

Az egyház tagjai (az összes kereszteltek) *két rendre* oszlanak, ú. m. a *papok* (κλήρος, ordo) és a *világiak* (λαός, plebs) rendjére. Az egyházi hatalomban való részesedés csak az előbbieket illeti, míg az utóbbiak minden tekintetben alá vannak vetve az egyház törvényeinek, illetve hatalmának, de ebben nem részesednek.

A papi rendhez tartozók *klerikusoknak* (clerici) neveztetnek és pedig, mint Szent Hieronymus mondja, azért, „quia de sorte sunt Domini, vel quia

ipse Dominus sors, id est pars clericorum est".¹⁷ Hogy az egyházi hatalomnak és pedig akár a potestas ordinis-nak, akár a potestas iurisdictionis-nak birtokosai, viselői csakis a klerikusok lehetnek, ezt a Codex Iuris Canonici világosan kimondja. („Soli clerici possunt potestatem sive ordinis sive iurisdictionis ecclesiasticae . . . obtinere“, c. 118.)

A klerikusokkal szemben a többi megkereszteltek alkotják a hívő népet, a *világiak* rendjét (*λαός*, *plebs*, *laici*), mint ahogy a szentírás és az egyházi atyák nyomán megjelölni szokásba jött. Ámbár a laikusok az egyházi hatalomban való részesedésből kizárva, s az egyház jogi álláspontja szerint első sorban csakis kötelességeik vannak, mindazáltal az egyház kötelekébe való tartozásuk alapján őket bizonyos jogok is megilletik,¹⁸ ú. m. joguk van az egyház jótéteményeiben való részesedésre (egyházi megáldások, az egyház imáiban s áldozataiban való részvétel),¹⁹ s jogos igényeik törvénytelen visszautasítása esetén panaszemelésre, illetve előterjesztésre (*supplicatio*); sőt esetleg különös jogcím alapján keresetindításra is az illetékes egyházi hatóságnál. De első sorban mégis csupán kötelességeik vannak s ezek főleg a következők: az egyház tanait, hitcikkelyeit elfogadni tartoznak, alá vannak vetve minden tekintetben az egyház hatalmának, főleg az egyházi törvényeknek, az egyházi ható-

¹⁷ Ep. 52. ad Nepotian. 5. (c. 5, C. XII. qu. 1.) Mig *Augustinus* szerint az elnevezés onnan ered, hogy az apostolok testületének kiegészítése (Mátyás püspökkel) sorshúzás útján történt; Zsolt. 47, n. 19.; c. 1. D. XXI.

¹⁸ *Haring*, Das Laienelement in der Verf. und Verwalt. d. Kirche (Theologie u. Glaube, 1911. évf. 190. s. köv. 1.) *R. Senti*, Begründung, Rechte und Pflichten des Laienstandes nach der Schrift und dem neuen kirchl. Gesetzbuch, 1919.

¹⁹ c. 682.

ságok iránt engedelmességgel s a papi rend irányában tisztelettel (reverentia) viseltetni kötelesek (c. 119.). A klerikusok és a világiak rendjének megkülönböztetése — mint ezt a Cod. Jur. Can. is kimondja (c. 107.) — isteni jogon (*ex divina institutione*) alapul.

A klérusba való felvétel a *prima tonsura* által történik (c. 108. §. 1.); azonban bárha ez által a klerikusú minőség megszerzettetik is, még ez nem biztosítja a klérust illető megannyi általános kiváltságok elnyerését (a *privilegium canonis* azonban általa megszerzettetik) s ezért tulajdonképen az *ordináltak tekintetők klerikusoknak*, illetve mint ezt a CIC. is mondja, a klerikusok az ordo által különböznek a világiaktól („Ordo ex Christi institutione clericos a laicis in Ecclesia distinguit . . .” c. 948.).

A *szertetesek* vagy klerikusok vagy világiak lehetnek (c. 107.) s ezért külön *rendet nem alkotnak*. Azonban mégis a keresztelteknek egy külön kategóriája gyanánt tekintendők annyiban, amennyiben az evangéliumi tanácsok (szegénység, szüzesség s engedelmesség) követésére különleges kötelezettséget vállalván, ekép magukat sajátos, úgy a klerikusoktól, mint a laikusoktól különböző módon szentelik Istennek szolgálatára. Erre való tekintettel az egyházi törvénykönyv a személyi jogot *három részben tárgyalja*, ú. m. először a *klerikusokról*, aztán a *világiakról* s végül a *szertetesekről* szól.

Előzőleg azonban a Cod. iur. can. az összes rendekre vonatkozó általános szabályokat tartalmazza, ú. m. szól az egyház kötelékébe való felvételről, vagyis az egyháztagságról, az életkorról, a lakhelyről, a rokonságról, a ritushoz tartozásról, a fizikai és erkölcsi (jogi) személyekről, az akarathánynak a fizikai s jogi személyek cselekményeire való befolyásáról és a személyek közti rangsorozatról (*praecedentia*).

40. §. Az egyháztagság (egyházi jogi értelemben vett jogképesség). Életkor. Lakhely. Rokonság (consanguinitas) és sógorság (affinitas). Az erkölcsi (jogi) személyek. Az akarathiány befolyása a fizikai és jogi személyek cselekvényeire. Praecedentia.

Az egyház kötelékébe való felvétel, vagyis az egyháztagság megszerzése a *keresztség* sacramentumának érvényes felvétele által történik (c. 87.). A keresztség egyrészt szent cselekvény, sacramentum, másrészt az egyháztagság megszerzését biztosító fontos jogi aktus. Altala az egyén az egyház jogi szabályainak lesz alárendelve. Ez az alárendeltség pedig a megkeresztelt egyén számára egyrészt bizonyos jogokat biztosít, másrészt reá bizonyos kötelelességeket ró. A meg nem keresztelteknek azonban sem jogai nem lehetnek az egyházban, sem pedig az egyház törvényei őket nem kötelezik.²⁰

le A keresztség sacramentuma eltörölhetetlen jelleget (*character indelbilis*) eredményez. Ezért aki egyszer megkereszteltetett, az az egyháztagságot soha el nem veszítheti, sem pedig az egyház kötelékéből ki nem rekeszthető. Az egyháztagságból eredő jogok bizonyos esetekben (pl. egyházi fenyték, így excommunicatio, c. 2257. s köv., személyes interdictum, c. 2275.) folytán felfüggesztetnek ugyan,²¹ de az egyházhoz tartozás nem szűnik meg; s ámbár az excommunicált egyénnek az egyháztagságból eredő jogai teljesen felfüggesztvék, az excommunicatio az egyház irányában való kötelesegeit nem érinti. Az érvényesen megkeresztelt akatholikusok (haeretici, schismatici) is tagjai az egyháznak.

²⁰ De a ius divinum szabályai kötelezik a nem keresztelteteket (infideles) is.

²¹ A sacramentumokat, kivéve a keresztséget és a gyónást, a súlyos bűnben levők fel nem vehetik.

tehát alá vannak vetve az egyházjogi szabályoknak, de az egyháztagsággal járó jogokból jobbra kirekesztetnek (c. 87., 1325. §. 2.). Egyébiránt az akatholikus keresztényeket az egyháztagságból folyó kötelelességek egynémelyike (pl. az eljegyzés és a házasságkötés törvényes formájának megtartására való kötelezettség [c. 1099. §. 2.]) nem terheli.

Életkor. A természetes személyek, ha 21-ik életévüket betöltötték, *nagykorúak (maiores)*, különben pedig *kiskorúak (minores)*. A kiskorúak ismét vagy *serdültek (puberes)*, vagy *serdületlenek (impuberes)* lehetnek. A serdültség korát a fiúk a 14-ik, a nők a 12-ik életév betöltésével érik el.²² Az ezen koron aluliai serdületlenek. Közülük a hetedik életévüket még be nem töltötték gyermekkorúak (*infantes, pueri, parvuli*), akiknek a jog szerint eszük használatára való képességük nincsen (c. 88.).

A nagykorúak jogaik teljes és korlátlan gyakorlata-ra képesek (c. 89.). Kiskorúak ellenben jogaikat szüleik vagy gyámjuk útján gyakorolhatják, de egynémely vonatkozásban ők is lehetnek önjogúak, illetve a szülői vagy gyámi hatalom alól mentesek.²³ A gyer-

²² Érvényes házasság kötéséhez azonban férfiaknál a betöltött 16-ik, nőknél a betöltött 14-ik életév kívántatik meg (c. 1067.). A kódex előtti jog szerint úgy a férfiak, mint a nők a serdültség korának elérével (tehát férfiak a 14-ik, a nők a 12-ik életév betöltésével) érvényes házasságot köthettek.

²³ Így a keresztség felvétele (c. 745. §. 2. n. 1.), bér-málás (c. 788), oltári szentség (c. 854.), gyónás (c. 96.), utolsó kenet (c. 940.) s a papi rendbe való belépés (c. 971, 973, 976.) szempontjából; a házasságkötést illetően pedig a szülőknek s gyámnak csupán tanácsadó joguk van (c. 1034.). A kiskorúság a bűnösségnél a beszámítást egyhító körülmény (c. 2230), az impubes poenae latae sententiae alá nem eshetnek (c. 2230.), míg a puberes már bűncselekvény elkövetésére képesek (c. 2209. §. 1—3.) Azon kérdést illetően, hogy kiskorúak magukat szerződésileg mennyiben kötelezhetik, az illető hely polgári törvényei lesznek irányadók (c. 1529.).

mekeknek s a tartós lelki betegségben szenvedőknek nincs cselekvési képességük (*sui non compos*) s ezért az egyház törvényeinek nincsenek alávetve (c. 12.) s delictumot nem követhetnek el (c. 2201. §. 1., 2230.).

Származási hely (locus originis) és lakhely. Valamely egyénnek származási helye (*locus originis*) az a hely, ahol az ő születésekor atyjának, törvénytelen születésű egyénnél pedig az anyának lakhelye vagy vélelmezett lakhelye (*quasidomicilium*) volt. Lakhelyenküliek (vagi) gyermekeinél a születésnek, lelencknél megtaláltatásuknak helye a származási hely (c. 90.).

Lakhely (domicilium) az a hely, ahol az egyén állandóan való ottmaradási szándékkal tartózkodik, vagy ahol már tíz év óta megszakítás nélkül lakik (c. 92. §. 1.). *Vélelmezett lakhely (quasidomicilium)* az a hely, ahol az egyén oly szándékkal tartózkodik, hogy az év nagyobb részét ott fogja tölteni, vagy ahol tényleg az év nagyobb részében tartózkodik (c. 92. §. 2.). Előbbi esetben az ott való megtelepedéssel a lakhely tüstént, utóbbi esetben a megtelepedés után félév múlva szereztetik meg (c. 92. §. 1. és 2.).

Mindazoknak, akik nem önjogúak, u. m. feleség, kiskorúak, lelki betegek, annak lakhelye szolgál lakhelyül, akinek hatalma alatt állanak (férj, atya, gyám, gondnok lakhelye) és ez törvényes lakhelynek (*domicilium necessarium*) neveztetik; de a gyermekkort meghaladott (hetedik életévüket betöltött) kiskorúak és a feleség *quasidomicilium*-ot, s a férjüktől a toro et mensa elvált nők saját lakhelyet is szerezhhetnek (c. 93. §. 2.). A fogadalmat letett szerzetesek lakhelyéül az a konvent szolgál, amelybe felvétettek (c. 487.).

A lakhely s vélelmezett lakhely (*quasidomicilium*) az egyházi jog szerint *parochialis (domicilium*

illetve *quasidomicilium parochiale*) vagy egyházmegyei lakhely (*domicilium*, illetve *quasidomic. dioecesanum*) lehet aszerint, amint valamely parochiához, avagy valamely egyházmegyéhez (apostoli vikariatus-hoz vagy praefecturához) való tartozást fejez ki (c. 92. §. 3.) Mindenkinek a lakhelye, illetve *quasidomiciliuma* plebánusa a *saját parochusa*, annak püspöke a saját püspöke (*suus, proprius episcopus, ordinarius*). A csupán egyházmegyei lakhellyel (vagy *quasidomicilium-mal*) bírónak épúgy, mint azoknak, akiknek sem parochiai, sem egyházmegyei lakhelyük nincsen (vagi), saját *parochusa* és püspöke az a *parochus* s püspök, akinek parochiája, illetve megyéje területén tényleg tartózkodnak (c. 94.).

A lakhely és *quasidomicilium* elveszítettik az onnan vissza nem térés szándékával (*animus non revertendi*) való eltávozással (c. 95.). A lakhelyéről, illetve vélelmezett lakhelyéről így eltávozó *lakhely nélkülinek* (*vagus*) tekintetik mindaddig, míg a c. 92. §. 1. értelmében új lakhelyet vagy *quasidomicilium*-ot nem szerez (c. 95.). A törvényes lakhely (c. 93. §. 1.) az onnan való eltávozással nem szűnik meg.

Valamely helyhez való viszonyukat tekintve a természetes személyek lehetnek 1. *incolae*, akik t. i. lakhelyükön, 2. *advenae*, akik *quasidomiciliumukon* tartózkodnak; 3. *peregrini*, akik lakhelyükön vagy *quasidomiciliumukon* kívül tartózkodnak és 4. *vagi*, akiknek sem lakóhelyük, sem *quasidomiciliumuk* nincsen (c. 91.).

Rokonság és sógorság. A vérségi kötelék szempontjából az egyházi jog megkülönböztet *rokonságot* és *sógorságot*. *Rokonság* (*consanguinitas*) keletkezik több személynek egymástól való leszármazása által, történjék az akár közvetlenül, akár közvetve, azaz harmadik személy útján, mely utóbbi esetben a rokonság egy közös törzstől való leszármazáson nyugszik.

Azok, akiknek egyike a másiktól származik, *egyenes ági*, azok pedig, akik valamennyien egy közös elődtől származnak le, *oldalági rokonok*. Az egyházi jog u. n. *utánzott rokonságot* is ismer, amely törvényesen, illetve mesterségesen keletkezett rokoni köteléket jelent. Ez ismét lehet vagy *lelki rokonság* (*cognatio spiritualis*), amely a keresztségből s a bérnálásból (c. 768., 797., 1079.) ered, vagy *törvényes rokonság* (*cognatio legalis*), amely adoptio útján keletkezik (c. 1059., 1080.). *Sógorság* (*affinitas*) áll fenn az egyik házastárs és a másiknak rokonai között, a házastársak akár el nem hált (*matrimonium tantum ratum*), akár elhált házasság (*matrimonium ratum et consummatum*) kötelékében álljanak (c. 97.).²⁴

A rokonság közelebbi megállapítása egyenes ágon rokonságban levő két egyén közt a rokonságot közvetítő nemzések száma alapján, vagyis azon szabály szerint történik, hogy annyi fokú a rokonság, ahány a nemzések száma vagy ahány a személy, a törzs leszámításával („*tot gradus, quot generationes*“; „*tot gradus quot personae una dempta scil. stipite*“). Oldalrokonok közt azonban a számítás egyiküknek a közös törzstől való rokonsága, illetőleg az ezt közvetítő nemzések alapján eszközendő s ha egyiknek rokonságát a közös törzstől több nemzés közvetíti, mint a másikat, úgy a hosszabb ágbeli ro-

²⁴ A kódex előtti jog szerint sógorság akár házasságban való, akár házasságon kívüli nemi érintkezés alapján (*ex copula perfecta carnali sive licita sive illicita*) keletkezhetett. *Ex copula illicita* a mai jog szerint sógorság nem származik, sem pedig a jóhiszeműleg kötött érvénytelen házasságból (*matrimonium putativum*). Jelenleg továbbá a végre nem hajtott érvényes házasságból (*ex matrimonio rato, sed non consummato*) is keletkezik sógorság, míg a korábbi jog szerint a végre nem hajtott házasságból csak *quasi affinitas* vagy *publica honestas* származott.

konságot közvetítő nemzések száma alapján történik a rokonság megállapítása. A sógorság számítása akár egyenes, akár oldalági legyen az, mindig a másik házastárs megfelelő rokonsága alapján igazodik (c. 97.).

A ritushoz tartozás. A Codex iuris canonici szerint az egyház nyugati vagy latin és keleti (egyesült) egyházra oszlik (c. 1.), amely utóbbinál ismét különböző, u. m. görög, örmény, syr, marónit, chaldaeus és kopt ritus különböztethető meg. Az egyházi törvénykönyv kánonai csak a nyugati egyházra kötelezők, kivéve, ha olyan rendelkezést tartalmaznak, amely a dolog természeténél fogva a keleti egyházra is vonatkozik (c. 1.). Így a ritushoz tartozást s az egyik ritusról valamely másik ritusra való áttérést szabályozó 98. kánon a keleti egyházat is kötelezi.

A ritushoz tartozás tekintetében a keresztség a határozó; aki tehát a latin ritus szerint kereszteltetett meg, az a latin ritushoz, s aki a keleti ritus szerint lett megkeresztelve, az a keleti ritushoz tartozik.²⁵ Azonban e szabály alól kivétel van az esetben, ha a keresztelést idegen ritusbeli pap a törvény kijátszásával vagy szükségből (mert saját ritusbeli pap nem volt igénybe vehető) végezte, vagy ha az apostoli szék dispensatio útján megengedte, hogy valaki egy meghatározott ritus szerint kereszteltessék meg, de mégse e ritushoz tartozzék (c. 98. §. 1.).²⁶

Az apostoli szék engedélye nélkül senki más ritusra nem térhet át (c. 98. §. 3.). Szigorúan tiltva van,

²⁵ A c. 765. szerint a gyermek a szülők ritusa szerint keresztelendő meg s ha a szülők különböző ritushoz tartoznak, az atya ritusa szerint, hacsak a partikuláris jog mást nem rendel. Ha az egyik fél haeretikus vagy schismaticus, úgy a keresztelésnek a katolikus fél ritusa szerint kell történnie.

²⁶ Így a ruthének Délamerikában a latin ritus szerint kereszteltetnek meg, de a görög ritushoz tartoznak. Congr. de Propag. Fide 1914 aug. 19. döntése (Acta Ap. Sed. VI. 458.).

hogy a papok valakit más rítusra való áttérésre kényszerítsenek (c. 98. §. 2.). A nő a házasságkötés alkalmával vagy a házasság tartama alatt tetszés szerint áttérhet férje rítusára; de a házasság megszűntével saját rítusára térhet vissza, hacsak a partikuláris jog más rendelkezést nem tartalmaz (c. 98. §. 4.). Az ol-tári szentséget, sőt szükség esetén a többi sacramentumokat is, a keresztények bármely rítus szerint felvehetik; azonban bármily hosszú idő óta követett ily gyakorlat a kereszttség útján nyert rítushoz tartozás tekintetében változást nem eredményezhet (c. 98. §. 5.).

Erkölcsei (jogi) személyek. Az egyházi jog a természetes személyeken kívül *erkölcsei (jogi) személyeket* (*personae morales*) is ismer (c. 99.), amelyek lehetnek *testületiek* (*personae morales collegiales*) és *testületi minőséget nélkülözők* (*personae morales non collegiales, universitates bonorum*). Az előbbieket emberi közületek, illetve egyesületek, mint a káptalan, bíbornokkollégium, szerzetes rend, egyházi társulat (*societas*) (c. 676.) s létrejöttükhöz legalább három fizikai személy kívánatik meg (c. 100. §. 2.). Az utóbbiak jogilag szervezett s jogi uralom gyakorlására képes vagyonszösszességek, amelyek intézetek vagy alapítványok lehetnek, u. m. az összegyház (c. 100. §. 1.), az egyetemek (c. 2332.), seminariumok (c. 99.), beneficiumok (c. 99, 1409.) stb.

Az összegyház s az apostoli szék a jogi személy minőségét isteni rendelésből (*ex ipsa ordinatione divina*) bírják; a többi alsóbb rendű jogi személyek pedig vagy az egyházi jog rendeléséből, vagy az illetékes egyházi hatóság jóváhagyása alapján (c. 101. §. 1.). A jogi személyek, legyenek akár testületek, akár nem collegialis jogi személyek, a kiskorúakkal azonos szempont alá esőknek tekintetnek (c. 100. §. 3.).

A *personae morales collegiales* akaratukat hatá-

rozathozatallal fejezik ki (c. 101.). Ez pedig, hacsak kifejezetten más nem rendeltetik, abszolút szótöbbséggel történik, amely az érvénytelen szavazatok levonásával állapíttatik meg (c. 167, 169, 170.). Ha azonban kétszeri szavazás után sem sikerül abszolút többséget elérni, harmadszori szavazásnál elég a relativ szótöbbség. És ha ekkor relativ többséget sem sikerül elérni, úgy az elnök szavazata dönt. Ha választásról lenne szó és az elnök döntési jogával élni nem akar, úgy megválasztottnak az tekintendő, aki akár felszentelésre, akár fogadalomtételre, akár életkorra nézve idősebb. Olyan ügyeknél avagy cselekvényeknél, amelyek a testület megannyi tagját egyéenkint (uti singulos) érdeklik (pl. ha az egyes tagok jól megszerzett jogairól vagy reájuk rovandó terhekről lenne szó), a határozathozatalhoz a szavazatok egyhangúsága kívántatik meg (c. 101. §. 1.)²⁷

Testületi minőséget nélkülöző jogi személyek aktusainál a különleges (intézeti vagy alapítványi) statutumok s a közönséges jognak az illető jogi személyre vonatkozó rendelkezései lesznek határozók, tehát pl. az egyházi alapítványokra a c. 1182—1186, semináriumokra a c. 1357, 1368, 1371, a beneficiumokra a c. 1476—1483, a kegyes intézetekre a c. 1489—94, az apostoli székre a c. 262 rendelkezései.

A jogi személy természetszerűleg s rendeltetésénél fogva állandó létre hivatott (*perpetua est*). Mindazonáltal *megszűnik* a) ha a törvényes felsőbbség eltörli; b) ha működése már száz éve szünetel (c. 102. §. 1.). A collegialis jogi személy (testület) pedig minden jogával egyetemben fennmarad, még ha csupán egyetlen tagja van is (c. 102. §. 2.). Sőt az utolsó életben levő tag halálával sem enyészik el, hanem — törvényes fikcióval — továbbra is létezőnek tekintetik s

²⁷ Reg. iur. 29. in VI.^{to}

csak a testület utolsó tagjának halálától számított száz év múlva szűnik meg.

A jogi személy előjárója s bármely más egyházi felsőség (előjáró) is hivatali hatáskörében általában szabadon rendelkezik, tehát harmadik személy hozzájárulásához kötve nincs, sem annak tanácsát kikérni nem tartozik. Különösen pedig a pápa, mint az egyházi teljhatalom (*plenitudo potestatis*) birtokosa (c. 218. §. 1.), teljesen szabadon gyakorolja a maga hatalmát. Az *ordinarius* (püspök, káptalani helyettes stb.) azonban sok esetben a káptalan, a szerzetrend előjárója pedig a konvent hozzájárulását tartozik kieszközölni, vagy legalább annak tanácsával élni. Ha a jog azt rendeli, hogy a jogi személy előjárója vagy más felsőség valamely cselekvényt csak bizonyos személyek *hozzájárulásával végezhet*, úgy az illető cselekvény, ha azt az előjáró azoknak hozzájárulása nélkül végezné, *érvénytelen* (c. 105. n. 1.). Ha azonban az előjáró cselekvényéhez csak bizonyos egyének *tanácsa* szükséges, úgy, ha azok szavazata ellenére cselekszik, a cselekvény nem érvénytelen, hanem csupán *meg nem engedett* lesz, feltéve, hogy a tanácsadásra jogosítottak mellőzését nyomós tekintetek nem indokolják (c. 105.).

Ha hozzájárulás kinyerése, illetve tanácsadás végett többekhez (pl. káptalan tagjai, több kegyúr stb.) kell fordulni, úgy ezek avégből szabályszerűleg meghívandók; a káptalan, konvent avagy tanács ilyenkor közös tanácskozás és határozathozatal céljából való ülésre hívandó össze (c. 105. n. 2.).

Az akarathiány befolyása a személyek cselekvésére. Az akarathiálynak a fizikai vagy jogi személyek cselekvényeire (egy vagy kétoldalú jogügyleteire) való befolyását illetőleg a mai egyházi jog a következőket rendeli:

a) a külső fizikai vagy erkölcsi *kényszer*, amely-

nek az illető személy ellenállni nem képes (vis absoluta, maioris rei impetus, cui resisti non potest), a cselekvényt ipso iure érvénytelenné teszi (c. 103. §. 1.);

b) súlyos félelem hatása alatt történő cselekvés vagy nyilatkozat érvényes lesz ugyan, de akár a fél kérelmére (actio rescissoria, c. 1684—1686.), akár hivatalból bírói ítélettel érvényteleníthető (c. 103. §. 2.). A félelemnek azonban súlyos fenyegetés folytán keletkezettnek, illetve olyannak kell lennie, amely bátor férfit is megingat (*metus gravis*). Ezzel azonos jelentőségű a *metus relative gravis*, t. i. amely magában véve *metus levis*, azonban könnyebben befolyásolható egyénre (nők, gyermekek) gyakorolt hatása folytán súlyos gyanánt, vagyis mint *trepidatio mentis* veendő. A félelemnek fenyegetés következtében előidézettnek kell lennie, vagyis szükséges, hogy a fenyegetés és a megtámadott cselekvés közt causalis összefüggés legyen. Végül szükséges, hogy a félelem jogellenesen idéztessék elő (*iniuste incussus*).

Bizonyos esetekben azonban a félelem hatása alatt létrejött cselekvény — a jog kifejezett rendelkezése szerint — érvénytelen lesz; mint pl. választásnál való szavazás (c. 169. §. 1. n. 1. s 166.), hivatalról való lemondás (c. 185), novitiushoz bocsátás (c. 542. n. 1.) s szerzetesi fogadalom (c. 572. §. 1. n. 4.), házasság (c. 1087), házasságkötésnél való assisztálás (1095. §. 1. n.), fogadalom (c. 1307. §. 3.) és büntetés elengedése (c. 2238.) esetén;

c) *dolus* (magánjogi csalás, szándékos megtévesztés)²⁸ esetében ugyanaz az elv nyer alkalmazást, mint a *metus gravis* s *relative gravis* fennforgásánál, t. i. a cselekvény (jogügylet) a sérelmet szenvedett kérelmére vagy hivatalból bírói ítélettel érvényteleníthető.

²⁸ A büntetőjogi *dolus*ról az egyházi büntetőjog körében fogunk szólni.

De bizonyos cselekvények, ha dolus-szal vitettek végbe, érvénytelenek lesznek, pl. szavazat a választásoknál (c. 169. §. 1, 1°.), egyházi hivatalról való lemondás (c. 185), noviciatusba lépés (c. 542. n. 1), szerzetesi fogadalom (c. 572. §. 1. n. 4.);

d) *lényeges* avagy oly *tévedés*, mely a cselekvény multhatatlan feltételét (conditio sine qua non) érinti, a cselekvényt propter defectum consensus érvénytelené (c. 104), nem lényeges pedig megtámadhatóvá teszi (a c. 1684—1689 értelmében); de szerződéseknél bizonyos esetekben a lényegtelen tévedés is a cselekvény érvénytelenségét eredményezi (c. 104.).

Rangsor (praecedentia). Minden hierarchiailag szervezett társaságban, illetve intézetben, tehát az egyházban is a rangsornak (praecedentia) nagy jelentősége van. A különböző fizikai és jogi személyek közti rangsorra nézve — eltekintve egynémely hierarchiai állásra vonatkozó különleges szabályozástól (pl. c. 408 a káptalanra nézve) — általában a következő szabályok irányadók:

1. Valamely egyházi személy képviselője a képviselt személynek a rangját élvezzi, de zsinatokon s hasonló jellegű gyűléseken (pl. püspöki értekezleteken) a képviselőket a hasonrangú rendes tagok utáni ülés illeti. 2. Azt, akinek valamely physikai vagy jogi személy felett hatalma van, ezzel szemben a praecedentia joga is megilleti. 3. Oly egyházi személyek közt, akiknek egyike sem bír a másik felett hatalommal, a praecedentia tekintetében a hivatalkor (tempus promotionis), ha ugyanazon időben nyerték el a hivatalt, a felszentelés ideje (tempus ordinationis) és ha ugyanazon időben szenteltettek fel, az életkor határoz. 4. A ritus különbözősége a praecedentia kérdésénél nem jó figyelembe (c. 106. n. 1—4.). 5. Ugyanazon nemű s rangú jogi személyek közt azt illeti a praecedentia, amelyik ennek békés birtokában van s ha a békés bir-

toklás vitás, úgy az elsőség a kérdéses helyen régebben keletkezett jogi személyt illeti. Ugyanazon testület (collegium) tagjainál a rangelsőbbiségre nézve a testületi szabályok, aztán a jogszerű szokás és mindezek hiányában a közönséges jog rendelkezései a határozók (c. 106. n. 5.). 6. Az ordinariusnak a joga s feladata megyéjében a iurisdictionja alatt levők közt a praecedentiát — a közönséges jog szabályaira, az egyházmegyei törvényes szokásra és az illető alárendeltek hivatalára való tekintettel — megállapítani; továbbá ugyancsak ő jogosult a praecedentia körül megyéjében felmerült vitákat sürgős esetekben eldönteni és pedig még exemptekre vonatkozóan is, ha ezek mint testületek (collegialiter) szerepelnek (pl. processiók alkalmával, c. 106. n. 6.). A püspök döntése ellen a S. Congr. Concilii-hoz lehet felebbezni (c. 250. §. 3), de a felebbezésnek nincs felfüggesztő hatása. 7. A pápai udvarhoz tartozók rangsorát különös privilegiumok, szabályok és szokások határozzák meg (c. 106. n. 7.). A praecedentia-hoz való jog büntetésből elvonható (c. 2291. n. 11.).

41. §. Az egyházi hatalom.

Schneemann, Die kirchliche Gewalt und ihre Träger, (Stimmen aus Maria-Laach, VII.) 1867. *Gitzler*, De fori interni et externi differentia et necessitudine, 1867. *Wernz*, Ius decret. II. 2. s köv. I. *Scherer*, Handb. I. 7. §. *L. Schnell*, Die Gliederung der Kirchengewalten (Theol.-Quartalschrift LXXI. (1889) 387. s köv. I.) *Perathoner*, Forum internum und forum externum im kirchl. Strafrecht (Theol.-prakt. Quartalschr. LXX. (1917) 443. s köv. I.). *Maroto*, Instit. I. n. 488, 573. és 574. *Sägmüller*, Lehrb. 10. §. *Haring*, Grundzüge, 20. §.

Az egyházi hatalom (potestas ecclesiastica) azoknak a képességeknek és jogositványoknak összessége, amelyekkel Krisztus az egyházat felruházta avégből, hogy hivatását, az emberi nem megváltását az idők

végezetéig teljesíthesse. Az egyházi hatalom, tárgyi tartalmát tekintve, hármas irányban nyilvánulhat s ehez képest *tanító (potestas magisterii)*, *kegyosztó (pot. ministerii sive ordinis)* és *kormányzó hatalom (pot. jurisdictionis seu imperii)* lehet.²⁹ E felosztás azal szokott indokoltatni, hogy úgy Krisztus, mint az apostolok prófétái (tanítói), papi és pásztori (kormányzó) tisztet végeztek.

De helyesebb azon régi, nevezetesen aquinói Szent Tamástól³⁰ eredő osztályozás, mely az egyházi hatalomnak két ágazatát különbözteti meg, ú. m. *potestas ordinis*-t és *potestas iurisdictionis*-t.³¹ A *potestas ordinis* jelenti a hívek lelki üdvének eszközzésére, tehát az egyház spiritualis céljainak megvalósítására irányuló hatalmat, illetve evégből bizonyos üdvközvetítő szent cselekmények véghezvitelére való belső képességek egyetemét. A *potestas iurisdictionis (seu regiminis)* pedig egyrészt a *potestas ordinis*-szal biztosított képességeket feltételező szent cselekmények végzésére való felhatalmazást, másrészt az ezen képessé-

²⁹ Az egyházi hatalomnak hármas felosztását, amelyet főleg Walter (Lehrb. des Kirchenrechts aller christl. Konfessionen, 14. §.) hangoztatott nyomatékosan, Krisztus következő nyilatkozataival indokolják: Data est mihi omnis potestas in coelo et in terra: euntes ergo docete omnes gentes, ... docentes eos servare omnia quaecunque mandavi vobis, Matth. 27, 18—20. (pot. magisterii); accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittuntur eis et quorum retinueritis retenta sunt, Ioann. 20, 21. és: Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei, I. Cor. 4, 1. ... Et tibi dabo claves Regni coelorum, Matth. 16, 19. és 18, 18. (pot. ministerii); Pasce agnos meos ... pasce oves meas, Ioan. 21, 15, 17., ahol is a nyájlegeltetés alatt a kormányzó hatalom (imperium, regimen) értetik.

³⁰ Summa theol. II, 2. Qu. 39. a. 3. Catech. Rom. P., II. c. 7. qu. 6. és 7.

³¹ A Cod. iur. canonici is a kettős felosztást (dichotomia) követi, c. 116.

gektől független cselekményeknek, ú. m. az egyház kormányzatára irányulóknak végzésére vonatkozó jogosítványokat tartalmazza.

Amennyiben a potestas jurisdictionis a belső embert érinti, illetve a híveknek istenhez való viszonyára vonatkozik, *iurisdictionis fori interni seu conscientiae (poli)*-nak mondatik, mely ismét *iurisdictionis sacramentalis (poenitentialis)* vagy *extrasacramentalis* lehet.³² Amennyiben pedig a potestas iurisdictionis az egyház külső viszonyainak rendjét érinti, *iurisdictionis fori externi*-nek neveztetik, amely lehet törvényhozó, jogszolgáltató, kormányzati (igazgatási) és tanítói hatalom.

A potestas ordinis megszereztetik egy ünnepélyes, sacramentalis cselekvény, t. i. *ordinatio* által, amely biztosítja a spiritualis képességet az *üdvkövetítő cselekvények (sacramentum, sacramentalia)* érvényesen (*valide*) való végzésére. A potestas iurisdictionis megszerzése pedig az illetékes egyházi hatóságtól eredő kánonszerű felhatalmazás, elküldetés (*missio canonica seu legitima*) által történik (tehát nem a nép választása avagy az állam részéről való megbízatás útján); azonban a pápai iurisdictionis a törvényszerűen lefolyt pápaválasztással (c. 160.) s ennek elfogadásával — *iure divino* — megszereztetik (c. 109.).³³

A potestas ordinis a felszentelt egyéntől el nem vonható, sem pedig ő azt *el nem veszítheti (character*

³² c. 196.: Potestas iurisdictionis seu regiminis quae ex divina institutione est in Ecclesia, alia est fori externi, alia fori interni, seu conscientiae, sive sacramentalis sive extra-sacramentalis.

³³ Qui in ecclesiasticam hierarchiam cooptantur, non ex populi vel potestatis saecularis consensu aut vocatione adleguntur; sed in gradibus potestatis ordinis constituuntur sacra ordinatione; in supremo pontificatu, ipsomet iure divino, adimpleta conditione legitimae electionis eiusdemque acceptationis; in reliquis gradibus iurisdictionis, canonica missione, mondja a c. 109.

le *indelibilis ac inamissibilis*); azonban az ordót feltételező cselekvények *megengedetten (licite)* való végzésére adott feljogosítás már elvonható. Egyáltalán a potestas iurisdictionis a megállapított egyházjogi feltételek szerint korlátozható, sőt el is veszíthető s az illetékes egyházi hatóság által elvonható. Emellett bizonyos iurisdictionis gyakorlata vagy bizonyos iurisdictionalis aktusok végezhetőse nem mindig igényel előzetes ordinatiót. Illetőleg, bár a potestas ordinis rendszerinti előfeltétele a potestas iurisdictionis-nak s az egyházi hatalom e két ága közt bizonyos parallelizmus létezik, de ez a kapcsolat nem szükségképi. Lehetséges az egyiknek megszerzése s birtoklása anélkül, hogy az illető a másikkal birna; sőt lehető, hogy valaki a potestas ordinist legmagasabb fokban bírja és iurisdictionis egyáltalán nincsen.³⁴ Továbbá előfordulhat, hogy csupán az egyik hatalomra nézve történik változás, a másik pedig semmi módosulást nem szenved.³⁵

A potestas magisterii, amennyiben vele külső kénytető hatalom jár, illetve a hívektől engedelmesség követelését feltételezi, rendszerint a pot. iurisdictionis körébe esik, aminthogy a vatikáni zsinat is világosan rendelí:³⁶ „Ipso autem Apostolico primatu (iurisdictionis), quem Romanus Pontifex tamquam Petri principis apostolorum successor in Ecclesiam obtinet, supremam quoque magisterii potestatem comprehendit haec Sancta Sedes semper tenuit, perpetuus ecclesiae usus comprobatur.”

³⁴ Pl. a felszentelt (címzetes) püspöknek és az absolute ordinált maioristáknak egyházi iurisdictionisjuk nincsen. Csak iurisdictionalis hatalma van a konfirmált (a káptalan által megválasztott s pápailag megerősített), de még nem consecrált püspöknek, úgyszintén a megválasztott, de még meg nem koronázott pápának.

³⁵ A letett vagy lemondott püspök iurisdictionisját elveszti, de püspöki ordója megmarad.

³⁶ Const. dogm. I. de eccl. Christi c. 4.

Az egyház uralmi alkata. Az egyház alkotmánya az államtanban (s a politikában) megkülönböztetett államformák (monarchia, arisztokrácia, demokrácia) egyikébe sem sorozható, jóllehet benne többé-kevésbé ez uralmi alkatok *mindenekének elemei feltalálhatók*. Nevezetesen *monarchikus* az egyház alkotmánya annyiban, amennyiben az egyház látható feje a római püspök, aki mint Krisztus helytartója az egyházi teljhatalmat (*plenitudo potestatis*), illetve a primatust közvetlenül isteni rendelésből (*iure divino*) nyerte. És pedig a pápának ez a teljhatalma nemcsak monarchikus jellegű, de egyúttal abszolút uralom, mert a pápa elhatározásai s cselekvényei az egyházi hatalom minden más tényezőjétől függetlenek. Azonban az egyház alkotmánya egyúttal *arisztokratikus* is, amennyiben a püspöki hatalom szintén *iure divino* keletkezett, önálló uralom az egyházban. Végül az egyházalkotmánynak *demokratikus* vonása abban jut kifejezésre, hogy a klérusba bármely keresztelt férfi beléphet, ha az e részben előírt feltételeket igazolja, és hogy az egyházi hivatalok elnyerésének lehetősége jogilag úgy, mint tényleg bárki számára nyitva áll s nem valamely társadalmi osztályhoz tartozástól van feltételezve.

Az egyház alkotmánya tehát a monarchia, arisztokrácia és demokrácia előnyös sajátságait egyesíti magában; de különleges minőségénél s rendeltetésénél fogva ez államformai kategóriák egyikével sem hasonlítható össze. Leginkább mégis az abszolút monarchiával helyezhető párhuzamba, míg a demokratikus uralmi alkat az egyház lényege s berendezésével (hierarchiai szervezetével) legkevésbé fér össze.³⁷

42. §. A hierarchia.

Wernz, *Ius decret.* II. 1—24. Maroto, *Institutiones*, I. n. 489—481, 573—577. Vermeersch-Creusen, *Epitome*, I. n. 200—201. Hilling, *Das Personenrecht d. Codex iur. can.* 8. §. Wernz-Vidal, *Ius canonicum*, II. n. 47—56. Sägmüller, *Lehrb.* I. 12. §.

A Krisztustól származó egyházi hatalom általa

³⁷ Heiner, *Kath. Kirchenr.* (5. kiad.) 121—123. l. Míg Chelodi szerint (*Ius de personis*, 94. l.) az egyház „habet formam regiminis specialem eique unice propriam; ex appellationibus vero quae reliquis societatibus tribuuntur, maxime ei conveniret nomen *monarchiae temperatae*.”

az apostolokra s legteljesebb mérvben Péterre, az apostolfőnökre ruháztatott.³⁸ A Pétert illető ezen teljhatalom (plenitudo potestatis) a pápára, mint Péter apostol személyszerű utódjára származott át, kinek ebbeli elsősege *primatus honoris et iurisdictionis*-nak mondatik.³⁹ Az apostoloknak a püspökök korporative utódjai (successio apostolica) és ez úton származott át rájuk az apostoloknak, Krisztustól nyert hatalma. Szóval az *apostoli successio alapján*⁴⁰ a püspökök, élükön a pápával, mint az apostolfőnöknek, Péternek személyszerű törvényes utódjával, bírják az egyházi hatalmat, melynek többi részesei azt, akár közvetlenül, akár közvetve, megannyian csakis a pápától és a püspököktől nyerik.

Az egyház tehát *societas inaequalis*, mert egyházi hatalommal nem az összes egyháztagok, hanem csakis az ordináltak, vagyis azok a keresztények vannak felruházva, akikre azt a pápa és a püspökök kisebb-nagyobb mérvben átszármaztatták. „Ordo ex Christi institutione

³⁸ Máté 16, 18. Ján. 14, 16. Luk. 22, 23. Vatic. Sess. IV. const. dogm. 1. de Ecclesia Christi c. 1., Professio Catholicae fidei (Codex Iur. Can. LXIV.).

³⁹ can. 218. és 219., Syllab. error. n. 34.; Vatic. sess. IV. const. dogm. de Ecclesiae Christi (c. 2.).

⁴⁰ Az apostolok tevékenysége Krisztus rendelése szerint az egyházban örök időkre szól s ezért az apostolok az általuk vezetett nagyobb községek számára férfiakat rendeltek ki, akik mint az ő utódjaik a községet vezessék és ezek püspököknek (ἐπίσκοποι) nevezettek (bár eleinte az ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, ἐπιμεληταί, διάκονοι stb elnevezések a keresztény községek vezetőire promiscue használtattak, mivel e tisztségek szigorúan elkülönítve nem voltak). Az apostolok által kirendelt püspökök aztán — az apostolok utasítására — a községek vezetésének feladatát kézfeltétellel alkalmas egyénekre, mint az ő utódjaikra ruházták. Clem. Rom. Corinth. I. c. 44. Irenaeus, adv. haeres. l. III. c. 3., l. IV. c. 26., 33. Tertull., De praescr. haer. c. 32. A Cod. Iur. Canonici is határozottan kimondja, hogy „Episcopi sunt Apostolorum successores ...” (c. 329.)

clericos a laicis in Ecclesia distinguit ad fidelium regimen et cultus divini ministerium", mondja az egyházi törvénykönyv (c. 948.). Ennélfogva az egyház tagjai két rendre oszlanak, t. i. a *kormányzók* (κλήρος, *clerus*) és a *nép, laikusok* (λαός, *plebs*) *rendjére*; amaz az uralkodó (*ecclesia regnans seu docens*), emez az engedelmeskedő egyházat (*ecclesia obediens seu discens*) alkotja (c. 107., 108., 948.). Az előbbihez tartozók, a klérus tagjai az egyházi hatalmat ismét nem egyenlő terjedelemben bírják, hanem az ordinációval reájuk az kisebb-nagyobb mérvben ömlesztik át és az egyházi hatalom viselőinek ez a jogilag rendezett lépcsőzete, egymásutánja *egyházi hierarchiának* (ἱερὰ ἀρχή, *sacer principatus*) neveztetik. És pedig a hierarchia hatalmát nem a hívek összességétől, se nem az államtól, de a hierarchia szerveitől, az egyházi hatóságoktól nyeri s összes jogai végső fokban magától Krisztustól erednek (c. 109.).⁴¹

Az egyházi hatalom két alkatelemének (potestas ordinis, pot. iurisdictionis) megfelelőleg a kánonjog megkülönböztet *hierarchia ordinis*-t és *hierarchia iurisdictionis*-t. Az előbi a potestas ordinis, az utóbbi a potestas iurisdictionis viselőinek egymásutánja, lépcsőzete.

A hierarchia ordinis ismét kétféle, ú. m. *hierarchia ordinis iuris divini* és *hierarchia ordinis iuris ecclesiastici*, aszerint, amint isteni rendelkezésen (ius divinum), avagy történeti fejlődésen (ius humanum) nyugszik. Az isteni jogon (ex divina institutione) alapuló hierarchia ordinis-nak fokozatai a *püspökség, presbyterség* és a *diakonatus*, illetve *ministerium* (ordines hierarchici, c. 108. §. 3.); míg a hierarchia ordinis

⁴¹ Conc. Trid. Sess. XXIII. c. 6. de ref.: „Si quis dixerit, in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina institutione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris: anathema sit.”

többi tagozatai iure humano jöttek létre s ezek: az *aldiakonatus*, *acolythatus*, *exorcistatus*, *lectoratus* és *ostiariatus* (*ordines non hierarchici*).

A potestas ordinis teljessége a püspökökre, mint az apostolok jogutódaira vitetett át (*apostoli successio*). De közülök a római püspök, mint Péter apostol személyszerű utódja, az egész világra szólólag bírja azt, míg a többi püspökök csak bizonyos területre (megye) vonatkozólag. A püspöki és a presbyteri rend közt a leglényegesebb különbség, hogy az ordo (különösen a felsőbb rendek) továbbadása csakis a püspököt illeti. Mivel a püspöki és presbyteri rendekkel a miseáldozat bemutatására való, tehát természetfölötti képesség van összekötve, ezért e kettő együtt a *sacerdotiumot* alkotja (Trid. Sess. XXIII. de sacr. ord. cap. 1, can. 1.).

A püspökség, presbyterség, diakonatus és aldiakonatus felsőbb rendek (*ordines majores*),⁴² az *acolythatus*, *exorcistatus*, *lectoratus* és *ostiariatus* pedig alsóbb rendek (*ordines minores seu inferiores*, c. 949.). Az *ordines minores* jelenleg nem valóságos rendi funkciókat tartalmazó állások, hanem csakis a felsőbb rendek, főleg a presbyterség elnyeréséhez szükséges előzetes fokozatok gyanánt szerepelnek (c. 973. §. 1.). A potestas ordinis az *ordinatio által szereztetik meg*, de a klérusba való felvételt már az ú. n. *prima tonsura* biztosítja (c. 108. §. 1.). Ez pedig egy sajátos szertartás, amely a hajnak a fejtetőn való leborotválásából, a choruson használni szokott öltöny (*Superpelliceum*) átnyújtásából és bizonyos püspöki imákból áll. Vele azonban semmi spiritualis hatalom, illetve ordo nem szereztetik, de a papi rend kiváltságainak elnyerése biztosítatik. A tonsura tehát az ordók fel-

⁴² Az aldiakonatuszt III. Ince pápa nyilvánította a felsőbb rendek közé tartozónak (c. 9. X. 1, 14.; c. 7. X. 1, 18.).

vételéhez szükséges előkészítő cselekvény, amellyel a papi rend jogai megszeresztetnek.

A hajnak a fejtetőn való leborotválása a vezetőkön kívül a szerzeteseknél már a 4-ik században előfordul a világi hiúságról való lemondás jeléül. E szokás aztán a világi papoknál is gyorsan elterjedt. Különben a tonsurának történetileg három alakja különböztethető meg, u. m. a) a *tonsura S. Pauli* t. i. a fejről a hajnak teljes leborotválása.⁴³ Ez a forma eleinte csakis a szerzeteseknél volt szokásban és később csak keleten maradt fenn; b) a *tonsura S. Petri*, azaz a hajnak a fejtetőn való leborotválása akképen, hogy a fej alsó részén köröskörül hajkoronát (Corona) hagynak. Ez főképp a világi papoknál volt szokásos és később az egész nyugati egyházban elterjedt;⁴⁴ c) a *tonsura Simonis Magis* vagy *tons. S. Joannis*, amely a fej előrésének leborotválásában állott s főképp az ír és skót papoknál volt szokásos. A tonsura eleinte az első felszenteléssel egyidejűleg, mint azt kíséző szertartás szerepel. De a VI. századtól fogva az alsóbb rendektől elkülönítve, önálló aktus gyanánt tekintetik.⁴⁵ Elterjedésének alapja abban a szokásban keresendő, hogy a szülők gyakran még serdületlen gyermekeiket az egyházi szolgálatnak szentelvén, nevelés végett a püspöknek adták át. Ezek aztán az ordines minores-t még nem nyerték el, hanem nekik csak a tonsura adatott fel.⁴⁶

Némelyek a püspöki ordót nem külön rendnek, hanem pusztán a presbyteri ordó kiterjesztésének (extensio, complementum) vélik⁴⁷ a tridenti zsinat egyik caputjának címfelírata („de septem ordinibus”) alapján.⁴⁸ Azonban a püspökségnek a presbyterségtől külön rendi minőségét bizonyítja az, hogy a bérmlást és a felszentelést (és pedig a felsőbb rendekre

⁴³ Ap. csel. 21, 24.

⁴⁴ Sőt ezt a római kath. egyház hivatalosan elfogadta, c. 7. C. XII. qu. 1.

⁴⁵ c. 5. Dist. 28.

⁴⁶ Sägmüller, Lehrb. I. (3. kiad.) 200. l.

⁴⁷ Aquinói Sz. Tamás, Sent. lib. IV. qu. 3, a. 2. és Summa Theol. Suppl. qu. 40, c. 5. P. Schanz, Die Lehre von den Sacramenten der kath. Kirche 673. s köv. l. Sägmüller, Lehrb. I. 199. l.

⁴⁸ Sess. XXIII. de sacr. ord. cap. 2. de ref.

nézve kivételt nem tűrőleg) csakis püspöki ordóval bíró egyén végezheti s hogy ugyancsak maga a tridenti zsinat világos kijelentése szerint „episcopus presbyteris superiores esse”.⁴⁹ Másfelől bizonyos, hogy a CIC. is csak septem ordines-ről szól, amennyiben a 949. canonban kinyilatkoztatja: „In canonibus qui sequuntur, nomine ordinum maiorum vel sacrorum intelliguntur presbyteratus, diaconatus, subdiaconatus; minorum vero acolythatus, exorcistatus, lectoratus, ostiariatus”, és a püspökség feladását eszközlő actust consecratio episcopalis-nak (nem ordinaciónak) mondja (így pl. c. 333, 954, 1006. §. 1.). Azonban viszont kijelenti, hogy *ordinare, ordo, ordinatio, sacra ordinatio* alatt — a püspökké szentelésen kívül (praeter consecrationem episcopalem) — a 949. kánonban elősorolt ordók és a prima tonsura is értendők. Tehát e kánon a püspökséget, bárha ennek feladását consecrációnak (nem ordinaciónak) nevezi, világosan az ordók közé sorozza, sőt még a prima tonsurát is odaszámítja.

A hierarchia iurisdictionis-nak *isteni jogon (ex divina institutione)* keletkezett tagozatai a pápaság és püspökség (*hierarchia iurisdictionis iuris divini*). A történeti fejlődés folyamán (*iure humano*) a püspökségtől felfelé az érsekség, részletes primatus, exarchatus, partriarchatus és bibornokság jöttek létre; a püspökségtől lefelé pedig — egyes püspöki iurisdictionalis jogosítványoknak vagy azok bizonyos csoportjának átvitele alapján — a coadjutor, generalis vicarius, székeskáptalan, archidiakon, archipresbyter, dékán és plebánus hatósága (*hier. iurisdictionis iuris ecclesiastici seu humani*).

A hier. iurisdictionis-nak nem isteni jogon (*ex ecclesiae institutione*) alapuló ezen tagozatai jobbra

⁴⁹ Sess. XXIII. de sacr. ord. c. 4; can. 7. de ref.

tiszteleti állások jelentőségével bírnak és iurisdictionalis tartalmuk — kivéve az érsek, coadjutor, generalis vicarius s a káptalan hatóságát — vagy egyáltalán nincsen vagy igen csekély mérvben maradt fenn.

MÁSODIK FEJEZET.

Hierarchia ordinis.

43. §. Az ordinatio. 1. A felszentelő egyénben (ordinator) megkívántató kellékek.

Wernz, Ius decret. II. 25—28. Hinschius, Kirchenrecht. I. 1. s köv. l. Blat, De sacramentis, 361. s köv. l. M. Leitner, Handb. (2. kiad.) 129. s köv. l. Scherer, Handb. I. 66. §. Sägmüller, Lehrb. I. 44. §. Haring, Grundzüge d. kath. Kirchenr. I. 53. §.

I. A potestas ordinis ritualis átszármaztatása *ordinatio* (χειροτονία, χειροθεσία, *felszentelés*) által történik. Ezt az aktust a tridentini zsinat sacramentumnak nyilvánítja, midőn rendeli: „Si quis dixerit, ordinem, sive sacram ordinationem non esse vere, et proprie sacramentum a Christo Domino institutum; vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis; aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei et sacramentorum: anathema sit.”¹ Az ordinatio sacramentumi minősége kitűnik a Cod. iur. can.-ból is (c. 948.)

Az ordinatio hatása és eredménye az *ordo*¹(τάξις, *gradus*), t. i. az a hatalom, mely az ordinatio által a felszentelt egyénnel közöltetik, reá átvitetik s az ebből eredő hierarchikus állás az egyházban. S amily mérvben az ordinatio, ugyanoly mérvben az *ordo* is sacramentum. Nevezetesen a kanonisták többségének nézete szerint a sacramentumi minőség csak a püspöki, presbyteri és diakoni ordókhoz fűződik,

¹ Trid. Sess. XXIII. de sacr. ord. c. 3.

tehát az ordinatio egyedül e rendekre vonatkozóan mondható sacramentumnak. Csakis e rendek, t. i. az episcopatus, presbyteratus és diakonatus (ordines sacri, hierarchici) valóban ordók, mert csak ezekkel jár együtt a természetfölötti képesség a szent miseáldozat bemutatására és a sacramentumok kiszolgáltatására.² Ámbár e rendek mindenike sacramentalis jellegű, s ámbár az ordinatio által a potestas ordinis különböző mérvben, illetőleg fokozatokban ömlesztetik át, mégis csak egy *sacramentum ordinis* létezik.

Hajdan az egyházi hivatalra való alkalmaztatás (κατάστασις, institutio) és az ordinatio szorosán együttjártak, illetve a papi rendbe való felvétel valamely hivatal birtoka s annak alapján a megfelelő ordó feladása által történt. A hivatalra való kirendelés nélküli, ú. n. abszolút ordinációk nem voltak megengedve³ s ilyenek csak a 12. század vége óta jönnek gyakorlatba. Az 1179. évi harmadik lateráni zsinat előtt az abszolút ordinációk nemcsak tiltottak, de teljesen jogi jelentőség nélküliek, tehát érvénytelenek is voltak. Ez a zsinat azonban megengedi a beneficium nélküli egyének ordinációját is, ha a püspök ellátásukról gondoskodik vagy ha a candidatus elegendő vagyonnal rendelkezik.

II. Első sorban s rendszerint a püspökké szentelt egyéneknél, mint az apostolok utódjainál van meg a képesség a tonsura és az ordók *érvényesen (valide)* való feladására (facultas spiritualis ordinandi). Az egyházi törvénykönyv szerint (c. 951.) az ordinatio

² Így Sägmüller, Lehrb. I. 197. l. Hilling, Das Personenrecht d. Codex Iuris Canonici, 16. l. Ez utóbbi szerint: „Die irrthümliche Ansicht vieler mittelalterlicher Theologen, dass auch die übrigen Ordines, vom Subdiakonats abwärts, sacramentalen seien, ist jetzt aufgegeben.“

³ c. 1. D. 10. (conc. Chalced. a. 451. can. 6.) és az 1095. évi piacenzai zsinat is világosan kimondja, hogy „irrita sit ordinatio sine titulo facta“ (c. 2. D. 70.).

szentségének rendes kiszolgáltatója (*sacrae ordinatio-
nis minister ordinarius*) a felszentelt püspök. A püs-
pöki rendet érvényesen felvett egyén által végzett
ordinatio még abban az esetben is érvényes (*valida*),
ha az azt végző egyén az ordinatioira nincs is feljogo-
sítva. Tehát az eretnek, schismaticus, excommunicált,
censurával sújtott, letett vagy degradált püspök által
történő ordinatio is érvényes. Püspöki ordóval nem
bíró egyén által az objektív jogban gyökerező fel-
hatalmazás vagy pápai indultum nélkül végzett ordi-
natio érvénytelen (c. 952.).

Kivételesen, nevezetesen az objektív jog által biz-
tosított feljogosítás avagy pápai engedély alapján né-
mely rendeket, t. i. az alsóbbakat (*ordines minores*)
és a prima tonsurát püspöki ordóval nem bíró egyén is
feladhatja s az így feljogosítottat mondja az egyházi
törvénykönyv (c. 951.) *minister extraordinarius*-nak.
Ilyenek pedig: *a*) a bíbornokok (c. 239. §. 1. n. 22.) azon
candidatusokra nézve, akik saját püspöküktől elbo-
csátó levelet (*litterae dimissoriae*) nyertek (c. 239.
§. 1. n. 22.), de többé nem a címegyházuk szolgálatá-
ban állókra vonatkozóan; *b*) az apostoli vicarius és
praefectus, a nullius apát és praelatus, akik, ha
püspöki ordójuk nincs is, területükön s hivatalviselé-
sük tartama alatt a prima tonsurát és az alsóbb ren-
deket azoknak az egyéneknek, akik jurisdictiójuk alatt
állanak, valamint azoknak is, akik elbocsátó levéllel
hozzájuk utaltattak, érvényesen feladhatják (c. 957. §.
2.); *c*) hivatalban lévő szerzetes apátok, ha presbyteri
ordójuk van és benedictiójuk megtörtént, a tonsurát
és az alsóbb rendeket legalább egyszerű fogadalmat
tett alárendeltjeiknek (tehát nem a noviciusoknak)
feladhatják; de egyéb rendekre nem szentelhetnek
fel s a jelenlegi jog minden e szabállyal ellenkező
kiváltságokat visszavontnak jelent ki (c. 964. n. 1.).
Különben az exempt szerzeteseket a püspök megen-

gedetten csak saját föelöljárójuktól nyert elbocsátó levél alapján ordinálhatja (c. 964. §. 1. n. 2.). A nem exempt szerzetesek pedig a világiakra érvényes felszentelési szabályok alatt állanak (c. 964. §. 1. n. 4.).

III. *Megengedetten (licite)* ordinálhat:

a) A pápa, aki a tonsurát s az összes ordókat mindenkire kiterjedő illetékességgel és bárhol feladhatja. Akit valamely rendre a pápa ordinált, azt a magasabb rendekre is csak a pápa vagy az általa delegált praelatus promoveálhatja (c. 952.). A püspökké szentelés (consecratio episcopalis) az egész egyházban a pápának van fenntartva (c. 953.) s más püspök azt csakis pápai felhatalmazás alapján végezheti és pedig — hacsak e részben specialis dispensatio nem adatott — két másik püspök segédlete mellett (c. 954.). Keleti ritusbeli egyén részére a tonsura és az ordók szintén csak pápai engedéllyel adhatók fel (c. 955.).

b) A consecrált püspök saját megyéjében s a iurisdictionja alatt álló egyénekre vonatkozóan (*episcopus proprius*), feltéve, hogy az ordónak megengedetten való feladásában (irregularitas, felszentelési akadály avagy censurák által) nincs gátolva.

c) Az a püspök, aki az ordinatióra a saját püspöktől törvényes módon kiállított *elbocsátó levéllel (litterae dimissoriae)* felhatalmazást nyert.

A püspöknek az ordinatióra való illetékessége az eddigi (az egyházi törvénykönyv előtti) jog szerint konkrét esetben megállapított: 1. *ratione originis*, azaz a candidatus születésének helye alapján. Illetékes volt e szerint az a püspök, akinek megyéjében laktak az ordinandusnak a szülei, amikor ő született. Ha ekkor a szülőknek nem volt állandó lakhelyük, úgy ezeknek születéshelye volt határozó;⁴

⁴ c. X. I., 9. Innoc. XII. „Speculatores“, 1694 nov. 4. §. 4, 5.

2. *rat. domicilii*, vagyis a candidatus lakhelye alapján; azaz illetékes volt az ordó feladására az a püspök, kinek megyéjében a candidatus tíz év óta lakott vagy már hosszabb idő óta ott telepedett meg s mindkét esetben további ottmaradására esküvel erősített ígéretet tett⁵; 3. *rat. beneficii* a püspök azt a candidatumat ordinálhatta, aki valamely, az ő egyházmegyéjében fekvő s a candidatus eltartására rendelt és arra alkalmas beneficiumnak békés birtokában van;⁶ 4. *rat. familiaritatis seu commensaliti*. Ez alapon illetékes volt a püspök annak a candidatusnak a felszentelésére, ki három évig szakadatlan az ő közvetlen szolgálatában állott vagy vele közös háztartásban élt. Tartozott azonban a püspök, ha ilyen egyént ordinált, az ordó feladásától számított egy hónapon belül javadalommal ellátni;⁷ 5. *rat. incardinatio* illetékes volt az a püspök, aki a candidatumat eddigi egyházmegyéjéből történt elbocsáttatása (illetve ha a candidatus már klerikus, excardinatioja) után saját megyéjébe írásbelileg, feltétel nélkül s örökre felveszi, amikor is a candidatus esküvel ígéri új egyházmegyéjében való megmaradását.⁸

A *jelenlegi jog szerint* ellenben a felszentelésre való illetékesség megállapíttatik: 1. *ratione domicilii et originis*, mely alapon illetékes az ordinációra az a püspök, akinek megyéjében van a candidatusnak lakási, valamint születési helye is (in qua promovendus habet domicilium una cum origine); 2. *ratione domicilii sine origine*, vagyis ez alapon illetékes lesz az a

⁵ c. 1. X. I, 9. Innoc. XII. Const. „Speculatores” §. 5.

⁶ c. 3. X. I, 9. Innoc. XII. „Speculatores” §. 6.

⁷ Figmento glossa ad c. 2. in VI, I, 9. Trid. Sess. XIV. de ref. c. 2. Sess. XXIII. de ref. c. 9

⁸ S. C. Conc. 20. Juli 1898, 24. Nov. 1906, (Acta S. Sedis XXXIX. (1906) 486. s köv. I., 600. s köv. I.) S. C. Conc. 31. Jan. 1913.

püspök, kinek megyéjében a promovendusnak a lakhelye van, bárha nem ott született és a jelölt esküvel erősített ígéretet tesz, hogy ebben a megyében állandóan ott fog maradni (c. 956.). De az ottmaradási szándéknak esküvel való kijelentése nem kívánatik meg *a)* oly klerikustól, aki már az illető megyében incardináltatott; *b)* olyan felszentelendő növendéktől, aki már a címnél fogva (nevezetesen titulus servitii ecclesiae vagy missionis folytán) van a megyénél vagy a szerzetesi életnél való szolgálatra kötelezve (c. 969. §. 2.). Tehát a beneficium, familiaritas és incardinatio a felszentelési illetékesség jogalapja gyanánt a mai jogban nem szerepelnek.

Lakhelyet a 21-ik életévét betöltött vagyis nagykorú egyén szerezhet, a kiskorúaknak ellenben szüleik lakhelye szolgál lakhely (domicilium necessarium) gyanánt s így az ez alapon illetékes püspök által szentelhetők fel. A vélelmezett lakhely (quasidomicilium) az ordinatióra való illetékesség szempontjából nem elegendő, jöllehet egyéb vonatkozásban az Ordinarius quasidomicilii saját püspök gyanánt jön számba (c. 94. §. 1.). Ügyszintén nem illetékes az episcopus originis, ha egyúttal nem episcopus domicilii is.

A felszentelésre illetékes egyén ebbeli hatalmát *elbocsátó levéllel (litterae dimissoriae)* másra is átruházhatja, illetve oly egyénnek ordinatiójára, akinek ő az ordinarius, felhatalmazhat (c. 962.) valamely más ordinariust, és pedig még akkor is, ha magának a felszenteléshez szükséges ordója nem lenne is meg (pl. a capitularis vicarius is adhat ily felhatalmazást). Az elbocsátó levéllel való ordinatióra adott felhatalmazások korlátozhatók, valamint vissza is vonhatók, de érvényüket a delegáló illetékességének megszűntével sem vesztik el (c. 963.).

Világiak részére elbocsátó levelet adhatnak ki, — amíg területükön a iurisdictiont bírják, — 1. a saját püspök, mihelyt megyéje kormányzatát átvette, még ha nem is lenne consecrálva; 2. a generalis vicarius a

püspöktől nyert különös felhatalmazás alapján; 3. a capitularis vicarius a káptalan beleegyezésével s abban az esetben, ha a püspöki szék már több, mint egy éve üresedésben van; ezen időn belül pedig csak úgy, ha a postulansra nézve a rend felvétele az elnyert vagy elnyerendő javadalom érdekében s sürögösen szükséges (arctatis ratione beneficii recepti vel recipiendi), vagy ha oly hivatalról lenne szó, melynek haladéktalan betöltése az egyházmegye érdekében kívánatos (cui propter necessitatem dioecesis sine dilatione sit providendum); 4. az apostoli vicarius és praefectus, a nullius apát vagy praelatus és pedig a nagyobb rendekre is, bárha püspöki ordójuk nem lenne is (c. 958. §. 1.). A capitularis vicarius ne adjon elbocsátó levelet olyanoknak, akiket ez iránti kérelmükkel a püspök elutasított (c. 958. §. 2.).

Exempt szerzetbeliek részére a saját főelőljáró (proprius superior major) adhat elbocsátó levelet, de csakis az időleges egyszerű fogadalmasok számára és csupán a prima tonsurára és az alsóbb rendekre vonatkozóan (c. 964. n. 3.). A nem exempt szerzetesek ordinációjára nézve a világiakra érvényes szabályok irányadók s így nekik ugyanazok adhatnak elbocsátó levelet, akik a világiak számára (c. 964. n. 4.). De számos pápai alapítású szerzetesrend (religiones iuris pontificii) — bárha püspöki hatalom alól nincs is kivéve — elbocsátólevél kiadására jogosított.

Az elbocsátó levelek szólhatnak: a) világi klerikusokra és ki nem vett szerzetrendbeliekre vonatkozóan bármely püspökhöz, aki Rómával összeköttetésben van és ugyanazon ritushoz tartozik (c. 961.); b) bármely püspöki ordóval bíró apostoli vikariushoz vagy praefectushoz, nullius apáthoz vagy préposthoz, az a) alatti feltételekkel (c. 957. §. 1.); c) a tonsurára s alsóbb rendekre vonatkozóan püspöki ordóval nem

bíró bármely apostoli vikáriushoz, praefectushoz, szerzetes-apáthoz vagy préposthoz (c. 957. §. 2.); *d*) a kivett szerzetesrendek főelőljáróinak (kormányzó apátok, generálisok, provinciálisok) elbocsátó levelei csak ahhoz a püspökhöz szólhatnak, akinek megyéjében fekszik a rendház, melynek kötelékébe a promovendus tartozik (c. 964. n. 2., 965.); más püspökhöz pedig csak ennek a püspöknek (akinek megyéjében t. i. a rendház fekszik) engedélyével, valamint abban az esetben lehet a candidatust utalni, ha ez a püspök idegen ritusbéli volna, vagy ha távol lenne, avagy ha a legközelebbi törvényes időben felszentelést nem végezne (c. 1006. §. 2.); valamint ha az illető megye püspöki széke üresedésben volna és ott püspöki ordóval nem bíró egyén vinné a kormányzatot (c. 966. §. 1.).

Akik elbocsátó levelet adhatnak ki, azok maguk is feladhatják a rendeket, ha az ordinatiohoz szükséges hatalommal rendelkeznek (c. 959.).

Az elbocsátó leveleket csak akkor lehet kiadni, ha az elbocsátandó egyén a jog által előírt összes *bizonyítványokat* (litterae testimoniales) előmutatja (c. 960. §. 1.). Ha az elbocsátó levél kiállítása után volna szükség ily bizonyítványokra, úgy a felhatalmazott püspök a felszentelést elhalasztani tartozik mindaddig, míg azok elő nem terjesztetnek (c. 960. §. 2.). Az ordinator az elbocsátó levél valóságát megvizsgálja és a bizonyítványokat (litterae testimoniales), ha szükségesnek mutatkozik, kiegészíti (c. 962.).

Hogy az elbocsátó levélben adott felhatalmazás mely személyekre és ordókra vonatkozik (egy vagy több candidatusnak ordinatiójára s egy vagy több meghatározott rendnek a feladására szól-e), ezt az elbocsátó levél kiállítója állapítja meg; ugyanő vagy jogutódja az elbocsátó levélben adott felhatalmazást korlátozhatja vagy vissza is vonhatja. Az elbocsátó

levelek kiállítójuk jogának (halál, áthelyezés, lemondás stb. folytán való) elenyésztével is megtartják érvényüket (c. 963.).

Az apostoli székek fenntartott suspensio alá esnek mindazok a püspökök, akik iurisdictionójuk alá nem tartozó egyént saját ordinariusuk elbocsátó levele nélkül szentelnek fel (c. 2373. n. 1.). Hasonló büntetés alá esik az ordinator, ha az előírt litterae testimoniales nélkül szentel fel a iurisdictionója alá tartozó olyan egyént, aki a saját megyéjén kívül annyi idő óta tartózkodik, hogy kánoni akadályba eshetett (c. 2373. n. 2.); úgyszintén az az ordinator is, aki anélkül, hogy erre jogszerű kiváltsága lenne, valamely szerzetest, aki nem az ordinarius területéhez tartozó kolostorban van megtelepedve, — bárha a saját rendi előljárójának elbocsátó levelével — felszentel, hacsak be nem bizonyíttatik, hogy az idegen püspök által való felszentelésre feljogosító s a 966. canonban elősorolt okok valamelyike forog fenn (c. 2373. n. 4.).

A capitularis vicariust, aki a litterae dimissoriae-t jogellenesen adja ki, ipso facto suspensio a divinis büntetése éri (c. 2409.). Azok a szerzetrendi előljárók, akik a can. 965—967. rendelkezései ellenére a joghatóságuk alá rendeltéknek idegen püspökhöz szóló elbocsátó levelet adnak ki, a mise celebrálhatásától egy hónapra ipso facto felfüggesztetnek. Ez a rendelkezés alkalmazást nyer a fogadalom nélküli klerikális rendek előljáróira is, ha azt a kiváltságot élvezik, hogy alárendeltjeiknek litterae dimissoriae-t adhatnak (c. 2410, 2411.).

Mindazok, kik magukat tudva szimoniakusan ordináltatják, valamint akik így ordinálnak, az apostoli székek fenntartott suspensio alá esnek s emellett haeresis bűnében gyanusakká válnak (c. 2371.). Az apostoli székek fenntartott s ipso facto bekövetkező

suspensio a divinis büntetése éri azokat, akik a rendeket (úgy a felsőbbeket, mint a kisebbeket) tudva (malitiose, cum dolo pleno) veszik fel deklaratórius vagy kondemnatórius ítélettel excommunicált, felfüggesztett vagy interdictummal sujtott, avagy notorius apostata, eretnek vagy schismaticus egyéntől. Míg akik ily egyéntől magukat bona fide ordináltatják, a felvett rendet mindaddig nem gyakorolhatják, míg az apostoli széktől dispensatitót nem nyernek (c. 2372.).

Aki elbocsátó levél nélkül vagy hamis elbocsátó levéllel magát szándékosan felszentelteti, a felvett rendtől ipso facto felfüggesztetik (c. 2374.).

44. §. Az ordinatio. 2. A felszentelendőben (ordinandus, candidatus) megkívántató kellékek.

Scherer, Handb. I. 335. l. E. Bönninghausen, Tract. de irregularitatibus, 1863—1866. Gasparri, Tractatus can. de sacr. ordinat, 1893. s köv. é. Wernz, Ius decret. II. 85—155. Vermeersch-Creusen, Epitome II. n. 242—258. K. Richert, Die Anfänge der Irregularitäten, 1901. Hilling, Das Personenrecht d. Cod. iur. can. 16—18. §.

A felszentelendő egyénnek (*ordinandus, candidatus*) bizonyos személyes tulajdonságok birtokában kell lennie. Vannak oly kellékek, melyek az ordo *érvényesen* (valide) való feladásához szükségesek. Ezeknek a hiánya éppen ezért a különben formailag kifogástalan (az előírt ritualis szabályoknak megfelelő) ordinatiót *érvénytelenné* (*invalida*) teszi. Nevezetesen bármelyik ordót érvényesen csak *megkeresztelt férfi* veheti fel (Sacram ordinationem valide recipit solus vir baptizatus, c. 968. §. 1.). Akikben e személyes kellékek nincsenek meg, vagyis a nők⁹ és a meg nem ke-

⁹ I. Kor. 14, 34.: „mulier taceat in ecclesia“. Hasonlóképp az egyházi törvénykönyv (c. 813. §. 2., 968. §. 1.).

reszteltek az ordo felvételére *képtelenek (incapaces)*.¹⁰

De azon kellékeken kívül, amelyek az ordinatio érvényességéhez megkívántatnak s melyeknek hiánya az ordó felvételére való *képtelenséget (incapacitas)* eredményez, a jog olyan kellékeket is megkíván, melyeknek hiánya a tonsura feladását avagy valamelyik rendre történt felszentelést ugyan nem érvénytelenné, de *meg nem engedetté (illicita)* teszi s azért az ily kelléket nélkülöző egyének az ordinatioja bár érvényes, de *meg nem engedett (illicita)* lesz s az így felszentelt az illető ordóval járó egyházi funkciókat törvényesen el nem láthatja.

A törvénykönyv az ordónak megengedetten való feladásához (*licite ordinandi*) szükséges kellékeket *három csoportba* sorozza, u. m. megkíván *bizonyos pozitív kellékeket* az ordinandusban és az ordinatiót illetőleg, továbbá megkívánja, hogy *irregularitást okozó akadályok* s végül hogy *egyszerű (ideiglenes) akadályok* ne forogjanak fenn.

A kódex előtti jogban az ordónak megengedetten való felvételéhez szükséges kellékek bármelyikének hiányából irregularitas származott. A mai jog ellenben e kellékeket az említett három csoportba osztja s így a licite ordinálhatóság tekintetében fennforgó akadályoknak nem mindenikéből származik irregularitas, illetve ezeknek az akadályoknak az irregularitást okozók csak egy kategóriáját alkotják.

¹⁰ Az ordinandusra nézve előírt e személyes kellékeken kívül az ordinatio érvényességéhez megkívántatik még *a)* hogy a candidatusban az illető ordo felvételére irányuló szándék (intentio) meg legyen és *b)* hogy az ordinatio az előírt rituális szabályoknak megfelelően végeztessék. Senkit nem szabad a klerusba való belépésre — bármily okból is — kényszeríteni avagy a belépni akarót ebbeli szándékától eltéríteni (c. 971.). Excommunicált egyén a rendekre nem promoveálható (Quilibet excommunicatus — promoveri nequit ad ordines) (c. 2265. §. 1. n. 3.).

A) Az ordinandusban és a felszentelést illetőleg megkívántató *pozitív kellékek*:

1. Meg legyen a candidatusokban a papi pályára lépéshez a komoly szándék és méltán remélni leheszen, hogy majdan e pályán sikeresen fognak működni (c. 973. §. 1.).

2. A bérálás felvétele (c. 974. §. 1. 1°).

3. Jó erkölcs (c. 974. §. 1. 2°) és a püspöki rendet felvenni óhajtóknál különös jámborság, lelkes buzgalom az egyházi teendők majdani vitelére, okosság s a püspökmege kormányzatához megkívántató egyéb kellékek (c. 331. §. 1. 4°).

4. Az előszabott *kánoni életkor* (*aetas canonica*, c. 974. §. 1. 3°). A subdiakonatus felvételéhez a betöltött 21, a diakonatuséhoz a betöltött 22, a presbyteri ordóéhoz a betöltött 24-ik (c. 975.), a püspökiéhez a betöltött 30-ik életév (c. 331. §. 1. n. 2.) kívántatik meg. A tonsura és a kisebb rendek felvételére a közönséges jogban nincs meghatározott életkor előszabva. A kisebb rendek éppen azért mindjárt a tonsura feladása után, de az előirt időközök (*interstitia*) betartásával adhatók fel. A tonsura a theologiai tanulmányok megkezdése előtt senkinek nem adható fel (c. 976. §. 1.).

A korábbi jogban a tonsura felvehetéséhez a hetedik életév betöltése, s az kívántatott meg, hogy a candidatus konfirmálva legyen, a hittan alapigazságaiban jártassággal bírjon s alapos reményt nyújtson, hogy később a rendeket felvenni alkalmas és méltó lesz.¹¹ Kétségtelen tehát, hogy a mai jog szerint a hajkorona a korábbi jogban előírtnál lényegesen magasabb korban vehető fel.

Aki a rendeket szándékosan (*malitiose*) az előszabott kánoni életkor elérte előtt veszi fel, *ipso facto*

¹¹ c. 4. in VI-to 1, 9.; Conc. Trid. sess. XXIII. c. 4. de ref.

felfüggesztetik az illető felvett ordónak a gyakorlásától (c. 2374).

5. Megfelelő *tudományos képzettség* (c. 974. §. 1. 4°). Az első tonsura felvételéhez (és pedig szerzeteseknél is) megkívántatik a theológiai tanulmányok megkezdése a törvénykönyvben előírt valamely intézetben (c. 976. §. 1.), az aldiakonatuséhoz a theológia harmadik évfolyamának bevégzése, a diakonatuséhoz a negyedik theológiai évfolyam megkezdése és a presbyteriéhez ugyanezen évfolyam felének a befejezése (c. 976. §. 2. és 3.), a püspökké szenteléshez pedig a theológiai vagy kánonjog doktorátusnak valamely pápailag approbált intézetben történt megszerzése vagy legalább e tudományokban való alapos jártasság (szerzetesi előljárónál valamely hasonló egyetemi fokozat vagy legalább megfelelő tudományos ismeretek) igazolása (c. 331. §. 1. 5°).

Az egyház a papi rend tekintélye érdekében s avégből, hogy az magas hivatását méltóan tölthesse be, már régen nagy súlyt helyezett a klerikusok tudományos kiképzésére. Ezért az egyházi törvényhozás kimondta, hogy az írni s olvasni nem tudók (illiterati) a rendek felvételéből kizárassanak.¹² Különbönb pedig a műveltség fokához képest időnként a klérus tudományos képzettségének a mértéke különbözőképp állapított meg. A középkorban a városokban a lelkészaspírások kiképzése a székesegyházi és kolostori iskolákban, falvakban pedig az az ottani lelkészeknél történt. Az egyetemek még a papok kiképzésével nem igen foglalkoztak. Ezért a klérus tudományos készültsége a középkorban nem állott valami magas fokon.¹³ A tridentini zsinat aztán elrendelte, hogy minden megyében vagy legalább minden egyháztartományban papnevelő

¹² c. 1. D. 55. (Gelasius 494.)

¹³ *Schrörs*, Gedanken über zeitgemässe Erziehung und Bildung der Geistlichen (2. kiad.) 1910. *H. R. Nelz*, Die theol. Schulen der morgenländischen Kirchen während der sieben ersten christlichen Jahrhunderten in ihrer Bedeut. f. die Ausbild. des Klerus, 1916.

intézetek (seminaria) állíttassanak fel, amely intézkedés a klerus tudományos képzettségét tetemesen emelte.¹⁴

A mai jog a tridentini zsinat szemináriumi decretumán nyugszik. A klérusba lépni akarók ifjúságuktól kezdve szemináriumban nevelendők s legalább a teljes theologiai tanulmányt ott kell végezniök, kivéve, ha a püspök ez alul nyomós okból felmentést adna (c. 972. §. 1.). A szemináriumok mikénti berendezésére nézve a kódex részletes utasításokat tartalmaz (c. 1352. s. köv.). Általában a papnevelő intézeteknek két csoportja van; az egyik a gimnáziumi (humanisztikus) oktatásra, a másik a bölcsélet-theologiai (akadémiai) kiképzésre szolgál (c. 1354. §. 2.). Ez utóbbin a bölcséleti studiumokra két évi s a theologiaiak számára négy évi kurzus van előszabva (c. 1365. §. 1—2.). A kódex e rendelkezéseinek foganatosítása ügyében Olaszország számára kibocsátott *Ordinamento dei Seminarii* (1920 ápr. 26., közzétéve: Il Monitore Ecclesiastico XXXIII (1921) 142. l.) aztán a lelkészképzés tekintetében részletes utasításokat tartalmaz. XI. Pius egy, 1922 aug. 1-én kelt rendeletével,¹⁵ melyet a szemináriumok és az egyetemek praefectusaihoz intézett, hangsúlyozza, hogy a latin nyelv, a scholasztika philosophia s theologia és a pastoralis theologia tanítására kiváló súly helyezendő.

6. Az egyes rendek felvétele között az *előirt időközök betartása* (*interstitiorum observatio*, c. 978. §. 1.). A tonsura és az ostiariatus, valamint az egyes kisebb rendek közti időközt a püspök állapítja meg, az acolythatus és a subdiaconatus közt legalább egy évnek, az egyes felsőbb rendek közt három hónapi időköznek kell lennie. Az interstitiumok alól, ha a szükség vagy az egyház érdeke (*necessitas et utilitas ecclesiae*) kívánja, a püspök felmentést adhat; de soha az alsóbb rendek a subdiakonatussal vagy két felsőbb rend egy ugyanazon napon — az apostoli szék külön engedélye nélkül — fel nem adható (c. 978. §. 2, 3.); a presbyteri s püspöki ordo felvétele közt pedig öt évi időköz van előírva (c. 331. §. 1. n. 3.).

¹⁴ Conc. Trid. Sess. 23. c. 18. de ref.

¹⁵ Acta A. Sed. XIV. 449.

7. A magasabb rendek felvételéhez *felszentelési cím (titulus ordinationis) kívántatik* (c. 974. §. 1. 7°), vagyis a candidatus részéről jogi igazolása annak, hogy *illő és állandó ellátásának biztosítására elegendő vagyon avagy jövedelem áll rendelkezésére.*

Régebben az abszolút módon, azaz cím nélkül való felszentelés nem volt megengedve, hanem mindig valamely templomnál, illetve bizonyos egyházi szolgálatra való alkalmaztatásnak kellett az ordinatióval egybekötve lennie (titulus, clerici titulati). A cím nélkül felszentelt klerikusok mint vagi vagy acephali tekintettek s ezért ordinatiójuk nemcsak meg nem engedett, de egyáltalán jogi jelentőség nélküli volt,¹⁶ amennyiben az ordóval járó funkciókat a cím nélkül felszenteltek sehol nem végezhatték.

Ezt a szabályt azonban nem sokáig tartották meg, mert a templomnál való alkalmaztatás helyett idővel a rangszerű ellátást biztosító jövedelem kimutatása kívántatott meg s így a cím jelentősége többé nem az egyházi hivatalra való alkalmaztatásba, hanem az életfogytiglan való rangszerű ellátás biztosított voltába helyeztetett, akár valamely egyházi hivatallal egybekötött javadalom, akár a candidatus saját vagyona, akár más által kirendelt vagyon avagy jövedelem nyujtsa légyen azt. Úgy, hogy ekképen abszolút módon, azaz valamely egyháznál való szolgálatra, hivatalra való alkalmaztatás nélkül is történhetik az ordo feladása, feltéve, hogy az ordines maiores valamelyikéhez jutott egyén a rangszerű ellátást kimutatja.

Már a harmadik laterani zsinat (1179) határozata nyomán az a felfogás hódított tért, hogy a cím meg van ott, ahol az illendő ellátás biztosítva van s III. Ince pápa kimondá (1208), hogy javadalom nélküli

¹⁶ c. 1. D. 70.; c. 23. X. III, 5.

egyén is, ha elegendő magánvagyonra (patrimonium) van, felszentelhető.¹⁷ A tridenti zsinat elrendelte, hogy minden klerikus valamely egyházra szenteltessék fel s különösen a felsőbb rendekre senki ne promoveáltassék, akinek nincs javadalma (titulus beneficii). S csak akkor, ha az egyház szüksége és közjáva azt kívánja, lehet a püspöknek olyanokat is ordinálni, akiknek akár saját vagyona, akár jövedelme alapján megfelelő ellátása biztosítva van (titulus patrimonii seu pensionis).¹⁸ Majd szokásba jön, hogy valamely harmadik személy, főleg a fejedelem s más, előkelő világi egyén, vagy a püspök magát kötelezi, miszerint a saját vagyonából (*mensa*) a candidatusnak — legalább is szolgálatképtelensége esetére — ellátást fog adni (*titulus mensae*). Az e cím okából a felszentelendő részére használatra lekötött vagyonnak jelzálogilag biztosítottnak kellett lennie, hacsak az azt lekötő fizetési képessége feltétlenül kétségtelennek nem tekinthető. Különben az asztalrői cím a legújabb időkig a kegyurak, községek s főleg az uralkodók által (innen titulus principis) szokott biztosítani, de jobbra csak a candidatus szolgálatképtelensége s teljes vagyontalansága esetére.¹⁹

A szerzetesek szegénységi fogadalmuk következ-

¹⁷ c. 23. X. III, 5.

¹⁸ Sess. XXI. c. 2. de ref., Sess. XXIII. c. 16. de ref.

¹⁹ Az asztalról való cím — főleg mint titulus principis — különösen Németország államaiban található, mint az egyháznak a saecularisatio folytán szenvedett anyagi veszteségeiért nyújtott kárpótlás, de csakis a klerikusnak szolgálatképtelensége vagy saját hibáján kívül bekövetkezett elszegényedése esetére. *Nacke*, *Der Tischtitel*. Inaug. diss. Paderborn, 1869. A felsőrajnai egyháztartományra vonatkozólag l. *Schneider*, *Die partik. Kirchenrechtsquellen* 305., 307. l. *Longner*, *Darstell. d. Rechtsverhältnisse d. Bischöfe i. d. oberrh. Kirchenprovinz* (1840) 237. s köv. l. *Sägmüller*, *Der Tischtitel in d. Diözese Rottenburg* (Theol. Quartalschr. XCI. (1909) 481. s köv. l.

tében vagyon szerzésére s bírására képtelenek lévén, a szerzetesrendektől nyernek ellátást vagy éppen koldulásra utalvák s ezért ordinatiójuk — már régi idő óta — a *szerzetesi fogadalom* vagy *szegénység címére* (*tit. professionis religiosae seu paupertatis*),²⁰ vagyis abban az esetben történhetik meg, ha a candidatus igazolja, hogy valamely szerzetesrendben az ünnepélyes fogadalmat letette s ekkép a rend által való ellátása biztosítva van. A legtöbb rendházban azonban *titulo mensae sive congregationis* felszentelhetők mindazok, akik az egyszerű fogadalmat letették, illetve akik a congregatióba élethossziglan felvétettek. A noviciusoknak azonban minden esetre valamely más kánoni címet kell kimutatniok. A jezsuitáknál az egyszerű fogadalom a cím tekintetéből úgy hat, mint az ünnepélyes.

Végül *titulo missionis* ordináltattak azok, akik missiói tevékenységre, illetve a Congr. de propaganda fide hatósága alá tartozó valamely intézetnél való szolgálattételre magukat esküvel kötelezték, midőn is ellátást a Propaganda pénztárából nyertek. Majd a püspökök megfelelő egyéb cím hiányában s az apostoli szék engedélyével azokat is felszentelték, kik ígéretet tettek, hogy az egyházmegyében fognak papi szolgálatot teljesíteni. Így fejlődött ki szokásjogilag a 18. s 19. században több helyen az *egyházi szolgálatnak* (*tit. servitii*), vagy az *egyházmegyének* (*tit. dioecesis*) a címére, valamint a *papi házak* (*Priesterhäuser*) alapjára való felszentelés.

Az egyházi törvénykönyv a felsőbb rendeknél a következő felszentelési címeket állapítja meg: a) világi klerikusoknál rendes kánoni cím (*titulus verus et ordinarius*) a *javadalom címe* (*tit. beneficii*); ennek hiányában, tehát kiegészítőleg b) történhetik az ordina-

²⁰ E cím mint *titulus monasterii* már a 451. évi chalcadoni zsinaton említették, *Hilling*, *Das Personenr. d. Cod. Iur. Can.* 24. l.

tio *titulus patrimonii* vagy *c) tit. pensionis* alapján (c. 979. §. 1.). A *titulus patrimonii* azt jelenti, hogy a felszentelendőnek megfelelő magánvagyonra van, míg a *titulus pensionis*-nak tárgya valaki által biztosított életjáradék, amely legalább a *candidatus* vagyontalansága s szolgálatképtelensége esetén fizetetik. *Titulus beneficii, patrimonii és pensionis hiányában d) a provinciae sedis apostolicae területén* (rendes egyházkormányzati vidékek) *titulus servitii dioecesis,* *e) a Congregatio de Prop. Fide* hatósága alá tartozó területeken pedig *tit. missionis* alapján történhetik az *ordinatio*. Azonban az e címekre felszentelendő tartozik esküvel erősített ígéretet tenni, hogy örökre az illető egyházmegye, illetve a missió szolgálatában fog maradni. Az *ordinarius* aztán köteles azon *presbyternek*, akit *titulo servitii dioecesis* vel *missionis* szentelt fel, az ő illő ellátására elegendő hivatalt, javadalmat avagy segílyt adományozni (c. 981.); *f) szerzeteseknél* kánoni cím az ünnepélyes *szerzetesi fogadalom* avagy a *szegénység címe* (*tit. sollemnis religiosae professionis, seu paupertatis*). Az egyszerű fogadalmasok a *congregatio* asztala címére (*titulus mensae communis congregationis*) vagy más, az illető szerzetesrend alkotmánya szerint megállapított címre szentelendők fel (c. 982.).

A *Cod. iur. canonici* rendeli, hogy a cím a *candidatus* élete tartamára biztosíttassék és elegendő legyen a püspök által megállapított illő hivatali ellátásra. Különben a közelebbi szabályok megállapítását a törvénykönyv az egyes egyházmegyék püspökeire bizza (c. 979. §. 2.). Ha a felszentelt egyén idővel a címet elvesztené, úgy ellátása céljából más címről kell gondoskodnia, hacsak illő ellátása — a püspök nézete szerint — más úton elegendően biztosítva nincs (c. 980. §. 1.).

Aki a hatósága alá tartozó valamely egyént az apostoli szék engedélye nélkül kánoni cím hiányában tudva szentel fel, úgy maga, mint utódai a cím nélkül felszenteltnek ellátásáról mindaddig gondoskodni tartoznak, míg annak ellátásáról másképp gondoskodás nem történik (c. 980. §. 2.). Ha pedig a püspök valakit cím nélkül azzal a megállapodással szentelne fel, hogy ez tőle ellátást követelni nem fog (pactum de non petendo), az ily egyezménynek semmi jogereje nincsen (c. 980. §. 3.).

B) Az elősorolt pozitív kellékeken kívül az ordónak megengedetten való felvételéhez szükséges továbbá, hogy a candidatusnál *ne forogjanak fenn irregularitást okozó akadályok*. Ugyanis a kánonjog szerint olyan egyének, kik az ordót érvényesen felvehetik, ennek megengedetten (licite) való felvételéből ki vannak zárva, ha valamely oly hiányban szenvednek, mely az ordinatiót *szabálytalanná (irregularis)* teszi.

Az irregularitas úgy a régebbi, mint a mai jog (c. 984. és 985.) szerint is származhatik *valamely fogyatkozásból (irregularitas ex defectu)* vagy *valamely vétségből (irreg. ex delicto)*. Utóbbi esetben az ordo megengedett felvételét akadályozó körülmény a candidatusnak valamely ténye, illetve erkölcsi hibája által okoztatik és pedig ipso facto úgy, hogy a cselekvény megállapításának s a bűnhődésnek kérdése érzében legfeljebb csak másodlagos jelentőségű (pl. hogy jogi, illetve bírói úton konstatálva lett-e a bűncselekvény végbevitele s fenyíték lett-e reá kiszabva). A mai jog szerint csak súlyos (peccata gravia), külsőleg nyilvánuló (p. externa) és a keresztség felvétele után elkövetett (post baptismam perpetrata) vétségből ered irregularitas (c. 986.), kivéve a szándékos emberölést és a magzatelhajtást, melyekből e feltételek nélkül is irregularitas származik (c. 985. 4°).

Megkülönböztetendő továbbá az *irregularitas*

antecedens és *irregularitas subsequens*, aszerint, amint az *ordinatio* előtt avagy annak megtörténte után keletkezett (c. 968. §. 2.). Utóbbi esetben csak a szabályszerűen s megengedetten felvett ordo gyakorlatában van — a később bekövetkezett *irregularitas* miatt — az illető klerikus akadályozva.

Az *irregularitas* avagy a felszentelési egyéb akadály egy ugyanazon egyénnél sokszorozódhatik, ha tehát jogi következményei nem függnek attól, hogy a *candidatus* tudott-e róla avagy nem (c. 988.).

Az *irregularitas* vagy egyszerű felszentelési akadály egyugyanazon egyénnél sokszorozódhatik, ha többszörös keletkezési ok, illetve több tényálladék, mely *irregularitást* okoz, forog fenn; de nem sokszorozódik ugyanazon tényálladék ismételten való előfordulásával. Kivétel van a *homicidium voluntarium*-ra nézve, amelynél a tényálladékkal az *irregularitas* is sokszorozódik (c. 989.).

Az *irregularitas* eseteit már a korábbi jog is részletesen, *taxative* állapította meg. A mai jog pedig az *irregularitas* fogalmát még szűkebb körre szorítja, amennyiben a pozitív kellékek közé egynémely olyat is sorol, amelyeknek hiánya eddig *irregularitást* eredményezett; ma pedig nem származik belőlük *irregularitas*, hanem az illető kellék fennforgása az ordo megengedetten való felvételének pozitív követelményeül van előszabva.

A mai jog szerint csakis a *taxative* megjelölt s mindig tartós (állandó jellegű) akadályok (*impedimenta perpetua*) sorolják az *irregularitas* esetei közé. Ezekről megkülönbözteti a mai jog az *ideiglenes* (*nem tulajdonképeni*) vagy egyszerű akadályokat, melyek bizonyos időleges, átmeneti viszonyból állanak elő (*simpliciter impediti*, c. 987.).

I. *Ex defectu irregularisok* a mai jog (c. 984) szerint:

a) A *törvénytelen születésűek* (illegitimi), hacsak utólagos házassággal avagy pápai rescriptummal nem törvényesítették, vagy az ünnepélyes szerzetesi fogadalmat le nem tették (c. 984. 1°).²¹

b) Akik olyan *testi* fogyatkozásban szenvednek, amely miatt az oltárnál szolgálatot teljesíteni nem képesek, avagy azt testi deformitásuk miatt illően (decenter) végezni nem tudnák. A már felszentelt egyéneknél az irregularitashoz súlyosabb testi hiány kívántatik meg, mint az ordót még fel nem vettek-nél. És az előbbieket az ordóbeli funkciókat, melyekben a testi fogyatkozás őket nem gátolja, továbbra is törvényesen elláthatják (c. 984. 2°).

Már a IX. Gergely-féle ügylevélgyűjtemény (c. 2. X. 3, 6.) szerint irregularisok azok, akik nec secure propter debilitatem nec decenter propter deformitatem altaris ministerio defungi valeant. Ehez képest a testi hiányokat az irregularitas szempontjából két csoportba szokás osztani, u. m. a) def. corporis propter debilitatem, amelyek az ordóval járó cselekvények végzését lehetetlenné teszik vagy nagy mérvben akadályozzák, és b) def. corporis propter deformitatem, amelyek a rendi funkcióknak illő módon való végzést gátolják (undort, nevetséget keltenek). Az első csoportba tartozó hiányok miatt irregularisok a) akik bizonyos betegségekben szenvednek, mint a léprások, nehézkórosok, a bort inni egyáltalán képtelenek (abstemii), paralytikusak stb., b) akik nem ép testűek, mint a megcsonkítottak, vagyis akiknek egyik karja, keze, lábszára, két ujja, különösen a mutató vagy

²¹ Egészen a X. századig a törvénytelen születésűek nem voltak az ordók felvételéből kizárva. A X. század óta az incestuosi és sacrilegi felszentelését tilalmazó törvényhozási intézkedésekkel találkozunk. Az 1078-iki poitiersi zsinat aztán az összes törvénytelen születésűeket kizárta az ordók felvételéből (c. 1. X. 1, 17.).

hüvelykújjja hiányzik; a vakok, siketek, némák, a nagyothallók, rosszul látók s dadogók, ha e fogyatkozások náluk nagymérvűek, különösen irregularisok azok, akiknek balszeme (oculus canonicus) hiányzik, avagy azzal rosszul látnak. A második csoportba tartozó hiányok miatt irregularisok a feltűnően hibás vagy rút testalkatúak, mint törpék, púposak, bot vagy faláb nélkül járni nem tudó sánták, hüdésesek, visszataszító ábrázatúak s akiknek orra vagy füle hiányzik vagy meg van csonkítva stb.

c) Az *epileptikusok, örültek* és az *ördögtől megszállottak* (epileptici, amentes vel a daemone possessi), vagy akik e lelki betegségekben szenvedtek (c. 984. 3°).²² A betegség meggyógyulásával egyik esetben sem szűnik meg az irregularitas, hanem ehhez dispensatio szükséges. Ha azonban a betegség az ordó felvétele után következett be, úgy az ordinarius megengedheti, hogy az illető klerikus, ha kigyógyulása megállapított, az ordóval járó cselekvényeket tüstént végezhesse (c. 984. n. 3.).

d) A *bigamusok*, akik t. i. successive két vagy több érvényes házasságot kötöttek (c. 984. 4°). Ez a delictum régebben *bigamia successiva*-nak és (bár nem helyesen) *bigamia vera*-nak is nevezetett. (Az eddigi jogban u. n. big. interpretativa már nem képez irregularitást okozó akadályt. A bigamia similitudinaria pedig a mai jogban az irreg. ex defectu esetei közé van sorolva).

Az eddigi jog szerint a bigamia vera-n kívül irregularitas keletkezhetett a b. interpretativa-ból, t. i. emiatt irregularisok lettek azok, akik özvegy vagy deflorált nőt vesznek el, vagy a nemi érintkezést házasságtörő nejükkel folytatják, avagy

²² Lelki betegek (amentes) mindazok, akik eszük használatától tartósan megfosztvák (usu rationis sunt habitu destituti, c. 88. §. 3.) s a kánonjog szerint a lelki betegség lucidum intervallum dacára sem szakíttatik meg.

olyan nővel kötnek érvényes házasságot, akinek férje még életben van. Mindez esetekben a mai jog szerint irregularitas nem származik. Bigamia similitudinaria folytán keletkező irregularitásba estek pedig a korábbi jog szerint azok a felsőbb rendet felvett klerikusok és ünnepélyes fogadalmú szerzetesek, akik házasság kötését kísérlik meg, amit azonban a mai jog az ex defectu irregularitas esetei közé sorol.

e) *A jogi becstelenséggel (infamia iuris)* sújtottak, t. i. akik bírói ítélettel nyilvánítottak becstelenné, (c. 984. n. 5), de az infamia facti a mai jog szerint nem irregularist okozó, hanem egyszerű felszentelési akadály (c. 987. n. 7.).

Régi hazai jogunkban jogilag becstelének voltak a vértagadók (rokonságot eltagadók), álörökösök, hűtlen gyámok, hamis okiratok koholói, avagy ilyenekkel tudva élők, hamis esküvők, továbbá akik az országgyűlésen mint követek magukat megvesztegettetni engedték s akik a megvesztegetést elkövették, az ellenféllel egyetértő ügyvédek s a letéteket elfogadók. Jelenlegi hazai jogunk jogilag kiszabott becstelenséget nem ismer, hanem helyébe a polgári és politikai jogok felfüggesztése lépett, amely kánonjogilag époly hatásának tekintetik, mint azelőtt az infamia iuris.

f) *A bíró* aki halálos ítéletet hozott (c. 984. n. 6.).

g) *A hóhér* s ennek a halálos ítélet végrehajtásában tudatosan és közvetlenül segédkezők (c. 984. n. 7.).

A két utóbbi t. i. f) és g) alatti irregularitást a korábbi jogban ex defectu perfectae lenitatis származottnak mondották s ide tartozott még a háborúban való emberölés, valamint felsőbb rendű klerikus által sebészi műtétnek égetéssel vagy metszéssel való végbevitele, ha a beteg a kezelés után meghalt.

Az eddigi jog szerint irregularitas származhatott még ex defectu aetatis, ex def. scientiae, ex def. fidei és ex def. libertatis. A jelenlegi jog ez irregularitásokat nem ismeri; de a pozitív követelmények közé sorolja a szükséges életkor s a tudomány igazolását, melynek hiánya esetén az ordinatio még nem

engedett (illicita) lesz anélkül, hogy e hiányokat a kódex irregularitásoknak nevezné.

II. *Ex delicto irregularisok:*

a) A *hithagyók* (apostatae a fide), *eretnekek* és *schismaticusok* (c. 985. n. 1.).

Az egyházi jog apostasia a fide-n kívül ismer apostasia a religione-t (c. 644.) és apostasia ab ordine-t (c. 188. n. 7. s 2379.) is. Ezekből a deliktumokból azonban irregularitas nem keletkezik. A kódex előtti jog szerint irregularisak voltak az eretnekek pártolói s védelmezői is (fautores et defensores haereticorum) s az eretnekektől leszármazók apai ágon a második, anyai ágon az első igrig,²³ de a mai jog szerint mindezek nem irregularisak.

b) Akik — rendkívüli szükség esetét kivéve — magukat tudva (szándékosan) *akatholikus által kereszteltetik meg* (*abusus baptismi*, c. 985. n. 2.).²⁴ Mellékes, hogy a keresztség mily módon lett kiszolgáltatva, illetve hogy nyilvános és ünnepélyes avagy titkos és magánkeresztelés forog-e fenn.

c) Akik *házasságnak* — habár csak polgárinak is — *megkötését kísérlik meg*, jóllehet házassági kötelékben állanak, avagy akár egyszerű akár időleges fogadalom által nőtlenségre vannak kötelezve; úgyszintén azok, akik olyan nővel kötnek házasságot, aki ünnepélyes vagy egyszerű fogadalmat tett vagy aki érvényes házasságban él (c. 985. n. 3.).

Az érvényes házassági kötelék dacára történő házasságkötést *bigamia vera*-nak, a papi rend vagy szerzetesi fogadalom dacára való házasságra lépést pedig *bigamia similitudinaria*-nak szokás nevezni; de a Codex iur. can. e kifejezéseket nem használja. A valódi vagyis azon bigamisták, akik egyidejűleg két nővel élnek házassági kötelékben, ex infamia iuris is irregularisok (c. 2356.). A régi jog szerint ex bigamia similitudinaria csak azok a majoristák és ünnepélyes fogadalmat tett szerzetesek voltak irregularisok, akik házasságot kötöttek.

²³ c. 2. §. in VI. 5, 2.

²⁴ A kódex előtti jog szerint is irregularitas volt (c. 18. C. 1, qu. 1.).

d) Akik *gyilkosság* azaz szabad elhatározással való *szándékos emberölés* büntettét követik el avagy még nem életképes *méhmagzatot* szándékosan és eredményesen *elhajtanak*. Úgyszintén akik ily bűncselekvényeknél *segédkeznek* (*homicidium et procuratio abortus*, c. 985. n. 4.). Míg a mai jogban csak a szándékos emberölés okoz *irregularitást*, a régi jogban minden vétkes emberölés (*homicidium culposum*) *irregularitást* vont maga után.²⁵

e) Az *öncsonkítók* és akik *másokat megcsonkítanak* s akik *öngyilkosságot* kísérelnek meg (c. 985. n. 5.).

f) Klerikusok, akik még nem engedett orvosi vagy sebészi mesterséget folytatnak, ha ebből az általuk kezelt egyénnek halála következett be (c. 985. n. 6.).

Az *irregularitas* bekövetkezik, ha a halál az operatio folytán, illetve az orvosi kezelés következtében állt be; de nem szükséges, hogy vétkes kezelés vagy műtéti hiba forogjon fenn. Elég, ha a kezelő illetve operáló klerikus még nem engedett orvosi gyakorlatot üzött. Némelyek ezt az *irregularitást ex defectu perfectae lenitatis* származottnak állítják s csakis sebészetet űző klerikusokra vonatkoztatják.

g) Akik olyan felsőbb renddel járó aktusokat végeznek, amely rendet nem vettek fel avagy amelynek gyakorlatától kánoni büntetéssel (*censurával* vagy *vindikatív egyházi büntetéssel*) el vannak tiltva (*abusus ordinis*, c. 985. n. 7.).

A korábbi jog szerint minden fel nem vett ordóval járó funkciónak a gyakorlata *irregularitást* vont maga után. Ma pedig az *irregularitas* csak a felsőbb rendű klerikusokat illető rendi hatalommal való *abusus*ra van korlátozva. Az *exercitium ordinis non recepti delictumként* nem tekinthető, ha a *subdiakóni* szolgálatot *tonsurával* vagy alsóbb renddel bíró egyén végzi, vagy ha a *diakon* a keresztséget ünnepélyesen

²⁵ c. 7, 8. X. 5, 12.

feladja; mert az ehhez szükséges ordója neki is megvan, bárha azt csakis a püspök, illetve a plebanus engedélye alapján gyakorolhatja (c. 741.).

Mindezek a delictumok azonban csak abban az esetben vonnak irregularitást maguk után, ha súlyos bűncselekvények gyanánt jönnek számba s ha a keresztség felvétele után lettek elkövetve és ha valóban (külsőleg) elkövetett s nem csupán gondolatban szándékolt cselekvények, akár nyilvánosságra jutottak, akár titokban maradtak légyen (c. 986.).

C) Az egyszerű (időleges) akadályok az irregularitást okozóktól abban különböznek, hogy az ordó felvételét nem tartósan, hanem csak fennállásuk idejéig gátolják, mivel idővel maguktól vagy bizonyos ténykörülmények bekövetkeztével megszűnhetnek. A mai egyházjog szerint ily akadály miatt *megengedetten (licite) nem ordinálhatók*:

1. *Akatholikus (eretnek, schismaticus) szülőktől származók*, amíg szüleik meg nem térnek (c. 987. n. 1.).

Eddig irregularisok voltak az eretnekek fiai atyai ágon a második, anyai ágon az első fokig és pedig némelyek szerint ex defectu famaе, mások szerint ob poenam delicti. Ellenben a mai jog szerint az eretnekek (úgyszintén schismaticusok és hitetlenek) fiai nem irregularisak, hanem egyszerűen akadályozottak (impediti), de az atyai ágon is csak az első ízig.²⁶ Az akadály fennáll mindaddig, míg a szülő tévedésében (habár bona fide) megmarad. Úgyszintén fennáll az akadály akkor is, ha az egyik szülő akatholikus, bárha a vegyes házasság az egyház dispensatiójával kötött. A szülő halálával azonban ez az irregularitas megszűnik.²⁷

²⁶ Kimondotta ezt a Codex iur. can. hiteles magyarázatára kirendelt pápai bizottság (1922 júl. 14). Acta Ap. Sed. XIV. 528.

²⁷ Ez a kanonisták többségének álláspontja. Így: *Leitner*, Handb. d. Kirchr. II. 178. *Stutz*, Der Geist d. Cod. Iur. Can. 93. 1. *Vermeersch-Creusen*, Epitome, II. 269. Ellenkezőleg *Hilling*, D. Personenr. d. Cod. iur. can. 37. 1.

2. A *nős férfiak*, amíg házasságuk érvényben van (c. 987. n. 2.).

A törvénykönyv viri uxorem habentes kitételéből következtethető, hogy csak azok a férfiak irregularisok, akik nejükkel még házassági közösségben éinek, ellenben pl. ha házasságtörés miatt a közösség definitive és örökre felbomlik (c. 1130), úgy a férj ordinációjának mi sem áll útjában. A korábbi jog szerint a házas férfiak ordinálhatók voltak, ha nejük hozzájárult s vagy az ünnepélyes fogadalmat letette vagy egyszerűen szüzességet fogadott (valamely congregatióba való belépéssel).

Ha merőben matrimonium ratum (sed non consummatum) forog fenn, amely ünnepélyes szerzetesi fogadalom vagy pápai dispensatio útján felbontatott, úgy a volt férj természetesen akadálytalanul ordinálható (c. 1119.).

3. Azok, akik klerikusoknak tiltott *hivatalt* vagy *számadási kötelezettséggel járó igazgatói (vagyonkezelési) tisztséget* látnak el, míg a hivatalt illetve igazgatási tisztséget le nem teszik és a számadási kötelezettség alul fel nem mentetnek (c. 987. n. 3.).

A klerikusoknak megtiltott hivatalokról s vagyoniigazgatási tisztségekről alább, az általános papi kötelességek tárgyalásánál fogunk szólni.

4. A valóságos *rabszolgák*, amíg szabadságukat vissza nem nyerik (c. 987. n. 4.).

Ennek a felszentelési akadálnak manapság csak egyes missziói területeken van gyakorlati jelentősége.

5. Az állami törvénnyel *katonai szolgálatra kötelezettek*, míg e kötelezettségüknek eleget nem tesznek.

Olyan országokban, ahol az egyetemes védkötelezettség elve folytán a klerikusok is hadi szolgálatra vannak kötelezve, a klérusba lépni akarók ez akadály miatt mindaddig nem ordinálhatók, míg a kato-

naí szolgálatnak eleget nem tettek avagy végleg alkalmatlanoknak nem nyilvánítottak.²⁸

6. Azok, akik a *keresztiséget csak rövid ideje vették fel (neophyták)*, amíg az ordinarius ítélete szerint hitükben eléggé meg nem erősödtek (c. 987. n. 6.).

Ez akadályt már Pál apostol említi (I. Tim. 3, 6.) s a korábbi jogban a neophytákat ex defectu fidei non confirmatae mondták irregularisoknak. Ide soroltattak a kódex hatályba lépte előtt a *clinici* t. i. azok is, akik a keresztiséget súlyos betegségben vették fel.

7. A *tényleges becstelenségben (infamia facti) szenvedők*, amíg ez az állapot — az ordinarius ítélete szerint — náluk fennforog (c. 987. n. 7.).

A can. 2293. §. 3. szerint infamia facti akkor következik be, ha valaki deliktum avagy erkölcstelen életmód miatt a becsületes és komoly emberek előtt jó hírnevét, becsületét elvesztette, ami azonban mindig az ordinarius ítéletével állapítatik meg.

45. §. Felmentés az irregularitas és az egyszerű akadályok alul.

Blat, De sacram. 452. s köv. l. *Vermeersch-Creusen*, Epitome, II. n. 260—261. *Sipos*, Enchiridion, 92. §. *Haring*, Grundzüge, I. 157. l. *Eichmann*, Lehrb. 116. §.

Az irregularitások az egyházi törvénykönyv szerint *impedimenta perpetua* levén (c. 983.), per se, vagyis az azokat előidéző idéző ok megszűntével nem enyésznek el, kivéve a törvényes születés hiányából s az ex defectu corporis és famae származó irregularitásokat. A két előbbi ugyanis törvényesítés által, illetve idővel magától megszűnhetnek, az utóbbi pedig elenyészhet a jó hírnév visszanyerése (bírói intézkedés, megkegyelmezés) által (c. 2236.). Továbbá a már ordinált lelki betegeknél a defectus szintén megszűnhetik.

²⁸ A CIC. magyarázatára rendelt pápai bizottságnak 1918 jún. 2—3-iki döntése (A. Ap. Sed. X. 344.).

Legtöbb esetben azonban az irregularitásban szenvedő egyén az ordót licite csak *dispensatio* útján veheti fel, amely ugyan az irregularitást nem szünteti meg, de jogi következményét (az ordó felvételében való gátoltatás) elenyészteszheti.

Az irregularitások alul dispensatiót adhatnak:

a) A *pápa*, bármilyen irregularitas s bárkire nézve forogjon is fenn (c. 80.). És pedig a pápa a felmentést gyakorolja irregularitas ex defectu esetén a Congr. sacramentorum és irr. ex delicto esetében a Cong. concilii útján. A Poenitentiaria csak titkos esetekben és csupán pro foro interno adhat felmentést. A forum externum-ra szóló felmentés a lelkiismereti forumra is érvényes, csupán a belső forumra adott ellenben pro foro externo nem érvényes (c. 202. §. 1.).

b) A *püspök* a joghatósága alatt állóknak jogos és igazságos okból felmentést adhat ex delicto eredő minden titkos irregularitás alól és pedig pro foro utroque (c. 202. §. 3.), kivéve (a c. 985. n. 4. értelmében) a gyilkosságot és magzatelhajtást s az ezeknél való közreműködést (c. 990. §. 1.), és kivéve azokat az eseteket, amelyek már a törvényszék elé kerültek, tehát nyilvánosakká lettek. Továbbá dispensálhatnak mindazon kétes esetekben (ha *dubium facti* forog fenn), amidőn a felmentésre az apostoli szék jogosult (c. 15.), hogyha ehhez fordulni nem lehet és a késedelemből súlyos kár származhatik (c. 81.).

c) Hasonlóképen felmentést adhat a gyóntató atya minden titkos deliktumból eredő irregularitas alul sürgős esetekben, midőn t. i. az ordinariushoz nem lehet fordulni és az irregularitásban szenvedőre

nézve jelentékeny kár avagy diffamálás veszélye forog fenn; azonban a dispensatio ekkor is csupán azzal a hatállyal történhetik, hogy a vezeklő a már felvett renddel járó funkciókat megengedetten elláthatja (c. 990. §. 2.).

A felmentés iránti kérvényben az összes irregularitások s egyéb akadályok elősorolandók, mert különben az általánosságban adott dispensatio csak a bona fide elhallgatott irregularitásra és akadályokra érvényes; sőt gyilkosság és magzatelhajtás esetén az általános felmentés még akkor sem érvényes, ha az irregularitások, illetve akadályok bona fide lettek is elhallgatva (c. 909. §. 1. és 2.). Az irregularitás, mint említettük, sokszorozódik, ha többszörös keletkezési ok forog fenn, ellenben nem következik be sokszorozódás akkor, ha ugyanazon tényálladék többszörösen forog fenn. Kivétel van ex homicidio voluntario esetében, amikor az összes deliktumok felsorolandók, mert különben a dispensatio érvénytelen (c. 991. §. 2.). Ugyanis ez az irregularitas sokszorozódik akkor is, ha ugyanazon tényálladék többszörösen fennforog.

A rendek felvételére általánosságban adott felmentés a magasabb rendekre is szól és az így dispensált egyén elnyerhet olyan javadalmakat (még lelkészettel egybekötötteket) is, amelyek nem a consistóriumban adományoztatnak (beneficia non consistorialia); azonban nem lehet bíbornok, püspök, nullius apát avagy praelatus avagy exempt klerikális rend főelőljárója (c. 991. §. 3.). A gyónáson kívül a belső fórumon történő felmentés (disp. in foro interno non sacramentali) írásban adandó ki és az okirat a titkos irattárban helyezendő el (c. 991. §. 4.).

46. §. A felszentelést előkészítő cselekvények.

Blat, De sacram. 464. s köv. 1. *Hilling*, Das Personenr. d. Cod. iur. can. 24. §. *Haring*, Grundzüge, 53. §. *Sipos*, Enchiridion, 93. §.

A felszentelést bizonyos előkészítő aktusoknak kell megelőznie. Az összes candidatusok (világiak úgy, mint szerzetesek) vagy személyesen vagy más útján kötelesek a felszentelés iránti *szándékukat a püspöknek tudtára adni* (c. 992.) és tartoznak hozzá benyújtani *a szükséges okmányokat* (c. 993.), u. m. 1. az utolsó ordinatióról s ha a prima tonsura feladása végett történik az elbocsátás, a keresztelestről és a confirmatióról szóló bizonyítványt (993. n. 1.); 2. az egyes rendekhez megkívántató tanulmányok elvégzéséről szóló bizonyítványt (c. 993. n. 2.); 3. a szeminárium igazgatója, vagy azon lelkész által kiállított erkölcsi bizonyítványt, akinek gondjára volt bízva a szemináriumon kívül élő candidatus (c. 993. n. 3.); 4. beleegyező nyilatkozatot (testimoniales litteras) mindazon helyek püspökétől, ahol a candidatus annyi időt töltött, amennyi kánoni akadály beálltához elegendő (993. n. 4.). Nevezetesen ez az idő katonáknál három hónapban, másoknál félévben van megállapítva; de az ordinarius rövidebb idejű avagy a pubertas elérte előtt más megyében való tartózkodás esetében is kívánhat testimoniálist, ha szükségesnek véli (c. 994. §. 1.). Ha a candidatus annyi megyében fordult meg, hogy lehetetlen, avagy felette nagy nehézségekbe ütközik a bizonyítványok beszerzése, úgy az ordinarius tőle esküt kívánhat, hogy a felszentelésnek kánoni akadály nem áll útjában (c. 994. §. 2.). Az 1—4. alatti bizonyítványokon kívül oly szerzetesek, akiknek ordinatiója a világi papokra érvényes jog szerint történik, a szerzetesrendi elől-

járó bizonyítványát (*litterae testimoniales*) is bemutatni kötelesek (c. 993. n. 5.).

A kivett szerzetesrendhez tartozóknak pedig a főelőljáró által kiállított bizonyítványra van szükségük, amelynek igazolniok kell, hogy a promovendus a szerzetesi fogadalmat letette, az illető főelőljáró hatósága alatt álló ház kötelékébe tartozik s hogy a szükséges tanulmányokat bevégezte, valamint egyéb kellékeknek is megfelel (c. 995.).

Minden candidatus, világi ügy mint szerzetes (a tonsurától a presbyterségig) köteles a felveendő rendre vonatkozólag *vizsgálatot tenni le* (996. §. 1.); a magasabb rendet felvenni szándékozók ezen felül a theologia egy-egy fejezetéből is kötelesek vizsgát állani ki (c. 996. §. 2.). A vizsgálat tárgyát és az examinátorok személyét a püspök határozza meg (c. 996. §. 3.).

A felszentelésre jogosult püspök, *ki iure proprio* a candidatum ordinálja, avagy részére elbocsátó levelet (*litterae dimissoriae*) ad ki, köteles úgy a világi, mint a szerzetes ordinandum *vizsgálatnak alávetni*; azonban igazságos okból átengedheti a vizsgálatot annak a püspöknek, aki *litterae dimissoriae* alapján az ordinatiót végzi, ha ez a vizsgáztatást magára vállalni hajlandó (c. 997. §. 1.). A püspök, aki idegen jelöltet (akár világit, akár szerzetest) *litterae dimissoriae* alapján ordinál, az ebben foglalt azon bizonylattal, mely a candidatusra vonatkozóan a vizsgálat megejtését tanúsítja, megelégedhetik, s az ordinatiót foganatosíthatja. Azonban erre nincs kötelezve s a felszentelést megtagadhatja, ha lelkiismerete szerint a candidatum az ordó felvételére nem véli alkalmasnak (can. 997. §. 2.).

A magasabb rendekre felszentelendő jelöltek nevei a plebániái templomban az ordinatiót megelő-

zöleg hat hóval a gyülekezet előtt nyilvánosan (mise közben, vagy oly időben, mikor a templomban nagyobb gyülekezet van) *kihirdetendők*, avagy egyébként közhirré teendők. Az ordinarius azonban jogos okból a kihirdetés alól felmentést adhat, továbbá meghagyhatja, hogy a kihirdetés (az ő hatósága alá tartozó) más templomban is megtörténjék s megengedheti, hogy a templomban való élőszóbeli kihirdetést a templom ajtaján kifüggesztett írásbeli hirdetmény helyettesítse (998. §. 1., 2.) Az élethossziglani fogadalmat (akár egyszerűt, akár ünnepélyeset) tett szerzetes nevét nem kell kihirdetni. Ha a kihirdetéstől számított hat hó alatt a felszentelés meg nem történik, úgy az ismétlendő, hacsak az ordinarius máskép intézkedni jónak nem látja (c. 998. §. 3.). Mindazok, akiknek a kihirdetett jelöltekre vonatkozólag valamely akadályról tudomásuk van, ezt az ordinariusnak vagy az illető parochusnak a felszentelést megelőzőleg bejelenteni kötelesek (c. 999.).

Az ordinariusnak továbbá joga és kötelessége a candidatus személyére nézve *nyomozásokat (scrutinia)* eszközölni, különösen, ha magasabb rend feladásáról van szó (c. 973. §. 3., c. 996.) Nevezetesen a már említett bizonylatokon kívül az ordinarius még akként is nyomozhatja a candidatus alkalmatosságát, hogy a plebánost, avagy — ha ez látszik indokoltnak — valaki mást a püspök megbíz, hogy a felszentelendőnek erkölcse, előélete s tudományos képzettsége felől megbízható helyekről tájékozást szerezzen és az eszközölt nyomozás eredményéről s a kihirdetés megtörténtéről szóló bizonyítványt a püspöki kuriához küldje be (c. 1000.).

A candidatus a tonsura és az alsóbb rendek felvétele előtt legalább három napon át, magasabb rendek felvételét megelőzőleg pedig hat napon át *lelki*

gyakorlatokat (exercitia spiritualia) köteles végezni; azonban ha egy félév alatt több felső rendet vesz fel, úgy az ordinarius a diakonatus előtti lelkigyakorlatok idejét három napra leszállíthatja (c. 1001. §. 1.) Ha a lelkigyakorlatok bevégzése után az ordinatio valamely okból félévvel elhalasztatik, úgy az exercitiumok ismétlendők; rövidebb idejű elhalasztás esetén az ismétlés kérdésében a püspök dönt (c. 1001. §. 2.). Az exercitiumokat a szerzetesek saját kolostorukban vagy az előljáró által megjelölt egy másik kolostorban, a világi klerikusok pedig a szemináriumban, vagy a püspök által kijelölt kegyes helyen tartoznak végezni (c. 1001. §. 3.). Az illető háznak (kolostor) az előljárója, ahol a lelkigyakorlat végeztetik, a püspökhöz annak elvégzéséről bizonyítványt köteles beadni (c. 1001. §. 4.).

47. §. A felszentelés aktusának szabályai, ritualis alakszerűségei.

Wernz, Ius decret. II. 45—64. *Blat*, De sacramentis 478. s köv. I. *Vermeersch-Creusen*, Epitome, II. 268. *Sägmüller*, Lehrb. 53. §. *Eichmann*, Lehrbuch, 128. §.

A felszentelés cselekvénye a Pontificale Romanum vagy egyéb, az egyház által approbált szertartási könyvek szerint, az ezekben foglalt szabályok kihagyása vagy megváltoztatása nélkül, végzendő (c. 1002.). Az e részbeni lényeges hiány az ordinatiót érvénytelenné teszi (c. 1993. §. 1.) s ez esetben az ordinatio ismétlendő; ugyancsak ismétlendő sub conditione, ha az ordinatio szabályszerű megtörté-
tére vonatkozólag kétség forog fenn.

A felszentelés ideje. A püspökszentelés vasárnap vagy az apostolok ünnepein ünnepélyes mise közben történhetik (c. 1006. §. 1.); a többi felsőbb rendek

pedig az évnegyedi kántorböjtek szombatjain, fekete vasárnap előtti szombaton („Sitieses“) és nagyszombaton szintén mise közben adhatók fel (c. 1006. §. 2.). Azonban a püspök az e rendekre való felszentelést nyomós okból valamelyik vasárnapra avagy parancsolt ünnepnapra teheti át (c. 1006. §. 3.). A tonsurát bármely napon s a napnak bármely órájában, az ordines minores-t pedig minden vasárnap s kettős ünnepnapon (festa duplicia), de csak délelőtt és misén kívül lehet feladni (c. 1006. §. 4.).

Időközök (interstitia). Az egyes ordók felvétele közt bizonyos időközöknek kell lennie. Hogy a prima tonsura és az ostiarius közt mennyi időköznek kell eltelnie, annak meghatározása a püspök bölcs belátására van bízva. De hacsak különös pápai engedély nem adatott — a tonsurát és az alsóbb rendek valamelyikét vagy az összes kisebb rendeket egyszerre, egyugyanazon napon nem lehet feladni (c. 978. §. 1, 2.). Az akolythatus és subdiakonatus közt legalább egy évnek, a subdiakonatus, diakonatus és presbyteratus közt három-három havi időköznek kell lennie. De ha a felmerülő szükség vagy az egyház haszna indokolja, a püspök az időközök alól felmentést adhat. Azonban semmi szín alatt nem lehet — különös pápai engedély nélkül — az alsóbb rendeket a subdiakonatussal egyszerre avagy két felsőbb rendet együttesen ugyanazon a napon felvenni s e szabállyal ellenkező bármely szokás eltöröltnek nyilvánítatik (c. 978. §. 2. és 3.). A presbyteratus és episcopatus közt pedig öt évi időköz van előírva (c. 331. §. 1. n. 3.).

Az ordók fokozatosan (gradatim) való felvétele. Az ordók a kánonjog által meghatározott sorrendben (gradatim) veendőek fel. Ezért tiltva van az egy vagy több rend átugrásával (per saltum) történő felszentelés (c. 977.). Aki valamely rendet szándékosan per

saltum vesz fel, annak gyakorlásától ipso facto fel-függesztetik (c. 2374). Ha a keleti ritus szerint felszentelt valamely klerikus az apostoli széktől engedélyt nyer a felsőbb rendeknek a latin ritus szerint leendő felvételére, úgy előbb e ritus szerint kell mind-azokat a rendeket felvennie, melyeket a keleti ritus szerint nem vett fel (c. 1004.). Az átugrással történő ordinatio, bár meg nem engedett (illicita),²³ de érvényes lesz. A püspöki ordóra nézve azonban némely theologusok annak a presbyteri ordó átugrá-sával történő felvételét semmisnek mondják

A felszentelés helye. A püspök a saját jogható-sága területén végezheti a felszentelést, idegen terü-leten pedig csak az illető ordinarius engedélyével szentelhet fel olyan rendekre, amelyek feladásánál a pontifikalis jelvények (mitra, pásztorbot) haszná-landók. A bíbornokok azonban azt a kiváltságot él-vezik, hogy Rómán kívül mindenütt pontifikalis jel-vényeket használhatnak s ezért a rendeket is bárhol feladhatják (c. 239. §. 1. n. 15.). Általános felszente-léseknek (*ordinationes generales*), amelyeken t. i. több candidatus egyszerre szenteltetik fel, a püspöki székesegyházban nyilvánosan, a székeskáptalan jelen-létében vagy valamely nevezetesebb főegyházban (*ecclesia dignior*) a helyi klérus jelenlétében kell történniök (c. 1009. §. 1.). Azonban a püspök jogos indokból egyes ordinatióknak (*ordinationes particu-lares*) más egyházakban, sőt saját házi kápolnájában, a szemináriumi vagy kolostori kápolnában való végzé-sét is megengedheti, sőt a tonsura s az alsóbb rendek magánoratóriumában is feladhatók (c. 1009. §. 2. és 3.).

²³ A per saltum ordinati mint furtive promoti tekintet-nek s irregularisok; c. 29. C 16. qu. 1.; c. 2, 3. X. 5, 30.

Az *ordinatio* befejeztével az ordináltaknak s az ordinatornak neve, az *ordinatio* napja és helye a felszentelési anyakönyvbe (*matricula ordinatorum*) bevezetendők s az ordinációra vonatkozó összes okiratok gondosan megőrzendők (c. 1010. §. 1.). Az ordinációról minden ordinálnak bizonyítvány (*litterae formatae*) adandó s akik *litterae dimissoriae* alapján idegen püspök által szenteltettek fel, e bizonyítványt a saját püspöküknek — a felszentelési könyvbe való bevezetés végett — benyújtani kötelesek (c. 1010. §. 2.). Azonfelül a helyi ordinárius (szerzeteseknél a rendi előljáró) által az aldiakonatus feladásáról a keresztelési helynek a plebánusa is értesítendő s a plebánus e rend feladásának megtörténtét a keresztelési anyakönyvbe bejegyezni köteles (c. 1011.).

48. §. A klerikusoknak az egyházmegye (szerzetesrend) kötelékébe való felvétele (*incardinatio*) és abból való elbocsátása (*excardinatio*).

Wernz, Ius decret. II. 28. e), 305. *Blat*, Comment. text. Cod. Iur. Can. II. n. 44—51. *Cocchi*, Comment. in Cod. Iur. Can. II. n. 22—26. *Maroto*, Institut. I. n. 492—499. *Prümmer*, Manuale iur. eccles. 83. s köv. I. *Sägmüller*, Lehrb. 54. §. *Hilling*, Das Personenr. d. Cod. I. C. 35. §. *Sipos*, Enchiridion 24. §.

Minden klerikusnak valamely egyházmegye vagy szerzetesrend kötelékébe kell tartoznia. Az egyház már régen állást foglalt a *clerici vagi* (*acephali*) ellen és ezeknek, valamint az idegen, vagyis az egyházmegyéhez nem tartozó papoknak ordinációját megtiltotta. S a mai jog is rendeli, hogy *clerici vagi nullatenus admittantur* (c. 111. §. 1.).

Az egyházmegyei kötelékbe való felvétel *incardinatio*-nak neveztetik, amely rendszerint a *prima tonsura*-val történik. Ugyanis minden klerikus abba

a megyébe incardináltatik, amelynek szolgálatára magát a prima tonsura-val kötelezte (c. 111. §. 2.). Az incardinatio által a klerikus mindaddig az illető egyházmegyéhez tartozik, míg ellenkező jogi aktus, t. i. az *excardinatio* e kötelek megszűntét nem eredményezi.

A tonsurát felvett s így valamely egyházmegyébe már bekebelezett egyén egyházmegyéjét egy másikkal cserélheti fel akképen, hogy eddigi egyházmegyéjének ordinariusá írásbelileg (*litterae excardinationis*), feltétel nélkül (*absolute*) s örökre (*in perpetuum*) elbocsátja (*excardinatio*) s egy másik megyének püspöke ugyancsak írásbelileg (*litterae incardinationis*), feltétel nélkül s örökre a saját megyéjébe felveszi (*incardinatio*).

Az *incardinatio* hallgatólagosan (*implicite*) is történhetik akképen, hogy a klerikus egy másik megyében helyben lakásra kötelező javadalmat nyer vagy saját püspökének írásbeli hozzájárulásával vagy pedig úgy, hogy egyházmegyéjének elhagyására saját püspökétől írásbeli engedélyt kap (c. 114.).³⁰ Hallgatag *excardinatio* történik akkor, amidőn a klerikus valamely szerzetesrendben az örökös fogadalmat (akár egyszerű, akár ünnepélyes legyen az) leteszi (c. 115. és 585). És hallgatag *incardinatio* megy végbe akkor, amidőn a szerzetes, akinek eredeti egyházmegyéjéhez tartozása az egyszerű vagy ünnepélyes fogadalom letétele folytán megszűnt, az időleges fogadalom lejártával vagy a szekularizációt engedélyező

³⁰ A kódex előtti jogban vitás volt, hogy egy más megyében residentialis javadalmat nyert klerikusnak eddigi püspökétől kell-e elbocsátást vagy legalább a megyéből való eltávozáshoz beleegyezést kérnie; *Perathoner*, Das kirchl. Gesetzbuch, 7. §. 2. jegyz.

indultum alapján valamely megyébe ennek püspöke által felvétetik (c. 641. §. 1.); de a püspök örökös fogadalmú szerzetest is incardinálhat és pedig akár tüstént (pure et simpliciter), akár három évi próba után (c. 641. §. 2.).

Úgy az excardinatio, mint az incardinatio engedélyezésére a püspök, az apostoli vicarius és praefectus s a nullius apát vagy praelatus jogosult; a generalis vicarius csak speciális felhatalmazás alapján, a káptalani helyettes pedig csak abban az esetben excardinálhat és incardinálhat, ha a püspöki szék megüresedése óta már egy év eltelt s ekkor is a káptalan utólagos jóváhagyásával (c. 113.). Az excardinatiónak csak *nyomós okból lehet helye s csak akkor lesz hatályossá*, amikor a klerikusnak valamely más egyházmegyébe való *incardinatiója bekövetkezett* s éppen azért az új ordinarius az incardinatio megtörténtéről értesíteni tartozik annak a megyének ordinariusát, amelyikből a klerikus kilépett (c. 116.).

Valamely idegen megyebeli klerikust a püspök csak úgy incardinálhat, ha az az egyházmegye érdekében szükséges (pl. papok hiánya esetén) avagy hasznos és a magasabb ordóval bíró klerikus az incardinatio végett felszentelési címet köteles igazolni (c. 117. n. 1; 974. §. 1, n. 5; 979.); továbbá a püspöknek az incardinatio előtt meggyőződést kell szereznie, hogy az excardinatio szabályszerűleg megtörtént és tudakozódnia kell az illető klerikusnak személye, tanulmányai s előélete felől, különösen ha idegen nyelvű s nemzetiségű klerikusról van szó; az elbocsátó püspök lelkiismeretileg szigorúan kötelezve van arra, hogy az igazságnak megfelelő bizonyítványokat állítson ki (c. 117. n. 2.). S mindig megkívánható követelmény, hogy az átlépő klerikus új ordi-

nariusus avagy ennek meghatalmazottja előtt esküvel ígérje, hogy egyházi szolgálatot új egyházmegyéjében fog tartósan (in perpetuum) teljesíteni (c. 117. §. 3., c. 585.).

De e kellékek hiánya miatt az incardinatio nem lesz érvénytelen, miután az egyházi törvénykönyv vonatkozó rendelkezései ily záradékot (clausula irritans) nem tartalmaznak (c. 11.). A korábbi jog szerint ellenben az előszabott feltételek hiánya esetén az excardinatio illetve incardinatio érvénytelen volt.³¹ Azonban az eddigi jogban is kétséges volt, hogy az eskü kivétele az incardinatio érvényéhez szükséges-e.³²

A mai jog a laikusok excardinatióját s incardinatióját nem ismeri. A lakhellyel bíró laikus valamely idegen egyházmegyébe áltál incardináltatik, hogy az idegen püspök neki a lakhely püspökének (episcopus domicilii) elbocsátó levele (litterae dimissoriales) alapján a tonsurát feladja (c. 956., 111. §. 2.).³³

A Congr. concilii 1918 dec. 30-án kelt „*Magnae semper*“ decretumában (A. A. S. XI. 39—43.) foglalt rendelkezések nyernek alkalmazást azokra az európai papokra, akik hosszabb vagy határozatlan időre, avagy

³¹ A Rota Romana 1912 jan. 9-iki döntése (A. A. S. IV. 244. l.).

³² A. A. S. V. 34. l.

³³ A kódex hatálybalépte előtt a klerikusok incardinatióját s excardinatióját tekintetében az 1898 júl. 20-án kelt „*A primis*“ decretum (Acta S. S. XXXI. 49—51.) volt irányadó, amely a Congr. Concilii 1906 szept. 15-iki decretumával a laikusokra is kiterjesztetett (A. S. S. XXXIX., 486. s köv. l.). Ugyanez a congregatió 1906 nov. 24-én kelt decretuma szabályozza laikusoknak az ordó feladása céljából valamely egyházmegyé kötelékébe való felvételét.

örökre Amerikába vagy a Fülöp-szigetekre akarnak kivándorolni.

49. §. A klerikusok rendi jogai és kiváltságai.

Thomassin, *Vetus et nova disciplina*, Pars II. l. 1. c. 11. etc.; Pars III. l. 1. c. 33. etc. *Hinschius*, *Kirchenr.* I. 117. s. köv. I. *Scherer*, *Handb.* 71. §. *Blat*, *Comment.* II. 52—59. *Maroto*, *Institut.* I. 500—528. *Eichmann*, *Lehrb.* 43. §. *Sipos*, *Enchiridion*, 25. §.

A kánonjog szerint a klerikusokat a világi rendűektől bizonyos *jogok* különböztetik meg, melyeket — ma már ugyan igen korlátozott mérvben — az állam is elismer. Ezeket a jogokat, mivel különös kedvezményeket tartalmaznak, *a papi rend kiváltságainak* is szokták nevezni, bár legfeljebb a tágabb értelemben vett kiváltságok közé sorolhatók. De helyesebben és szabatosabban e kedvezményeket a papi rend különös jogosítványainak (*iura singularia cleri*) minősíthetjük.³⁴

A papi rend e jogai nemcsak a tulajdonképeni klerikusokat illetik, de azokat mindkétnemű szerzetesek, a világi szerzettagok s a noviciusok is élvezik (c. 614.); sőt még a fogadalom nélküli oly vallási társulatok tagjai is, amelyek a szerzetesekéhez hasonló közös életet folytatnak (c. 680.).

A klérus rendi jogainak élvezete bizonyos előfeltételektől függ ugyan s azok büntetésképen korlátozhatók, sőt bizonyos esetekben elveszíthetők, de *róluk a klerikus le nem mondhat* s azokat, míg rendi jogainak birtoklására képesítve van, tőle senki el nem vonhatja.

A klérust illető e rendi jogok a következők:

1. A *potestas ordinis* és *iurisdictionis* birtokolha-

³⁴ *Eichmann*, *Lehrb.* 75. l.

tása az illető ordó fokozata s a viselt hivatal minősége szerint s egyházi hivatalok, javadalmak és ellátások (pensiones) élvezhetése (c. 118.). Továbbá minden ordinált egyént — szemben a világiakkal — bizonyos külső tisztelet (reverentia, c. 119.) illet meg, u. m. kitüntetettebb hely a templomban (ülés a presbyteriumban), megfelelő címezés (tisztelendő, főtisztelendő) és praecedentia nyilvános gyülekezéseknél, hivatalos fogadások, felvonulások stb. alkalmával; a papok a temetőkben — amennyire lehet, — külön s díszesebb sírhelyet nyerjenek (c. 1209. §. 2.). Az egyes egyházi hivatalokkal ezenkívül különös tiszteleti jogok is járnak. Az egyházi törvénykönyv a papságnak tiszteletjogokra való igényét kifejezetten fenntartja (c. 119.).

2. *Privilegium canonis*, amely a klérus tagjai számára *jogilag biztosított különös sérthetlenséget* jelenti.

E kiváltság elnevezését a II. lateráni zsinat 15-ik canonjától nyerte, amely így szól: „Si quis suadente diabolo huius sacrilegii reatum incurrerit, quod in clericum vel monachum violentas manus iniecerit, anathematis vinculo subiaceat et nullus episcoporum illum praesumat absolvere; nisi mortis urgente periculo, donec apostolico conspectui praesentetur et eius mandatum suscipiat (c. 29, C. XVII. qu. 4.).

A kánon szerint tehát bármely klerikuson, legyen az világi vagy szerzetes pap, erőszakkal és gonosz szándékkal, illetőleg, mint a kánon mondja, „*suadente diabolo*“ elkövetett *tettleges bántalmazás* sacrilegium büntette gyanánt és pedig excommunicatio latae sententiae-val fenytetik, amely alól a feloldozás a pápának van fenntartva.

Eleinte a papok bántalmazásoknak nem igen voltak kitéve s azok ellen kellő oltalmat nyújtottak számukra a római büntető törvények. De a kereszténység terjedésével a barbárok

részéről a klerikusokat gyakrabban érik személyes bántalmak s ezért büntetőjogi oltalmukról fokozottabb mérvben kellett gondoskodni. Az egyházi törvényhozás a IX. század közepe óta különösen a püspökök védelme érdekében tesz intézkedéseket, akiknek bántalmazóit ipso facto bekövetkező excommunicatióval rendelte fenyíteni. Majd kiterjesztetik ez a többi klerikusokra is, amennyiben a clermonti (1130), rheimsi (1131) és pisai (1135) zsinatok a klerikuson vagy szerzetesen elkövetett tényleges bántalmakat excommunicatióval rendelik sújtani, amely alul a felmentés a pápának tartatik fenn.^{34a} Bresciai Arnold egyházellenes izgatásai folytán hozza meg aztán a II. lateráni zsinat a szóban forgó kánont, amely a papokon gonosz szándékkal (suadente diabolo) elkövetett tetteges bántalmazásokat (violentas manus iniicere) kiközösítéssel rendeli fenyíteni, amely rendelkezés tehát a klerikusokat tetteges bántalmazások ellenében hathatós védelemben részesíti.

A II. lateráni zsinat 15. kánonja értelmében biztosítja e kiváltságot a mai jog is. A kódex ugyanis a klerikusokon elkövetett tetteges bántalmat (*iniuria realis*) *sacrilegiumnak minősíti* (c. 112; de a „suadente diabolo” szavakat a mai jog elhagyja). A tettes, 1. ha a pápát bántalmazza, az apostoli székek specialissimo modo fenntartatott kiközösítéssel sújtatik, eo ipso infamiába esik és ha papi egyén, degradáltatik; 2. ha bíbornokot vagy pápai követet bántalmazott, a pápának specialis modo fenntartatott kiközösítés alá esik s ipso facto infamiával és privatio beneficii-vel sújtatik; 3. ha patriarchát, érseket vagy püspököt bántalmazott, a pápának specialis modo fenntartatott, végül 4. ha más papot vagy szerzetest bántalmazott, a püspöknek fenntartatott excommunicatio-val s egyéb megfelelő büntetésekkel is fenyítettetik (c. 2343.).

A kiváltság megsértésének tényálladákhöz megkívánatik, hogy szándékosan (dolose, suadente diabolo) végbevitt s realiter megtörtént súlyos bántalmazás forogjon fenn. Nemcsak testi sértés (klerikus megölése, megcsönkítése, megütése), hanem sza-

^{34a} 29. C. XVII. qu. 4.

badsgága ellen irányuló (elfogás, bebörtönzés), avagy hozzátartozó dolgokra vonatkozó erőszakoskodások is e meghatározás alá esnek, amennyiben a személyre visszahatnak. Míg a merőben szóbeli bántalmazás (iniuriae verbales) a privilegium canonis megsértésének delictumaképpen nem tekintetik.

Nem fogja továbbá a privilegium canonis megsértését eredményezni s így a jelzett büntetések alá nem esnek azok a cselekvények, melyek nem gonosz szándékkal, non suadente diabolo vitetnek végbe, pl. ha valaki az őt megtámadó klerikust jogos önvédelemből avagy tréfa közben sérti meg, vagy ha a pap előljárója által jogosan megfenyítettik, nemkülönben aki valamely papot turpiter inventum cum uxore, matre, sorore, vel filia sújt büntetéssel, valamint ha valaki papi személyen tudatlanul, illetőleg annak klerikusi minőségét nem sejtve követ el bántalmat. Hasonlókép nem esnek a privil. canonis megsértésére előszabott büntetés alá a serdületlenek által papon elkövetett súlyos sértések sem.

A modern állami büntető jogok a klerikuson elkövetett erőszakos bántalmakat az állami hivatalnokokon ejtett sértésekkel egyenlő elbánás alá eső delictumoknak minősítik. A magyar büntetőjog kiváltkép súlyosan fenyíti a lelkészen vallási szertartás teljesítése alkalmával elkövetett testi bántalmazásokat. Nevezetesen az 1878. 5. t.-cikk 192. §-a szerint aki az állam által elismert vallás lelkészét vallási szertartás teljesítése alkalmával testileg bántalmazza, büntettet követ el és amennyiben cselekménye súlyosabb beszámítás alá nem esik, két évig terjedhető börtönnel büntetendő.

A privil. canonis megilleti nemcsak az összes klerikusokat, de a férfi s nőszerzeteseket, még a laikus állapotba visszatérteket s a noviciusokat is (c. 614.), hacsak a klerikusi jogokat egyáltalán el nem vették.

A pápa, a kuria követői, a római kongregációk

s törvényszékek, egyáltalán az apostoli szék magasabb hivatalnokai s a saját ordinarius pedig *puszta szóbeli bántalmazások* (iniuriae verbales) ellenében is fokozott büntetőjogi oltalomban részesülnek (c. 2344.). Az ellenük elkövetett szóbeli sértés nemcsak a sértett kérelmére, hanem hivatalból is fenyítettetik (c. 1938. §. 2.) és pedig a bűncselekvény minősítéséhez s az okozott botrány nagyságához képest censurával, elégtételadásra kényszerítéssel, avagy poenitentiával (c. 2344.).

3. *Privilegium fori*. Jelenti a klerikusoknak biztosított azt a kedvezményt, hogy a világi törvényszékek iurisdictiója alul mentességet élveznek s felettük akár polgári, akár büntető peres ügyekben *csakis egyházi bíróságok ítélkezhetnek*.

A törvénykezési kiváltság már a iustiniáni jogban el volt ismerve, amely világosan rendeli, hogy egyházi ügyekben (papoknak egymás elleni s világiaknak papok ellen indított kereseteiben) a világi törvényszékek bírói hatóságot egyáltalán ne gyakorolhassanak, hanem ily ügyekben a püspökök az egyházi szabályok szerint ítélkezhessenek.³⁵ Papoknak egymás ellen indított polgári keresetei a frank birodalomban is csak egyházi (püspöki) törvényszékek elé tartoztak s világiaknak papok ellen indított polgári keresetei csak a püspök beleegyezésével voltak világi törvényszék elé vihetők. Kriminálítások eseteiben azonban úgy a római, mint — legalább a VII. század közepéig — a frank birodalomban is³⁶ csupán világi törvényszékek járhattak el, az egyháznak csak a vétkes klerikust degradálnia állott módjában, mielőtt az ügy világi bíróság elé került volna. Azt a törekvést, hogy a klerikus világi függés alól felszabadíttassék, a világi törvényszékek alól teljes mentességet követelvén, Alizidor s elvtársai kívánják, hogy klerikusok egyáltalán ne legyenek világi törvényszékek elé idézhetők.³⁷

³⁵ Nov. 79, 83, 123.

³⁶ Nagy Károly 789. évi capit. eccl. c. 38. *Pertz*, Monum. Germ. hist. III. 60. és 74.

³⁷ c. 1, 3, 9, 10, 37. C. XI. qu. 1. Cap. Angilr. n. 13, 14, 18, 32.

Ezt az elvet a decretalis jog csakúgyan érvényre is emeli, kimondva, hogy klerikusok felett úgy polgári, mint büntető ügyekben csakis egyházi törvényszékek bírhatnak illetékeséggel,³⁸ amit — legalább elméletileg — az állami jogok is elismertek.³⁹ Utóbb azonban, főleg a reformáció óta e kiváltság állami részről mindinkább figyelmen kívül hagyatott s ma úgyszólván egyetlen állam sem ismeri el a klerikusok és szerzetesek különleges bírói fórumát.

Azonban az egyház (legalább elvileg) a klerikusok ezen privilegiumához ma is ragaszkodik s a CIC. világosan kimondja, hogy a klérus tagjai minden, akár polgári (*contentiosus*), akár büntető peres ügyekben csakis egyházi törvényszék elé állhatnak, hacsak egyes helyeken a különös jog szabályai (pl. konkordátumok, törvényes szokás) másként nem intézkednek (c. 120. §. 1.). Tehát az egyházi törvénykönyv a privilegium *fori*-t a régi kánonjogi rendelkezések értelmében tartja fenn, mégis azzal az eltéréssel, hogy a világi bíróságok elé idézést s azok előtt való megjelenést az új jog — a kompetens egyházi hatóság engedélye alapján — kifejezetten megengedi.

A nagyobb méltóságú klerikusok, u. m. a bíborokok, a pápai követek, a *praelatus nullius*-ok s mások, akiknek püspökihez hasonló hatóságuk van, bárha nincs is püspöki ordójuk (tehát valószínűleg a *generalis vicarius*ok is), továbbá a pápai alapítású szerzetesrendek legfőbb elöljárói s a római kuria magasabb hivatalnokai az apostoli szék engedélyével, a privilegium *fori* kiváltságát bíró többi klerikusok pedig azon hely püspökének engedélyével állhatnak világi törvényszék elé, ahol az ügy tárgyalás alá

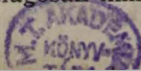
³⁸ Pl. c. 4, 8, 17. X. II. 1; c. 1, 2, 9, 12, 13. X. II, 2.

³⁹ Authentica Friderici II. „Statuimus” post c. 33. Cod. I. 3.: „Statuimus ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quaestione vel civili trahere ad iudicium saeculare praesumat contra constitutiones imperiales et canonicas sanctiones”.

kerül. De a püspök az engedélyt csak igazságos és nyomós okból tagadhatja meg, főleg ha a vádló világi egyén s már a kiegyenlítés megkíséreltetett, de eredményre nem vezetett (c. 120. §. 2.). Ha az engedélyt az egyházi felsőség megtagadta, a klerikus — a kényszerhelyzetre való tekintettel s nagyobb baj elhárítása végett — megjelenhet a világi törvényszék előtt, de erről az illető ordinariust értesíteni köteles (c. 120. §. 3.)

A privilegium fori megsértésének büntetése a mai jog szerint enyhébb, mint a codex előtti vigens disciplina szerint volt. Amennyiben az a világi egyén, aki valamely, praelatusi méltósággal nem bíró klerikust — az ordinarius előzetes engedélye nélkül — világi törvényszék elé visz, nem latae sententiae, hanem csak ferendae sententiae kiszabott fenyítéssel sújtatik. A klerikust pedig nem excommunicatio éri, hanem csak hivatalától való felfüggesztésnek (suspensio ab officio) a büntetése. Mindazok pedig, legyenek akár klerikusok, akár laikusok, akik előzőleg kinyert egyházi engedély nélkül bíbornokot, a római kuria követét vagy magasabb hivatalnokát avagy a saját püspököt (c. 198. §. 1.) — hivatásuk körébe eső peres ügyben — világi törvényszék elé állítanak, ipso facto a pápának specialí modo fenntartott excommunicatio alá esnek; de ha ezt más püspökkel vagy nullius apáttal vagy praelatussal avagy pápai alapítású szerzetesrend főelőljárójával teszik, úgy az apostoli széknek simpliciter fenntartott excommunicatio-val fenyítetnek (c. 2341.).

Hazánkban Szent István majd Szent László s Kálmán királyok törvényei rendelik, hogy egyháziak világi bíróság elé ne állíttassanak. Az arany bulla pedig világosan kimondja, hogy a papok sem polgári,

sem bűnvádi ügyekben alperesi minőségben világi törvényszék elé nem idézhetők. Werböczi szerint (H. K. II. 44. c.) a lelkészrendűek bűnügyekben a közönséges törvényszékek alól kivételnek s csakis rendes egyházi előjárók ítélkezési hatósága alá tartoznak, egyedüli kivételével a felségsértés, hűtlenség, szándékos emberölés és rablás büntettének. Az 1848-iki törvényhozás által érvényre emelt jogegyenlőség elvénel fogva legújabb hazai jogunk a papok törvénykezési kiváltságát sem polgári, sem büntető perekre nézve nem ismeri. A büntető törvénykönyv (1878 : V. t.-cikk), valamint a polgári perrendtartás (1868 : LIV., 1911 : I. t.-cikk) szerint a vádlottnak világi vagy papi mivolta sem a bírói illetékesség, sem az eljárás tekintetében különbséget nem eredményezhet. Egy 1868. évi aug. 5-én kelt miniszt. rendelet értelmében azonban papi egyének letartóztatása, amennyiben törvényes és szükséges, a papi rend tekintélyének kellő figyelembevételével, az előzetes vizsgálat pedig csak elégséges gyanuokok alapján történhetik. Az egyházi hatóság pedig úgy a fenytő eljárás megindításáról, mint annak eredményéről mindenkor értesítendő, hogy a netán szükségessé vált helyettesítés vagy megürülhető lelkészi állomás betöltése iránt intézkedést tehessen.

4. *Privilegium immunitatis*. Ez a kiváltság a klerikus személyének, az egyházi dolgok s helyeknek közszolgáltatások és terhek aluli mentességét jelenti. Lehet *immunitas personalis, realis* és *localis*. A klerikusok személyes mentessége magában foglalja a katonai szolgálat s a papi állással össze nem férő közszolgáltatások és polgári (állami) hivatalok viselése aluli mentességét.

A személyes immunitas még a kereszténység első századaira nyúlik vissza, amennyiben a római császárok Nagy Kon-

stantin óta azon kedvezményekkel, melyeket a pogány papoknak biztosítottak, a keresztény papokat is felruházták, u. m. mentesítették őket is katonai s személyesen teljesítendő közszolgálatok (munera sordida), állami, községi hivatalok, valamint — főleg a püspököket és szerzeteseket — gyámság és gondnokság viselése alól.⁴⁰ E kiváltságok a középkorban is megmaradtak s hozzájuk még a robot aluli mentesség is járult. Azonban a klerikusoknak mind e terhek aluli mentessége az állam részéről már a középkorban sem igen ismeretett el s ezért az egyházi törvényhozás a 11-ik század óta az immunitásra vonatkozóan számos intézkedést tesz, amire főleg az készleti, hogy az olasz városok az egyháztól s a klérustól adókat s közszolgálatokat kezdenek követelni. A decretalis jog aztán szigorúan követeli a papok immunitását. Sőt a negyedik lateráni zsinat (1215) rendeli, hogy papok adókat pápai engedély nélkül még önként se szolgáltassanak.⁴¹ VIII. Bonifacius pápa pedig Szép Fülöp ellenében kiadott „*Clericis laicos*“ bullájával (1296 febr. 25.) bárminő adónak az egyháztól pápai engedély nélkül⁴² való követelését, szolgáltatását avagy elfogadását szigorúan megtiltja s az e tilalom ellen cselekvőket *excommunicatio latae sententiae*-val rendeli fenytetni. De már V. Kelemen e bullát botrányok s nagyobb veszélyek kikerülése érdekében visszavonja.⁴³ Általában az egyháznak közterhek aluli immunitása még a középkorban sem volt a gyakorlatban teljesen megvalósítható; a későbbi középkorban s az új kor elején, de főleg a francia forradalom óta pedig az államok azt még kevésbé respektálják, főleg mert sok pap kötelességét nem teljesít s mert e papi kiváltsággal számos visszaélés történt, pl. az a klerikusok háznépére is kiterjesztett. A tridenti zsinat figyelmezteti az államfőket a klerikusok immunitásának tiszteletben tartására,⁴⁴ azonban ennek semmi foganatja nem lett. Az állampolgári jogegyenlőség és a közteherviselés elvének érvényre jutásával, a papok e kiváltsága a világi hatalmak által úgyszólván egyáltalán nem, vagy igen csekély mérvben ismertetik el. Azonban az egyház mind a mai napig ez immunitáshoz ragaszkodik s IX. Pius a Syllabus

⁴⁰ Cod. Theod. I. XVI. tit. 2. de episc.; Cod. Iust. I. 1. tit. 3. de episc.

⁴¹ c. 4. és 7. X. III. 49.

⁴² c. 3 in VI-to III. 23.

⁴³ c. un. Clem. III. 17.

⁴⁴ Sess. XXV. c. 20. de ref.

errorum-ban azt a tételt, hogy a papságot immunitás nem illeti, mint tévedést kárhoztatja (nr. 30. és 32.).⁴⁵

S az egyházi törvénykönyv szerint (c. 121.) is minden klerikust megilleti az *immunitas personalis*, nevezetesen katonai szolgálat s oly közszolgáltatások alól és olyan hivatalok viselésétől (a *muneribus et publicis civilibus officiis*) való mentesség, amelyek a papi állással össze nem férnek (c. 121.). A közszolgáltatások alatt a közadók s egyéb közterhek is értendők (bárha a kódex ezeket kifejezetten nem is említi).

Az állami jogok a papság személyes immunitását csekély mérvben ismerik el, mert azt a jogegyenlőség, az általános hadkötelezettség és a közteherviselés elvébe ütközőnek tekintik.

A katonai szolgálat aluli mentesség, melyet hazánkban a klerus 1848 előtt a köznemességgel egyenlően élvezett, a papokat már az 1858-iki hadseregkiegészítési szabályzat értelmében is csak kivételesen illette meg; az általános védkötelezettség elvén gyökerező 1868 : 40. t.-cikk, majd az 1882 : 39. t.-c. (5. §.) pedig csak azt a kedvezményt biztosítja nekik, hogy a papjelöltek s növedékek, ha a hadseregbe vagy a honvédségbe besoroztattak, hittudományi tanulmányaik folytatása végett szabadságra bocsáttatnak; pappá szentelésük illetve lelkésszé vagy segédlelkésszé alkalmaztatásuk után pedig a hadsereg lelkészeti lajstromába iktattatnak és háború esetén vagy a hadseregnél vagy a honvédségnél mint tábori vagy kórházi lelkészek alkalmazhatók. Amennyiben azonban az ily papjelöltek hittudományi tanulmányaikkal utóbb felhagynának vagy papi hivatásukról lemondának, hadi szolgálatra behívandók. Hasonló rendelkezéseket tartalmaz a véderőről szóló 1912. évi

⁴⁵ *Kahl*, Die deutschen Amortisationsgesetze, 1879. *E. Mack*, Die kirchliche Steuerfreiheit in Deutschl. seit d. Dekretalengesetzgebung. 1916. *A. Störmann*, Die städtischen Gravamina gegen den Klerus am Ausg. d. Mittelalt. u. in d. Reformationszeit, 1916. *G. Le Gras*, L'immunité réelle. Étude sur la formation de la théorie canonique de la participation de l'Église aux charges de l'État et sur son application dans la monarchie française au XIII-e siècle, 1920.

XXX. t.-cikk 29. §-a, amely szerint: 1. A bevett és a törvényesen elismert vallásfelekezetek papjelöltjei, ha már az újoncállítás idejében ebben a helyzetben vannak és besoroztatnak, kérelmükre a póttartalékba utalandók. Az ilyenek hittudományi tanulmányaik folytathatása végett békében és háborúban mindennemű tényleges szolgálat, első katonai kiképzés, időszakos fegyver- (szolgálati) gyakorlati és ellenőrzési szemlék alól mentesek. 2. Ugyanezen kedvezményben részesítenek ezenkívül azok a papi pályára készülők: a) akik a tényleges szolgálat megkezdése előtt kezdik meg a hittudományi tanulmányokat vagy lesznek valamely papi rend noviciusaivá, továbbá b) akik a tényleges szolgálat teljesítése után kezdik meg vagy folytatják a hittudományi tanulmányokat. 3. Mindezek papokká szenteltetésük, illetve lelkészekül vagy papi jellegű tanárokkul történő alkalmaztatásuk után a póttartalék állományából a honvédség póttartalékának nyilvántartásába helyeztetnek át. 4. Minden felszentelt pap, illetőleg felavatott lelkész és papi jellegű tanár szolgálati kötelezettségének ideje alatt a honvédség póttartalékának nyilvántartásában vezetendő és mozgósítás (hadállományra való kiegészítés) esetén és háborúban szolgálati kötelezettségének tartama alatt lelkészi teendőkre az egész fegyveres erő számára igénybe vehető. 4. Akik a felsőbb egyházi rendek felvétele, illetőleg lelkészi alkalmaztatásuk előtt lépnek le a papi pályáról, valamint azok a papjelöltek, akik a honvédelmi miniszter által a vallás- és közoktatásügyi miniszterrel — Horvát-Szlavonországokban a bánnal — és a hadügyminiszterrel is egyetértőleg megállapítandó határidő alatt nem nyernek lelkészi vagy papi jellegű tanári alkalmazást, vagy a tanári kedvezményre való jogcímük fennállását évenként egyáltalában nem, vagy elfogadható okadatok nélkül nem a kellő időben igazolják: a póttartalékból — ha csak abban való meghagyatásukra más kedvezményi joguk nincsen, — kivétnek és a törvényes, tényleges szolgálatot azonnal teljesíteni kötelesek. Ha a póttartalékban megmaradnak, első katonai kiképzetésre azonnal behívandók. Ha az egyévi tényleges szolgálat kedvezményére annak az évnek október 1-én, amelyre besoroztattak, igényük volt, az számukra érvényben marad. A tényleges szolgálatból való kilépésük után szolgálati kötelezettségük további teljesítése tekintetében sorozási évfolyamuk szerint kezelendők.

A trianoni békeparancs (103. cikk.) értelmében Magyarországnak csak zsoldos katonasága lehet (1921 : XXXIII. t.-c. és 1922 : III. t.-c. 20. §.) s így — az általános védkötelezettség megszűnte folytán — a klérus tagjai is teljesen mentesek a katonai szolgálat alul.

Hogy melyek azok a közszolgáltatások (munera) és világi hivatalok, amelyeknek teljesítése, illetve viselése a papi állással összeférhetetlen, a kódex részletesen nem jelöli meg. Azonban a c. 139-ben a papi állással össze nem férő (licet non indecora, a clericali statu tamen aliena) gyanánt felsorolt tiszt-ségek minden esetre ezek közé tartoznak.

Hazánkban az 1877:20. t.-cikk szerint világi papok nem tartoznak gyámságot vagy gondnokságot viselni, illetve viselésétől kérelmükre felmentendők, ha előljáróik bizonyítványával igazolják, hogy állásukkal járó teendőik a gyámi vagy gondnoki köteleességek teljesítésével nem egyeztethetők össze; szerzetesek pedig gyámságot vagy gondnokságot nem viselhetnek. Az 1886:22. t.-cikk szerint pap községi előljárová nem választható s az 1877:22. t.-cikk szerint kisebb polgári peres ügyekben békebíróvá ki nem nevezhető. Az 1894:33. t.-c. szerint a papok anyakönyvvezetők nem lehetnek és az 1897:33. t.-c. szerint (7. §.) esküdtszéki szolgálat alól mentesek.

A személyes immunitástól megkülönböztetendő az *immunitas realis et localis*. Az előbbi a papi, illetve egyházi javaknak közterhek, az utóbbi pedig az egyházi épületekbe menekülteknek minden, vagy legalább halál- s testcsonkító büntetések aluli mentességét (asyljog) jelenti. Ezen, az egyház részéről már a római uralom idején követelt kedvezményeket a középkorban az államok is többé-kevésbé elismerték; de az újabb világi jogok az asylum kedvezményét egyáltalán nem, az egyházi javak adómentességét pedig csak igen korlátozott mérvben respektálják. Az egyházi törvénykönyv papoknak s egyházi dolgoknak a világi adók, közterhek alóli mentességéről nem tesz említést kétségtelenül azért, mert a közterherviselés elve alapján adókat s egyéb közterheket a papok ma már minden államban éppúgy viselni kötelesek, mint a többi állampolgárok.

A reális immunitást hazai jogunk csak igen csekély mérvben ismeri. Az 1868:22. t.-cikk 2. §-a szerint házadó alá nem

tartoznak az isteni tiszteletre szánt épületek, lelkészi s tanítói lakások, kolduló szerzetesek kolostorai, amennyiben mindezek a kérdéses célra kibérelve vagy más célokra bérbeadva nincsenek. Az 1868 : 23. t.-cikk (25. §.) és az 1881 : 26. t.-cikk (22., 24. §.) szerint illetékegyenérték alól mentesek a szentegyházak s imaházaknak isteni tiszteletre szánt ingóságai. Köztanintézetek azon ingatlan javak értékétől, amelyek azoknak, mint Eszterkölcsi testületeknek kizárólagos tulajdonai, amennyiben közmívelődési célokra használatnak, felekezeti különbség nélkül csak felét fizetik a szabályszerű illetékegyenértéknek. A lelkészek azon javadalmaiktól, melyeket kizárólag az illető egyházköztségben viselt lelkészi hivataluk után élveznek, községi adót nem fizetnek (1870 : 42. t.-c. 124. §. s Budapestre az 1871 : 36. t.-cikk 104. §.).

5. *Privilegium competentiae.* Jelenti azt a jogot, hogy az adósságokkal túlterhelt klerikusnak bírói végrehajtás esetén annyi vagyon illetve jövedelem hagyandó meg, amennyi tisztességes megélhetéséhez a bíró bölcs ítélete szerint szükséges; de másfelől változatlanul fennmarad a klerikusnak kötelezettsége, hogy hitelezőit minél előbb kielégítse (c. 122.).

E kiváltságot, mely már a tonsura felvételével megszerzettetik, s amely a felszentelési címül szolgáló patrimoniumra is kiterjed, némelyek a római katonaságot megillető beneficium competentiae-ből,⁴⁶ mások tévesen a Caput „Odoardus”-féle kedvezményből (mely szerint az insolvens papra excommunicatio nem szabható ki, ha adósságát bevallja s esküvel erősített ígéretet tesz, hogy kedvezőbb vagyoni viszonyok beálltával adósságát ki fogja fizetni)⁴⁷ eredőnek állítják. Mindkét nézet téves, mert a privilegium competentiae merőben egyházjogi gyakorlaton nyugszik s indokát azon, úgy egyházi, mint állami s társadalmi szempontból fontos kíváncsalom képezi, hogy a minimális létfenntartási eszközök mint az állami, úgy az egyházi hivatalnokoknál végrehajtás ellenében biztosítandók, nehogy azok hivataluk méltóságával össze nem férő módon tartásuk fenn magukat.

A privilegium competentiae-t a papok számára a magyar végrehajtási jog is biztosítja. Ugyanis a végrehajtási eljárásról szóló 1908. XLI. t.-cikk 6. és 7. §-a szerint a lelkészek

⁴⁶ L. 6, 18. D. de re iud. 42, 1.

⁴⁷ c. 3. X. III, 23.

rendes fizetésének s fizetés természetével bíró, bármely címen élvezett pótlékának s várakozási illetékének legfeljebb egy harmada s ez is csak úgy vehető végrehajtás alá, hogy a végrehajtást szenvedő részére évi kétezer korona a foglaláson túl is megmaradjon, nyug- és kegydíjuk, úgyszintén a nyugalmaztatás folytán járó személyes pótdíjuk, valamint aggastyáni fizetésük ugyancsak egyharmadrész erejéig foglalható le s ez is csak úgy, hogy a végrehajtást szenvedő részére évi ezerkétszáz korona a foglaláson túl is megmaradjon.

A papi renddel járó jogokról s kiváltságokról lemondani nem lehet (c. 123.); t. i. a lemondás nemcsak meg nem engedett, de érvénytelen s így lehetetlen is. Ez szabály gyanánt már a kódex előtti jogban is ki volt mondva és indokolását az képezi, hogy e kiváltságok nem személyes, de az egész papi rendet illető oly jogosítványok, amelyek a klérus részére közérdekből biztosítatnak.

Azonban elveszithetők a papi rend jogosítványai: 1. *degradatio* vagyis a papi rendből büntetéssel történő elbocsátás által; 2. a papi öltöny viselhetésétől tartósan való megfosztással és 3. a világi állapotba való önkéntes visszatérés avagy visszahelyezéssel, utóbbi kár ipso iure, akár közigazgatási intézkedés, akár bírói ítélet által (büntetésből) történjék (c. 123., 2305.).

50. §. A papi renchez tartozók kötelelességei.

Thomassin, *Vetus et nova discipl.* P. I. l. 2. c. 37—52.; P. III. l. 3. c. 8—25, 42—49. *Hinschius*, *Kirchenr.* I. 130. s köv. l. *Scherer*, *Handbuch*, I. 70. §. *Wernz*, *Ius decret.* II. 173—226. *Blat*, *Comment.* II. 60—83. *Maroto*, *Instit.* I. n. 529—572. *Vermeersch-Creusen*, *Epitome*, I. 214—225. *Haring*, *Grundzüge*, I. 58. §. *Eichmann*, *Lehrb.* 44. §. *Sipos*, *Enchiridion*, 26. §.

A klerikusok rendi jogainak bizonyos kötelelességek felelnek meg. Ugyanis a mellett, hogy a papi rend tagjai az általános keresztény kötelelességeket foko-

zott mérvben tartoznak teljesíteni, vannak bizonyos erkölcsi követelmények, melyeknek a klerikusok különbeni jogi következmények, illetve büntetés terhe alatt eleget tenni tartoznak. A papi renddel járó ilyen különös kötelességek a CIC. szerint a következők:

1. A klerikusoknak a *világiaknál szentebb, ájtatosabb életet kell folytatniok*, a vallási kötelességek odaadó teljesítése által példát kell mutatniok. Az egyházi törvénykönyv szerint az ordinariusok gondoskodni tartoznak, hogy az összes papok minél gyakrabban éljenek a gyónás szentségével, naponként lelki elmélkedést végezzenek valamely templomban, gyakran imádkozzanak, főleg rózsafüzérájtatosságot végezzenek és a szentséglátogatást teljesítsék (c. 125.). Továbbá a világi papoknak a mai jog szigorúan meghagyja, hogy legalább minden harmadik évben lelki gyakorlatokat végezzenek valamely kegyes, vallásos házban, amely kötelesség alul egy pap sem vétetik ki, hacsak különleges esetben a kivételre jogos ok nem forog fenn s az ordinarius kifejezetten meg nem engedi a lelkigyakorlat mellőzését (c. 126.).

2. Az összes papok, főleg pedig a presbyterek saját *ordinariusok irányában különös tisztelettel és engedelmességgel* tartoznak viseltetni (c. 127.). Ezt a professio fidei letételekor esküvel is kell ígérniök. Azonkívül mindazok, kik professio fidei-t tesznek le, esküvel ígérnek a pápa iránti engedelmességet is. Ehhez képest, az egyházi törvényekhez, rendeletekhez, intelmekhez és figyelmeztetésekhez a papok szigorúan alkalmazkodni tartoznak.

Az egyházjogi kódex az ordinariussal szemben való alárendeltségből s engedelmességből folyólag különösen *három kötelességet* sorol elő, u. m. a) ha

az ordinarius nézete szerint az egyház érdeke követeli, a papok kötelesek elfogadni és híven betölteni minden hivatalt, melyet a püspök reájuk bíz (c. 128.); b) még ha javadalmuk nem lenne is, a saját püspök engedélye nélkül egyházmegyéjüket el nem hagyhatják (residentia); a saját megyén kívül huzamosabb időn át való tartózkodás csak a *proprius ordinarius*-nak legalább vélelmezett engedélyével van megengedve (c. 143.); c) az ordinarius megkérdése nélkül vagy éppen az ő ellenzése dacára (ha t. i. az ordinarius nézete szerint az egyházmegyében a lelki gondozás érdekében a klerikus eltávazása folytán súlyos és elkerülhetetlen kár származnék) egy klerikus sem léphet be megengedetten novicius minőségben valamely szerzetesrendbe (c. 542. n. 2.).

3. A tudományos műveltségben való gyarapodás. Az egyházi jog azonkívül, hogy a klerikusok, főleg a maioristák kiképzése végett bizonyos magasabb tanfolyam elvégzését írja elő, megköveteli, hogy a lelkészek a sacerdotiumhoz tartozó rendek felvétele után se szakítsák meg különösen az egyházi studiumok tanulmányozását, mert a tudományos búvárkodás a klérusnak egyik főhivatása. A theologiai tudományok körében az egyház nagyjai által hirdetett s az egyház által elfogadott, szolid tanokhoz ragaszkodjanak, profán újításoktól és áltudományoktól tartózkodjanak (c. 129.).

Kimondja a CIC, hogy rendes theologiai tanulmányaik befejezése után is kötelesek az összes papok, a plebánusok s kanonokok is, évente, legalább is a felszenteltetésük utáni első három éven át, az egyházi tudományokból a püspök által közelebbről meghatározott vizsgát tenni s azok, kik e vizsgán kiváló készültségüknek adják tanujelét, caeteris paribus a hivatalok adományozásánál előnyben részesíten-

dők (c. 130.). Kötelesek a püspöki székvárosban és az esperességi kerületekben évenként többször tartandó tanácskozmányokon, értekezleteken (conferentiae, collationes) erkölcsi és liturgiai, valamint a papok tudományos képzettségének vagy jámborságának előmozdítására az ordinarius véleménye szerint alkalmas egyéb kérdések felett tanácskozni s ha ilyen conferentia tartása nehézségbe ütköznék, a kitűzött feladatokat írásbelileg kell megoldani és a dolgot a conferentia elnökéhez beküldeni (c. 131.).

4. *Tiszta élet (szüzesség, castitas)*. A szüzesség megóvása végett már a niceaei zsinat (c. 3.)⁴⁸ elrendelte, hogy a klerikusok házukba más nőt (mulier introducta, extranea) egyáltalán ne vihessenek, mint anyjukat, nővérüket és nagynénjüket, valamint általában oly nőt, akiknek ottléte semmi gyanura okot nem szolgáltat. Sőt némely későbbi kánonok még a velük legközelebbi rokonságban levő nőkkel való együttélést is megtiltották. A decretalis jog⁴⁹ s a tridenti zsinat⁵⁰ szerint azonban a püspökök nem gátolhatják meg, hogy a papok háztartása női gondozás alatt álljon, csakhogy e célból csak legközelebbi (első s másod ízbeni) rokonaikat vagy sógornőiket s oly nőt vehetnek magukhoz, akik jó hírnevüknél és életkoruknál fogva gyanura okot nem szolgáltathatnak. Ugyanis főelv gyanánt tartandó szem előtt idevonatkozóan, hogy mindazt kerülni kell, ami a klerikus életének tisztaságát illetőleg még csak gyanura is okot adhatna. Ezért a püspök, ha gyanu forog fenn, még a rokon nővel egy háztartásban való élést is megtilthatja.

Az egyházi törvénykönyv kimondja, hogy kleriku-

⁴⁸ c. 16. D. 32.

⁴⁹ c. 9. X. III. 2.

⁵⁰ Sess. XXV. c. 14. de ref.

soknak nőekkel való együttélése tilos, hacsak meg nem engedett viszony gyanuja ki nincs zárva; sőt ily nőekkel gyakrabban nem is társaloghatnak, őket meg nem látogathatják. A klerikusok csakis olyan nőekkel élhetnek közös háztartásban, akik velük közeli rokonnok (*quales sunt mater, soror, amita et huiusmodi*)⁵¹ s életkoruknál⁵² és tiszta erkölcsüknél fogva semmi gyanúra okot nem adhatnak (c. 133.). És a 132. can. 1. §-a *maioristákra vonatkozóan* pozitív kötelesség gyanánt írja elő a szüzesség megőrzését s az e parancsot áthágó felsőbb rendűeket sacrilegium bűnével vádolhatóknak nyilvánítja („*Clerici in maioribus ordinibus constituti. a . . . servandae castitatis obligatione ita tenentur, ut contra eandem peccantes sacrilegii quoque rei sint.*“).

Azok a klerikusok, akik gyanú alatt álló nőt tartanak házukban, avagy ilyennel érintkeznek, és mindezzel az ordinarius figyelmeztetése dacára sem hagynak fel, concubinatusban levőknek tekintetnek (c. 133. §. 3.). Ezek ellen már a tridentí zsinat is büntetéseket állapított meg.⁵³ A mai jog szerint az ilyen

⁵¹ A CIC. a rokonsági fokot nem jelöli meg; fenntartható a régi vélemény, hogy első s másodízű nőrokonait tarthatják maguknál. *Maroto*, Instit. I. 628.

⁵² Hogy milyen életkorú nőekkel élés tekinthető gyanun kívül állónak, a kódex nem említi. A gyakorlat aetas canonica gyanánt ma is a 40 éves kort tekintti.

⁵³ T. i. a zsinat a régebbi jogra (c. 16. D. XXXII. és c. 2. etc. X. III. 2.) támaszkodva a concubinatusban élő papokat első ízben való eredménytelen megintés után jövedelmük egyharmadrészének ipso facto bekövetkező elvesztésével, a második sikertelen megintés után összes jövedelmük elvesztésével s felfüggesztéssel, a harmadik eredménytelen megintés után javadalmuk elvesztésével s újnak szerzésére való képtelenné nyilvánítással bünteti és a visszaesőket excommunicatióval sújtani rendeli; azokat pedig, kiknek javadalmuk nincsen, az ordótól való felfüggesztéssel s beneficium nyeresére való képtelenséggel büntetendőknek nyilvánítja (Sess. XXV. c. 14. de ref.).

papot az ordinarius — a concubinarius papokra kiszabott büntetés különbeni alkalmazásának kilátásba helyezésével — figyelmeztesse, hogy a gyanús nőt bocsássa el, illetve annak meglátogatását szüntesse be s ha a megintett pap nem engedelmeskedik, avagy nem válaszol, bárha ez módjában lett volna, úgy 1. a divinis (rendi ténykedéstől) felfüggeszti; 2. a plebániái javadalommal bírót pedig egyúttal plebániájától is tüstént megfosztja; 3. azt a papot pedig, kinek lelki pásztorkodással egybe nem kötött javadalma van, ha a felfüggesztéstől számított két hónap alatt meg nem javul, javadalma jövedelmének felétől, további három hónap után összes jövedelmétől, újabb három hónap után magától a javadalomtól is fossa meg (c. 2177.). Ha a püspök által megintett klerikus nem engedelmeskedik, hanem mentségéül okokat hoz fel, úgy a püspök nem büntetheti meg tüstént, hanem a mentségére felhozott okokat két zsinati vizsgáló útján meg kell vizsgálnia. S ha a püspök a felhozott mentségi okokat nem találja helytállóknak, erről az illető klerikust értesíti és hozzá felhívást intéz, hogy meghatározott idő alatt engedelmeskedjék és ha a kitűzött idő eredménytelenül telt el, úgy a vétkes pap a jelzett büntetésekkel sujtatik (c. 2359. §. 2.). Ha a klerikus olyanira gyanúban van, hogy nem folytat tiszta életet, miszerint ez már botrányossá válik, úgy a püspöknek kötelessége a botrány elhárítására minél gyorsabban intézkedni. Ezért azok a majoristák (felsőbb egyházi rendűek), akik szeméremellenes bűncselekvényt követnek el s ily deliktum folytán, nevezetesen 16 évnél fiatalabb egyénnel szeméremellenes cselekvény elkövetése avagy paráznaság, fajtalankodás, első ízbeni rokonokkal vagy sógornőjükkel végbevitt vérfertőzés büntette miatt elítéltettek, ab ordine felfüggeszten-

dők, becsteléneknek nyilvánítandók, bármilyen javadalmuktól s méltóságuktól megfosztandók és súlyosabb esetekben depositióval büntetendők (c. 2359. §. 2.).

A tiszta élet biztosabb megóvása érdekében a kódex lehetőség szerint követésre ajánlja a közös életet (*vita communis*), amely az egyháziaknál régen szokásos volt s amelyet már a régi egyház kívánatos gyanánt írt elő. Ahol ez addig meg volt tartva, ott továbbra is megőrzendő (c. 134.).

5. *Papi nőtlenség (coelibatus)*, amely a *felsőbb rendűekre* előszabott kötelesség.

Az apostolok a nős életet nem tiltják ugyan a papoknak, de másrészt a szentírás azon nyilatkozata nyomán, hogy a szüzesség többet ér a házasságnál, s hogy a nőtlen egyén jobban szolgálhatja istent, a *coelibatus* már az apostoli korban ajánltatott a papoknak,^{53/a} kétségtelenül egyházpolitikai indokból is, hogy t. i. a pap nagyobb odaadással élhessen hivatásának, a gyónási titkot biztosabban megőrizze s illetve e részben a hívek teljes bizalmát bírja; továbbá hogy a nepotismus el ne hatalmasodjék az egyházi élet terén. De, bár az egyház ezen indokból már az első századokban kívánatosnak tartá, hogy papi teendőket csak nőtlen egyének végezhesenek, mindazáltal, — mivel a *Lex Julia et Papia Poppaea* a házasságot kötelezőleg előírta, — az egyház a nős egyének ordinációját, illetve nős klerikusoknak a házasságot folytatását megengedni volt kénytelen.⁵⁴ Ha azonban az ősrégi gyakorlat a papokra nézve a nőtlenségi kötelezettséget nem ismerte is: viszont kétségtelen, hogy — főleg keleten — igen korán megkívántatott, hogy a püspökök, presbyterek s diakonok csak egyszer nősüljenek s hogy a nős pap azon a napon, melyen istentiszteleti funkciókat végez, a nejével való érintkezéstől tartózkodjék. Sőt felsőbb rendekhez hovatovább csak nőtlen egyéneket kezdenek bocsátani s már ordinált egyénektől, főleg a püspökök-

^{53/a} I. Kor. 7, 5. I. Tim. III. 2.

⁵⁴ c. 14. (can. Ap. 6. és 50.), c. 15. (Syn. Gangr. c. 4.) DXXVIII. Decr. Grat. ad. DXXX.

től nőtlenségi fogadalmat, illetve a házasság felbontását követelték. Míg végül *Justinián*⁵⁵ s a *trullai zsinat*⁵⁶ a coelibatust a püspökökre kötelezően előírják és az ordines maiores felvétele után kötött házasságot érvénytelennek nyilvánítják.⁵⁷ Az ordinatio előtt kötött házasságnak a folytatását megengedik, azonban rendelik, hogy a nős papok az oltári szolgálat napján a nejükkal való érintkezéstől tartózkodjanak.⁵⁸ Keleten ma is a iustiniáni jogban foglalt rendelkezések irányadók a papok nősülésére vonatkozólag. Nevezetesen a klerogamia a keleti egyházjogban meg van engedve, azonban csak a diakonatus felvétele előtt és a nős klerikusok — de csakis hajadon nővel egybekeltek s protogam házasságban élők — a felsőbb rendeket felvehetik. A másodizben nősültek avagy özvegy nővel egybekeltek azonban a felsőbb rendekhez nem bocsáthatók. A püspököknek pedig mindenesetre nőtleneknek kell lenniök. Nős papok ugyan, feleségük beleegyezésével, püspökké szentelhetők; azonban ez esetben a házasságot nejükkal többé nem folytathatják, miért is ezért ilyenkor feleségük kolostorba szokott vonulni. Ugyanezért a keleti egyházban a püspökök jobbára a szerzetesek köréből vétetnek.⁵⁹

A latin egyházban a coelibatusnak a klerikusokra kötelezővé tétele csak a XI-ik században következett be; de a zsinatok és pápák⁶⁰ már jóval előbb, t. i. a IV. század óta hangsúlyozzák, hogy a papoknak nőtlen s lehetőleg szüz életet kell

⁵⁵ L. 42. §. 1. C. de episc. I, 3.; Nov. 6, c. 1. §. 3 és 4.; Nov. 123. c. 1.

⁵⁶ C. 12. és 48.

⁵⁷ L. 45, C. de episc. I, 3.; Nov. 6, c. 5.; Nov. 123, c. 14.

⁵⁸ c. 13. (Syn. Quinis. a. 692, c. 13.) DXXXI.

⁵⁹ E szabályok az egyesült keleti egyházra is érvényesek; c. 6. X. III, 1.; c. 7. X. V, 38. XIV. Benedek „Etsi personalis” (1742 máj. 26.) és „Eo quamvis” (1745 máj. 4.), „Anno vertente (1750 jún. 19.) constit. — *Laemmer*, D. imped. ord. und seine Anwendung, Arch. f. kath. K.-R. X. (1868) 262. s köv. l. *N. Nilles* közlem.-e (Die Priesterhe u. d. orient. Kirche) Zeitschr. f. kath. Theol. XVI. 174..

⁶⁰ Már a 300. évi elvirai zsinat (c. 33.) rendeli, hogy a püspökök, presbyterek, diakonok és mindazok, akik az oltárnál szolgálnak, a nejükkal való házassági érintkezéstől tartózkodjanak.

folytatniok.⁶¹ Másrészt azonban a felsőbb rendek felvétele előtti házasság még volt engedve s az ilyen nős egyének a magasabb ordókat felvehették; csakhogy midőn az oltári szolgálatot teljesítették, a nejükkel való érintkezéstől tartózkodniok kellett. Aki pedig mint nőtlen egyén szenteltetett fel diakonná, többé nem nősülhetett. Ha azonban ezt mégis megtette, házassága nem volt érvénytelen, de hivatalát veszté és excommunicatio alá esett. Aki azonban mint már nős egyén vette fel a felsőbb rendet, nem volt ugyan köteles nejét elhagyni, de a neki érintkezést vele nem folytathatta. S az önmegettartoztatás biztosításául a felszentelendőkötől szüzességi fogadalmat is volt szokás kívánni.⁶² E szabályok könnyebb végrehajtása céljából nyert mind nagyobb elterjedést a szerzetesi élet és kívánta az egyház még világi papoknál is a közös élet (vita canonica) folytatását. De a 9. század óta, a karolingi birodalom felbomlásával bekövetkezett zavarok és erkölcsi hanyatlás folytán, a vita communis mindinkább mellőztetik, a papi nőtlenségre való köteleztetés semmibe vétetik és szabályként inkább elméletileg maradt meg. Ezért a reformpápák a 11. század II. felétől kezdve teljes erővel igyekeznek a papi nősülési tilalomnak érvényt szerezni. IX. Leó, majd II. Miklós és III. Sándor a magát meg nem tartóztató klerikust eltiltják az egyházi funkcióktól s a népet az ily papok miséjén való megjelenéstől.⁶³ Hasonlóképp rendelkeznek VII. Gergely és II. Orbán pápák is. Ez utóbbi a melfii zsinaton (1089) kijelenté, hogy a nős aldiakon nemcsak hivatalát veszti, de nejét a fejedelem rabszolgánövén nyilváníthatja.⁶⁴ Azonban azt, hogy a maioristák által kötött házasság semmis, csak az 1135. évi pisai, sőt teljes határozottsággal csak az 1139. évi második lateráni zsinat (c. 7.) mondotta ki.⁶⁵ A tridenti zsinat pedig anathemával sújtja azokat, akik azt állítják, hogy a felsőbb rendűek által kötött házasság érvényes.⁶⁶

⁶¹ Ezt a kívánalmat hangsúlyozzák Siricius 385-ben (c. 3. és 4. D. 82.), I. Ince 405-ben (c. 2. D. 82.), úgyszintén a 390.- és 401-iki kárthágói zsinatok (c. 3. D. 84. és c. 13. D. 32.); I. Leó (446) és I. Gergely (594) pápák pedig a coelibatus kötelességét a subdiakonokra is kiterjesztik (c. 1. és 2. D. 32.).

⁶² c. 67. (Syn. Arles a. II. 443?, c. 2, 43.) D. 28. I. Orangei zsin. (441), c. 22.

⁶³ c. 5. és 6. D. 32.

⁶⁴ c. 10. D. 32.

⁶⁵ c. 40. C. XXVII. qu. 1.

⁶⁶ Trid. Sess. XXIV. de sacr. matr. c. 9.

A mai jog szerint a majoristáknak nőtleneknek kell lenniök (132. §. 1.); az ezek által kötött házasság érvénytelen (c. 1072) és szentségtörésnek (sacrilégium) minősítetik (c. 132. §. 1.). Azonban az olyan majorista, aki kényszerből, félelem folytán vette fel az ordót, a laikus állapotba visszahelyezendő és a nőülési tilalom alól is felmentetik (c. 132. §. 1.). A minoristák nőülhetnek, de ezzel eo ipso elvesztik rendi jogaikat, tehát a laikus állapotba esnek vissza s egyúttal beneficiumoktól is megfosztatnak (c. 132. §. 2.), feltéve, hogy a házasság kényszer vagy félelem miatt érvénytelen nem lett.

Különben a papi nőtlenségre vonatkozó szabály iure humano van előírva s ezért alóla a pápa dispensálhat; sőt egyáltalán a coelibatus köteleességét meg is szüntetheti.^{66a}

Hazánkban már Szent István hozott törvényeket a nős papok ellen; de különösen Kálmán király (II. tk. 9. fej.) írta elő szigorúan a nőülési tilalmat, meghagyván, hogy a diakoni s felsőbb rendekhez senkit ne bocsássonak, aki önmegettartóztatást nem fogad, s hogy nős egyének csak nejük beleegyezésével és abban az esetben legyenek felszentelhetők, ha nejük önmegettartóztatási fogadalmat tesz.

A magasabb rendek felvétele több államban, így Magyarországon is (1894 : XXXI. t.-c. 25. §.), a polgári házassági jogban bontó akadálnak van nyilvánítva.

6. Ugyancsak a maioristákra, valamint a minoristákra is, ha javadalmuk van, kötelező a *breviariumnak* az előirt liturgikus könyvek szerint való *naponkénti elimádkozása* (officium diurnum) (c. 135. és 1475. §. 1.).

^{66a} A papi nőtlenségre vonatkozó irodalmat l. Sägmüller, Lehrb. I. 57. §.

A keresztények, a zsidó szokást követve, már az apostoli korban a napnak harmadik, hatodik és kilencedik óráját imával szentelték meg. Ehhez jött utóbb a reggeli (matutinae) s esti ima (vespertinae), majd az V. századtól kezdve a kolostorokban az éjjeli ima (oratio nocturna), amelyhez csatlakozott aztán a reggeli ima (oratio matutina, laudes). Mivel a reggeli ima és a tertia (harmadik órai ájtatosság) közti idő hosszú volt, a IV. században még egy második reggeli imát (a mai Prima) toltak közéjük. Ugyane század végén a completorium az esti imától (vesperae) elkülönítetett. Így aztán a 118. zolt. 164. versének megfelelőleg a napi officium diurnum hét részre osztatott, u. m. Officium nocturnum cum laudibus, prima, tertia, sexta és nona, továbbá vesperae és completorium-ra. A három nocturnae a laudes-szel mint a római négy vigília utánczása, az officium nocturnum-ot, a prima, tertia, nona, vespera és completorium az officium diurnum-ot alkotta.

Az imádkozás zsoltárokból, felolvasásokból, oratiókból és más kisebb részekből állott, s ezeket a Psalterium, Lectionarium, Martyrologium s Antiphonarium nevű könyvek tartalmazták. Idővel aztán mindezek egy könyvbe foglaltattak össze s megrövidítették (Breviarium). A breviarium kiadása tekintetében hasznos szolgálatot tett Haymon, a ferencrendiek generálisa IX. Gergely idejében és Quignonéz bíbornok VII. Kelemen és III. Pál pápa alatt. A tridenti zsinat a breviarium új kiadását az apostoli székre bízta s az elkészült új kiadást V. Pius publikálta 1568 júl. 5-én kelt „Quod nobis” kezdetű bullájával és annak használatára kötelezte az összes egyházakat, kivéve azokat, amelyek apostoli kiváltság vagy kétszázéves gyakorlat szerint saját breviarium használatára jogosultak. A breviarium további javítását eszközlék még VIII. Kelemen, VIII. Orbán, XIV. Benedek, XIII. Leó és X. Pius pápák.^{66b}

Kezdetben csak a szerzetesek voltak a breviarium közös elimádkozására kötelezve; de az V. század óta a világi papok is. A Karolingok alatt meghonosodott vita communis e részben jótékonyan hatott közre. Megjegyzendő, hogy emellett a közös életben nem levő klerikusok is köteleztettek az elimádkozásra. Midőn a közös élet (kivéve a székes és társas egyházakat s a szerzeteseket) megszűnik, a breviarium közös elimádkozása is kimegy a gyakorlatból, de megmarad az egyénekenkénti elimádkozás kötelessége. Azonban a XIII. századtól

^{66b} Ez utóbbi „*Divino afflatu*” kezdetű constitutiójával (1911 nov. 1) A. A. S. III. 633.

kezdvé ez is — bár nem törvény, de szokás útján — hovatovább csakis a majoristákra és a javadalmásokra szoríttatik. Első idevonatkozó törvény volt X. Leónak 1514 máj. 5-én kelt *Supernae* constitutiója, majd V. Piusnak 1571 szept. 20-án kelt *Ex proximo* kezdetű rendelete.

7. *Illő egyházi öltöny s tonsura viselése.* Az egyházi törvénykönyv szerint (c. 136.) az összes klerikusok tartoznak illő egyházi öltönyt viselni, amelyre nézve a helyi törvényes szokások és az Ordinarius loci rendeletei az irányadók (c. 136. §. 1.). Ugyszintén kötelességük tonsurát hordani, hacsak azt a helyi szokások (mint pl. Chinában) másként nem hoznák magukkal (c. 136. §. 1.) és egyszerű, tehát nem különös gondozásban részesített hajviseletet kell hordaniok (c. 136. §. 1.).

A kódex e rendelkezései (ruha stb.) a Corpus iuris canonici-ban foglalt⁶⁷ s a tridentí zsinat által⁶⁸ megállapított szabályokkal egyezők. Ugyanis ezek szerint a papoknak szintén honestus habitus clericalis viselése van előírva, de a papi ruhának, alakjának és szabásának meghatározása az illető egyházmegyei püspökökre van bízva. V. Sixtus 1859. jan. 9-én kelt „Cum sanctorum” kezdetű konstitutiójának az a rendelkezése, hogy az összes papok állandóan talárt viseljenek, nem volt a gyakorlatban megvalósítható, hanem csakis a talárnak isteni tiszteleti funkciók alkalmával való viselése maradt meg a szokásban, egyébként pedig rövidebb, elől zárt sötét kabátot szokás hordani. A CIC is csak azt kívánja, hogy a papok, midőn misét celebrálnak, csak akkor viseljék a talárt (c. 811. §. 1.) s a ritusszerűleg előírt szent jelvényeket (sacra ornamenta); de — a Rituale Romanum szerint — egyáltalán isteni tiszteleti funkciók végzésekor (sacramentumok kiszolgáltatása, predikálás) viselendők.

A tonsura viselésének kötelessége alól csak ellenkező szokás (c. 136. §. 1.) folytán, avagy jogos okból (pl. hajbetegség) és dispensatio útján tehető kivétel.

A mai jog szerint (c. 2379.) akik papi öltönyt és tonsurát nem viselnek, az ordinarius által szigorúan

⁶⁷ c. 15. X. III. 1.

⁶⁸ Sess. XIV. c. 6. de ref.; Sess. XXII. c. 1. de ref.

megintendők s ha a figyelmeztetésnek egy hó alatt nem engedelmeskednek, amennyiben kisebb rendűek, a papi rendből kiesnek, a felsőbb rendűek pedig ipso iure elvesztik összes hivatalukat és a felvett ordók gyakorlatától felfüggesztendők.

Parókának a misén kívül való viselése meg van engedve; de hogy mise celebrálásakor is hordható legyen, ahhoz az apostoli szék engedélye szükséges, amelynek megadására a nunciosok szoktak felhatalmazást nyerni (Facultates nuntiorum nr. 35.). A fővegen való misézés csak apostoli indultum esetén van megengedve, de a bíbornokok, püspökök s benedikált apátok erre a közönséges jog (c. 811. §. 2.) által is fel vannak jogosítva.

A szakáll leborotválása elsöbben keleten — és pedig szokás útján — terjedt el. Nyugaton ellenben annak viselése meg volt engedve s az egész középkoron át szokásban maradt. Az egyházi törvényhozás csak a szakállnak hívságos módon való viselését, azaz különös gondozásban való részesítését kárhoztatja (barbam ne studiose nutriant).⁶⁹ Csak midőn a szakáll viselése a XVII-ik század közepe óta (legelsöbben a francia királyi udvarnál) kiment a divatból, kezd szokásba jönni a papoknál is annak leborotválása; de általános szokássá csak a XVIII-ik század második felében válik s azóta mind a mai napig a nyugati egyházban a papok — törvényerejű szokás értelmében — szakállukat leborotváltatni kötelesek, hacsak különös indultummal másként nem történik rendelkezés. A pogányok által lakott missziói területeken élő vagy keleten utazó papok szakállt viselnek.

A mai jog kifejezetten nem tiltja meg a papoknak a szakál viselését, de ebből nem szabad következtetni, hogy ez az összes klerikusoknak meg volna engedve, illetve a szakálviselési tilalom már általában el lenne törölve; sőt abban a szabályban, hogy a klerikusoknál „secundum legitimas locorum consuetudines” illő papi öltönyt kell viselniök (c. 136. §. 1.), a sza-

⁶⁹ c. 22. D. XXIII.; c. 7. X. III. 1.

kálviselés tilalma implicite bennfoglaltatik, mert a szakál leborotválása aklérus tagjainál általában szokásban van.

A klerikusok gyűrűt nem viselhetnek, hacsak a jog vagy apostoli indultum ezt nekik meg nem engedi (c. 136. §. 2.). Különben némely papoknak egyesesen elő van írva, másoknak pedig meg van engedve a gyűrű viselése. Akiknél kötelezőleg van előírva, azok mise celebrálása alkalmával is hordhatják, u. m. a bíbornokok, püspökök, a benedikált apátok (c. 811. §. 2.), a nullius apátok és praelatusok, ha püspöki ordójuk nincs is, és pedig viselhetik még extra territorium is (c. 315.). Ex indulto viselhetnek gyűrűt (magánmiséknél is) a Protonotarii participantes, és a Protonotarii ad instar participantium, valamint az infulás praelatusok. Egyházi funkciókon kívül gyűrű viselésére jogositvák a kódex szerint (c. 1378.) az egyetemek és a katolikus fakultások doktorai is.

7. A klerikusoknak kerülniök kell minden hozzájuk nem illő (*indecoras artes*) és a papi méltósággal össze nem egyeztethető foglalkozást és szórakozást (c. 138.), mint pl. színészkedést, bohóckodást, álarcban járást, fegyverviselést, pénzben menő szerencsejátékokat (de nem pénzben, vagy kicsinyben való, csak üdülés céljából történő játék nincs tiltva), úgyszintén a nagy zajjal járó (nyilvános) vadászatókat (hajtóvadászatókat). Vendéglők s hasonló helyiségek látogatásától, ha erre szükség nincs vagy ha az ordinarius helyesnek talált okból meg nem engedi, szintén tartózkodniok kell (c. 138.). Kerüljék a sikamlós színi előadásokat, ballettet s látványosságokat.⁷¹ Mindezeket még passzive se vegyenek

⁷⁰ Sipos I. Enchiridion, 119. l.

⁷¹ Partikuláris rendelkezések sok helyen egyáltalán tiltják klerikusoknak a nyilvános színházak látogatását; Rómában pedig cynematographicus mutatványokra (mozikba) nem járhatnak (A. A. S. XIII. 498. l.).

részt, még kevésbé van pedig megengedve az aktív részvétel (c. 140.).

8. Tartózkodniok kell az olyan foglalkozásoktól s hivataloktól, amelyek ugyan nem illetlenek (licet non indecora), de a papi állás természetével s hivatásával nem férnek össze (c. 139.). Nevezetesen orvosi vagy sebészi gyakorlatot az apostoli szék engedélye nélkül⁷² ne folytassanak s olyan polgári közhivatalokat, melyek világi joghatósággal járnak, apostoli indultum nélkül ne viseljenek, mint pl. jegyzői s közjegyzői tisztséget, államfői, miniszteri, praefectusi, bírói s magistratusi állásokat (c. 139. §. 2.). Nem vállalkozhatnak saját ordinariusok engedélye nélkül világiak vagyónának a kezelésére s olyan világi hivatalok vitelére, amelyekkel számadási kötelezettség van összekötve; gondnoki s ügyvédi tisztelet csakis egyházi törvényszékek előtt vállalhatnak s világi előtt csak akkor, ha saját ügyökről avagy egyházukéről van szó s ne vegyenek részt olyan büntetőbíróisági tárgyaláson, melyek súlyos bűncselekvények ügyében folynak és ilyenkor, hacsak nem szükséges, a tanuskodástól is tartózkodjanak (c. 139. §. 3.). Az alsóházban (képviselői kamara), úgyszintén a felsőházban is választás útján mandátumot csak saját püspökük és azon hely püspökének engedélyével fogadhatnak el, ahol megválasztattak (c. 139. §. 4.). Katonai szolgálatot önkéntesen teljesíteniök csak püspöki engedéllyel s azon okból szabad, hogy a hadkötelezettség alól mielőbb mentesüljenek. Alsóbbrendű pap, aki e tilalom ellenére önként katonai szolgálatra vállalkozik, a papi rendből ipso iure kiesik, felsőbbrendű ellen pedig a c. 2379. értelmében kell eljárni. E mellett óvja a mai jog a papokat a belháborúban

⁷² Ily engedélyeket különösen a missziói területeken működő papoknak szokás adni, több-kevesebb megszorítással. Prümmer, Manuale iur. can. 96. 1.

vagy a közrendet zavaró mozgalmakban való részvételétől (c. 141. §. 1, 2.).

Az összes klerikusoknak és szerzeteseknek (világi szerzettagoknak is) tilos üzérkedéssel járó foglalkozást vagy kereskedést üzniök, azt akár saját maguk, akár mások útján s akár saját maguknak, akár másoknak anyagi érdekei céljából tegyék (c. 142.). Megjegyzendő azonban, hogy itt csak a tulajdonképeni kereskedés illetve oly értelemben való üzérkedés, adásvétel van megtiltva, hogy a megvett dolog hasznoszerzéssel adatik tovább. Ellenben ingatlan vagy ingó dolgoknak a gazdálkodás keretében való adásvétele (negotiatio oeconomica), ezekért illő vételár igénylése nem esik a szóban forgó tilalom alá, hanem csupán az egyenesen nyereszkedés céljából vagyis oly módon történő adásvétel, hogy a szerzett dologon nyereséggel lehessen túladni (negotiatio lucrativa). Tilos a pénzváltással üzletszerűleg való foglalkozás és a börzejáték (giuochi di borsa).⁷³

Tilos a papoknak az ordinarius engedélye nélkül — még magánvagyonuk terhére is — kezességet vállalni (c. 137.).

A klerikusok és szerzetesek, kik meg nem engedett üzérkedést folytatnak, az ordinarius által megelődő büntetésekkel sújtandók (c. 2380).

HARMADIK FEJEZET.

Hierarchia iurisdictionis.

I. Az egyházi hivatalok általában.

51. §. Az egyházi hivatalok és javadalmak.

N. Garcias, Tractatus de beneficiis, 1636. P. 1. c. 1. ss.
Leuren, Forum beneficiale, 1742. P. I. qu. 1. ss. *Thomassin*,
 Vetus et nova Eccl. discipl. circa benef. P. II. l. 1. c. 15. ss.

⁷³ Congr. Off. 1885. ápr. 15.

33. ss. l. 3. c. 1. ss. *Hinschius*, Kirchenr. II. 364. *Wernz*, Iur. decret. II. 239—245. *Maroto*, Institut. I. 578—582. *Vermeersch*, *Creusen*, Epitome I. 226—228. *Pöschl*, Bischofsgut und Mensae episcopalis, 1908. s. köv. é. *Eichmann*, Lehrb. 45. §. *Sägmüller*, Lehrb. (3. kiad.) I. 58. §. (ugyanott l. a vonatkozó irodalmat)

Az ordinációval a potestas ordinis, illetve általában az egyházi hatalom gyakorlására való képességet biztosítatik. De hogy e hatalom tényleg gyakorolható legyen, ahhoz *missio legitima seu canonica* vagyis az szükséges, hogy a hatalom gyakorlására való alanyi jogosultságot az illetékes egyházi hatóság, rendszerint a püspök az ordinált egyénnek megadja. Különbözik tőle a *delegatio* és pedig azért, hogy ez nem a más birt hatalom gyakorlására való alanyi jogosultságnak a megadását jelenti, hanem valamely magasabb egyházhatalmi körbe tartozó funkcióknak vagyis olyanoknak a végzésére való megbízást, amelyeknek teljesítésére a delegált egyén rendi állásánál fogva nincs jogosítva.

Ha az a hatalmi kör, amelyben foglalt egyházi funkciók végzésére valaki feljogosítatik, a jog által eleve s tartósan fixiroztatik: úgy előáll az *egyházi hivatal*. Tehát objectiv értelemben az *egyházi hivatal* (*officium ecclesiasticum*) alatt az *egyházi hatalomnak jogilag meghatározott körét* értjük, amely bizonyos egyházi állással tartósan s akképen van összekötve, hogy ennek birtokosa az illető hatalmi körbe eső egyházi funkciókat legitima missio alapján a megszabott terjedelemben ellátni jogosítva és kötelezve van. *Alanyi* értelemben pedig az egyházi hivatal jelenti az objective meghatározott hivatalnak megfelelő *jogok és köteleességek összességét*.

A mai jog különbséget tesz *tágabb* és *szorosabb* értelemben vett vagy tulajdonképeni egyházi hivatal közt. Az egyházi törvénykönyv szerint ugyanis *tágabb* értelemben vett *egyházi hivatal* alatt értendő *bármely spiritualis célból gyakorlandó tisztség*. Szor-

rosabb értelemben vett egyházi hivatal pedig minden, akár isteni, akár egyházi rendelkezéssel létesített s állandó jellegű tisztség, amely a kánonjog szerint töltendő be és a rendi avagy a iurisdictionális hatalomban való részesedést biztosítja („munus ordinatione sive divina sive ecclesiastica stabiliter constitutum, ad normam sacrorum canonum conferendum, aliquam saltem secumferens participationem ecclesiasticae potestatis sive ordinis sive iurisdictionis”, c. 145. §. 1.). A CIC. szerint a hivatal mindig szorosabb értelemben veendő, hacsak a szöveg összefüggéséből az ellenkező nem tűnik ki (c. 145. §. 2.).

Tehát a szorosabb értelemben vett hivatalnak kellékei: 1. az *állandóság* (*stabilitas, perpetuitas*). Ezért a meghatározott időre szólólag avagy csak átmenetileg létesített egyházi tisztségek (pl. plebánushelyettesi állás) szorosabb értelemben egyházi hivataloknak nem mondhatók. A hivatal állandóságát *objectiv* és *subjectiv* értelemben szokás megkülönböztetni. A *perpetuitas obiectiva* jelenti, hogy a hivatal állandóan, örökre szóló hatállyal alapíttassék pl. plebániai tisztség, kanonoki állás, püspökség. A *perpetuitas subiectiva* pedig azt jelenti, hogy a hivatalt annak birtokosa élethossziglan és ne visszavonhatólag bírja. Azonban ez utóbbi, azaz a *subjectiv* értelemben vett *perpetuitas a mai jog szerint nem mindenkor tartozik* a hivatal lényegéhez, pl. a szerzetrend előljárójának tisztsége valóságos hivatal, bár csak három évre szólólag nyeri azt s ez idő elteltével e hivatalra más választható. Tehát vannak olyan valóságos hivatalok, amelyeknél az alanyi *perpetuitas* nincsen meg. A *mai jog* a tartós, élethossziglanra szóló javadalmak (*beneficialis perpetua, inamovibilia*) mellett ismer nem tartósan, hanem ad nutum visszavonhatólag betöltött javadalmakat (*beneficia*

amovibilia) is; 2. az *egyházi jog szabályai által előirt módon való betöltés*. Ezért oly tisztségek, amelyek az egyházi hatóság tetszése szerint betölthetők avagy betöltetlenül hagyhatók, sajátos értelemben vett egyházi hivatalokul nem tekinthetők, mint pl. a plebánushelyettesi avagy püspökhelyettesi tisztségek; 3. a *rendi avagy joghatósági hatalom bizonyos része legyen a tisztséggel egybekötve*. Tehát a szoros értelemben vett egyházi hivatallal állandó, rendes hatalom kell, hogy együttjárjon s hatalmi köre ne merőben a hivatal adományozójának (betöltőjének) az elhatározása szerint állapíttassék meg.

Az egyházjogi kódex hatályba lépte előtti jog szerint a valódi egyházi hivatallal (officium) mindig meghatározott javadalomnak (beneficium, praebenda) kellett egybekötve lennie s ezért officium és beneficium *eddig nem ugyan a forrásokban, de in praxi azonos értelemben* szoktak vétetni, illetve a kódex előtti jogban az egyházi hivatalt egész állagában officium és beneficium szavakkal volt szokás megjelölni; mégis az előbbi a hivatalnak inkább spiritualis, az utóbbi pedig materialis vagy temporalis elemét jelentette. S az egyházi hivatalnak ugyan a korábbi jog szerint bizonyos, a hivatallal tartósan egybekötött javadalomból származó illetmények élvezetéhez való jog szükségképeni, integrans elemét alkotta; mindazáltal ez a jog, a hivatallal járó spiritualis jogok egyetemével szemben (principale), a hivatal accessorius eleme gyanánt tekintetett (beneficium datur propter officium).⁷⁴ Ezért nem voltak a korábbi jog szerint sem tulajdonképeni hivatalok az u. n. commendák, t. i. valamely alapítványból húzott jövedelmek a nélkül, hogy velük egyházi hatalmi funkciók lennének egybekötve.

⁷⁴ c. 15. in VI-to I. 3.

A mai jog tehát az egyházi hivatalnak spiritualis elemét még inkább kifejezésre juttatja, midőn a javadalomnak azzal való egybekötöttségét *nem tekinti a hivatal fogalmi kelléke gyanánt*, míg a korábbi jog szerint a beneficium a hivatalnak nélkülözhetetlen eleme volt. A *javadalmas hivatalok* (beneficialia officia) a mai jogban csak az egyházi hivatalok *egyik kategóriáját* alkotják (c. 1413. §. 2.) s a kódex nem is használja promiscue az officium és beneficium szavakat, mint a korábbi jog, hanem a kettőt általában megkülönböztetve alkalmazza és míg az egyházi hivatalokról (de officiis ecclesiasticis) szóló rendelkezéseket az első könyv IV-ik címe (can. 145—195.) tartalmazza, addig a beneficiumokról a harmadik könyv V-ik rész XXV. címe (can. 1409—1488.) alatti kánonok szólanak. Természetesen az egyházi hivatalokról (officia), szóló rendelkezések a hivatalok mindkét kategóriájára (t. i. úgy a javadalmas, mint a nem javadalmas officiumokra) egyaránt vonatkoznak; de a javadalmas hivatalok (officia beneficialia) tekintetében még a 1409. s köv. kánonok rendelkezései is irányadók.⁷⁵

A *javadalom (beneficium)* a mai jog szerint olyan jogi lény, vagyis intézmény (*ens iuridicum*), amely valamely hivatalhoz az illetékes egyházi hatóság által állandóan és azzal a rendeltetéssel csatoltatik, hogy annak *anyagi ellátására szolgáló jövedelmet bizto-*

⁷⁵ Éppen mert az egyházjogi kódex a javadalmas egyházi hivatalokról (beneficia, officia beneficialia) szóló szabályokat a hivatalokra (officia) vonatkozó általános szabályoktól külön tárgyalja, az egyházjogot a kódex alapján feldolgozó tan- és kézikönyvek is jobbra az elkülönített tárgyalást követik. Azonban a szóban forgó jogtételek e két kategóriájának tárgyi összefüggésénél fogva célszerűbbnek véltük a nem elkülönítetten való tárgyalást (mint ahogy ezt követik pl.: a Pöschl-, Grosz-Schueller- s részben a Haring-féle tankönyvek is).

sítson. (Beneficium ecclesiasticum est ens iuridicum a competente ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et iure percipiendi redditus ex dote officio adnexos [c. 1409.])

Tehát a javadalom *testületi minőséggel nem bíró jogi személy* (persona moralis non collegialis), melyet az illetékes egyházi hatóság állandó rendeltetéssel (in perpetuum) létesít. Illetékes egyházi hatóság pedig néhány javadalomra nézve a pápa és az ordinarius; ellenben a világi hatalom nem alapíthat egyházi javadalmat, hanem csak kegyes alapítványokat, amelyek egyházi javadalommá csak az esetben lehetnek, ha az illetékes egyházi hatóság ilyeneknek nyilvánítja. Itt is megkívántatik 1. a *perpetuitas obiectiva* (az egyházi hivatal számára örökös dotáció alapítása); 2. a *prepetuitas subiectiva* (élethossziglani ellátás biztosítása a hivatal vezetője részére). Ámbár általános szabály, hogy a javadalmak (főleg a világi s nem szerzetes papok részére alapítottak) élethossziglan szólólag adományoztatnak, ez alól az alapítási okirat (lex foundationis), emlékezetet meghaladó szokás avagy különös indultum kivételt állapíthatnak meg (c. 1438.); 3. hogy a javadalom *az egyházi hivatalhoz legyen kötve* s illetve annak, mint földolognak legyen járuléka úgy, hogy a hivatal viselője a javadalom gyümölcsét ellátásképpen élvezze. Tehát a javadalom mindig egyházi hivatali tevékenység biztosítására van rendelve. Innen a templomszolga, sekrestyés, sírásó stb. tisztsége soha nem javadalom, bárha ellátásukat ezek is egyházi javakból avagy jövedelmekből nyerik. A hivatal illetve beneficium vagyoni ellátása (dos) praebenda-nak vagy peculium beneficiale-nak is szokott neveztetni. A praebendális vagyis javadalmi jövedelemhez tartoznak pedig: a) a javadalom állagát alkotó vagyonságok

t. i. földek, erdők stb. jövedelmei; *b*) egyes családok avagy jogi személyek szolgáltatásai (*praestationes*); *c*) a hívek önkéntes adományai (*oblaciones*); *d*) stóla-
 öjvedelmek, choruson való szolgálatért járó díjak
b) (*distributiones*) stb. (c. 1410.).

Az egyházi hivatalok és javadalmak (*beneficia seu officia beneficalia, beneficia in specie*) lehetnek:

a) *Beneficia consistorialia et non consistorialia* a szerint, amint a consistoriumban (pl. kardinálság, ércepüspökség, továbbá apostoli administratorok, coadjutorok és segédpüspökök tisztsége, c. 248. §. 2.), avagy azon kívül (pl. plebániái hivatal) adományoztatnak (c. 1411. n. 1.).

b) *Beneficia saecularia et religiosa* a szerint, amint az alapításnál fogva avagy törvényes szokás értelmében csakis világi avagy csakis szerzetes papok bíráhatják (c. 1411. n. 2.).

c) *Beneficia duplicia seu residentialia et beneficia simplicia seu non residentialia*; az előbbieket olyan javadalmas hivatalok, amelyekhez helybenlakási kötelezettség fűződik, az utóbbiak pedig olyanok, amelyekkel ily kötelezettség nincs összekötve (c. 1411. n. 3.). A korábbi (kódex előtti) jog szerint ellenben *beneficia duplicia* alatt az oly javadalmas hivatalokat értették, amelyekkel lelki gondozási (*cura animarum*) vagy igazgatási hatalom, avagy különös kiűtötetés járt együtt, míg az ezekre nem jogosító *beneficiumok* egyszerűeknek (*simplicia*) neveztettek.

d) *Beneficia manualia seu temporaria, amovibilia és benef. perpetua seu inamovibilia* a szerint, amint visszavonhatólag avagy örökre szólólag adományoztatnak (c. 1411. n. 4.).

e) *Beneficia curata és non curata* a szerint, amint velük lelki gondozási tiszt (*cura animarum*)

jár együtt avagy ilyen velük nincs egybekötve (c. 1411. n. 5.). Előbbiek közé tartoznak pl. a püspökségek s plebániai állás, utóbbiak közé pedig az egyszerű kanonokságok.

Az egyházi törvénykönyvben elősorolt e kategóriákon kívül még egyéb felosztások is szokásosak u. m.

a) *Officia (beneficia) majora et minora*. Az előbbiekkal *iurisdictio perfecta in foro externo*, tehát püspöki vagy quasi episcopalis joghatóság van összekötve, u. m. a pápaság, püspökség, nullius apátium méltóság stb., amelyek *praelaturae majores*-nek is szoktak mondani. Kisebb hivatalok pedig azok, amelyekkel a külső fórumra vonatkozó joghatóság (püspöki s quasi episcopalis *iurisdictio*) nincs egybekötve (kanonokság, plebániai állás).

Hazai közjogunk szerint *praelatusok* mindazok a papok, akiknek az országgyűlés felső házában ülési és szavazatjoguk van, u. m. az érsekek, megyés püspökök, a pannonhalmi főapát, jászói prépost s a zágrábi nagyprépost mint vránai perjel; de magánjogi szempontból a *praelatusok* közé számíttatnak még mindazok a világi és szerzetes apátok és prépostok is, akik fekvő javadalommal királyi adomány útján vannak felruházva.

b) *Beneficia compatiblea* és *incompatiblea*, a szerint, amint az illető hivatalnak más hivatallal egy kézben való egyesítése lehető, avagy nincs megengedve.

c) *Beneficia electiva, collativa* és *patronata*. *Ben. electiva*, amelyek kánonszerű választás útján, *ben. collativa*, amelyek kinevezéssel töltenek be és *ben. patronata*, amelyeknek betöltésénél a *collator* kegyúri bemutatáshoz van kötve.

d) *Dignitates, personatus* és *officia* ahhoz képest,

hogy velök külső joghatóság és tiszteleti jogok, vagy csakis ez utóbbiak járnak, avagy merőben bizonyos tiszti (közigazgatási) hatáskör van egybekötve. A korábbi jogban tett s főleg a káptalani állásokra vonatkozó e megkülönböztetés helyett a kódex szerint a káptalani hivatalok lehetnek α) dignitates, melyekkel iurisdictionális rangelsőbbiség jár együtt; β) egyszerű kanonokságok és γ) merőben bizonyos tiszti szolgálattal járó állások (beneficiarii inferiores, mansionarii, c. 393. §. 2.).

Az egyházi törvénykönyv szerint (c. 1412.) nem beneficiumok, bár ezekhez hasonló állások a következők: 1. a nem in perpetuum létesített plebánushelyetteségek; 2. a capellaniae laicales, amelyek nem az illetékes egyházi hatóság által állítottak fel; 3. a coadjutorságok akár utódlási joggal, akár e nélkül létesítvék; 4. a személyes pensiók, t. i. valamely javadalom egy részének jövedelméből ad personam s akár időlegesen, akár élethossziglan biztosított járandóságok; 5. a commenda temporaria, azaz valamely egyház vagy kolostor jövedelmeinek ad personam valakire ruházása a nélkül, hogy azzal egyidejűleg az illetőre az egyházi szolgálat is ráruháztatnék.

52. §. Az egyházi hivatalok alapítása (erectio, seu constitutio beneficiorum).

Thomassin, *Vetus et nova disc.* Pars I. l. 1. c. 54. ss. *Wernz*, *Ius decret.* II. n. 246—253. *Hinschius*, *Kirchenr.* II. 378. s köv. I. *Vermeersch-Creusen*, *Epitome* II. 747—750. *Stutz*, *Gesch. d. kirchl. Beneficialwesens von seinen Anfängen bis auf die Zeit Alexanders III.*, 1895. I. 1. *Vering*, *Kirchenr.* 84. §. *Haring*, *Grundzüge d. kath. Kirchenr.* (3. kiad.) II. 164. §.

Bármely egyházi javadalomnak az alapítása csakis az illetékes egyházi hatóság (competens aucto-

ritas) által történhetik. Az egyházi hivatal felállítása ugyanis az egyházi hatalom gyakorlásának aktusa s így természetes dolog, hogy végbevitelére csakis az egyházi hatalom viselői és pedig oly terjedelemben jogosítvák, amily mérvben e hatalmat bírják.

A pápának joga van az egész egyházban bármely javadalom alapítására. Különösen pedig neki van fenntartva *beneficia consistorialia* (c. 1414. §. 1.), továbbá székes és társas káptalanok (c. 392.), valamint káptalani dignitások (c. 394. §. 2.) alapítása. Ellenben *beneficia non consistorialia*-t (a káptalani méltóságok kivételével) saját területén az *ordinarius* is alapíthat (c. 1414. §. 2.), míg a *generalis vicarius* erre csak különös felhatalmazás alapján jogosult (c. 1414. §. 3.). A *bibornokok* saját címegeházukban vagy *diakoniájukban* lelkeszettel nem járó hivatalt (*beneficium non curatum*) felállíthatnak, de nem tehetik ezt, ha az egyház valamely *exempt* klerikális szerzetrendhez tartozik (c. 1414. §. 4.).

Az alapítás kellékei:

a) *iusta causa* (t. i. *necessitas et evidens ecclesiae utilitas*), amely — bár azt *CIC* nem említi — a hivatal létesítéséhez a dolog természeténél fogva megkívántatik;

b) a hivatalnak (de természetesen csak a javadalmas hivatalnak, *officium beneficiale*) megfelelő vagyommennyiséggel (*dos, praebenda*), tartósan s oly módon való felruházása, hogy annak jövedelméből a hivatal viselője állandó s illő ellátást nyerhessen és belőle a hivatal egyáltalán s minden időre fenntartható legyen. Ha az e célra kirendelt vagyon pénzből áll, az biztos és jól jövedelmező ingatlanba vagy értékpapirokba fektetendő; s erről az *ordinarius* — az egyházmegyei vagyongazdálkodó tanács meghallgatásá-

val gondoskodni tartozik (c. 1415. §. 1. és 2.). Parochiákat és quasiparochiákat dotatio nélkül is lehet alapítani, feltéve, hogy más úton (stóla, párbér) a plébános illő s állandó ellátása biztosítható (c. 1415. §. 3.);

c) az alapítás előtt az összes érdekeltek hívasanak össze és hallgattassanak meg (t. i. mindazok, akiknek jövedelme az alapítani szándékolt javadalom folytán csökkenne avagy terhei növekednének), mint pl. új püspökségek alapításánál a szomszéd püspökök, új káptalani állásokénál a káptalan, új plebániakénál a szomszéd parochusok stb. (c. 1416.);

d) a javadalom igazgatására s jövedelmének mikénti felhasználására vonatkozó szabályok, illetve feltételek (leges foundationis) megállapítása. Az alapító az ius commune-val ellenkező feltételeket is szabhat meg [pl. a javadalom betöltésére (c. 1450. §. 2. n. 2.) a vagyon kezelésére (c. 1521. §. 2.) nézve, avagy a c. 1438. rendelkezésével ellentéteset]; azonban szükséges, hogy azokat az ordinarius elfogadja és hogy azok tisztességesek (honestae) legyenek, ne ellenkezzenek a jó erkölccsel, s a beneficium rendeltetésével (c. 1417. §. 1.). Ha az ordinarius a feltételeket elfogadta, azokat érvényesen meg nem semmisítheti; avagy változtathatja, hacsak nem az egyházra nézve kedvező változtatás céloztatik; de ezekhez is az alapító beleegyezése szükséges, illetve a kegyúré, ha kegyuraságról vagy az egyháznak a bemutatási jogtól való mentességéről lenne szó (c. 1417. §. 2.);

e) az alapításnak szabályszerű okirattal (per legitimum instrumentum) kell történnie s az okmányban a javadalom székhelye, a vele összekötött vagyon s ennek alkateleme és a javadalmas jogai és kötelességei pontosan körülírandók (c. 1418.);

f) az állam által az alapításra vonatkozóan

netán előírt követelmények (pl. az államfő, törvényhozó testület, kormány hozzájárulása).

Magyarországon felsőbb egyházi hivatalok alapítása a legfőbb kegyúri jognál fogva — pápai hozzájárulással — a királyt illeti, mely jogot királyaink Szent István óta folyton gyakorolnak. Alsóbb egyházi hivatalok (kanonoki állások, plebániák) ellenben a püspök által hajdan a presbyterium, ma az annak helyébe lépett káptalan consensusával alapítatnak, de kanonokságok alapításához királyi jóváhagyás szükséges.

53. §. Az egyházi hivatalok (javadalmak) megváltoztatása (*innovatio beneficiorum*).

Wernz, Ius decret. II. 254—282. *Hinschius*, Kirchenr. II. 359. s. k. I. *Vering*, Kirchenr. 85. §. *Haring*, Grundzüge d. k. Kirchenr. II. 165. §. *Eichmann*, Lehrb. 195. §. *Sipos*, Enchiridion, 170. §.

Az egyházi hivatalok (javadalmak), ha az egyház érdeke, java (*urgens necessitas et evidens utilitas*) azt kívánja, megváltoztathatók, sőt meg is szüntethetők. *Megváltoztatás (innovatio)* alatt a javadalom eszközölt minden oly módosítás értetik, amely akár a vele járó dolgokra, jövedelmekre és köteleseégekre, akár a javadalom jogállására, különösen betöltési módjára vonatkozik. Általános szabály, hogy a javadalom megváltoztatására mindig *az jogosult*, akit *annak létesítése megillet*. Mivel az állami kormányt az *innovatio beneficiorum* éppúgy érdekli, mint a javadalom felállítása, ezért a megváltoztatás is a kormánnyal egyetértőleg történhetik. Hazánkban pedig, főkegyúri jogánál fogva, a király, illetve a kormány változtathatja meg mindazokat a javadalmakat, amelyeknek alapítása a király mint főkegyúr jogkörébe tartozik.

A kódex szerint (c. 1419—1430.) az egyházi hivatalok megváltoztatásának a következő módjai vannak: 1. egyesítés (*unio*), 2. a hivatal székhelyének áthelyezése (*translatio*), 3. felosztás (*divisio*), 4. széttagozás (*dismembratio*), 5. a hivatal minőségének (nemének) megváltoztatása (*conversio*) és 6. megszüntetés (*suppressio*).

1. Az egyesítés (*unio*) két vagy több, eddig önálló hivatalnak oly módon való egyesítése, hogy egymással tartósan való összekapcsolása, hogy legalább az egyik a maga önállóságát elveszti. Az *unio* ismét lehet:

a) *u. extinctiva*, ha t. i. két vagy több javadalomból azok egyesítésével egy egészen új javadalom jó létre, a korábbiak úgy tényleg, mint jogilag teljesen megszűnvn. De lehetséges az *unio extinctiva* egy már létező hivatal javára is aképpen, hogy ez a hivatal meghagyatik, de állaga egy vagy több megszüntetett javadalomból egészített ki (c. 1419. n. 1.). Az *unio extinctiva* útján keletkezett, illetve megmaradt javadalomra szállnak át a megszüntetett javadalomnak megannyi jogai és kötelességei; ha pedig ezek megannyian át nem vihetők, közülök a jobbak és a kedvezőbbek (c. 1420. §. 1.);

b) *u. aequae principalis sive per aequalitatem* (*perszonálunió*), ha az egyesített javadalmak teljes integritásukban meghagyatnak, de jövőben egy ugyanazon egyén (*beneficiarius*) igazgatása alá helyeztetnek (c. 1419. n. 2.). Ez esetben tehát az egyesített javadalmak közül egyik sem lesz a másíknak, illetve valamelyiknek alárendelve, hanem mindegyik megőrzi a maga önállóságát, vagyonát, nevét, jogait és kötelességeit (c. 1420. §. 2.);

c) *u. minus principalis* (*per subjectionem, accessionem*), amidőn az egyesített javadalmak szintén

megmaradnak korábbi mivoltukban, de az egyik, vagy többen az egyesített javadalmak közül a másiknak, illetve az egyesített javadalmak valamelyikének mint anyaegyháznak vagy főjavadalomnak (principale) alárendeltetnek és annak a sorsát osztják úgy, hogy a klerikust, aki a főjavadalmat elnyeri, eo ipso az azzal egyesített javadalom, avagy javadalmak is összes jogaikkal s kötelezettségeikkel megilletik (c. 1419. n. 3., c. 1420. §. 3.);

d) az *incorporatio* (bekebelezés) az uniónak az a módja, midőn valamely javadalom akár quoad temporalia, akár quoad temporalia et spiritualia, valamely jogi személlyel (egyházi méltóság, kolostor, káptalan, egyetem, szeminárium) realiter és örökre (in perpetuum) egyesítettik (c. 1425.). A CIC ugyan az ilyképen történő egyesítésre nem használja a korábbi jogban alkalmazott *incorporatio* elnevezést, hanem ezt is uniónak nevezi. Azonban az így történő javadalomváltoztatásra az *incorporatio* megjelölést a mai kánonisták meghagyják, mivel az egyesítés e módja teljesen azonos azzal, amelyre a korábbi jog az *incorporatio* elnevezést használta. Az *incorporatio* ismét történhet a) *ad temporalia tantum*, vagyis *iure non pleno*, ha t. i. csak az illető hivatalnak a jövedelme (temporalia) vitetik át az illető jogi személyre, maga a hivatal (*officium spirituale*) pedig függetlenségét s mivoltát megtartja (mint például plebániának valamely szerzetrenddel akképen történő egyesítése, hogy az illető plebániának a jövedelme — a *parochus congruáját* képező rész levonásával — a szerzetesrendé legyen; ennek előjárója aztán a plebánia betöltésénél valamely világi presbytert praesentálhat az illetékes *ordinarius*nak; b) *iure pleno*, ha úgy a vagyon illetve jövedelem, mint a hivatal is (a maga *spiritualis* mivoltában) átvitetik

az illető jogi személyre, pl. valamely parochia egy szerzetesrendbe inkorporáltatik. Azonban ezzel a bekebelezett hivatalnak jogi személyisége nem szűnik meg, mert az incorporatio lényegileg conversio jelentőségével bír, t. i. jogi hatása az, hogy a parochia, amely eddig beneficium saeculare volt, most szerzetesivé (beneficium regulare) válik, a szerzetesrend, illetve kolostor lesz a javadalom plebánusa (mint parochus habitualis) s annak előljárója (superior) a lelki gondozás ellátása (cura animarum) végett saját rendbeli presbytert nominálhat a betöltésre jogosult helyi ordinariusnak (c. 1425.).

2. Az áthelyezés (*translatio*) valamely beneficium székhelyének ugyanazon hivatal területén egy másik helyre való átvitele (c. 1421.). A püspök a világi plebániái javadalmat abban az esetben, ha az nem szerzetesi (beneficium parochiale saeculare), ugyanazon parochiának egy másik helyére viheti át. Egyéb javadalmaknál ellenben a *translatio* csak akkor van megengedve, hogy ha a templom vagy hivatali épület az eddigi helyen (pl. az anyaegyházban) összeomlott s azt nem lehet helyreállítani, Tehát ily esetben a javadalom az anyaegyházhoz vagy ugyanazon vagy a szomszédos helynek egy másik egyházához vihető át. Az egyháznál, amelyhez a javadalom átvitetett, lehetőleg ugyanazon szentről (mint az eddigi helyen) elnevezett oltárok s kápolnák emelendők s a korábbi egyház jogai és kötelességei az új egyházra mennek át (c. 1426.).

3. A felosztás (*divisio*) egy már létező javadalomnak két vagy több részre való felosztása (c. 1421.) aminek csakis jogos kánoni indokból lehet helye.

4. A széttagozás (*dismembratio*) a hivatallal egybekötött területnek vagy jövedelemnek oly mó-

don való szétdarabolása, hogy annak egy kiszakított része egyidejűleg valamely már létező hivatalhoz, kegyes alapítványhoz (*pia causa*) vagy egyházi intézethez csatoltatik (c. 1421.), mely eljárásnál egyébként az a hivatal, melyhez tartozó vagyon vagy jövedelem valamely része egy másikhoz vitetik át, régi mivoltában megmarad. Ehhez is alapos kánoni indok fennforgása kívántatik, pl. hogy az egyik javadalomnál jövedelmi felesleg mutatkozzék, a másiknak jövedelmei pedig a javadalom fenntartására elégtelenek legyenek. Egyébként a dismembrációra a felosztás szabályai irányadók és főleg az érdekeltek értesítése s meghallgatása minden esetre megkívántatik (c. 1427.).

5. A *conversio* valamely javadalomnak másneművé változtatása (c. 1421. és 1430.). Az ordinarius lelkészettel egybekötött javadalmakat *beneficium non curatum*-má, szerzetesit világi klerikus számára rendelt javadalommá s megfordítva át nem változtathat (c. 1430. §. 1.). Azonban egyszerű javadalmat *beneficium curatum*-má a püspök is átváltoztathat, hacsak ez az alapító által kikötött feltételekbe nem ütközik (c. 1430. §. 2.).

6. A *suppressio* a javadalomnak az arra illetékes egyházi hatóság által való teljes megszüntetése (c. 1421.). A javadalmak megszüntetésének joga csakis az apostoli széknek van fenntartva (c. 1422.); a helyi ordinariusok pedig erre csak igen kivételesen — a káptalan tanácsával s olykor az apostoli szék engedélyével — vannak feljogosítva (pl. c. 2292., c. 394. §. 3.).

Az egyházi hivatalok *megváltoztatására az apostoli szék jogosult*. Különösen pedig legtöbb esetben csakis őt illeti *praelaturák egyesítése, felosztása s megszüntetése* (c. 215. §. 1.); de meg

egyáltalán mindenféle, nemcsak consistorialis, hanem egyéb javadalmakra vonatkozóan az uniones extinctivae, valamint a javadalmaknak megszüntetése (suppressio), nemkülönben oly módon való dismembratiója is, hogy csak a jövedelem egy része vonatik el a nélkül, hogy új javadalom létesíttetnék. Ugyancsak a pápának van fenntartva szerzetesi javadalomnak világival (akár aequae, akár minus principaliter) való egyesítése (c. 1422.), valamint szerzetesi javadalomnak mindennemű megváltoztatása (áthelyezés, dismembratio, felosztás; c. 493. s követk., c. 1422.).

Egyébként pedig az ordinariusok jogosultak a megváltoztatásra; de nem a capitularis vicarius és különös felhatalmazás nélkül nem a generalis vicarius (c. 1423., 1424., 1426.). Az ordinariusok, ha az egyház szüksége és java (necessitas, magna et evidens utilitas) indokolja, plebániái javadalmakat és quasiparochiákat egymással, valamint beneficium non curatum-mal is — úgy aequae, mint minus principaliter — egyesíthetnek; de az utóbbi esetben, t. i. ha nem lelkészeti hivatallal való egyesítésről van szó, amennyiben az unio minus principaliter történt, a beneficium parochiale legyen a főjavadalom (principale) s a hozzácsatolt lelkészeti nélküli javadalom (benef. non curatum) legyen az accessorium (c. 1423. §. 1.).

Nem egyesíthetnek azonban a püspökök plebániát káptalani vagy püspöki mensa-val, szerzetesi templomokkal s más erkölcsi (jogi) személyekkel, sem székesegyházi méltóságokkal s javadalmakkal; de a plebániát azzal a székes vagy társaskáptalani egyházzal, amelynek területén az illető plebánia fekszik, egyesíthetik oly módon, hogy a jövedelmek a temploméi legyenek, levonva belőlük a plebanus vagy he-

lyettese számára illő, megfelelő részt (c. 1423. §. 2.). Továbbá a püspök akár *beneficium curatum*-ot, akár *non curatum*-ot nem egyesíthet az azokat bíró javadalmasok kárára, hacsak ezek bele nem egyeznek, vagy ha az illető hivatalok üresedésben nincsenek. Kegyuri javadalom püspöki szabad adományozás alá tartozóval csakis az illető kegyúr hozzájárulásával és természetesen csak úgy egyesíthető, hogy az új javadalom szabad adományozás alá tartozzék; nem foglalhat helyet az egyesítés különböző egyházmegyékben fekvő javadalmakra vonatkozóan, még ha mindkét megye —*aeque principaliter* egyesítve — ugyanazon püspök igazgatása alatt áll is, úgyszintén nem lehet exempt vagy az apostoli székek reservált javadalmat bármely másféle javadalommal egyesíteni (c. 1424.)

Az unio csak állandó, örökös lehet (c. 1423. §. 3.) s szigorúan tiltja a CIC az időleges, átmeneti uniót, vagyis több össze nem egyeztethető javadalomnak vagy állandó *commendának* (*commenda perpetua*) egy kézben való egyesítését (c. 1439. §. 1.). A javadalmak ily időleges uniója vagyis összehalmozása (*cumulatio*), mely régebben gyakran előfordult, sok hátrányos következménnyel járt, u. m. az isteni tiszteleti szolgálatnak elhanyagolását, nemkülönben azt eredményezte, hogy míg egyes klerikusok dús javadalmakkal bírtak, addig mások illő javadalom hiányában szegényen éltek. Ezért kiváló egyházi férfiak, u. m. Szent Tamás, Szent Alfonz s számos theologus egyaránt tiltják a javadalmak összehalmozását, amennyiben egy javadalomból annak élvezője illő ellátást nyerhet. Ennek dacára sokszor előfordult, hogy egy egyénre — kellő ok nélkül — két vagy több javadalom ruháztatott s az e részbeni visszaélések meggátlása végett a III. (1179) és IV. (1215)

lateráni zsinat, valamint a pápák (XXII. János,⁷⁶ X. Leó)⁷⁷ a cumulatio ellen erélyes tiltó rendelkezéseket tesznek. A tridenti zsinat is meghagyja, hogy „in posterum unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis conferatur”.⁷⁸ S a mai egyházi törvénykönyv ugyanily értelemben rendelkezik, kimondván, hogy egy klerikus sem fogadhat el és tarthat meg több incompatibilis javadalmat. Incompatibilis pedig nemcsak két olyan javadalom, amelyekkel járó kötelességeket egyúgyanazon egyén ellátni nem képes, hanem két olyan javadalom is, amelyeknek mindenike a javadalmasnak illő ellátást biztosít (c. 1439. §. 2.).

Ugyanoly okból (necessitas vel magna et evidens utilitas), mint az uniót, eszközölhetik az ordinariusok valamely plebániának (annak területén levő) más helyre való áttételét. Egyéb beneficium székhelyét pedig csak akkor helyezhetik át, ha az egyház, amelynél az illető javadalom létesített, összeomlott és többé helyre nem állítható (c. 1426.).

A parochiák felosztása s dismembratiója az ordinariusok által történhetik ugyancsak jogos kánoni indokból és pedig — ha a felosztás valóban szükségesnek mutatkozik — a plebánus beleegyezése s a nép hozzájárulása nélkül is (c. 1427. §. 1.). Ily változtatásra a mai jog szerint kizárólagos indító okul a híveknek a közlekedés nehézsége miatt a plebániái templom látogatásában való akadályoztatása és a plebánia híveinek nagy lélekszáma szolgálhat (c. 1427. §. 2.). Az eképen történő divisio esetén a püspök örökös plebánushelyettesi állást avagy új parochiát létesít, amelynek részére meg-

⁷⁶ c. 3. X. III. 4.; c. 28. X. III. 5.

⁷⁷ c. un. Extrav. Joann. XXII. III.; c. 4. Extrav. comm. III. 2.

⁷⁸ Trid. Sess. VII. c. 4. de ref.; Sess. XXIV. c. 17. de ref.

felelő dotációról kell gondoskodni s ha ez másképen nem volna biztosítható, akkor a dotációra a régi anyaegyház jövedelmeinek egy része felhasználható, de úgy, hogy az utóbbi számára elegendő jövedelem maradjon (c. 1427. §. 3.). Szerzetesi plebánia divisiója esetén az újonnan létesített parochia vagy állandó lelkészhelyettség csakis világi lehet s szerzetesi csakis az apostoli szék engedélyével. Ugyancsak ha kegyúri parochia osztatik szét, az új parochia csakis szabad adományozás alá tartozhatik (c. 1427. §. 5.).

A helyi ordinariusok a javadalmak bármilyen megváltoztatását (unio, translatio, divisio, dismembratio) csakis írásbelileg illetve hiteles okirattal, a káptalan s az érdekeltek (különösen az egyház igazgatóinak, rectores ecclesiae) meghallgatásával eszközölhetik (c. 1428. §. 1.) és a megváltoztatás mindig kánoni okból történjék, mert különben érvénytelen (c. 1428. §. 2.).

Végül megjegyzendő, hogy csak igen korlátozottan van megengedve valamely javadalom jövedelmének évenkénti *pensio* által való megkisebbitése. A *pensio*, mint láttuk, nem igazi javadalom s alatta valamely idegen javadalom évi jövedelmei egy részének járadékképen való élvezésére az illetékes egyházi felsőbbség által törvényes okból biztosított jogosítványt értünk. A pápa bármely javadalmast megterhelhet *pensio* fizetésével, de úgy, hogy neki illő ellátás maradjon. A püspökök azonban nem róhatnak ki a javadalmasokra sem örökös, sem oly ideiglenes évjáradékot, mely a járadékra jogosítottnak élete fogytáig szóljon, hanem a javadalom adományozásakor jogszerű indokból kiróhatnak időleges jellegű oly járadékot, mely a javadalmas élete fogytáig tart; de ezt is csak úgy, hogy neki illő congrua

maradjon (c. 1429. §. 1.). Plebániáknál az évjáradék csakis a lemondott plebánus vagy vicarius részére szólhat s a javadalom jövedelmének egyharmadánál több nem lehet (c. 1429. §. 2.). Az apostoli szék vagy a javadalmat adományozó által kirótt járadékok a kedvezményezettnek a halálával megszűnnek; s ez azt mások javára át nem engedheti, hacsak ez számára kifejezetten nem engedélyeztetett (c. 1429. §. 3.).

54. §. Az egyházi hivatalok betöltése.

Thomassin, *Vetus et nova eccles. discipl. Pars II. l. 1. c. 1. ss.* *Wernz*, *Ius decret. II. 283—324.* *Blat*, *Comment. II. 87—92.* *Cocchi*, *Comment. II. n. 61—65.* *Maroto*, *Institutiones I. 583—603.* *Vermeersch-Creusen*, *Epitome I. 229—232.* *Eichmann*, *Lehrb. 193. §.* *Haring*, *Grundzüge I. 62. §.* *Prümmer*, *Manuale iur. eccles. 101. s k. 1.*

I. Az újonnan keletkezett vagy kánonszerűleg megüresedett hivatalok (javadalmak) csakis az *illetékes egyházi hatóság által és az előirt egyházi jogi szabályok értelmében* töltendők be (*provisio canonica*). A nem kánonszerűleg eszközölt betöltés eo ipso érvénytelen (c. 147.). Aki egyházi hivatalt kánonszerű betöltés nélkül foglal el, mint intrusus különböző büntetésekkel fenytetik (c. 2345., 2395.).

Tehát a betöltésnek általános jogi kellékei: *a)* hogy az *illetékes egyházi hatóság által* történjék. A világiak, a nép, az állam, a kegyurak semmiféle egyházi hivatalt (beneficiumot) be nem tölthetnek, legfeljebb a kijelölésre (designatio) lehetnek az egyház engedélyéből (ex ecclesiae concessione) feljogosítva (pl. kegyúr, államfő, község); *b)* hogy a hivatal (beneficium) az előirt *kánonszerű jogi szabályoknak megfelelően* töltessék be.

A betöltésre az a hatóság illetékes, amelyiknek

az illető hivatal felett lelki hatalma van. E szerint a pápát az egész egyházban valamennyi egyházi hivatal betöltésére való jog illeti; egyúttal ő bármely hivatalnak a betöltését magának tarthatja fenn s az általa rezervált javadalmaknak az alsóbb hatóságok által való netáni betöltése érvénytelen (c. 1431., 1434.). Betöltésre *fenntartvák* pedig a pápának a mai jog szerint a következő javadalmak: a) az összes beneficia consistorialia (c. 1411. n. 1.) és a székes és társaskáptalani méltóságok (c. 1435. §. 1.; c. 396. §. 1.; b) azok a javadalmak (még benef. curata is), melyek valamely bíbornok, pápai követ s a római kuria magasabb tisztviselőinek (officiales maiores S. Congregationum, Tribunalium et officiorum Romanae Curiae) halála, előléptetése, lemondása vagy áthelyezése folytán üresednek meg (c. 1435. §. 1. n. 1.); c) a kurián kívüli azon hivatalok, melyeknek javadalmasa Rómában halt meg (c. 1435. §. 1. n. 2., *per obitum in curia* beálló üresedés); d) a simonia miatt érvénytelenül betöltött (c. 1435. §. 1. n. 3.), valamint e) mindazok a javadalmak (de csak pro unico casu), melyeket a pápa maga, vagy megbízottja által leendő betöltés alá vont (quibus Romanus Pontifex per se vel per delegatum manus apposuit) u. m. amelyekre nézve a választást érvénytelenítette vagy a választókat a választástól eltiltotta vagy amelyeknél a lemondást ő fogadta el vagy melyek a pápa által történt előléptetés, áthelyezés vagy általa kimondott privatio beneficii következtében üresedtek meg vagy amelyeket a pápa commenda gyanánt adományozott (c. 1435. §. 1. n. 4.). De sohasem terjed ki a reservatio manualis és világi vagy vegyes patronatusi javadalmakra, hacsak ezek betöltése kifejezetten, speciális rendelkezéssel a pápának nem tartatik fenn (c. 1435. §. 2.).

Ezeken kívül *f)* az apostoli szék konferál *iure devolutionis* minden szabad adományozás alá tartozó javadalmat (*beneficia liberae collationis*), amelyet a püspök az előszabott idő (az üresedésről nyert értesítéstől számított hat hónap) alatt be nem töltött (c. 1432. §. 3., 458.) és *g)* ugyancsak az apostoli szék nevezheti ki a coadjutorokat akár *cum iure*, akár *sine iure successionis* (c. 1433.).

A pápán kívül a kánonjog értelmében illetékesek a *bibornokok* a címe gyházukban vagy diakóniájukban s az ordinariusok a iurisdicciójuk alatt levő területen megüresedett javadalmak betöltésére (c. 1432. §. 1.). Mind a bibornokoknak, mind a püspököknek ily terjedelmű betöltési kompetenciája tehát a jog által van biztosítva.

A generalis vicarius a betöltésre csak speciális felhatalmazás alapján jogosult és a capitularis vicarius a püspöki szabad adományozás alá tartozó megüresedett plebániákat nem töltheti be, hanem csak az esetben, ha a püspöki szék már egy év óta üresedésben van (c. 455. §. 2. n. 3.); szabad adományozás alá eső más örökös javadalmakat (*benef. perpetua liberae collationis*) pedig egyáltalán nem jogosult betölteni (c. 1432. §. 2.). Ha az ordinarius a megüresedett javadalmat egy félév alatt nem töltené be, úgy a *betöltés joga az apostoli székre (s nem az érsekre, mint az eddigi jog előírta) származik át* (c. 1432. §. 3.).

A hivatal csak alkalmas, t. i. annak viseléséhez úgy a *ius commune*, mint a *ius particulare* szerint megkívántató, valamint az alapítási okiratban (*lex foundationis*) előírt minősítéssel rendelkező egyén részére adományozható. Tehát annál, akire a collator a javadalmat ruházni akarja, egyfelől az egyházi hivatal viseléséhez általában szükséges képesség-

nek, másfelől az illető hivatalra nézve előszabott kellékeknek is meg kell lennie (c. 149., 153.). A *ius commune* szerint minden egyházi hivatalra nézve szükséges a *klerikusi* minőség (c. 118.), bizonyos hivatalokra nézve pedig meghatározott *ordo birtoka*; így a presbyteri ordo (sacerdotium) van a betöltés különbeni semmiségének terhe alatt előírva a lelkigondozási teendőkkel egybekötött hivataloknál (c. 154.). Továbbá szükséges a nőtlen állapot (coelibatus, c. 188. n. 5.), az *előszabott életkor*, *megfelelő tudományos képzettség*, kifogástalan erkölcs, tiszta, erényes élet, lelki buzgóság, szellemi kiválóság (pl. a püspökökre vonatkozóan, c. 331.) és *törvényes származás*; akik *ex def. natalium* eredő *irregularitas* alól felmentést kaptak, azok egyúttal nem *consistorialis* hivatalok (még lelkészettel összekötöttek) viselésének akadályá alul is fel vannak mentve; de az ordo tekintetében nyert általános *dispensatio* alapján *consistorialis* javadalmat nem nyerhetnek, különösen nem lehetnek bíbornokok (c. 232. §. 2. n. 1.), püspökök (c. 331. §. 1. n. 1.), nullius apátok vagy *praelatusok* (c. 320. §. 2.) és *exempt* klerikalis szerzetrend főelőjárói (*superiores maiores*, c. 504.). Mindezek hivatalai elnyeréséhez a törvénytelen származásúaknak külön *dispensatióra* van szükségük. A törvényesített egyének egyházi hivatalok viselésére éppúgy képesítvék, mint a törvényes születésűek, kivéve a bíbornokságot (c. 232. §. 2. n. 1.), püspökséget (c. 331. §. 1. n. 1.) és a nullius apáti s *praelatusi* méltóságot (c. 320. §. 2.).

Az egyházi hivatalnak a szükséges minősítést nélkülöző egyénre ruházása csak abban az esetben semmis, ha a közönséges avagy *particularis* jog vagy az alapítási okirat (*lex fundationis*) ezt rendeli;

különben pedig érvényes, de a törvényes felsőbbség érvénytelennek nyilváníthatja (c. 153. §. 3.).

Betölteni csak olyan hivatalokat lehet, amelyek tényleg és jogilag *megüresedtek*; meg nem üresedett hivatal betöltése az utólag bekövetkezett vacantia dacára sem válik érvényessé (c. 150. §. 1.). És a még meg nem üresedett hivatalnak odaigérése semmi jogi hatállyal nem bír (c. 150. §. 2.). Csakis az apostoli szék nevezhet ki meg nem üresedett hivatalokhoz coadjutorokat utódlási joggal (c. 1433.).

A javadalom az összes (spiritualis és temporalis) jogokkal és kötelességekkel töltendő be; tiltva van tehát a hivatallal járó jogok és kötelességek megszorítása vagy kiterjesztése, úgyszintén a jövedelem csorbításával történő adományozás. Éppen mivel a kánonjog szigorúan előírja, hogy a javadalmak „sine diminutione conferantur”, ezért a betöltés simoniacus lesz, ha a jövedelem egy részének elvonásával avagy azzal történnék az adományozás, hogy érte a javadalmas valami vizsontszolgáltatással vagy valaminek a teljesítésével tartozzék a collator avagy a kegyúr részére (c. 1440. s. köv.). De a püspök valaki részére pensio fizetésének kikötésével is adományozhatja a javadalmat (c. 1429.).

Senki önmagának egyházi javadalmat nem adományozhat (c. 1437.). Senkinek akarata ellenére vagy ha a hivatalt kifejezetten elfogadni nem hajlandó, javadalom nem adományozható (c. 1436.). Világi javadalom a javadalmasnak élethossziglan adományozandó, hacsak az alapítási okirat avagy emlékezetet meghaladó szokás vagy különös indultum ellenkezőt nem hoz magával (c. 1438.).

Világi papok részére alapított javadalmak csakis ilyeneknek conferálandók, szerzetesiek pedig csakis azon szerzetesrend tagjainak, amelyhez a javada-

lom tartozik. Saecularia saecularibus, regularia regularibus (c. 1442., 1411. n. 2.). Igen fontos szabály, hogy egy ugyanazon egyénre két incompatibilis javadalom nem ruházható (c. 156. §. 1., 1439.). Csakis az apostoli szék engedélyével lehet egyúgyazon egyénnek két össze nem egyeztethető javadalma (c. 156. §. 3.).

Bármely hivatal adományozása csakis írásbelileg, kinevezési okirattal történhetik (c. 159.).

II. Az egyházi hivatalok betöltésének (*provisio canonica*, tágabb értelemben vett *collatio*) három lényeges actusa van, u. m. 1. *alkalmas személy kijelölése (designatio personae)*; 2. a *hivatalnak, illetőleg a vele járó hatalomnak tulajdonképeni átruházása (collatio officii, coll. tituli, institutio canonica)* és 3. a *javadalmasnak a részére adományozott (conferált) javadalomba való tényleges behelyezése (introductio, institutio corporalis seu realis, olykor investitura, püspökségeknél inthronisatio)*.

A betöltéshez mind a három aktus szükséges; de nem mindig ugyanaz a közeg van jogosítva mindegyiknek a végzésére, hanem olykor ez aktusok többek között oszlanak meg; különösen pedig mást illethet a kijelölésnek s mást a hivatali hatalom tulajdonképeni átruházásának, a szoros értelemben vett betöltésnek (*collatio tituli*) a joga. Ez alapon a kánonjog különbséget tesz *teljes jogú vagy szabad adományozás (provisio plena, collatio libera)* és *nem teljes jogú, vagy nem szabad adományozás (provisio minus plena, collatio non libera)* közt. Az előbbinél úgy a kijelölésre, mint az *institutio canonica*-ra ugyanazon (physikai vagy jogi) személy jogosult, az utóbbi esetben pedig a két aktus végzése külön-külön alanyt illel meg. Amott a *designatio* és *inst. canonica (collatio tituli)* aktusai összefolynak, emitt pedig külön-külön

s szerepelnek. A *provisio plena*-t *szabad adományozásnak* (*collatio libera*) is nevezik, mert az ily betöltés alá tartozó hivatal tulajdonképeni átruházásánál az erre jogosult nincsen másnak a kijelöléséhez kötve, hanem maga szabadon választja ki azt az egyént, akinek a javadalmat juttatni akarja; míg a *provisio minus plena*-nál vagy *non libera*-nál nem a tulajdonképeni *collator*, de más jelöli ki a javadalmast. A kijelölésnek a módjai pedig nem szabad adományozásnál *választás* (*electio*), *postulatio*, *nominatio* és *kegyúri bemutatás* (*praesentatio*) lehetnek.

A tulajdonképeni betöltés aztán nem szabad adományozásnál azon módozathoz képest, amelyik szerint a kijelölés történt, fogja közelebbről elnevezését nyerni. Nevezetesen ha a *designatio* harmadik személy vagy valamely egyházi közeg javaslata alapján illetve *praesentatio* vagy *nominatio* útján történt, *institutio canonica*-nak mondatik; ha pedig a kijelölés módja valamely egyházi testület (pl. káptalan) által történt választás volt, akkor a tulajdonképeni betöltés a választásnak a felsőbb hatóság által való *megegerősítése* (*confirmatio*) által eszközöltetik (confirmált választás). És ha a választás valamely kánoni akadály alatt álló illetve a kérdéses javadalomra kánonjogilag nem teljesen *qualificált* egyénre esik, ami *postulatio*-nak szokott mondatni, úgy a tulajdonképeni betöltés *admissionak* nevezetetik.

A *designatio* csak *ius ad rem*-et biztosít, t. i. a kijelölt egyén követelheti, hogy amennyiben benne a szükséges kánoni előfeltételek megvannak, a hivatal valóban részére konferáltassék. A *collatio officii* vagy *institutio canonica* ellenben *ius in re*-t biztosít, t. i. a javadalmasra a hivatal valóban átruháztatik,

úgy, hogy jogosítva van a részére conferált hivatallal járó egyházi funkciók tényleges ellátására.

A betöltés továbbá lehet *rendes (provisio ordinaria)* és *rendkívüli (pr. extraordinaria)*. Rendes a betöltés, ha a hivatali állásánál fogva arra jogosított eszközli azt. Ilyen rendes betöltési módok a kódexszerint: 1. a *szabad adományozás (collatio libera)*, midőn a jogosult hatóság szabadon, harmadik személy vagy egyházi közeg javaslatához nem kötve tölti be a javadalmat; 2. harmadik személy javaslata, illetve *praesentatio* (kegyúri bemutatás) avagy *nominatio alapján történő institutio canonica*; 3. valamely egyházi organum, illetve testület (káptalan) által eszközölt *választás (electio)* avagy *postulatio* alapján bekövetkezett *confirmatio s admissio*; 4. *jövendő hágyást nem igénylő egyszerű választás (electio simplex)* s ennek *elfogadása* (c. 148. §. 1.). *Rendkívüli* a betöltés, ha arra nem az ordinarius collator, de valamely más, rendszerint magasabb közeg van jogosítva. Ilyen, a rendszerintől eltérő, nem szabályszerű betöltési módok csak megjelölt esetekben és specialis körülmények folytán — részint a *ius commune*, részint a *ius particulare* különleges rendelkezései alapján — foglalhatnak helyet. Ide tartoznak: 1. a *pápai reservatio*; 2. a *devolutio*; 3. az *elbirtoklás* és 4. az *optio*.

55. §. Szabad adományozás (*collatio libera*).

Thomassin, Vetus ac nova eccles. discipl. P. II. l. 2. c. 33. ss. *Wernz*, Ius decret. II. 325—350. *Blat*, Comment. II. 93—101. *Vermeersch-Creusen*, Epitome, I. 233—238. *Maroto*, Institutiones, I. 604—606. *Sägmüller*, Lehrb. I. 77. §. *Haring*, Grundzüge, I. 62. §. *Sipos*, Enchiridion, 29. §.

A hivatal adományozása *szabadnak* vagy *teljes jogúnak (collatio libera, provisio plena)* nevezetik akkor, ha az arra illetékes hatóság saját s teljes joga

Alapján (ex proprio et pleno iure) és nem másnak a jelöléséhez (electio, praesentatio, avagy nominatio) kötetve tölti be a javadalmat. Itt tehát a designatio és a collatio officii egy kézben vannak, illetve a betöltés két mozzanata egy aktusban olvad össze.

Ilyen betöltési joga van a *pápnak*, a *bibornokoknak* címegeyházaikban, a *püspököknek*, *praelati nuntius-nak* s némely más *praelatusnak*.

a) A *pápa* bármely egyházi javadalmat szabadon betölthet be (c. 1431), mert nála van a primatus iurisdictio az egész egyházra vonatkozólag. A jelenlegi gyakorlat szerint azonban, mint már kifejtettük (54. §.), csak bizonyos javaknak a betöltése van az apostoli székek fenntartva.

b) A *bibornokoknak* saját címegeyházaikban ugyanolyan hatalma van, mint a *püspököknek* megyéjükben s ezért címegeházukban vagy diakoniájukban javadalmakat alapíthatnak s tölthetnek be, kivéve a szerzetesrendekhez tartozókat (c. 240. §. 2., c. 1414. §. 2., 1432. §. 1.). A *püspökbibornokok* (suburbicarius *püspökök*) pedig valóságos helyi ordinariusok lévén, a iurisdictiójuk alatt álló megyének a javadalmaikat mint ilyenek töltik be. Ha pedig a *bibornok* legatus a felatere gyanánt küldetik ki az egyház valamely részébe, ott egyéb jogosítványokon kívül rendszerint az egyházi hivatalok betöltésére is széleskörű (egyéb-iránt a konkrét megbízással körülírt) felhatalmazása szokott lenni (c. 266.).

c) Az *ordinariusoknak* (c. 198. §. 1.) saját megyéjük területén megannyi hivatalra s javadalomra vonatkozólag szabad adományozási joguk van, „nisi aliud probetur“, azaz hacsak különös jog más rendelkezést nem tartalmaz (c. 152.). Tehát az *ordinarius* szabad betöltési joga mellett szól a vélelem minden, az ő területén levő javadalomra nézve és e jognak harmadik személy által való bármely korlátozását.

(legyen az kegyuraságon avagy más jogi alapon nyugvó) igazolni kell. Miután a hivatal adományozásában nem az ordóval járó, hanem iurisdictionalis aktusok miatt ezért a püspök a szabad adományozás alá tartozó javadalmak betöltésének jogát gyakorolhatja, mihelyt a pápai megerősítést (confirmatio) elnyerte, még ha consecrálva nem lenne is. A generalis vicarius azonban különös felhatalmazás nélkül hivatalokat (javadalmakat) nem tölthet be (c. 152., c. 455. §. 3., c. 1432. §. 2.),⁷⁹ a capitularis vicarius pedig egyedül plebániák javadalmakat adományozhat s ezeket is csak úgy, ha a püspöki szék már egy év óta üresedésben van (c. 1432. §. 2., c. 455. §. 2. n. 3.); ellenben más örökös javadalmakat (beneficia perpetua liberae collationis) betölteni egyáltalán nem jogosult (c. 1432. §. 1. és 2.).

A szabad adományozásnál a collator a következő szabályokat köteles szem előtt tartani:

1. Csakis olyan hivatalok (javadalmak) adományozhatók, amelyek tényleg és jogilag megüresedtek (c. 150., 153., 183—195., 2395.).

2. A javadalommal felruházandó egyén *a*) klerikus és *b*) mindazoknak a kellékeknek birtokában legyen, amelyek a közönséges vagy partikuláris jogok vagy az alapítási okirat (lex foundationis) értelmében az illető hivatal viseléséhez megkívántatnak (c. 118., 153. §. 1.).

Az egyházi hivatalok (javadalmak) viseléséhez szükséges általános kellékekről már az előző (54.)

⁷⁹ Kivételt képez az az eset, ha a püspök fogságba jutása, száműzetése vagy alkalmatlansága (inhabilitas) miatt hivatali teendőinek ellátásában akként van akadályozva (sedes impedita), hogy a hívekkel még írásbelileg sem közlekedhetik. Ekkor a generalis vicarius, vagy az egyházmegye kormányzatával a püspök által megbízott egyén a püspöki szabad adományozás alá eső javadalmakat is konferálhatja, anélkül, hogy evégből különleges felhatalmazásra lenne szüksége (c. 429. §. 1.).

§-ban szoltunk, azonban a minosités, illetve az eloirt kellekek az egyes hivatalok szerint is kulonbozok. Így bibornok (c. 232. §. 1.), puspok (c. 331. §. 1. n. 3.), nullius apát s praelatus (c. 320. §. 2.), generalis vicarius (c. 367. §. 1.), capitularis vicarius (c. 434. §. 1.), officialis (c. 1573. §. 4.), kanonok (c. 404. §. 1.), a Rota bírāja (c. 1598. §. 2.) és a plebanus (c. 154., 451. §. 1., 453. §. 1.) csakis presbyter lehet. Míg a tridenti zsinat szerint (Sess. XXIV. c. 12. de ref.) lelkészettel járó hivatal (tehát pl. plebániái javadalom is) presbyteri ordóval nem bíró egyén részére is adományozható volt oly feltétellel, hogy a hivatalt elnyert egyén a presbyteri rendet egy félév alatt felvenni köteles: addig a mai jog minden ily javadalom elnyerhetésére nézve a presbyteri rend birtokát írja elő. A tudományos képzettség szintén a hivatal minősége szerint van megállapítva. A doktori fok igazolása kívánatik meg puspököknél (c. 331. §. 1. n. 5.), generalis vicariusnál (c. 434. §. 2.), officialisnál (c. 1573. §. 4.), a káptalan első méltóságviselőjénél (c. 396. §. 3.), a canonicus theologus-nál s poenitantiariusnál (c. 399. §. 1.); a zsinati bírácoknak pedig a kánonjogban jártasaknak (in iure canonico periti) kell lenniök (c. 1574. §. 1.). Plebániái javadalmak betöltésénél a tudományos képzettség több helyütt plebániái vizsga (concursum specialis, conc. generalis) útján szokott megállapíttatni s a kódex kimondja, hogy azokon a vidékeken, hol a plebániák betöltése különleges vagy általános vizsgálat útján (per concursum sive speciale, sive generale) szokott történni, ez az eljárás meghagyatik mindaddig, míg az apostoli szék másként nem rendelkezik (c. 459. §. 4.). Minden egyházi hivatal viseléséhez mulhatatlan kellék gyanánt kívánatik meg a jó hírnév és egyes hivataloknál (így lelkészetiéknél (c. 331. §. 1. n. 4., 453. §. 2.) tudomány és okosság (c. 232. §. 1., 331. §. 1. n. 4., 367. §. 1., 404.

§. 1., 434. §. 2., 453. §. 2.). Egyházi hivatalt nem nyerhetnek a *becstelének* (c. 2294.),⁸⁰ a hivatalviselésre ipso facto *képtelének*, vagy bírói ítélettel *képteléneknek nyilvánítottak* (c. 2390. §. 2., 2395., 2298. n. 5.); továbbá akik condemnatorius vagy declaratorius bírói ítélettel kimondott fenyték alatt állnak (c. 2265. §. 1., n. 2.; 2275. n. 3., 2283., c. 2265. §. 2.). Az *irregularitas* annyiban akadály a hivatal elnyerésének, mert a hivatalhoz szükséges ordó gyakorolhatását gátolja (így különösen a lelkeszeti állásoknál). Az irregularitás alól általánosságban történt dispensatio egyúttal a nem consistorialis javadalmak elnyerhetése tekintetében is érvényes; de nincs ily hatása a beneficia consistorialia-ra vonatkozólag. A *nem törvényes származású egyén* gátolva van bibornokság (c. 232 §. 2. n. 1.), püspöki hivatal (c. 331. §. 1. n. 1., 320. §. 2.) és a superior maior tisztségének (c. 504.) elnyerésében, még ha ez irregularitas alól dispensatiót nyert avagy törvényesítettetett volna is.

A collator a hivatalt az előirt képesítéssel bírók közül annak köteles adományozni, akit az összes körülmények gondos mérlegelésével arra *legméltóbbnak* ítél (c. 153. §. 2., 459.). Ha a javadalommal felruházott egyén a szükséges kvalifikációt nélkülözi, a betöltés érvénytelen, ha a közönséges vagy partikuláris jog vagy az alapítási okirat (lex foundationis) ezt kifejezetten rendeli; egyébként pedig érvényes ugyan, de az illetékes felsőbb hatóság bírói ítélettel érvénytelennek nyilváníthatja (c. 153. §. 3.).

3. A betöltésnek azon naptól számított *hat hónap alatt* kell történnie, amelyen a collator a hivatal megüresedéséről tudomást nyert, feltéve, hogy különös

⁸⁰ Reg. iur. 87 in VI-to: „Infamibus portae non pateant dignitatum.”

törvény más betöltési időt nem állapít meg (c. 155.). Csupán a szabad adományozás alá tartozó plebániai hivataloknál van megengedve, hogy az ordinarius, a fennforgó különös körülményekre tekintettel, az előszabott betöltési időt belátása szerint meghosszabbíthassa (c. 458). Ha a hivatal betöltése a törvényes idő alatt nem történik meg, a betöltés joga az apostoli székre száll át (1432. §. 3.).

4. Senkinek két *incompatibilis* javadalom, t. i. olyan, amelyeket együgyyanazon egyén illően el nem láthat, avagy amelyek mindenike elegendő a javadalommas ellátására (c. 1439. §. 2.), nem adományozható (c. 156., 1439.). Az, akinek egy második *incompatibilis* javadalom adományoztatik, az elsőt ipso facto elveszti, illetve erről lemondottnak tekintetik (c. 188. n. 3., v. ö. c. 194. §. 1.). Egy második *incompatibilis* javadalomnak az apostoli szék által való adományozása érvénytelen, ha a javadalom iránti kérvényben az a körülmény, hogy az illetőnek már egy, a felkérttel *incompatibilis* javadalma van, elhallgattatik, vagy ha az adományozást tartalmazó pápai okirat azt a záradékot nem tartalmazza, hogy az adományozásnak a korábbi *incompatibilis* javadalom nem állhatja útját (c. 156.).

Ha valamely hivatal az eddig azt bírónak lemondása vagy bírói ítélettel történt elmozdítása következtében üresedett meg, úgy az ordinarius, aki a lemondást elfogadta vagy az ítéletet hozta, az illető hivatalt sem a saját, sem a lemondott, illetve letett *beneficiarius* háztartásához tartozó egyénnek, sem másodízű rokonának vagy sógorának nem adományozhatja (c. 157).⁸¹

⁸¹ Ezt már IV. Pius *Cupientes unicuique* (1560 okt. 11.) és V. Pius *Quoniam Ecclesiae* (1568 ápr. 1.) kezdetű constitúcióikkal kimondották.

Aki valamely hivatalt rendkívülileg, illetve az adományozásra rendesen jogosított helyett (pl. iure devolutionis) tölt be (pl. c. 274. n. 1.) ezzel azon egyén irányában, akinek a javadalmat adományozta, semmi további jogot nem igényelhet; tehát az általa kinevezett javadalmas jogi helyzete éppolyan lesz, mintha a hivatalt a rendes collatortól nyerte volna el (158). A hivatal (javadalom) adományozásának írásban, vagyis okirattal (kinevezési rendelet, rescriptum) kell történnie (c. 159.); azonban ez a betöltés érvényének nem feltétele, mert ez a szabály irritáló záradékkal nincsen ellátva.

Magyarország püspökei szabad és teljes joggal adományozhatják azokat az egyházi javadalmakat, amelyek sem királyi kinevezés, sem valamely magasabb egyházi hatóság által való betöltés alá nem tartoznak, sem pedig magánkegyuraság alatt nem állnak. A királyi kamara (jelenleg kincstár) s a vallás és tanulmányi alap kegyurasága alatt levő plebániái javadalmakra vonatkozóan pedig az illető püspököt jelölési (felterjesztési) jog illeti, amelynek értelmében a püspök az üresedésben levő ilyen plebániái javadalomra három egyént terjeszthet elő a vallás- és közoktatásügyi miniszternek, aki a javadalomra az első helyen kandidáltat tartozik a püspöknek praesentálni. Hazánkban némely püspök — külön kiváltság alapján — a plebániánál magasabb hivatalt is adományozhat, pl. a győri püspök a pápóczi valóságos prépostságot, az erdélyi a székesegyház örkanonokját s hat kanonokságot, a csanádi két kanonoki javadalmat tölthet be.

De sehol nincsen az érsekeknek és püspököknek oly széles körű betöltési joga, mint Ausztriában a salzburgi érseknek, aki három püspökségnek, ú. m. a seckauí, gurki és lavantinak betöltésére jogosult és pedig a seckauí és lavantit teljesen szabadon tölti be, a gurkinál pedig minden két üresedés alkal-

mával a császár praesentál az érseknek alkalmas személyt s a harmadik üresedésnél az érsek a püspöki javadalmat teljesen szabadon konferálja.⁸²

56. §. Institutio canonica harmadik személy, illetve testület javaslata (praesentatio és nominatio) alapján.

A magyar apostoli király kinevezési joga.

Thomassin, Vetus et nova eccles. discipl. P. II. l. 1. c. 29. ss. *Wernz*, Ius decret. II. 423—43. *Vermeersch-Creusen*, Epitome, II. 785—792. *Friedle*, Die Ausübung des Präsentationsrechtes (Arch. f. k. Kirchenr. XXIII. (1870) 3. s köv. l.) *Wahr-mund*, Das Kirchenpatronatsrecht, II. 67. s köv. l. *Grosz-Schueller*, Lehrb. 59. §. *Sipos*, Enchiridion, 174. §. *Pöschl*, Kurzgefasstes Lehrb. 124, 125. l. *Mihalovics*, A kegyúri jog, különös tekintettel hazánkra, 1897. *Kollányi*, A magánkegyúri jog hazánkban a középkorban, 1906. *Tauber*, Manuale iur. can. 179. §. *Dedek-Crescens*, A magyar főpapnevezések történetének vázlatja, 1885. *Tomcsányi*, A főkegyúr szerepe a püspökök kinevezésénél, 1922.

Nem szabad adományozásnál (*provisio minus plena, collatio non libera*) a hivatal (javadalom) átruházása *institutio canonica*-nak mondatik akkor, ha egyes fizikai vagy jogi személyek az egyházi javadalom betöltését illetőleg az erre alkotmányszerűleg jogosult hatóságnak (collator) *javaslatot tehetnek* és pedig vagy a collatort kötelező módon, vagy úgy, hogy az a jelöltek közül szabadon választani jogosult. Ha e javaslatvételi jog kegyuraságból ered, úgy *kegyúri bemutatásnak (praesentatio)* s ha nem patronatuson, de kiváltságon, konkordatumon, vagy más egyházi engedményen nyugszik, úgy *nominatió*nak mondatik (c. 148. §. 1.).⁸³

⁸² *Haring*, Grundzüge II. 631. l. *H. Bastgen*, Die Praerogativen d. Salzburger Metropole (Hist. Jahrb. XXXIII. 1912. 567. s köv. l.).

⁸³ „Provisio officii ecclesiastici fit per liberam collationem a legitimo Superiore, vel per eius institutionem, si praecesserit praesentatio a patrono aut nominatio...” mondja a c. 148. §. 1.

Tehát úgy az egyik, mint a másik mindig különös jogalapot feltételez. Miután e jogalap a praesentatió-nál a kegyuraság, amellyel a bemutatási jog ipso iure együttjár, a praesentálásról a kegyúri jog tárgyalásánál fogunk részletesen szólni. Ami pedig a nominatiót illeti, ez részint pápai kiváltság, részint konkordatum útján püspökségekre s más magasabb egyházi javadalmakra vonatkozólag engedélyezve van egyes államfőknek, ú. m. Franciaország, Spanyolország, Portugália, Bajor és Olaszország uralkodóinak, nemkülönben az osztrák császárnak (XIV. Kelemen és VII. Pius pápák kiváltságaival) és főkegyúri joga alapján a *magyar apostoli királynak*.

A nominatióra jogosult is csak az illető hivatal elnyeréséhez szükséges kánoni kellékek birtokában levő egyént nevezhet ki s mint a kegyúri bemutatásnak, úgy a nominatióknak is simonia nélkülinek kell lennie. A nominált egyén az illető javadalomra vonatkozólag *ius ad rem*-et (*ius ad canonicam institutionem*) nyer (c. 1466. §. 1.).

Ha a nominatióra jogosult a bemutatott, illetve kinevezett egyént önkényüleg helyezné a hivatalba, az egész aktus (tehát a nominatio is) semmis és szigorú büntetést von maga után, t. i. a kinevezési jogot az illető azon esetre elveszti és a nominált egyén a javadalom elnyerésére képtelenné válik; emellett úgy a nomináló, mint a praesentált (nominált) egyén egyéb büntetésekkel is sújtatik (c. 2393., 2394.).

Magyarország apostoli királyának főkegyúri hatalmánál fogva kinevezési joga van minden, a magyar korona területén levő nagyobb egyházi hivatalra. Werbőczy (HK. I. R. 11. cím) a magyar király e jogát négyes forrásból származtatja. Szerinte e jog a királyt megilleti, 1. mert azt már a javadalmak alapítása hozta létre, t. i. mivel az egyes érsekségek, püspökségek, apátságok s prépostságok alapítói a királyok

voltak, ez alapítás által a nominatio jogát is megszerezték; 2. mert a magyarok szent István király buzgalma folytán tértek át a keresztény hitre; 3. mert azt a törvényes elévülés is biztosítja, amennyiben a szakadatlan gyakorlat az apostoli szék betöltési jogát megszüntette és 4. mert a magyar királynak kinevezési jogát a konstánczi zsinat is elismerte.⁸⁴ Pázmány Péter is ezekre az érvekre támaszkodva védelmezte meg a római kuria részéről támasztott kételyekkel szemben a magyar apostoli királynak a kinevezési jogát, amelyet azóta a római kúria nem is vont soha kétségbe; sőt egyes pápai konstitúciók (mint pl. a beszercebányai püspökség alapításáról szóló 1775. évi s az egri érsekség alapítása tárgyában kelt 1804. évi bullák) a magyar királynak kinevezési jogát világosan elismerik.⁸⁵

E szerint Magyarországon az apostoli király adományoz minden nagyobb egyházi javadalmat, illetve ő nevezi ki az érsekeket s a püspököket (a címzeteseket is), a római s görög katolikus egyházban. Természetesen az egyházi hivatalokra, tehát püspökségekre is a király csak kánoni kellekkel bíró egyéneket nevezhet ki s csekélyebb ilyen kellék hiányával levő egyént csak postulálhat a pápánál. A kinevezett vagy postulált püspök a lelki hatalomban való megerősítést a pápától nyeri s a király kezébe hűségesküt köteles tenni. Amint a kinevezés hivatalosan közzététetett — tehát még a pápai megerősítés kinyerése előtt — a kinevezett

⁸⁴ Az 1493 : XXXI. t.-cikk szerint vízbefojtással büntetendők azok, akik egyházi javadalmakat az ország régi szabadsága ellenére mástól, mint a királytól fogadnak el. A király kinevezési jogára vonatkozó rendelkezéseket találunk még az 1471 : 18., 1498 : 56., 1504 : 10., 1526 : 21., 1567 : 31., 1741 : 5. t.-cikkében és a bécsi béke (1606) 5-ik cikkében.

⁸⁵ Szeregy, Egyházjog II. 743. l.

egyén régi szokás értelmében püspöki címet s rangot nyer, püspöki öltönyt visel s magát választott püspöknek nevezi, a felsőházba meghívatik, püspöki jövedelmeit élvezi, egyházi javadalmakat adományozhat s egyáltalán teljes főpapi hatalmat gyakorolhat, kivéve a püspöki renddel járó s a lelki ügyekben való joghatóságot.

Továbbá az apostoli király nevezi ki a világi és szerzetes valóságos és címzetes apátokat s prépostokat, ő tölti be a káptalani állásokat (valóságos és címzetes kanonokságokat) s a király által történnek a fokozatos előléptetések a káptalanban és a főesperességre. A szerzetrendi praelaturák, ú. m. a pannonhalmi főapátság, a zirczi, zalavári apátság s a premontrai jászói és csornai prépostságok betöltésére nézve a következőket kell megjegyezni: A praelatus halálát a rend ideiglenes kormányzására hivatott előljáró a vall. és közokt. miniszternek tudomására hozván, ez valamelyik érseket vagy püspököt (rendszerint azt, akinek tartományába vagy megyéjébe esik az illető praelatura) a választáshoz biztosnak nevezi ki. Miután a választás a biztos által kitűzött napon s az ő elnöklete alatt a kánonjog által előírt módon megtörtént, róla a biztos a kultuszminiszterhez jelentést tesz, saját netáni észrevételeinek hozzáfűzésével. A megválasztott három egyén a káptalan által történt megválasztása sorrendjében a miniszter által legfelsőbb helyre felterjesztetik és közülök egyet a király a praelaturára kinevez. A szentbenedekrendi tihanyi, bakonybéli és dömölki fiókapátságokra az apostoli király által kinevezendő egyént a rend tagjainak meghallgatása után a pannonhalmi főapát jelöli ki.

Hazánkban hajdan számos szerzetbeli apátság és prépostság létezett. Az illető szerzetrendek eltörlésével ezek is megszűntek, csak a címök maradt meg s ezeket a címzetes apátságokat és prépostságokat a

király az egyház és állam körül érdemeket szerzett káptalanbeli vagy a lekipásztorkodásnál alkalmazott avagy jeles tudományos képzettségük által kitünt világi papoknak adományozza, irányadó elvként szolgálván, hogy ily címadományozások csakis akkor történjenek, ha igazi érdem jutalmazásáról van szó és ha azokat a helyi viszonyok indokolják.

A király az egyházi javadalmak betöltésénél a nominatio jogának gyakorlásában csak annyiban van korlátozva, hogy hazai törvényeink értelmében az egyházi javadalmakat csak alkalmas és érdemes honfiaknak s ingyen adományozhatja. Hogy az adományozás a javadalom megüresedésétől mennyi idő alatt történjék, ezt hazai jogunk nem határozza meg, de számos törvényünk rendel, hogy az egyházi javadalmakat hosszabb ideig üresedésben hagyni nem szabad.⁸⁶ Azonban bármily hosszú ideig tartson is a sedis vacantia, pápai devolutio esete soha be nem következhetik. Továbbá a kinevezési jogot az apostoli király az 1848: III. t.-cikk 7. §-a értelmében az illető felelős miniszter ellenjegyzése mellett köteles gyakorolni. Egy személynek egy javadalomnál többet a király hazai törvényeink szerint sem adományozhat, kivéve azt az esetet, midőn valakinek bővebb ellátásáról alapos és igazságos okoknál fogva gondoskodni szükséges.⁸⁷

A püspökségekre bármely módon (választás, praesentatio, vagy fejedelmi kinevezés útján) kijelölt egyén a püspöki hivatalt kánoni megerősítés (*canonica provisio seu institutio*) által nyeri, amelynek meg-

⁸⁶ 1439 : 5—21. t.-c., 1458 : 7., 1490 : 11. §., 1495 : 30—32., 1498 : 26., 27., 1504 : 10., 27., 1526 : 21., 1550 : 18., 1552 : 42., 1567 : 31. 8. §., 1569 : 35., 36., az 1606-iki bécsi béke 5. p. 3. §., 1622 : 29. 6. §., 1647 : 20. 5. §., 1681 : 27. és 1741 : 15. t.-cikkek.

⁸⁷ 1741 : 13., 1498 : 56., 1507 : 13., 1518 : 5., 1548 : 6., 1647 : 17. és 98, 2. §., 1723 : 55, 3. §.

adása kizárólag a pápát illeti (Cuilibet ad episcopatum promovendo, etiam electo, praesentato vel designato a civili quoque gubernio, necessaria est canonica provisio seu institutio, qua Episcopus vacantis dioecesis constituitur, quaeque ab uno Romano Pontifice datur; c. 332. §. 1.).

Az institutio canonica tehát soha nem a fejedelmet illeti nominatio esetében sem, hanem a *competens egyházi hatóságot*. Ezért aki egyházi hivatalt nem a competens egyházi hatóság által történő kánoni institutio alapján vesz birtokba és gyakorol, mint „intrusus” különféle büntetésekkel sújttatik (c. 2345., 2346., 2395.). Az instituálásra jogosult hatóság pedig püspökségeknél s exempt praelaturáknál, valamint szerzetesrendek legfőbb előjáróinál és quasiepiscopalis iurisdictio-val bíró nullius apátoknál az apostoli szék. Az egyházi törvénykönyv 177. can. 1. §.-a szerint a megválasztott egyén (püspök) a megerősítést az arra illetékes hatóságtól a választás elfogadásának időpontjától számított nyolc nap alatt tartozik kérelmezni. Hogy oly püspökségeknél, melyeknél a jelölés nominatio útján történt, az institutio canonica mennyi idő alatt kérelmezendő, erre nézve a mai jog nem rendelkezik. Az egyházi törvénykönyv csak annyit mond, hogy bármely javadalomnál, még lelkészettel egybe nem kötötteknél (beneficia non curata) is, az institutio canonica-nak a praesentálás időpontjától számított két hónap alatt kell megtörténnie (c. 1467) s ha ez idő alatt az illetékes ordinarius, — bár jogos akadály nem forgott fenn, — az institutiót nem eszközli, úgy ez az érsekre száll át (c. 274. n. 1.). Ez a rendelkezés azonban csak a kegyúri javadalmakra, illetve a praesentálásra vonatkozik; ellenben a mai jog semmiféle szabályt nem tartalmaz arra nézve, hogy nominatio esetén az institutio canonica mennyi idő alatt kérelmezendő s adandó meg. Tehát ez esetben

az eddigi jog illetve gyakorlat lesz irányadó. Nevezetesen a kinevezett püspök hajdan maga tartozott instituálását kérelmezni és pedig a kinevezés elfogadásától számított három hónap alatt, mert különben a kinevezésből eredő jogát (*ius ad rem*) elvesztette. Később azonban — közvetlenül a kódex hatályba lépte előtt is ez volt a gyakorlat — a megerősítés akkor volt kérelmezendő, amikor a kinevezési okirat az apostoli székhez elküldetik. Tehát, mivel a kódex az *institutio* kérelmezésének idejére s módjára nézve rendelkezést nem tartalmaz, ez a gyakorlat továbbra megmarad. Megjegyzendő, hogy ha a választott vagy kinevezett egyén *persona idonea* és az *electio* vagy *nominatio* szabályszerűen történt, úgy a pápa a kijelölt egyént csak igen fontos okból utasíthatja vissza. A *confirmatió*t és kegyúri bemutatás vagy fejedelmi kinevezés esetén az *institutió*t az ú. n. *processus informativus seu inquisitionis*,⁸⁸ t. i. a kinevezett egyén alkalmatossága s érdemessége iránt az apostoli szék által megejtett nyomozás előzi meg, amely a nem itáliai püspökökre vonatkozóan az illető hely nunciusa, vagy a *candidatus ordinarius*, vagy egy szomszéd püspök avagy valamely külön megbízott útján történik. A nyomozási iratok Rómába küldetvén, ott a *Congregatio consistorialis* által az ú. n. *processus definitivus*⁸⁹ tételik folyamatba s ennek kedvező eredménnyel történt fogatosítása után következik a *consistoriumban* a pápai megerősítés kihirdetése (*praeconisatio*) s a megerősítést, illetve kánoni *institutió*t tartalmazó *bullá* kiadása.

⁸⁸ Trid. Sess. XXII. c. 2. de ref., Sess. XXIV. c. 1. de ref. és XIV. Gergely *Onus apostolicae* kezdetű const. (1591. máj. 15). E nyomozásra nézve VIII. Orbán pápa által 1627-ben kiadott utasítást l. Richter-Schulte, Conc. Trid. 494. s köv. l.

⁸⁹ Trid. Sess. XXIV. c. 1. de ref. Vering, Lehrb. 568. l. Stutz, Der neueste Stand des deutschen Bischofswahlrechts, 44. s köv. l., 132. s köv. l.

Az instituált püspök, ha még *episcopalis* ordója nem lenne, azt a megerősítési okmány kézhez vételétől számított három hónap alatt felvenni tartozik s négy hónap alatt megyéjét elfoglalni köteles (c. 333.). Ennek birtokbavétele (*inthronisatio*) pedig akként történik, hogy az instituált püspök a megerősítésről szóló iratot személyesen vagy megbízottja által a székeskáptalannak bemutatja és pedig a káptalani titkár vagy jegyző (kancellár) jelenlétében, aki erről jegyzőkönyvet vesz fel. A *consecratio* kizárólag a pápának van fenntartva s más püspök azt pápai megbízás vagy felhatalmazás nélkül nem végezheti (c. 953.).

Hazánkban a király által kinevezett püspökök megerősítése a római kuriánál levő követ útján szorgalmaztatik. A *processus informativus* teljesítésével pedig vagy a magyarországi nuncius, vagy valamelyik hazai érsek vagy püspök szokott megbízatni. A *praeconizált* püspök, amint a megerősítési okiratot kézhez vette, magát a káptalannak bemutatthatja s egyházmegyéjének kormányzatát átveheti. Ettől fogva „*episcopus electus*“-nak címeztetik és a teljes püspöki hatóságot gyakorolhatja, kivéve a püspöki ordóval járó jogosítványokat, amelyeket csak a *consecratio* megtörténtével gyakorolhat.

57. §. A konfirmált választás.

Thomassin, *Vetus et nova discipl.* P. II. 1. 2. c. 2. ss. *Wernz*, *Ius decret.* II. 351—389. *Blat*, *Comment.* II. 102—122. *Maroto*, *Instit.* I. 607—661. *Vermeersch-Creusen*, *Epitome* I. 239—257. *Prümmer*, *Manuale iur. can.* Qu. 77—80. *Eichmann*, *Lehrb.* 48. §. *Sipos*, *Enchiridion*, 30. §.

Választás (electio canonica) alatt értjük valamely hivatal betöltése érdekében *alkalmas személynek a választásra jogosítottak szavazatával történő kijelölését.* Az így kijelölt egyén a hivatalt (javadalmat) a választásnak az illetékes egyházi hatóság

által történő megerősítésével (*confirmatio*) nyeri el (konfirmált választás). Különbözik tőle az egyszerű választás (*electio simplex*), amely a választott egyén által történő elfogadással perfektté válik, illetve a hivatal elnyerését (*collatio officii*) biztosítja. Ez a választás csakis a pápai szék betöltésének módja gyanánt szerepel s alább fogunk róla szólni. Míg a pápaválasztási jognak jelenleg egyedüli forrása XX. Pius pápának 1904 december 24-én kelt „*Vacante Sede Apostolica*“ kezdetű konstitúciója s X. Piusnak 1904 január 20-án kelt „*Commissum Nobis*“ kezdetű és XIII. Leónak 1882 május 24-én kelt „*Praedecessores nostri*“ kezdetű rendeletei, amelyek a *Vacante Sede Apostolica* konstitúcióval együtt érvényben levőknek nyilvánítottak; addig az összes többi választások tekintetében a CIC 160—178. kánonai és az egyes hivatalokra netán előirt különös választási szabályok az irányadók.

Választás útján történik a kijelölés a püspökségeknél (c. 329. §. 3.), a praelatus nullius (c. 321.) s a capitularis vicarius tisztségénél (c. 432.), rendfőnökségeknél (c. 506., 507.), egyházi egyesületek előjárói s tisztviselőinél (c. 697. §. 1., 2.) és a confraternitások előjáróinál (c. 715.).

A választás joga rendszerint valamely testületet (collegium) pl. káptalant vagy a szerzetesrend konventjét illeti. A választáshoz csakis klerikusok bocsáthatók, ellenben laikusok abból kizáratnak. Ezért ha a választásba világi egyén — a választás kánoni szabadsága ellenére — hatályosan beleavatkozott, a választás érvénytelen lesz (c. 166., 2390.). A választó kollégiumhoz nem tartozó egyének (*extranei*) — ha csak törvényes kiváltságok mást nem rendelnek — a szavazásban részt nem vehetnek s ha ilyenek bocsátfattak volna a szavazáshoz, a választás ipso facto érvénytelen lesz (c. 165.).

A választás a hivatal megüresedésének tudomásul vételétől számított három hónapon belül ejtendő meg (*nunquam differatur ultra trimestre utile computandum ab habita notitione vacationis officii*),⁹⁰ ellenesetben az egyházi felsőség, melyet a *ius confirmationis* illet, a hivatalt szabadon adományozhatja (c. 161.). A választási elnök⁹¹ köteles az összes választókat — a választás helyének s idejének közlésével — a választásra meghívni, a különleges statutumok és szokás érintetlenül hagyatván (c. 162. §. 1.). Ha a választók közül a meghívásnál valaki mellőzött, a választás érvényes lesz ugyan, de a mellőzött a választás megtörténtéről szerzett értesüléstől számított három napon belül az illetékes felsőbb hatóságnál a választás megsemmisítését kérelmezheti, még ha időközben a *confirmatio* bekövetkezett volna is (c. 162. §. 2.). Ha a választóknak több mint egyharmada nem lett volna meghívva, a választás ipso iure semmis (c. 162. §. 3.). A meghívásnál való mellőztetés címén nem lehet a választás érvényét megtámadni, ha a mellőzöttek a választáson jelen voltak (c. 162. §. 4.). Ha oly hivatal betöltéséről van szó, amelyet a birtokosa életfogytiglanra szóló hatállyal nyert (*perpetuias subiectiva*), a megüresedés bekövetkezte előtt történő választás érvénytelen (c. 162. §. 5.).

Az összes megjelent választóknak aktív szavazati joga van, míg a távollevők sem levél, sem megbízott által nem szavazhatnak, hacsak partikuláris szabályok mást nem rendelnek (c. 163.). A több jog-

⁹⁰ A három hónap tehát *tempus utile* gyanánt (c. 35.) számítandó. A *capitularius vicarius* azonban a püspöki szék megüresedésétől, illetve az erről nyert hivatalos értesítéstől számítandó nyolc nap alatt választandó meg; c. 432. §. 1.

⁹¹ Az elnöknek nem kell okvetlenül a választó kollegiumhoz tartoznia. V. ö. c. 506. §. 2

icimen szavazásra jogosult választó csak egy szavazatot adhat le (c. 170).

A választásból illetve az aktív szavazati jogból — még ha a választókollégium tagjai lennének is — kizártnak vannak zárva: 1. a jogi cselekvésekre képtelenek (gyermek, lelki betegek); 2. a serdületlenek (impubes) (c. 88. §. 2., 3.); 3. a censurával vagy jogi becstelenséggel sújtottak, az ezt kimondó kondemnatorius vagy deklaratorius bírói ítélet jogerőre emelkedésétől fogva (c. 2293., 2294.); 4. az eretnek vagy schismaticus vallási társulathoz tartozók (c. 2314.), de ha megtérnek, szavazati jogukat visszanyerik; 5. mindazok, akik akár közönséges, vagy különös jog, akár bírói ítélet (c. 2291. n. 11.) által aktív választói joguktól megfosztottak (c. 167. §. 1. n. 1—5.). Ha a választásban oly egyén vett részt, akinek nincs aktív szavazati joga, úgy ennek szavazata érvénytelen ugyan, de a választás nem lesz érvénytelen, kivéve ha a jogosulatlan szavazó a választó testülethez nem tartozó avagy deklaratorius vagy condemnatorius ítélettel excommunicált egyén volna (c. 167. §. 2.); tehát ha a jelölt az érvénytelen szavazatok levonásával is megkapta a szükséges többséget, úgy érvényesen megválasztott lesz.

A választás történhet *per scrutinium* vagy *per compromissum*. Előbbi esetben az összes választásra jogosultaknak írásbeli titkos szavazatával megy végbe. A titkos szavazással történő választást az elnök vezeti s mindenekelőtt a választók két szavazatszedőt (scrutator) küldenek ki s ezek az elnökkel együtt — feltéve, hogy ez a kollégiumhoz tartozik — esküt tesznek arra, hogy tisztükben hűségesen fognak eljárni s a választógyűlésen történeteket, még a választás befejezte után is, titokban fogják tartani. A szerzetesrendeknél történő választásoknál a scrutatorokat nem a választó kollégium tagjai küldik, de

magá az alkotmány jelöli ki. A scrutatorok feladata ügyelni, hogy a szavazás titkosan, egyenként s a praecedensek figyelembe vételével történjék, továbbá az ő kötelességük a szavazatlapok összeszedése s az elnök jelenlétében annak a megvizsgálása, hogy a beadott szavazatok száma megegyezik-e a jelen levő választók számával; végül a szavazás eredményének kihirdetése, illetve közlése annak, hogy ki mennyi szavazatot nyert. Az esetben, ha több szavazatlap adatott be, mint ahány választó jelen van, a szavazás érvénytelen. A választás megtörténtével, illetve a választógyűlés befejeztével a szavazatlapok elégetendők. A szavazásról az actarius által jegyzőkönyv veendő fel, amelyet kivüle legalább az elnöknek és a scrutatoroknak alá kell írni s a jegyzőkönyv a testület irattárában megőrzendő (c. 171.).

A szavazás érvényéhez megkívánatik, hogy az szabadon, titkosan, határozottan (absolute), feltétel nélkül, biztosan (votum determinatum)* és ne simoniacusan történjék. Érvénytelen a szavazat, ha az direkt vagy indirekt kényszer, illetve súlyos félelem s dolus (csalás) mellett adatott le. A választás előtt a szavazathoz fűzött feltételek (választási kapituláció) nem létezőknek tekintetnek (c. 169.). A simoniacus választás érvénytelen (c. 729.).

Ha a választás *per compromissum* történik, úgy azt a választók által egyhangúlag s írásbelileg egy vagy több, akár a választó kollégiumhoz tartozó, akár azon kívüli egyének sorából kiküldött megbízottak ejtik meg, kik a kapott megbízás alapján az összes választók nevében választanak. A megbízottak (compromissarii) a megbízók (compromittentes) által törvényesen kikötött feltételeket — fel-

* Tehát a szavazás egy megnevezett személyre s ne kettőre vagy többre disjunctive (pl. A-ra, vagy B-re, vagy C-re szavazok) történjék.

téve hogy ezek a *ius commune*-val nem ellenkeznek — tiszteletben tartani kötelesek. A közönséges jogba (*ius commune*) ütköző feltételek nem létezőknek tekintetnek (c. 172. §. 1—3.). Ha a választók csak egy személyre ruházták a megbízást, úgy ez önmagát nem választhatja meg; ha többen bizattak meg, úgy a választás közülük is történhetik; de senki a *compromissariusok* közül saját szavazatát önmagára nem adhatja le oly céllal, hogy az ő megválasztásához szükséges többséget ezzel biztosítsa (c. 172. §. 4.). A *compromissum* megszűnik: a) annak a választás megkezdése előtt (*re integra*) történő visszavonásával; b) a hozzáfűzött feltételek be nem következése vagy figyelmen kívül hagyása és c) a választási aktus érvénytelensége esetén (c. 173.).

Megválasztottnak az lesz tekintendő, aki a szükséges szavazatmennyiséget (c. 174.), nevezetesen — hacsak különös szabályok kvalifikált pl. kétharmad avagy relatív többséget nem írnak elő — a szavazatok abszolút többségét elnyerte (c. 101. §. 1. n. 1.). A szavazás eredményét az elnök kihirdeti (c. 174.). Ha azonban abszolút többséget senki sem nyert, a választási aktus ismételtetik s ha az a másodszori szavazásnál sem volt elérhető, a harmadszori szavazásnál a megválasztáshoz már a relatív többség is elegendő. És ha a harmadszori szavazásnál a szavazatok száma egyenlő, az elnököt döntési jog illeti, amellyel ha élni nem akarna, megválasztottnak az lesz tekintendő, aki korra, felszentelésre vagy fogadalomra idősebb (c. 101. §. 1. n. 1.).

A megválasztott egyén az eredményről az elnök által értesítendő s köteles nyolc nap alatt nyilatkozni, hogy a választást elfogadja-e (c. 175.). Ha visszautasítja, a választó kollégium egy hónap alatt köteles az új választást megejteni (c. 176.). Ha pedig a megválasztott a választást elfogadja, úgy ezzel *ius ad*

rem-et nyer, t. i. igényelheti, hogy a hivatal reá ruháztassék (c. 176. §. 2.). De a ius in re-t csak a választás megerősítésével szerzi meg (c. 177. §. 4.), melyet az arra illetékes hatóságtól a választás elfogadásától számított nyolc nap alatt kell kérnie (c. 177. §. 1., c. 35.), mert ellen esetben a választással nyert minden jogát elveszti, kivéve, ha igazolja, hogy a megerősítés kérelmezésében jogszerű akadály gátolta (c. 177. §. 1.)⁹² A megerősítést, amelynek írásbelileg kell történnie (c. 177. §. 3.), a collator meg nem tagadhatja, ha megválasztott persona idonea s a választás a jog által előírt módon történt (c. 177. §. 2.). Ha a választókollegium az előszabott idő alatt a választást nem ejtette meg, vagy valamely okból a választási jogot elvesztette (pl. nem alkalmas egyént választott), úgy a javadalmat a megerősítésre jogosult egyházi felsőség szabadon fogja betölteni (c. 178.).

A megerősítés kinyerése előtt a megválasztott egyén az illető hivatallal járó semmiféle funkciót érvényesen el nem láthat (c. 176. §. 3.) s ha önhatalmúlag az illető hivatal igazgatásába avatkoznék, büntetéssel sújtatik (c. 2393., 2394.)⁹³

Sőt a megválasztott s megerősített püspök a püspöki ordo-val járó jogokat csak a consecratio megtörténte után gyakorolhatja, melyet a confirmációtól számítandó három hónap alatt kell kérelmeznie.

A káptalan által történő s az apostoli szék által megerősített választással töltenek be a püspöki java-

⁹² A korábbi jog szerint a megerősítés a választás elfogadásától számított három hónap alatt volt kérelmezendő.

⁹³ Sőt a megválasztott egyén az ily beavatkozás következtében az illető javadalom elnyerésére képtelenné válik (c. 2394 n. 1.). A korábbi jog (IX. Piusnak 1873 aug. 28-án kelt *Romanus Pontifex* kezd. const.-ja, A. S. S. VII. 401.) szerint pedig a beavatkozás a pápának specialis modo fenntartott excommunicatióval sújtott.

dalmak Poroszországban az 1821 júl. 6-án kelt *Quod de fidelium* brève értelmében, Hannoverben, a felső rajnai tartományokban, Schweicban, Hollandiában, Belgiumban, Ausztriában a salzburgi és Cseh-Szlovákiában az olmücsi érsekségek.

58. §. Postulatio.

Leuren, Forum beneficiale, c. 24: de postulatione. *Wernz*, Ius decret. II. 390—399. *Maroto*, Instit. 662—671. *Blat*, Comment. II. 123—127. *Vermeersch-Creusen*, Epitome, I. 258—261. *Hinschius*, Kirchenr. II. 657. s köv. I. *Sägmüller*, I. 73. §. I. b). *Sipos*, Enchiridion, 31. §.

Ha választás útján a hivatalra (javadalomra) olyan egyén jelöltetett, akiben az annak viseléséhez előírt összes kellékek nincsenek meg, a választók erre az esetre (hac vice) választójogukat elvesztik (c. 2391.), a választás érvénytelen lesz és a megerősítésre jogosult hatóság a hivatalt (javadalmat) szabadon töltheti be (c. 178.). De a kánonjog szerint lehetséges a teljes kvalifikációval nem rendelkező egyénnek a javadalomhoz juttatása *postulatio* útján, amely abban áll, hogy ha a választásra jogosultak a hivatalnak (javadalomnak) valamely kánonjogi akadályban szenvedő egyén részére leendő adományozását óhajtanák, azzal a kérelemmel fordulhatnak a megerősítésre vagy az akadály aluli felmentésre jogosult hatósághoz, hogy az illetőt az akadály alul dispensálja és a hivatalt (javadalmat) részére adományozza.

A választástól a *postulatio* különbözik az által, hogy a) kegyelmen (*gratia*) és nem jogi rendelkezésen nyugszik, mert a törvényes módon megválasztott egyént az illetékes hatóság megerősíteni (instituíni) köteles és ellenesetben úgy a választók mint a megválasztott jogsérelmet szenvednek; míg a *postulatio*-

nál ennek elfogadója kegyelmet gyakorol úgy a választó collegiumal, mint a megválasztott irányában, amikor a postulált egyént a létező akadály alól dispensálja és a megüresedett hivatalt reá ruházza; 2. a választó kollégium a postulatiót szabadon visszavonhatja vagy megváltoztathatja mindaddig, míg az illetékes felsőség elé nem terjesztetett; a felterjesztés megtörténte után pedig csak az esetben, ha a felsőség beleegyezik.⁹⁴ Ellenben a szabályszerűleg végbevitt választás nem vonható vissza; c) a megválasztott egyén teljes szabadsággal elfogadhatja a választást, a postulált ellenben a postulatióba csak *feltételesen egyezhetik bele*, t. i. azon feltétel alatt, hogy az illetékes hatóság fel fogja a kánoni akadály alól menteni. Tehát a postulatiónak még csak *ius ad rem* sem származik, hanem a postulált egyén úgy ezt, mint az *ius in re*-t a postulatiónak a felmentő hatóság részéről történő *helyeslése (admissio)* által nyeri meg.⁹⁵

Postulálni csakis olyan kánoni akadályban szenvedő egyént lehet, amely alól *dispensatio* adható és szokott is adatni⁹⁶ és a *postulatio* nemcsak oly egyházi hivatal betöltésénél foglalhat helyet, amelynél a választás megerősítést igényel, de olyannál is, melynél a megválasztott egyénnek nincs szüksége a magasabb hatóság által való *confirmatióra* (c. 179. §. 1.).

A *postulatio* érvényéhez, ha a választók megannyian postulálni kívánnak, a szavazatok abszo-

⁹⁴ c. 4. X. I, 5.

⁹⁵ c. 5. X. I, 5.

⁹⁶ Az isteni jogon (*ius divinum naturale et positivum*) alapuló, valamint általában nagyobb mérvű akadályok alul felmentés nem adható s így az ilyenben szenvedő egyén nem postulálható, c. 15. X. I, 14.; c. 6. X. I, 20.; c. 2. X. I. 21.; c. 10. X. I, 9.

lut többsége s ha a postulatio választással konkurrál (a szavazók egy része választani, másik része postulálni akar), úgy kétharmad többség kívántatik, vagyis szükséges, hogy a választók kétharmada a postulatióra szavazzon, mert ha a választás útján jelölhető egyén a szavazatok egyharmadánál csak egy szavazattal is többet nyer, úgy ő lesz persona legitime designata-vá (c. 180. §. 1.). Azon szavazónak, aki postulálni óhajt, ebbeli kívánságát a szavazatlapon a „*postulo*“ szóval kell kifejeznie. A „*postulo* aut *eligo*“ kifejezés csak választás gyanánt érvényes, feltéve természetesen, hogy az illető, akire a szavazat adatott, semmi kánoni akadályban nem szenved (c. 180. §. 2.).

A postulatio nyolc nap alatt⁹⁷ ahhoz a hatósághoz terjesztendő fel, amelyik a választás esetén confirmatióra jogosult, feltéve, hogy hatalma van az illető kánoni akadály alól dispensálni; különben pedig a pápához vagy ahhoz a hatósághoz, amelyiket a dispensatio adására való jog megillet (c. 181. §. 1.).

Ha a postulatio az előírt idő alatt az illető hatósághoz nem küldetik el, úgy az ipso facto semmis lesz és a választók az illető esetre (pro ea vice) az electio és a postulatio jogát elvesztik, hacsak be nem bizonyítják, hogy a postulatio bejelentésében jogos akadály miatt voltak gátolva (c. 181. §. 2.). A postulált egyén az *illető javadalomra vonatkozóan semmiféle jogot, tehát még ius ad rem-et sem nyer* és az illetékes egyházi felsőség a *postulatiót tettségére szerint visszautasíthatja* (c. 181. §. 3.). A már bejelentett postulatiót a postulálók vissza nem vonhatják, legfeljebb az illető egyházi felsőbb hatóság beleegyezésével (c. 181. §. 4.). A postulationak az illetékes egyházi hatóság általi helyeslésével, amely

⁹⁷ Az eddigi jog szerint három hónap alatt; c. 16. in VI^{to} I. 6.

admissio-nak mondatik, a hivatalhoz való teljes jog megszeresztetik, feltéve, hogy azt az admittált egyén elfogadja (c. 182. §. 3.). Ha pedig a postulatiót az illetékes hatóság visszautasítja, a választási jog a postulálókra száll vissza (c. 182. §. 2.).

59. §. Egyszerű (megegerősítést nem igénylő) választás.

Az apostoli szék betöltése.

Hinschius, Kirchenr. I. 217. l. *Zöpfel*, Die Papstwahlen u. d. mit ihnen i. nächst. Zusammenhang stehend. Zeremon. i. ihr. Entwickl. v. 11. bis 14. Jahrhundert, 1872. I. *Lorenz*, Papstwahl u. Kaisertum, 1874. *Th. Granderath*, Die Papstwahl [Stimmen aus Maria Laach, I. (1874) 401.] *Grauert*, Papstwahlstudien (Hist. Jahrb. XX. (1899) 231. s. köv. l.), *H. J. Wurm*, Die Papstwahl. Ihre Gesch. u. Gebrauche, 1892. *P. Piazenza*, La vacanza della S. Sede, il conclave, l'elezione del nuovo Papa, 1903. *L. Gausch*, Das Rechtsinstitut der Papstwahl, 1905. *Lukács J.* A pápaválasztás jogtörténete és tételes joga, 1914. *Hergenröther-Hollweck*, Kirchenr. 267. s. köv. l. *Haring*, Grundzüge, II. 167. §. *Sägmüller*, Lehrb. 1. 88. §.

Az egyszerű választás (*electio simplex*), mely a választás elfogadásával válik befejezetté, ma csakis egyetlen hivatalra, t. i. az apostoli székre nyer alkalmazást.

Legrégebben a pápa, illetve a római püspök megválasztása épúgy történt, mint a többi püspököké, t. i. a nép a szomszédos püspökök (ostiai, albánói és portói) közreműködésével ejtették meg a választást és a megválasztott pápát az ostiai püspök szentelte fel. Midőn a római császárok keresztényekké lettek, a választásba — főleg Nagy Konstantin óta — gyakran s döntőleg beavatkoznak, arra vonatkozólag törvényeket bocsátanak ki,⁹⁸ a vitás választások kérdésében döntenek, sőt olykor a római püspöki, illetve

⁹⁸ c. 8. D. LXXIX.; c. 1, 2. D. XCVII.

pápai széket maguk töltik be.⁹⁹ A nyugatrómai birodalom bukása után a germán királyok s keletrómai császárok (Odoaker, Nagy Theodorik, Justinianus) a választásba szintén beavatkoznak s különösen az új pápa megerősítésére való jogot igénylik. A keletrómai császárok közreműködése részletesen meghatározott (a liber diurnus-ban leírt) módon történt.¹⁰⁰ IV. Constantinus Pogonatus császár azonban 684-ben a megerősítés jogáról lemondott.

A bizanci uralomnak Itáliában való bukása után a világi uralkodók beavatkozása csekélyebb mérvű lesz, amennyiben sem a longobard, sem a frank királyok a pápaválasztás megerősítését nem igényelték, hanem megelégedtek azzal, hogy a megtörtént választásról őket hivatalosan értesítsék és ezt a maguk részéről elismerjék.¹⁰¹ Azonban a választás szabadságát ez időben annál inkább veszélyeztette az, hogy abba a római nemesi családok és politikai pártok különböző módon és pedig sokszor elhatározóan beavatkoztak. Ezért a 769. évi lateráni zsinat a világiakat a választásból kirekeszti, s náluk csak az utólagos hozzájárulás jogát hagyja meg, egyúttal követeli, hogy csakis római klerikus legyen megválasztható.¹⁰² Ámde a római pártok a választásba ennek dacára is beavatkozván, I. Lothár alatt (824) esküvel ígérni voltak kötelesek, hogy a megválasztott nem

⁹⁹ Így Constantius császár 355-ben Liberius pápát méltóságától megfosztotta és helyébe Felix pápát nevezte ki; *Wurm*, Die Papstwahl, 12. s. köv. l. *Gaugusch*, Das Rechtsinstitut der Papstwahl, 7. s. köv. l. *Hergenröther-Kirsch*, Kirchengeschichte, 438. s. köv. l.

¹⁰⁰ *Duchesne*, Liber pontif. I. 202. *Sickel*, Liber diurn. 58. s. köv. l., 82. l.

¹⁰¹ Ez azonban csak formai jelentőségű volt, amit főleg az bizonyít, hogy a megválasztott pápa sokszor jóval a választásnak a császár által történt jóváhagyása előtt felszenteltetett.

¹⁰² c. 3, 4, 5. Dist. LXXIX.

fog addig felszenteltetni, míg a császár követe előtt a hűségeskút le nem teszi.¹⁰³

A karolingi birodalom felbomlása után ismét a római pártok avatkoztak be a választásba, aminek I. Ottó és III. Henrik igyekszik erélyesen gátat vetni; de egyúttal ugyanők a római német császárok beavatkozási jogát — az I. Lothár által kívánt terjedelemben — biztosították. S ettől fogva a császárok töltik be a pápai trónt. II. Damasus (1048), IX. Leo (1048—1054) és II. Viktor (1055—1057) III. Henrik császár által — bárha a római papság s a nép utólagos hozzájárulásával — nyerik el a pápaságot. Ezért s mivel a római nemesi családok beavatkozása sem szűnt meg, II. Miklós pápa „In nomine Domini” kezdetű decretumával (1059) elrendelte,¹⁰⁴ hogy a választást a püspökbibornokok készítsék elő és a többi bibornokokkal együtt ejtsék meg, a klerusnál és a népnél pedig csak a jóváhagyás joga legyen. Mindazáltal a császár megerősítési jogát ő is elismeri. III. Sándor pápa a harmadik lateráni zsinaton (1179) kiadott „Licet de vitanda” kezdetű decretalisával¹⁰⁵ meghagyja, hogy a pápát a bibornokok kétharmad szótöbbséggel válasszák és pedig a római klerus, a nép s a császár minden beavatkozása nélkül. Ez alapon fejlődik tovább, illetve nyer részletes szabályozást a pápaválasztási jog a későbbi pápák törvényhozási tevékenységével, akiknek ide vonatkozó rendeletei csakis a III. Sándor féle választási szabályokat kiegészítő rendelkezéseket tartalmaznak, a melyek közül felemlíthetők: a X. Gergely (a konklave létesítése),¹⁰⁶ V. Kelemen,¹⁰⁷ II. Gyula (a szimoniakus vá-

¹⁰³ Wurm, id. m. 22. 1.

¹⁰⁴ c. 1. D. XXIII.

¹⁰⁵ c. 6. X. I, 6.

¹⁰⁶ c. 3 in Clem. I, 3.

¹⁰⁷ c. 2 in Clem. I, 3.

lasztás ellen),¹⁰⁸ IV. Pál,¹⁰⁹ XV. Gergely (az egész választási eljárás kimerítő rendezése),¹¹⁰ VIII. Orbán,¹¹¹ XII. Kelemen,¹¹² IX. Pius¹¹³ és XIII. Leo¹¹⁴ pápák által megállapított szabályok.

Mindezek alapján kimerítő pápaválasztási törvényt létesít X. Pius pápa 1904. dec. 24-én kelt „*Vacante Sede Apostolica*“ kezdetű constitúciójával,¹¹⁵ mely a korábbi pápaválasztási törvények közül csak ugyanezen pápának 1904. jan. 20-án kelt „*Commissum nobis*“ (a vétőjog eltörlése)¹¹⁶ és a XIII. Leonak „*Praedecessores nostri*“ (1882. máj. 24.)¹¹⁷ kezdetű rendeleteit, valamint azon utasítást¹¹⁸ hagyja meg, mely a rendkívüli időben s körülmények közt való választás esetén irányadó.

A mai jog, különösen a „*Vacante Sede*“ konstitúció szerint kizárólagos aktív választójoga van a kinevezett (kreált) s a konklávéban jelenlévő bibornokoknak, ha kinevezésük már nyilvánosságra hozatott s legalább a diakoni ordót felvették, még ha a bibe-

¹⁰⁸ „*Cum tam divino*“ const. (105 jan. 14.) Turini bullarium V. 405.

¹⁰⁹ „*Cum secundum*“ constit. 1558 dec. 16 Turini bull. VI. 545.

¹¹⁰ „*Aeterni patris*“ const. (1621 nov. 15) Turini bull. XII. 619.

¹¹¹ „*Ad Romani Pontificis*“ const. (1626 jan. 28) Turini bull. XIII. 428.

¹¹² „*Apostolatus officium*“ const. (1723 okt. 4) Turini bull. XXIII. 443.

¹¹³ „*Cum Romanis Pontificibus*“ const. (1869 dec. 4); „*In hac sublimi*“ const. (1871 aug. 23.); „*Licet per apostolicas litteras*“ const. (1874 szept. 6.); „*Consultari*“ constit. (1877 okt. 10.) és az 1878 jún. 10.-én kiadott „*Regolamento*“.

¹¹⁴ „*Praedecessores Nostri*“ const. és *Regolamento* (1882 máj. 24).

¹¹⁵ CIC függel. I. docum.

¹¹⁶ CIC függel. II. docum.

¹¹⁷ CIC függel. III. docum.

¹¹⁸ CIC függel. a III. docum. után.

nokságnál szokásos többi szertartások (biretum feltétele, eskü, bíbornoki kalap átadása, a száj becsukása és kinyitása, a gyűrű átadása, cím kiutalása) náluk még végbe nem is vitettek,¹¹⁹ vagy ha cenzurával sújtattak is.¹²⁰ Választójogot nem gyakorolhatnak a bíbornoki méltóságtól elmozdítottak vagy arról lemondottak (feltéve, hogy a pápa a lemondást jóváhagyta).¹²¹ Választhatók pedig (passiv vál. jog) a teljes korú keresztény férfiak;¹²² tehát passiv választójoga csupán a nem keresztelteknek, a nőknek, az eszköz használatától tartósan megfosztottaknak, a nyilvános eretnekeknek, schismaticusoknak, s hitelhagyóknak (apostatae), valamint azoknak nincsen, akik az episcopatus elnyerhetéséből isteni jog szerint ki vannak zárva.

Ha a pápa a közzsinat folyama alatt halna is meg, a választást akkor is a bíbornokok ejtik meg akár Rómában, akár másutt, és a közzsinat ilyenkor sem választhatja meg a pápát.¹²³

A választásra az összes bíbornokok meghívandók, akik, hacsak törvényes akadály fenn nem forog, a választásra kitűzött helyen megjelenni kötelesek.¹²⁴

Az elhunyt pápa lelki üdvéért a gyászisteni tiszteletek (exequiae) kilenc, nem közvetlenül egymásután következő napon át tartatnak, amelyek azonban

¹¹⁹ „Vacante Sede Apost.” n. 30, 32.

¹²⁰ „Vacante Sede Apost.” n. 29., c. 2. in Clem. I, 3.

¹²¹ „Vacante Sede Apost.” n. 31.

¹²² Azonban IX. Bonifacius óta (1389) csak bíbornokot és VII. Kelemen óta (1523) csak olaszt választottak meg.

¹²³ Amikor a pápák közzsinatot hívtak össze, mindig rendeletben nyilatkoztatták ki, hogy a zsinat tartama alatt beállótani széküresedés esetén a pápaválasztás egyedül a bíbornokokat illesse. Így legutóbb IX. Pius *Cum Romanis Pontificibus* constitutiójával (1869 dec. 4.) L. Lukács J.: A pápaválasztás jogtörténete és tételes joga, 141. l.

¹²⁴ „Vacante Sede Apost.” n. 35.

akép fejezendők be, hogy az elhunyt pápa halála és a bibornokoknak a konklávéba való bevonulása közt 15—18 napi időköz legyen.¹²⁵ Eközben, illetve tüstént a pápa halálának hivatalos megállapítása után a bibornokok gondoskodnak az egyháznak a széküresedés ideje alatti kormányzatáról s evégből három idősebb bibornokot választanak, akik a Camerlangóval együtt az időleges kormányzat teendőit ellátják; de minden harmadik nap helyükbe a hivatali kor szerint következő három bibornok lép, míg a Camerlangó a bizottságnak permanens tagja. Egyúttal az evégből tartott generalis és partikularis congregatiókon megteszik az intézkedéseket a választás előkészítésére, különösen helyének, az ú. n. *konklávénak* a berendezésére. A konkláve helye az a város, ahol a pápa meghalt, ma rendszerint Róma. Azonban a konklávén kívül történő választás a mai jog szerint nem lesz érvénytelen.¹²⁶

Az exsequiák befejeztével, illetve a pápa elhunytától számított 15 nap múlva a választók a konklávéba vonulnak be; sőt a választó kollegiumnak jogában áll a bevonulást még további 2—3 nappal elhalasztani, de úgy, hogy a pápa halála és a választás közt 18 napnál több időköz ne maradjon. A bevonulás után a konklávéből azok, kik a választás alatt ott nem lehetnek, távozni kötelesek és a konklávé szigorúan elzáratik. Minden bibornok a konklávéba személye körüli szolgálattételre két klerikust vagy világi egyént vihet magával (konklavisták),¹²⁷ akik esküt tenni tar-

¹²⁵ Így rendeli XI. Pius 1922 márc. 1-én kelt „*Cum proxime*” kezdetű Motupropriójával (Acta Ap. Sed. XIV. 145. 1.) Azelőtt az exsequiák 10 napig tartottak s a 11-ik napon történt a conclavéba való ünnepélyes bevonulás.

¹²⁶ „*Vacante Sede Apost.*” n. 46.

¹²⁷ „*Vacante Sede Apost.*” n. 38. De XI. Piusnak 1922. márc. 1-én kelt „*Cum proxime*” motupropriója szerint a választó bibornok csupán egy conclavistát is vihet magával.

toznak, hogy a konklávében történeteket titokban tartják mindaddig, míg ez alól a pápa nekik felmentést nem ad. A konklavistáknak a külvilággal való érintkezése és levelezése szigorú ellenőrzés alá vétetik. De a választás érvényét e szabályok megsértése nem befolyásolja.

A választás történhetik:¹²⁸ 1. *per quasiinspirationem sive per acclamationem*, amidőn a konklávében levő bíbornokok egyhangulag „eligo” felkiáltással — „nemine dissentiente et nullo praecedente speciali tractatu” — ejtik meg a választást; 2. *per compromissum*, midőn a kardinálisok a választójog gyakorlását maguk közül választott néhány (3, 5, 7) egyénre ruházzák át. A *compromissum*hoz az összes választók beleegyezése s az szükséges, hogy a *compromissum* útján választásra vonatkozó részletes megállapodásokat egyhangulag határozzák el és hogy a választás jogát ne csupán egy egyénre ruházzák át. Ha e jog *compromissum* útján csak két egyénre ruháztatott, úgy nincs megengedve, hogy maguk közül válasszanak; de ha a *compromissariusok* száma kettőnél több, úgy maguk köréből is választhatják az új pápát; 3. *per scrutinium*, azaz írásbeli titkos szavazással kétharmad többséggel történő választás által. Az apostoli szék betöltésének manapság ez a legszokásosabb módja. A szavazás útján való választás három részre — *antescrutinium*, *scrutinium* és *postscrutinium* — oszlik.

Az *antescrutinium* a következő cselekményekből áll: 1. *preparatio schedularum*, 2. *extractio scrutatorum atque deputatorum pro votis infirmorum et recognitorum per sortem*, 3. *scriptio schedularum*, 4. *earum complicatio*, 5. *obsignatio earundem*. A *scrutinium* aktusai: 1. *delatio schedulae*, 2. *iuramenti praestatio*, 3. *positio schedularum in calicem*, 4. *schedularum mixtio*, 5. *earum numeratio*, 6. *scrutini publicatio*, 7. *schedularum in filum insertio*, 8. *earum depositio seorsum*.

¹²⁸ „*Vacante Sede Apost.*” n. 54—78.

A *postscrutiniumot* alkotó cselekmények: 1. *numeratio suffragiorum*, 2. *eorum recognitio*, 3. *schedularum combustio*.

Régebben naponta két szavazás történt, egyik dél-
 élelőtt, a másik délután. Majd XV. Gergelytől egészen
 XX. Piusig úgy a délélőtti, mint a délutáni *scrutinium*
 után közvetlenül az ú. n. *accessus* következett, mely
 a *scrutiniumnak* oly módon való folytatását jelenti,
 hogy csakis arra lehet szavazni, aki a *scrutiniumban*
 már legalább egy szavazatot nyert; de senki arra az
 egyénre, akire a *scrutiniumban* szavazatát adta, az
accessusban nem szavazhat. Kinek-kinek az *accessus-*
ban nyert szavazata a *scrutiniumban* reá adott szava-
 zatokhoz hozzászámíttatik. Az *accessust* azonban, mi-
 vel az egész választási eljárást nagyon bonyolulttá
 tette, X. Pius pápa eltörölte és elrendelte, hogy úgy
 délélőtt, mint délután a *scrutinium* befejeztével köz-
 vetlenül egy második, teljesen új szavazás foglaljon
 helyet.

Ha a szabályszerűleg végbement szavazás útján
 megválasztott, vagyis az érvényes szavazatok kéthar-
 madát elnyert egyén a bibornokkollegium dékánjának
 kérdésére kinyilatkoztatja, hogy a választást elfo-
 gadja: tüstént elnyeri az egész egyház felett a teljes
 iurisdictiont (*plenam supremam iurisdictionis potesta-*
tem).¹²⁹

Ha a megválasztottnak nem lenne püspöki ordója,
 valamely általa meghatározott napon az ostiai püspök
 mint bibornokdékán által consecrálják (c. 239.
 §. 2.).^{129a} Majd a legközelebbi vásár- vagy ünnep-
 napon a legidősebb diakonbibornok megkoronázza^{129b}
 s ennek megtörténte után néhány nap mulva a meg-
 koronázott pápa a lateráni templomot ünnepélyesen
 birtokba veszi (il possesso).

¹²⁹ c. 219., „Vacante Sede Apost.” n. 88.

^{129/a} „Vacante Sede Apost.” n. 90.

^{129/b} „Vacante Sede Apost.” n. 91.

A hajdan egyes államfők, különösen a római-német császár által gyakorolt megerősítési jog a papalis rendszer kifejlődésével többé nem ismertetett el; ellenben az egyház hallgatag engedélyével a francia és spanyol királyok, valamint a római-német császár, majd az 1804. óta ennek helyébe lépett osztrák császár s magyar király az ú. n. *vétó-jogot* (*ius exclusivae*) gyakorolták, amely abban állott, hogy a választás alkalmával mindenikük egy-egy bibornokot jelölhetett meg, akinek megválasztása ellen tiltakozását kinyilatkoztatta. Ebbeli szándékukat nevezett uralkodóknak a választás befejezése előtt kellett a konklávében valamely meghatalmazott bibornok által kifejezésre juttatniok. A vétó-jognak eredete és jogi természete nagy tudományos vitáknak képezte tárgyát. S ámbár az egyház e jogot kifejezetten soha el nem ismerte, sőt egyes pápák nyomatékosan tiltakoztak a fejedelmeknek a pápaválasztásba való mindennemű beavatkozása (*intercessionis principum*) ellen (így IV. Pius, XV. Gergely, XII. Kelemen. IX. Pius), mindazáltal a vétót elnyomni nem voltak képesek s a választó kollégium tényleg soha olyan jelöltet, aki ellen az említett uralkodók valamelyike a vétóval élt, pápává nem választott meg. Másrészt kétségtelen, hogy az egyház a vétót kifejezetten soha nem ismerte el (bár hallgatag, t. i. az excludált egyén elejtése által türte) és a vétó figyelembe vétele nélkül történő választás érvényes volt. X. Pius pápa aztán 1904. jan. 20-án kelt „*Commissum Nobis*“ constitutiójával határozottan és a pápának specialis modo fenntartott *excommunicatio latae sententiae* büntetésének terhe alatt megtiltja, hogy a jelenlegi s jövőben creálandó bibornokok, hasonlóképp a bibornokkollegium titkára, avagy bárki más, aki a konklávében részt vesz, bármely ügy alatt bármely államfőtől a vétó vagy *exclusiva* előterjesztésére, bárha egyszerű óhajtság alak-

lájában is, megbízást fogadjon el vagy a vétót akár a főbíbornokok (gyűlésre összejövő) testületének, akár a főbíbornokoknak külön-külön írásban avagy élő szóval, öközvetlenül vagy közvetve (azaz mások útján) tudomására hozza.¹³⁰

A pápai szék megüresedhetik halál vagy lemondás által. Ez utóbbiak érvényéhez, mint azt a Codex sinatározottan rendeli, sem a bíbornoktestület, sem bárki más részéről való elfogadás nem szükséges (c. 221.).¹³¹ Nem említi a Codex, de kétségtelenül a pápai szék megüresedését vonja maga után, ha a pápa leteljes és tartós elmebajban szenved;¹³² hasonlóképp megüresedik az apostoli szék notorius eretnokség esetén,¹³³ mert hiszen ez a pápának magából az egyházból való kiközösítést vonná maga után. Ellenben arról, hogy az apostoli szék a pápának a közzsínat avagy valamely világi hatalom által való letétele útján megüresedjék meg, szó sem lehet, mert ez ellentétben

¹³⁰ A vétójogra vonatkozó újabb irodalom köréből feltekinthetjük a következő műveket: *Wahrmund*, Das Ausschließungsrecht (ius exclusivae) d. kath. Staaten Österreich, Frankreich und Spanien bei den Papstwahlen 1888, és *Die Bulle Aeterni Patris Filius*, 1894. *Sägmüller*, Die Papstwahlbulle u. d. statliche Recht d. Exclusive 1892. és *Das Recht der Exclusion d. Papstwahl* (Arch. f. kath. K. R. 73. köt.). *Lucius Lector*, Le conclave 1894. *Grauert*, Papstwahlstudien (Hist. Jahrb. XX, 1) (1899) 231 s. köv. I.] *A. Giobbio*, Austria, Francia e Spagna e l'Esclusiva nel conclave, 1903. *Hanuy*, A vétójog a pápaválasztáson, 1903. *Kérészy*, A vétójog (ius exclusivae) a pápaválasztásnál, 1903. *A. Eisler*, D. Veto d. kath. Staaten b. d. Papstwahl, s. d. Ende d. 16. Jahrhundert. 1907. A vonatkozó további irodalmat l. *Sägmüller*, Lehrb. I. 406, 407. l.

¹³¹ Ugyanígy a korábbi jog szerint: c. 3. in VIto I, 7.

¹³² *Sägmüller*, Lehrb. I. 407. l. Ellenkezőleg *A. Meurer*, Die kirchl. Rechtslage bei konstat. Geisteskrankheit des Papstes (Zeitschr. f. d. Priv. u. öff. Recht d. Gegenw. XIV (1887) 386 s. köv. I.

¹³³ *Boden*, Begriff u. Wirkungen d. Sedisvakanz u. sedes impedita (1912) 11. l.

volna azzal a szabállyal, hogy prima sedes a nemines iudicatur (c. 1556.).¹³⁴ Azon kérdésre nézve, hogy a pápa kinevezheti-e a maga utódját, a nézetek eltérők. Túlnyomónak látszik mégis az a felfogás, hogy az utód kinevezése lehetséges. Miután ugyanis a kardinálisok pápaválasztási joga nem ius divinum-on nyugszik, a pápa e jogot tőlük elvonhatja. S a római klérus és a nép egykor gyakorolt választási joga sem isteni törvényen alapult. A püspökök ugyan kánonjogilag eltiltvák attól, hogy maguknak utódot nevezzenek ki; ámde e tilalom a pápára nem vonatkozik. Tényleg egyik pápa, IV. Bódog (526—530) magának utódot (II. Bonifacius) nevezett ki.¹³⁵ Ámde ily eljárás csak végső szükség esetén, t. i. ha azt az egyház existenciális érdekei parancsolólag követelik, foglalható helyet. A pápa a bibornokokkal utódjára nézve tárgyalásokba bocsátkozhat, ellenben szigorúan tiltva van, hogy a bibornokok a pápa életében vagy a választás előtt egymással a majdan megüresedő pápai szék betöltése iránt tanácskozzanak, megállapodásokat, egyezményeket (capitula) létesítsenek.¹³⁶

¹³⁴ A közzsinat legfeljebb csak azt a tényt nyilatkoztatja ki, hogy az eddigi pápa valamely törvényes okból többé nem pápa; Säg Müller, Lehrb. I. 408. l. — c. 6. D. XI.; c. 13—17. C. IX. qu. 3.

¹³⁵ Holder, Die Designation d. Nachfolg. durch d. Pápste (1892) 109 s. köv. l. U. az. Die Design. d. Nachfolg. etc. kirchenrechtl. unters. (Arch. f. k. Kirchenr. LXXII, (1894) 409, s. köv. l.; LXXVI (1896) 352 s. köv. l.; U. az. Die Designationsfrage nach d. neust. Forsch. [Arch. f. k. Kirchenr. LXXXIII, (1903) 73. s. k. l.] Grauert, Papstwahlstudien (Hist. Jahrb. XX, (1899) 271. l. Säg Müller, Die Ernennung d. Nachfolgers durch d. Pápste Ende d. 5. und Anf. d. 6. Jahrhundert. (Theol. Quartalschr. LXXXV, (1903) 91 s. köv. l.) Grisar, Gesch. Roms u. d. Pápste i. Mittelalt. (1901) 494. l. N. Casacca, Se il Papa possa eleggere il suo successore? 1904. F. Gillmann, Die Design. d. Nachfolgers durch d. Papst n. d. Urteil d. Dekr.-glossatoren d. 13. Jahrhundert. (Arch. f. k. Kirchenr. XC, (1910) 407 s. köv. l.

¹³⁶ „Vacante Sede Apost.“ n. 82, 83.

60. §. *Provisio extraordinaria*: a) *pápai reservatio*;
b) *devolutio*; c) *elbirtoklás*; d) *optio*.

Thomassin, *Vetus et nova eccles. discipl.* P. II. 1. 2. c. 33.
ss. *Schulte*, *System des Kirchenr.* 324 s köv. I. *Hinschius*, *Kirchenrecht*, III. 113 s köv. I. *Wernz*, *Ius decret.* II. 329—331.
G. J., *Ebers*, *Das Devolutionsrecht vornehmlich nach kath. Kirchenrecht* (Kirchenrechtl. Abhandl. von *Stutz*, 37. és 38. köt.) 1906. *Haring*, *Grundzüge*, II. 171. §. *Hergenröther*-*Hollweck*, *Kirchenr.* 448. I. *Sägmüller*, *Lehrb.* I. 76, 77. §.

Az egyházi hivatalok s javadalmak *rendkívüli* (nem a rendes *collator* által történő) betöltésének (*provisio extraordinaria*) módjai: *pápai reservatio*, *devolutio*, *elbirtoklás* és *optio*.

I. *Pápai reservatio*. Ez régebben a javadalmak *rendkívüli* betöltésének igen gyakran alkalmazásba vett módja gyanánt szerepelt. A pápák, mióta az abszolút módon, azaz valamely egyházi hivatalra való alkalmaztatás nélkül történő ordinációk szokásba jöttek, egyes klerikusoknak javadalomhoz juttatása érdekében a püspököknél és káptalanoknál gyakran közbenjártak. Eleinte ezt kérelem alakjában (*per preces*) tették, azonban később az adományozásra jogosítotthoz parancsot (*mandatum de providendo*) intézve követelték, hogy valamely megüresedett vagy megüresendő javadalom (*expectantiae*) egy megjelölt egyén részére konferáltassék. Ezt a meghagyást, ha annak végrehajtását az illető *collator* megtagadta, vagy azt figyelmen kívül hagyta, intő leirat (*litterae monitoriae*), majd parancslevél (*litterae praeceptoriae*) követte és ha ennek sem volt eredménye, úgy a betöltési parancs foganatosítása egy végrehajtási rendelettel (*litterae executoriae*) megbízott *executornak* tétetett feladatává.¹³⁷

¹³⁷ c. 7, 32, 37, 38. X. I., 3.; c. 16. X. III. 5.

Ez az eljárás a kánonjoggal alakilag nem állott ellentétben, mert hiszen a pápa mindennemű javadalomnak a betöltésére jogosult, tehát még a püspöki adományozás alá tartozó javadalmakat is a püspökekkel konkurrálva töltheti be. Azonban ezen betöltési parancsok, melyek különösen a schizma idejében fordultak elő, sok visszássággal jártak, főleg mivel jövedelem szerzésére használtattak fel. Ezért a konstanti és báseli zsinat azok ellen erélyesen állást foglalt, majd a tridenti zsinat a mandátumokat és expectantiákat általában eltörölte.¹³² Mindezeket a mai jog is eltiltja, amennyiben világosan rendel, hogy még meg nem üresedett hivatalok adományozása vagy ilyenek odaigérése tilos és érvénytelen (c. 150.).

Az alsóbb egyházi javadalmaknak a pápa kívánságához képest leendő betöltésére továbbá egy másik módozat is szokásba jött, mely abban állt, hogy a pápák olyan javadalmak betöltését, amelyek bizonyos általok megjelölt rendkívüli körülmények közt üresedtek meg, maguknak tartották fenn. Ilyen fenntartásokkal (reservationes) a pápák eleinte csak egyes esetekben és általuk különlegesen megjelölt hivatalokra vonatkozóan éltek, de később — mint ezt IV. Kelemen, VIII. Bonifácus, V. Kelemen és XXII. János tették — egytetemes törvénnyel maguknak tartották fenn a javadalmasoknak Rómában vagy attól két napi utazási távolságban történt elhalálózása folytán — per obitum in Curia — megüresedett, nemkülönben a kuria magasabb hivatalainak és olyan javadalmaknak az adományozását, amelyek az eddigi javadalmasnak a pápa által történt letétele, áthelyezése, vagy előléptetése következtében üresedtek

¹³⁸ Trid. Sess. XXIV. c. 19. de ref.

meg.¹³⁹ Még inkább kiterjesztették a pápai reservatiókat XII. Benedek s az utána következő pápák rendelkezései és az apostoli iroda szabályai.¹⁴⁰ A reform-zsinatok (különösen a baseli)¹⁴¹ ugyan a reservatiókat korlátozták, de később azok ismét jobbra visszaállították.

A mai jog szerint, bár a pápa mint a plena potestas jurisdictionis birtokosa, minden egyházi javadalmat betölthet, csak bizonyos hivatalok, úgymint bibornokságok, püspökségek, a római kuria magasabb hivatalai, a konsistoriális és a per obitum in Curia megüresedett javadalmak, coadjutorságuk stb. (l. az 54. §-t) betöltése van az apostoli székek fenntartva és ezen javadalmakat az alsóbb hatóságok be nem tölthetik (c. 1434.).

Magyarországon az apostoli királyt megillető kitünő egyházhatalmi jogosítványok, illetve a kiterjedt regia nominatio következtében a pápai reservatióknak felette szűk tere van. Nevezetesen azok, kivéve a bibornoki méltóságot s némely curialis tisztí címeket (pápai trónálló, praelati domestici, camerarii secreti, capellani papales stb.) egyéb javadalmakra s címekre hazánkban nem fordulnak elő. Az egrí érsekségre és szatmári püspökségekre nézve obitus in Curia esetében a pápa részére van ugyan a collatio fenntartva, de nem a ius commune rendelkezése alapján, hanem külön, az illető főpapi javadalmak alapítását megerősítő bullában foglalt világos dispositio értelmében s még így is kérdéses, hogy ez a fenntartás a magyar közjog, illetve a királyi főkegyúri jog ellenében érvényesíthető lenne-e. Általában újabb időben

¹³⁹ c. 2. in VI^{to} III, 4.; c. 34. in VI^{to} III, 4.; c. 3. Extrav. comm. III, 2.; c. 4. Extrav. comm. I, 3.

¹⁴⁰ c. 4. Extrav. comm. I, 3.; c. 13. Extrav. comm. III, 2.

¹⁴¹ Sess. XII. decr. 2.; Sess. XXIII. decr. 6.

a pápai rezervációk mindinkább megszüntettetnek és hozzájuk még a római kuria sem igen szokott ragaszkodni.

b) *Devolutio*. Ha a betöltést az arra közvetlenül jogosított collator nem a törvényesen előírt szabályok értelmében eszközölné és e mulasztást, illetve szabályszerűtlen eljárást indokolni nem volna képes: úgy az illető esetre (hac vice) a betöltés jogát ipso iure elveszti s az a magasabb hatóságra származik át. Ezen, ú. n. *devolutiónak* helye lehet, ha α) a collatióra jogosult a javadalmat a törvényesen előírt idő alatt betölteni elmulasztaná; β) a javadalmat tudva nem alkalmas egyénnel (persona non idonea) töltené be, vagy γ) a betöltési eljárásra vonatkozó törvényes rendelkezéseket figyelmen kívül hagyná. (c. 178., 182. §. 1., 1432. §. 3., 1458., 1465.). Az eddigi jog értelmében ha a püspök a szabad adományozás alá tartozó javadalmat az előírt idő alatt be nem töltötte, az adományozási jog arra az esetre az érsekre szállott át. Míg az egyházi törvénykönyv szerint a collatio joga ily esetben az *apostoli székre megy át* (c. 1432. §. 3.), kivéve, ha bizonyos parochiákra nézve a püspök bölcs ítélete szerint — a fennforgó különös körülményekre való tekintettel — a betöltés elhalasztása célszerűnek mutatkozik. (c. 458.). És ha a praesentatiót, electiót vagy postulatiót az arra jogosított egyén vagy testület az előszabott idő alatt nem eszközölné, avagy nem persona idonea-t jelölne, úgy a közvetlen felsőbb hatóság általi szabad adományozás fog az illető esetben helyt foglalni. (c. 178, 1458.)

A devolutio alapján öt megillető betöltési jog gyakorlatára nézve a pápa semmi időbeli határhoz kötve nincsen és primatusi jogánál fogva a betöltést a primus collatorra fennálló korlátozás nélkül eszközölheti; míg a devolutio alapján betöltésre jogosult

többi egyházi hatóságok azokhoz a korlátokhoz köt-
vék, melyek a primus collator-ra nézve fennállanak
(„devolutio fit cum qualitatibus et personis, quae in
prima erant collatione“).

c) *Elbirtoklás*. A beneficiumokra irányadó dologi
jogszabályok hozták magukkal, hogy az egyházi
hivatal birtoka, illetve megszerzése *elbirtoklás* útján
is bekövetkezhetik. Ha valaki valamely egyházi hiva-
tálnak bizonyos (habár nem is érvényes) címen tény-
leges birtokába jutott és azt bona fide három éven át
békésen (pacifice) bírja, úgy azt elbirtoklás útján (ex
legitima praescriptione) jogszerűen megszerezte (c.
1446.).

d) *Optio*. Jelenti egyes testületeknek azt a jogát,
hogy a körükben megüresedett hivatalokat a testület
tagjai anciennitás sorrendjében igényelhetik. E jogot
élvezik a bíbornokkollégium tagjai (c. 236) s fennáll
az egyes káptalanoknál, de csak ha azt az alapítási
okmány rendelkezése (lex foundationis) előszabja. A
merőben szokáson nyugvó optiót ellenben a kodex
elveti (c. 396. §. 2.). A már jubilált kanonokok (ca-
nonici jubilati) pedig az optio jogát egyáltalán nem
igényelhetik (c. 422. §. 3.). A bíbornokok optio-joga
azt jelenti, hogy a consistoriumban kifejezett kíván-
ságukra a pápa hozzájárulásával anciennitás szerint
előléphetnek és pedig akár ugyanazon ordóbeli osztá-
lyon belül, akár egyik osztályból a másikba (pld.
a diakoni bíbornokok osztályából a presbyter-bíbor-
nokokéba; c. 236. §. 1. és 2.). A suburbicárius püspök-
bíbornokok között optiónak nincs helye; de a pres-
byter-bíbornokok valamely suburbicárius bíbornok-
ságot a consistoriumban promotiójuk elsősége szerint
optálhatnak, ha az üresedés alkalmával a Curiában
jelen voltak vagy igazolják, hogy a pápa által reájuk
bízott ügyben ideiglenesen kellett távol lenniök. A
bíbornok-dékán mindig az ostiai püspökséget optál-

hatja és azt előző megújéjével kumulálhatja (c. 236. §. 3. és 4.).

Végül partikularis, illetve singularis jog értelmében egyéb rendkívüli betöltési módok is szoktak előfordulni, mint pl. az ú. n. *ius primarum precum* alapján való betöltés, amely alatt egyes fejedelmeknek biztosított az a jog értetik, hogy a trónralépésük első évében megüresedett valamely javadalomra vagy alapítványra általuk kiválasztott egyént ajánlhatnak a betöltésre jogosítottoknak (collator). Ez az ajánlás eredetileg csak kérelem jellegével bírt, melynek teljesítése azonban — mondhatni — szükségképeni követelmény gyanánt tekintetett, annyival is inkább, mert általa mintegy a fejedelemnek szerencsés trónra lépte alkalmából üdvözlése s jóindulatának egyház irányában való biztosítása céloztatott. Idővel e jog oly értelmű kiterjesztést nyert, hogy a fejedelmek nemcsak a trónra léptük évében megüresedett állásra, hanem egyáltalán valamely, uralkodásuk alatt üresedésbe jött káptalani javadalomra vonatkozólag gyakorolhatták az ajánlás jogát. E jognak legrégebbi gyakorlata a 13-ik században történt a római-német császárok részéről, majd megadatik az más uralkodóknak is; sőt több tartományúr és emellett királyi hercegek nejei is elnyerték azt a női szerzetrendek irányában és Németországban interregnum esetén a birodalmi vicariusok is igényelték és gyakorolták. A régi Németbirodalom feloszlásával s különösen a saecularisatio után a *ius primarum precum* végleg megszűnt vagy a nominatio jogába olvadt be.¹⁴²

61. §. A javadalomba való beiktatás (institutio realis seu corporalis, inthronisatio, installatio, investitura).

Scharnagl, Der Begriff der Investitur in den Quellen und der Literatur des Investiturstreites, 1908. *Wirtz*, Donum, investitura, conductus ecclesiasticus, Zeitschr. der Savigny Stift. f. Rechtsgesch. Kan. Abteil. IV. 116. *Vermeersch-Creusen*, Epitome, II. n. 773, 774. *Haring*, Grundzüge, II. 166. §., *Prümmer*, Manuale iur. can. Qu. 432. *Grosz-Schueller*, Lehrb. 63. §.

Az egyházi hivatal betöltésének harmadik aktusa a *beiktatás*, vagyis az elnyert javadalom tényleges bir-

¹⁴² *Srbik*, Das *ius primarum precum*. Zeitschrift d. Savigny-Stiftung. Kan.-Abteil IV. 486—497. *Grosz-Schueller*, Lehrb. 141—143. I.

tokba vétele (*institutio corporalis, missio vel introductio in possessionem*), amely püspökségnél *inthronisatio*, kanonokságoknál *installatio* s plebániáknál *investitura* elnevezésekkel is szokott megjelöltetni. Ennek nyilvánosan s ünnepélyesen kell történnie, hogy köztudomásra jusson: ki nyerte el a javadalmat.

Senki a már részére adományozott javadalomba magát önhatalommal be nem helyezheti, hanem csakis az illető egyházi hatóság útján veheti azt birtokba és — ha oly javadalomról van szó, amelynél a hitvallás (*professio fidei*) letétele van előírva, — a beiktatás csak a hitvallás letétele¹³⁴ után történhetik (c. 1443. §. 1.). A püspökök az apostoli szék iránti engedelmességre is esküt tesznek (c. 332. §. 2.).

Nem *consistorialis* javadalmaknál a beiktatás a helyi *ordinarius* hatáskörébe tartozik, aki annak fogantatosítására valamely alkalmas egyházi férfiút (de nem világi egyént) delegálhat (c. 1443. §. 2.). A beiktatásnak a partikuláris jog avagy a törvényes szokás által megállapított módon kell végbemennie, hacsak a beiktatási alakszerűség megtartása alól az *ordinarius* kifejezett írásbeli felmentést nem ad, mely esetben a *dispensatio* helyettesíti a birtokba vételt (c. 1444. §. 1.).¹⁴⁴ A helyi *ordinarius* megjelöli az időt, amelyen belül a birtokba vételnek meg kell történnie és ha ez — bárha a beiktatásra nézve jogszerű akadály nem forgott fenn — eredménytelenül folyik le, úgy a javadalmat ismét megüresedettnek nyilvánítja (c. 188. n. 2.,

¹³³ A *professio fidei* megbízott útján nem tehető le (c. 1407.).

¹⁴⁴ A nem *consistorialis* javadalmakba való beiktatás módját az egyes ily javadalmakra vonatkozó szabályok állapítják meg. Így a c. 334. §. 3. a püspökségekre, a c. 322. §. 1. a nullius apátok és prépostokra, a c. 313. az apostoli adminisztrátorokra és a c. 353. a püspöki koadjutorokra nézve.

1444. §. 2.).¹⁴⁵ A javadalom birtokba vétele meghatalmazott által is történhetik (c. 1445.).

A beiktatás jogi hatálya: 1. A beiktatott klerikus a javadalommal járó összes lelki és temporalis jogosítványokat megszerzi (c. 1472.). Ugyancsak a beiktatás napjától kezdve élvezi a javadalom jövedelmét. A püspök neve a beiktatás óta a mise canonjában felemlítendő. 2. A beiktatás időpontjából az a javadalom, amely eddig a beiktatott egyéné volt, megüresedik (c. 188. n. 3.). 3. Az a klerikus, aki bebizonyítja, hogy valamely javadalmat három év óta békésen s jóhiszeműleg birtokol, hacsak simonia fenn nem forog, attól meg nem fosztható. Mert még ha a szerzési cím (titulus collationis) érvénytelen volt is, három év után az törvényesen elbirtokolja (c. 1446.). 4. Ha valaki a maga részére kér olyan javadalmat, amely egy más egyénnek a birtokában van, ez iránti kérvényében a tényleges birtokost meg kell neveznie s azt is felemlíteni tartozik, hogy a javadalom mióta van az illetőnek a birtokában, továbbá meg kell jelölnie azt a körülményt, amelyből megállapítható, hogy ahhoz a javadalomhoz a tényleges birtokost semmi jog nem illeti. Ekkor az ügyben peres eljárás indíttatik és a kérelmező a javadalmat csak abban az esetben nyerheti el, ha az eljárás teljesen le lesz folytatva és annak során bebizonyúl, hogy a tényleges birtokos a javadalomra jogszerűen nem tarthat igényt (c. 1447.).

62. §. A kegyúri jog (ius patronatus) lényege és különböző nemei.

Thomassin, *Vetus et nova discipl. P. II. l. 1. c. 29. ss.*
Stutz, *Eigenkirche*, 1905. *U. az*, *Gesch. d. kirchl. Beneficialwesens*, 1895. *Hinschius*, *Kirchenr. III. 6. s köv. l. Wahrmond*,

¹⁴⁵ A c. 188. n. 2. szerint, aki a kánonjogilag meghatározott vagy az ordinarius által kitűzött idő alatt (tempus utile) a részére adományozott hivatalt el nem foglalja: azt elveszti, illetve a hivatalról hallgatólag lemondottnak tekintetik.

Das Kirchenpatronatsrecht u. seine Entwicklung in Österr. I. 1894., II. 1896. *Blat*, Comment. Lib. III. Pars 5. n. 351. ss. Sägmüller, Lehrb. (3. kiad.) I. 78. és 79. §. *Haring*, Grundzüge I. 173. és 174. §. *Eichmann*, Lehrb. 197. §.

A kegyúri jog (*ius patronatus*) bizonyos terhekkel egybekötött azon kiváltságok összessége, amelyek az egyház engedélyéből (*ex concessione ecclesiae*) megilletik a templomok, kápolnák vagy javadalmak katólikus alapítóit, illetve ezek jogutódjait (c. 1448.).

A kegyúri jog tehát mindig az egyház engedélyén nyugvó kiváltságokat tartalmaz, s így *ius spirituali annexum*, amelyre vonatkozóan a jogalkotás és bírászkodás az egyházi törvényhozó, illetve törvénykező hatóságok jogkörébe tartozik. S az egyház e kiváltságokat, amelyeknek bizonyos kötelezettségek (terhek) felelnek meg, mindig az egyházak vagy javadalmak katólikus alapítóinak vagy az ő jogutódjaiknak (*qui ab illis causam habent*) engedélyezi.

Az egyház az egyházi intézetek s javadalmak alapítóit — hogy irántuk tartozó háláját tanusítsa — már régen bizonyos kitüntetésekben s kedvezményekben részesíté (nevüknek isteni tiszteleten megemlítése, külön tömjénezés stb.). Majd keleten Justinian császár rendeletei értelmében az alapítók, illetve azon világiak, kik templomot építettek, jogot nyertek, hogy ahhoz alkalmas papot jelölhetnek ki; de ha nem alkalmasat jelölnének, a püspök tölti be a javadalmat.¹⁴⁶ Nyugaton a 441-iki orange-i zsinat rendelkezése értelmében az a püspök, ki egy más egyházmegye területén egyházat alapít, azt a jogot nyerte, hogy ezen megye püspökének azon templomnál levő állásra *alkalmas lelkészt mutathat be*.¹⁴⁷ A 655-iki toledói zsinat pedig e jogot a laikus alapítók számára is biztosította.¹⁴⁸ De tulajdonjog az egyházra s a hivatal teljes betöltésére való jog ismeretlen volt.

Azonban a frank birodalomban s Németországban a germán népi jogok alapján az a felfogás honosodott meg, hogy az, aki saját telkén templomot épít, mint a telekkel (*Grund und Boden*), amelyen a templom áll, úgy a templommal is sajátja

¹⁴⁶ Nov. 57. cap. 2; Nov. 123. cap. 18.

¹⁴⁷ c. 1. C. XVI. qu. 5.

¹⁴⁸ c. 32. C. XVI. qu. 7.

gyanánt (*ecclesia propria, ecclesia propriae hereditatis, Eigenkirche*) szabadon rendelkezik, azt ő igazgathatja, eladhatja, elcserélheti, átörökítheti, megsemmisítheti s abba lelkész tetszése szerint állíthat be és onnan elmozdíthatja. Hasonlóképp azokra az egyházakra vonatkozóan, melyek mint hűbérek vagy commendák világiak kezére jutottak, vagy melyek felett laikusok védúri hatalmat (immunitas, Vogtei) gyakoroltak, az illető világiak ilyen jogot élveztek.¹⁴⁹ Az egyházi s világi törvényhozások elismerték ugyan az egyházak felett a földesurak által gyakorolt tulajdonjogot, de azt akképen igyekeztek korlátozni, hogy az illető egyház állaga s védelme és azon az isteni tisztelt biztosítása érdekében kimondatott, hogy a lelkész alkalmazása s elbocsátásához a püspök jóváhagyása kívántatik meg.¹⁵⁰

A saját egyház elvének hátrányos következményei voltak, amennyiben a) a földesurak jószágaikon a családjuk és jobbágyaik számára épített magánimaházakat sajátjuknak tekintvén, oda papokat tetszés szerint alkalmaztak, akiket nemcsak egyházi, de egyéb szolgálatokra is köteleztek; az illető egyház jövedelmeivel a földesurak rendelkeztek s az imaházakat a telekkel együtt, illetve mint annak tartozékát eladták, elzálogosíták s átörökíték (természetesen az összes velük járó jogosítványokkal, így az illető imaházhoz a lelkész alkalmazására való joggal együtt). S ez akkor is megmaradt, midőn az imaházak lelképásztorkodással járó plébániákká lettek, mert a földesúr volt jogosítva — a hűbéri elvek értelmében — a birtokán levő községek plébániái javadalmait adományozni; b) a királyok, maguk a püspökök is — anyagi szükség által kényszerítve — az egyházi javakat világi célokra használták, vagy egyes hivatalokat (javadalmakat) hűbérek gyanánt nem egyszer világiaknak adományoztak; a világi hűbérurak aztán az egyházat teljesen sajátjuknak tekintvén, annak dús jövedelmeit sokszor maguk húzták s a javadalmasokat sovány bevételre szorítják s emellett őket önkényesen neveztek ki s iktatták be hivatalukba.¹⁵¹

De a 11. század óta az investitura harccal, illetve a magasabb egyházi hivataloknak a világi fejedelmek s a tartományurak által való betöltésével kapcsolatban az egyház arra is

¹⁴⁹ Sägmüller, Lehrb. I. 357. l. Friedberg, Lehrb. (6. kiad.) 375. lap.

¹⁵⁰ c. 35. (Jámbor Lajos 829. é. kaptiul.), c. 37. (a 313. é. mainzi zsin., c. 29), c. 38. (a 813. évi chalonsi zsin., c. 42.), C. XVI. qu. 7. Werminghoff, Gesch. d. Kirchenverfass. I. 171, 268, 282. l.

¹⁵¹ Szeredy, Egyházjog, II. 327. §.

törekszik, hogy a világiaknak a földbirtokain keletkezett egyházakhoz való tulajdonjoga s azoknak általuk való betöltése kiküszöböltessék. E törekvés eredményeképp idővel az a földterület, amelyen valamely egyház volt, úgyszintén a püspökségekkel kapcsolatos birodalmi hűbér (mert püspöki javak ilyen hűbérgyanánt osztogattak) az egyházra ment át és a földesurak az általuk egykor tulajdon gyanánt birt egyházra vonatkozólag csak azt a jogot nyerték, hogy mint jóltevők, illetve patronusok az egyháztól adott engedély alapján az illető egyházi hivatal, javadalom betöltésére nézve javaslatot tehetnek. Majd III. Sándor pápa kimondotta, hogy e jog, melyet *kegyuraságnak* neveztek el, ius spirituali annexum-ot képez s ebből folyólag a kegyuraság körüli jogviták teljesen az egyházi törvényszékek elé tartozóknak nyilvánítottak.¹⁵² Továbbá az egyháznak — a kegyurakkal, főleg a fejedelmekkel, a tartományurakkal és a községekkel folytatott hosszú s heves küzdelmek után — sikerült keresztülvinnie, hogy a kegyuraság teljesen az egyház szabályozása és rendelkezése alá tartozó intézménnyé alakuljon. A tridentí zsinat is ily értelemben, illetve a már addig kifejlődött kánonjogi elvek alapján szabályozza a kegyúri jogot.¹⁵³ És a patronatus ilyen jogi minőségét a josephinussal és a rendőrállam igényeivel, illetve a felvilágosodott abszolutizmussal szemben is sikerült az egyháznak megővnia. Sőt az egyházi törvénykönyv az ordinarius collator betöltési jogának ezt a korlátozását még inkább hatálytalanítani törekszik s evégből megtiltja új patronatusok keletkezését és a kegyúri bemutatást (praesentatio), mely pedig a patronusnak legfontosabb, leglényegesebb jogosítványát képezi, lehetőleg kizorítani iparkodik (c. 1450, 1451.).

A kegyúri jog lehet: *a) személyes (ius patronatus personale)* és *dologi (ius patr. reale)*, aszerint, amint valamely fizikai vagy jogi személyt mint ilyet, vagyis személyes szerzés alapján illet meg; vagy pedig valamely ingatlannal vagy hivattal van egybekötve, úgy, hogy annak kegyúri jogra képesített mindenkori birtokosát illeti meg; *b) egyházi (ius patr. ecclesiasticum)*, ha ex titulo ecclesiastico ered, vagyis valamely egyházi hivatalnak a birtokosát mint ilyet illeti meg, vagy ha az egyház vagyonából alapított hivatalra vonatkozik, vagy

¹⁵² c. 16. X. III. 38.

¹⁵³ Sess. XXV. c. 9. de ref.

ha az alapítás, melyen a kegyúri jog nyugszik, világi javadalomból történt ugyan, de az illető tulajdonos (világi egyén vagy testület) azt valamely klerikusra vagy egyházi testületre ruházta át; *világi (ius patr. laicale)*, ha világi egyént vagy testületet illet, vagy ha klerikust vagy egyházi testületet illet ugyan meg, de ez az egyházi hivatal, mellyel a kegyúri jog össze van kötve, magánvagyonából alapította; végül *vegyes (ius patr. mixtum)*, ha valamely egyházi hivatal birtokosa vagy egyházi testület és világi (fizikai vagy jogi) személy azt közösen bírják, vagy ha a kegyúri javadalom egyházi s világi javakból vegyesen van összealkotva; *c) örökös (ius patr. haereditarium)*, ha bármely végrendeleti vagy törvényes örököst, *családi (ius patr. familiare)*, ha az alapító család tagjait, *nemzeti (ius patr. gentilicium)*, ha az alapító nemzetiségéből származókat (az összes atyafiságot) és *vegyes (ius patr. mixtum)*, ha valamely családnak csakis az öröklésre jogosult tagjait illeti (c. 1449.); *d) ius patr. singulare és ius compatronatus*, aszerint, amint a kegyuraságot egy fizikai vagy jogi személy egyedül bírja, vagy az több jogalanyt in solidum illet.

Végül több államban, így hazánkban s némileg Ausztriában is ú. n. *államfői kegyurasággal* találkozunk. Nálunk a szent István ideje óta királyainkat megillető *főkegyúri jog*, mint már részletesen kifejtettük (l. 34. §.), pápai kiváltság útján (és nem a magánegyház elve alapján) keletkezett ugyan, de idővel közjogi intézmény jellegét nyerte, amennyiben szakadatlan gyakorlat s pozitív közjogi intézkedések folytán a szent korona hatalmának integráns elemévé lett. Azonban az egyházi jog az állami szuverénitásból folyó, illetve fejedelmi kegyuraságot nem ismer. A világi uralkodók a kánonjogilag megállapított feltételek alatt szerezhettek ugyan kegyuraságot (de jövőben ők is csak származékos úton, mivel új kegyuraság többé semmi címen

annem keletkezhetik), azonban az államfői hatalomból
 illetve a világi szuverénitásból eredő patronátus a ká-
 nonjog szerint nem létezik. És ha nálunk főkegyúri jog
 alatt nemcsak az egyházi jogi értelemben vett patroná-
 tusban foglalt jogok, de a magyar apostoli királyt az
 egyház irányában megillető jogosítványok egyeteme
 értetik: úgy kétségtelen, hogy ez az elnevezés nem
 fedí a kánonjog szerinti kegyuraság fogalmát; de ily
 értelemben a főkegyúri hatalom olyan jogosítványo-
 kat is tartalmaz, amelyek a magyar királynak egyház-
 védelmi jogkörében (ius advocatiae, ius protectionis)
 foglaltatnak. Ausztriában a kath. egyház külső jog-
 viszonyairól szóló 1874. máj. 7-iki törvény kimondja,
 hogy a magánkegyuraság alá tartozó mindazon java-
 dalmak, melyek egészben vagy részben az állam-
 kincstárból vagy a vallásalapból, avagy egyéb köz-
 alapból dotáltak, fejedelmi kinevezés útján töl-
 tetnek be.

63. §. A kegyúri jog tárgyai és alanyai.

Wernz, Ius decret. II. n. 409, 410. Cocchi, Commentarium,
 Lib. III. P. V. n. 126. Vermeersch-Creusen, Epitome II. n. 782.
 Haring, Grundzüge, II. 173. §. Sipos, Enchiridion, 172., 173. §.

A kegyúri jog tárgyai templomok, kápolnák és
 egyházi beneficiumok lehetnek (c. 1448.), kivéve a pá-
 paságot, bibornokságot, püspökséget s a székesegyházi
 és szerzetesi praelaturákat. A fejedelmeknek püspök-
 kinevezési joga (nominatio) pápai privilegiumon s
 nem kegyúri jogon nyugszik s praelaturákra nézve a
 világi kegyúr kijelölési jogot csakis pápai kiváltság
 alapján gyakorolhat.¹⁵²

A kegyúri jog alanyai fizikai vagy jogi személyek
 lehetnek. De az előbbiekre nézve megkivántatik, hogy
 kánonjogi értelemben vett jogképességük legyen, s ez-

¹⁵² Wernz, Ius decret. II. 451. Sägmüller, Lehrb. 80. §.

ért patronatust nem szerezhetnek a meg nem kereszteltek, nyilvános apostaták, eretnekek, schismaticusok, az egyház által kárhóztatott tikos társulatok tagjai és a declaratorius vagy condemnatorius ítélettel excommunicáltak. Vagyis ekép kegyuraságot szerezhetnek az összes katolikusok (világiak, serdületlenek, kiskorúak, nők, törvénytelen születésűek is), akik az egyházi törvények szerint kegyuraság szerzésére képteleneknek (inhabiles) nem nyilvánítottak (c. 1453. §. 1.). Mivel kegyúri jog szerzésére nem keresztények képtelenek: ezért a dologi kegyuraságot mindaddig, míg az illető ingatlan nem kereszténynek a kezén van, annak tulajdonosa (örökbérlője, haszonélvezője) nem gyakorolhatja (c. 1453. §. 1.); de a kegyúri terheket viselni köteles. Bár a haereticusok (protestánsok) a ius commune szerint kegyuraság szerzésére képtelenek, Németországban és Magyarországon régi szokás szerint protestánsok és görög-keletiek is lehetnek katolikus egyházi javak kegyurai.

Zsidók azonban hazánkban sem lehetnek kegyurak; ezért ha az olyan ingatlan, amellyel dologi kegyuraság van összekötve, zsidó kezére jut, ez a *dologi kegyurasággal járó terheket viselni tartozik* ugyan, de a jogokat nem gyakorolhatja. Minthogy pedig számos zsidó földbirtokos a jogok nélkül nem volt hajlandó a kegyúri terhek viselésére, az apostoli szék megengedte,¹⁵⁴ hogy amennyiben a zsidó a kegyúri kötelelességeket csak a jogosítványok gyakorlásának feltétele mellett volna hajlandó teljesíteni, a megyés püspök által nem kifogásolt valamely *katholikus egyént* jelölhet meg, aki az illető javadalomra a praesentatiót a saját nevében (*in proprio nomine*) eszközölheti. És ilyenkor nem a zsidó földbirtokos

¹⁵⁴ Congr. S. Officii döntése (1873. máj. 21. és dec. 21.). Hasonlóképp az apost. széknek a váci püspökhöz intézett válasza (Szeredy, Egyházbjog, II. 858. l.).

sva vagy örökbérlő (haszonbérlő), de az uradalom szokott a kegyúri jog birtokosának mondatni.

Valamely községet vagy parochiát illető kegyuraság esetében az illető községhez vagy parochiához tartozóknál, amennyiben eddig választás vagy bemutatás útján való (per electiones vel praesentationes populi) kijelölési jogot gyakoroltak, ez továbbra is megmaradhat, de a választás csakis a helyi ordinarius által kijelölt három egyén közül történhetik (c. 1452.).

Magyarországon számos városnak van kegyúri joga s ezek a bemutatási jogot a képviselőtestület, illetve törvényhatósági bizottság útján gyakorolják.¹⁵⁵ Nem keresztény jellegű, pl. zsidó vallási vagy más célú testület azonban kegyúri jogot nem bírhat.

64. §. A kegyúri jog szerzésének módjai.

Blat, Comment. III. 354—357. *Vermeersch-Creusen*, Epi-

tome, II. 782. *Cocchi*, Comment. Lib. III. P. V. n. 125—127.

Haring, Grundzüge II. 178. §. *Eichmann*, Lehrb. 197. §. III.

Sipos I., Enchiridion, 173. §

Az eddigi jog (ius commune) értelmében a kegyúri jog eredetileg (originarie) megszerezhető volt: 1. *alapítás (fundatio)* által és pedig akár az alapító, akár az általa megjelölt személy részére. Az alapításhoz szükséges volt *a) telek (fundus) adományozása b) aedificatio* (constructio, exstructio), t. i. az adományozott telken az egyháznak saját költségen való felépítése és *d) dos, dotatio*, vagyis az egyházi hivatalnak a szükséges anyagi eszközökkel való ellátása. E három aktus együttes végbevitelével a kegyúri jog, még ha az alapításnál ki nem kötött is, tehát ipso iure megszerzetik. Ha pedig a különböző aktusokat (fundatio, aedificatio, dotatio) külön személyek végzik, akkor ezek a patronatus in solidum nyerik vagyis ez esetben compatronatus áll elő. De a kegyúri jog csak mindegyik aktus bekövetkeztével lesz megalapítva. Az aedificatióval hasonló jogi jelentőségű volt a *reaedificatio*, azaz valamely elpusztult, összeomlott egyház újraépítése (de nem a pusztá restaurálás

¹⁵⁵ *Timon*, A városi kegyuraság Magyarországon, 1889.

Mihalovics, A kegyúri jog különös tekintettel hazánkra, 1897.

Kollárvi, A magánkegyúri jog hazánkban a középkorban, 1906

vagy kibővítés) és a dotatióval a *redotatio*, t. i. valamely teljesen megsemmisült anyagi ellátás megújítása vagy valamely eddigi, a javadalmas ellátására elégtelen dotationak legalább felével való kiegészítése, ha mindez a püspök beleegyezésével történik; 2. *elbirtoklás*, azaz kegyúri jognak emlékezetet meghaladó idő óta való gyakorlása, illetve a szabad adományozás irányában való elévülés által. Míg a tridenti zsinat előtt a kegyuraságra nézve a jogszerző elévülés a közönséges előfeltételek (*bona fides*, *iustus titulus*, *possessio immemorialis*) alatt helyet foglalhatott, addig a tridenti zsinat szerint a patronatus tartalmát alkotó jogosítványoknak emlékezetet meghaladó idő óta való gyakorlása csak helyettesíti a törvényes szerzőmódot, vagyis tényleges állapot, amelyből a törvényes szerzési cím fennforgására lehet következtetni (*praesumptio iuris*) s így a szerzési cím bizonyítását helyettesíti.¹⁵⁶ És a mai jog sem ismeri a kegyuraságnak elbirtoklás útján, illetve a szabad adományozás elévülése által való megszerzését, mert a kódex szerint az egyház csak oly kegyuraságot ismer el, amely okirattal (*documentis*), vagy egyéb (a c. 1747. szerinti) bizonyítási eszközökkel igazoltatik (c. 1454.); 3. *kiváltság* által (*ex privilegio*). Hajdan kegyuraságot nemcsak a pápa, de a püspökök is kiváltságilag adományozhattak; azonban a püspökök adományozási jogát már az 1274. évi lyoni zsinat erősen korlátozta. A tridenti zsinat pedig az apostoli szék kiváltságán gyökerező összes eddigi kegyuraságokat eltörölte, kivéve a fejedelmek s az egyetemek részére adományozottakat és a székesegyházakra vonatkozókat;¹⁵⁷ de nem törölte el a pápának azt a jogát, hogy jövőben kiváltsággal kegyuraságot adományozhasson. Sőt a pápa ha nem is kegyúri jogot, de valamely javadalomra vonatkozóan a bemutatás vagy *nominatio* jogát kiváltsággal ma is engedélyezheti (*indultum praesentandi vel nominandi*).¹⁵⁸

Az egyházi törvénykönyv kimondja, hogy a jövőben új kegyuraság semmiféle címen nem keletkezhetik (c. 1450. §. 1.) s ezért kegyúri jog jelenleg csakis származékos úton szerezhető, illetve ezután csak valamely, már eddigi alapított kegyuraságnak másra

¹⁵⁶ Trid. Sess. XXV. c. 9. de ref.

¹⁵⁷ Trid. Sess. XIV. c. 12. de ref., Sess. XXV. c. 9. de ref.

¹⁵⁸ Si cui Sedes Apostolica sive in concordatis sive extra concordata indultum concesserit praesentandi ad ecclesiam vacantem vel ad beneficium vacans, non inde ius patronatus oritur, et privilegium praesentationis strictam interpretationem pati oportet ex tenore indulti, mondja a c. 1471.

v. való átszarmaztatásáról lehet szó. Így az eredeti szerzés-módokról csak annyiban kell megemlékeznünk, amennyiben a jelenleg létező kegyuraságok ez úton keletkeztek.

A mai jog szerint azokat a keresztényeket (fideles), akik egészben vagy részben egyházat alapítottak vagy javadalmakat dotációval láttak el, ezentúl az ordinariusok akár időleges, akár örök időre szóló és az illető alapítók áldozatkészségéhez mért (eorum liberalitate proportionata) lelki kedvezményekben (suffragia spiritualia) részesíthetik vagy az alapítót legfeljebb a fundált javadalomra vonatkozólag a bemutatás jogának első ízben való gyakorlatára jogosíthatják fel (c. 1450. §. 2.). Sőt a kódex még a meglévő patronátusokat is elnyomni törekszik, midőn rendeli, hogy az ordináriusok igyekezzenek az eddigi patronusokat is reábírní a kegyuraságról vagy legalább a praesentálás jogáról való lemondásra, illetve arra, hogy a helyett merőben lelki kedvezményekkel elégedjenek meg (c. 1451. §. 1.).

Hazai jogunk szerint azonban a kegyuraságról való lemondás csak úgy volna lehetséges, ha a patronusok a kegyúri terhek viselése alul is felmentetnének, illetve ezek helyett az egyház ellátásáról más úton történnék gondoskodás. Az 1816. okt. 1-én 2794. sz. a. kelt kir. rendelet szerint ugyanis a kegyuraknak nem áll hatalmukban a patronatusról önként lemondani, sőt a kegyúri terhek viselésére bírói úton is kényszeríthetők.

Aki azt állítja, hogy őt valamely javadalomra vonatkozóan kegyúri jog illeti, azt bizonyítani köteles, mert a vélelem mindig a collatio libera mellett szól (. 1454.).

Kegyúri jog tehát a kódex szerint *csakis származékos módon szerzhető*. Az eddig (a kódex hatályba lépte előtt) keletkezett kegyuraságok, mint jól meg-

szerzett jogok továbbra is érvényben maradnak,¹⁵⁹ de új kegyuraság többé semmiféle címen nem keletkezhetik, hanem a jövőben csupán valamely már létező patronatusnak az eddigi tulajdonosról egy másik fizikai vagy jogi személyre való átszármaztatásáról lehet szó.

Úgy az eddigi, mint a mai jog szerint is a *kegyúri jog szerzésének származékos módjai* pedig: öröklés, ajándékozás, adásvétel, csere és *translativ elbirtoklás* lehetnek. Mint a glossa mondja:

„Jus patronatus transire facit novus haeres,
Res permutata, donata, venditioque.”

1. *Öröklés (successio haereditaria)*. A személyhez kötött világi kegyuraság akár ex testamento, akár ab intestato örökölheto, de több örököstársat, bárha az osztályrészek nem egyenlőek is, mindig csak in solidum illethet. Örökösödési osztály alapján csupán az örököstársak egyikére a kegyúri jog át nem ruházható (vagysis iudicium familiae herciscundae a kegyúri jog öröklésénél nem foglalhat helyet) és a családhoz kötött patronatus a jogosított családnak s a nemzetségi a jogosított nemzetség tagjainak kihaltával megszűnik (c. 1470. §. 1. n. 4.). A vegyes patronatust olyanok örökölhetik, akik örökösök és egyúttal a családhoz, illetve a nemzetséghez tartoznak. A dologi kegyuraság az illető ingatlannak a sorsát osztván, az ezt örökségképen megszerzőre a kegyuraság is át fog származni. És ha a jószág több örököstárs közt daraboltatik szét, azok a kegyuraságot csakis in solidum, azaz mint kegyúri társak (compatroni) fogják kapni.

2. *Ajándékozás (donatio)*. Valamely személyes világi patronatus világi egyénre ajándékozás útján

¹⁵⁹ T. i. a c. 4. értelmében („Iura aliis quaesita, itemque privilegia atque indulta quae, ab Apostolica Sede ad haec usque tempora personis sive physicis sive moralibus concessa, in usu adhuc sunt nec revocata, integra manent, nisi huius Codicis canonibus expresse revocentur”).

csak a püspök írásban adott jóváhagyásával ruházható át (c. 1453. §. 2.), míg a dologhoz kötött világi kegyuraság az illető ingatlannal együtt az ezt ajándék útján nyert személyre fog átszállni. Családhoz vagy nemzetséghez kötött világi kegyuraság el nem ajándékozható, mert ez a család, illetve nemzetség azon tagjainak jogát csorbítaná, akik a kegyuraságot annak idején örökölni fogják s ha a család (nemzetség) kihal, a kegyuraság megszűnik s az ordinarius sem adhat engedélyt az utolsó birtokosnak arra, hogy az ilyen kegyuraságot ajándék útján másra átszár-masztassa (c. 1470. §. 1. n. 4.). Egyházi kegyuraságnak világi személy részére való elajándékozása mindig püspöki jóváhagyást igényel, világiakra pedig ajándékozás útján csak pápai jóváhagyással ruházható át.

3. *Adásvétel (emptio et venditio)*. A kegyúri jog *ius spirituali annexum* s mint ilyen, *res extra commercium* lévén, önmagában adásvétel tárgyául nem szolgálhat, mert ez simonia lenne s a kegyúri jog megszüntét vonná maga után (c. 1470. §. 1.). Azonban a dologi kegyuraság az ingatlannal együtt, amelyhez kötve van, átmegy arra, ki azt vétel útján megszerezte. De az ingatlanért azon az alapon, hogy vele *patronatus* van egybekötve, magasabb vételárat kikötni nem szabad, mert ez simonia gyanánt tekintendő s az ügylet semmisségét vonná maga után.

4. *Csere (permutatio)*. Mivel a kegyúri jog *ius spirituali annexum*, ezért személyes kegyuraság csakis más kegyúri joggal vagy *res spiritualis*-szal (pl. tizedjoggal) s még ekkor is csak az ordinarius engedélyével cserélhető el, mert ellenkező esetben az ügylet, mint simonia, érvénytelen lesz (c. 1453. §. 2.).

5. *Translativ elbirtoklás*. Valamely már létező dologi kegyuraság a jogosított ingatlannal együtt birtokolható el s e részben az illető ország polgári jogában

az ingatlanok elbirtoklására megállapított szabályok az irányadók. Kivételt képeznek az apostoli székhez tartozó ingatlanok, amelyeknek elbirtoklásához száz évi idő kívántatik és egyéb egyházi erkölcsi (jogi) személyeknek az ingatlan javai, amelyek harminc évi idő alatt birtokolhatók el (c. 1508, 1511.). Hazánkban az elbirtoklási idő nemesi javakra 32, egyháziakra 40 s kincstáriakra 100 év; tehát az ezen ingatlanokkal összekötött kegyuraság is ennyi idő alatt birtokolható el.

Személyes kegyuraság átruházásához bármely módon történjék az, mindig az ordinárius írásbeli beleegyezése kívántatik s az átruházás az alapítási okiratban megállapított szabályok szerint történhetik. Ha a dologi kegyuraság az ingtalannal együtt olyan személynek a birtokába jutna, akinek a kegyúri jog szerzéséhez megkívántató képessége nincsen, úgy a kegyuraság fel lesz függesztve mindaddig, míg az új tulajdonos vagy utilis dominus szerzőképességet nem nyer, avagy míg az ingatlan dolog szerzési képességgel bíró személyre nem megy át (c. 1453. §. 3.).

65. §. A kegyúr jogai és kötelességei.

Wernz, Ius decret. II. n. 423—434. *Blat*, Comment. Lib. III. Pars V. n. 359—373. *Vermeersch-Creusen*, Epitome II. n. 784—794. *Wahrmund*, Kirchenpatronatsrecht, II. 64. s köv. i. *Sägmüller*, Lehrb. I. 84. §. *Haring*, Grundzüge, II. 175—177. §. *Grosz-Schueller*, Lehrb. 68—72. §.

A kegyuraság tartalmát a ius commune-ben megjelölt bizonyos jogok és kötelességek alkotják. Azonban ezeket a jogokat és kötelességeket a közönséges egyházi jog nem határolja el szigorúan, hanem a kegyúr jogköre és terheinek mérve tekintetében a helyi szokás is meg lehetőszen szerepet játszik.

I. A kegyúr jogai:

1. *A bemutatási jog (ius praesentationis)*. A kegyúrnak ez a leglényegesebb jogosítványa azt jelenti, hogy az üresedésben levő kegyúri javadalomra az annak betöltésére jogosult hatóságnál alkalmas klerikust hozhat javaslatba (c. 1455. n. 1.) és pedig oly hatállyal, hogy a collator, feltéve, hogy a bemutatott egyén persona idonea, a javadalmat annak köteles adományozni. E jog annyira lényeges eleme a kegyuraságnak, hogy e nélkül arról nem is lehet szó. A kódex éppen e jog fokozatos kiküszöbölésével akar megszüntetni idővel minden patronatust, midőn a püspököket utasítja, miszerint a kegyurakat igyekezzenek reávenni, hogy a bemutatási jogról mondjanak le és a helyett suffragia spiritualia-val elégedjenek meg (c. 1451. §. 1.).

A bemutatásnak, akár egyházi, akár világi, akár vegyes patronaturról legyen szó, az illető javadalom megüresedésére vonatkozólag nyert hivatalos értesítés napjától számított *négy hónap alatt kell történnie*. Concursus útján betöltendő javadalmaknál (c. 1462, 459. §. 4.) a praesentálási idő az alkalmasnak talált pályázók névjegyzékének az ordinarius által a kegyúrral történt közlésétől számíttatik (c. 1457.).

Eddig egyházi kegyúrnak hat, világi kegyúrnak négy havi ideje volt a praesentatióra.

Azonban az alapítási okirat (lex foundationis) vagy törvényes szokás értelmében a bemutatásra rövidebb idő is lehet előírva. Az előszabott praesentálási idő *tempus utile*, t. i. jogos akadály esetén megszakíttatik.¹⁶⁰ A kegyúr, ha a javadalmat concursus alapján kell betölteni, csak a vizsgálatot kiálltak közül praesentálhat. Ha az előírt idő alatt a bemutatás meg nem történik, a javadalom erre az esetre (pro eo casu) szabad adományozás útján fog

¹⁶⁰ A c. 35. értelmében.

betöltetni (c. 1458. §. 1.). De hazánkban ily esetben *az adományozás az apostoli királyra mint főkegyúrra száll.*

Ha a kegyuraság iránt per folyik, az akár a patronatust illetőleg a püspök és a kegyúr közt vagy pedig csupán a kegyurak közt támadt, akár pedig a bemutatásra nézve a praesentáltak közt keletkezett: a collatio a jogvita elintézéséig elhalasztandó és időlegesen, ha a püspök szükségesnek látja, az illető üresedésben levő egyház vagy hivatal számára helyettes (oconomus) rendelhető ki (c. 1458. §. 2.).

Compatronatus esetén a bemutatási jog változóan leendő gyakorlatára nézve (de alternis praesentationibus) a kegyúri társak közt létesült meg-egyezés lesz irányadó (c. 1459. §. 1.), amelyhez az ordinarius írásbeli jóváhagyása szükséges. Az egyezés a compatronusok jogutódjait is köti s a püspök vagy jogutódja a már megadott jóváhagyást a kegyúri társak akarata nélkül vissza nem vonhatja (c. 1459. §. 2.). Ha egyezés nem jött létre, az lesz praesentált, aki a kegyúri társak szavazatának relativ többségét nyerte s ha többen ugyanannyi szavazatot kaptak, mindnyájan bemutatottak lesznek (c. 1440. §. 2.). Ha pedig a kegyúri jog testületet illet, s így a bemutatási jog testületileg gyakoroltatik: úgy a testületi tagok által s abszolút szótöbbséggel választott egyén lesz bemutatottnak tekintendő. De ha abszolút többség kétszeri szavazás után sem éretett el, a harmadik szavazásnál a relativ többséget nyert egyén lesz praesentálva és ha ketten egyenlő szavazatot nyertek, az egyenlő szavazattal bírók mindenike bemutatottá lesz (c. 1460. §. 2.).

A kegyúr önmagát — még ha ő persona idonea is — nem praesentálhatja, sem pedig a többi kegyúri társnak reá adott szavazatait a saját szavazatával ki

nem egészítheti (c. 1461.).¹⁶¹ A patronus csakis a javadalomra a közönséges vagy különös jogban, avagy az alapítási okmányban (lex foundationis) előszabott összes kellékekkel rendelkező egyént mutathat be (c. 1463), s ha a kegyúri javadalom concursus útján töltendő be, akkor a kegyúr csakis a pályázatnál alkalmasnak talált egyént praesentálhat (c. 1462.).

A kegyúr (akár egyházi, akár világi legyen), nemcsak egy, de több egyént is praesentálhat, akár megannyit egyszerre, akár successive, t. i. úgy, hogy a már jelölt egyéneken vagy egyéneken kívül — ha a praesentálási idő még nem telt le — mást, illetve másokat is jelölhet, azonban ezen ú. n. másoló bemutatás nem privativ, hanem kumulativ hatályú, t. i. általa a korábban már praesentáltak a jelölésből nem záratnak ki.¹⁶²

Ha a bemutatott az ordinarius által nem találtatott alkalmasnak s visszautasítatik, úgy (feltéve, hogy a tempus utile nem a praesentáló hibájából telt el) újabbi négy havi (illetve az alapítólevélben megállapított) idő alatt a kegyúr ismét praesentálhat, de ha a bemutatott egyént a püspök most sem találja alkalmasnak: az egyház, illetve javadalom azon esetre szabad adományozás alá fog jutni, hacsak a kegyúr vagy a praesentált a visszautasítás hivatalos közlésétől számított tíz nap alatt az apostoli székhez nem felebbezett, midőn is a felebbezés elintézéséig az institutio canonica függőben hagyatik s időlegesen a püspök, ha szükségesnek látja, vagyonkezelőt (oeconomus) rendelhet ki (c. 1465. §. 1.). Akár egyházi, akár világi kegyúr, aki szándékosan alkalmatlan egyént jelöl, az illető esetben (pro ea vice) a bemutatási jogot ipso facto elveszti (c. 2391. §. 3.).

¹⁶¹ De a kegyúr a saját fiát, ha az a javadalom elnyeréséhez szükséges minősítéssel rendelkezik, jelölheti, úgyszintén a compatronusok is valamelyik kegyúri társat.

¹⁶² A ius variandi a kodex előtti jog szerint csak a világi kegyurakat illette meg, c. 24. X. III, 38.; c. 2. in Clem. III, 12.

A bemutatást a patronus a helyi ordinariusnak terjeszti elő, aki a praesentálnak alkalmatosságát kizárólagosan jogosult megítélni (c. 1464. §. 1.); evégből pedig szorgos nyomozást eszközöl s a jelöltre vonatkozó megjegyzéseit a kegyúrral közölheti, és ha a jog vagy a hivatal minősége kívánja, a bemutatott egyént vizsgálat alá is veheti (c. 1464. §. 2.).

Ha a püspök a bemutatott egyént visszautasítja, ennek okát a kegyúrral közölni nem tartozik (c. 1464. §. 3.). A legitime praesentált s alkalmasnak talált klerikus a bemutatás elfogadásával jogot nyer arra, hogy a javadalom részére adományoztassék (*ius habet ad canonicam institutionem, ius ad rem*). Az institutio canonica megadása pedig csakis a helyi ordinariust illeti s a generalis vicarius arra csak különös felhatalmazás esetén jogosult. Ha több alkalmas egyén praesentáltatott, az ordinarius közülök a nézete szerint legalkalmasabbat választja ki (c. 1466.).

A canonica institutio-nak a bemutatástól számított két hónap alatt kell megtörténnie, akármilyen kegyúri javadalomról, még ha beneficium non curatum-ról lenne is szó (c. 1467.). Ha a praesentált egyén az institutio canonica bekövetkezte előtt a bemutatásról lemondana, avagy elhalna, úgy a patronus új bemutatásra jogosult (c. 1468.).

2. *Alimentatio (alimenta ex aequitate obtinendi)*. A hibáján kívül elszegényedett kegyúr igényelheti, hogy a javadalomnak a beneficiarius ellátásához s egyáltalán a hivatal fenntartásához szükségesek után fennmaradó jövedelemfeleslegéből ellátást nyerjen. És e jog akkor is megilleti a kegyurat, ha a kegyuraságról az egyház javára lemondott volna, vagy ha az alapításkor magának járadékot (pensio) kötött ugyan ki, de ez inséges vagyoni helyzetének elhárítására nem elegendő (c. 1455. n. 2.).

Valóságos nyugdíj vagy életjáradék igénylésére a patronus csak úgy jogosult, ha ez az alapítólevélben (in limine foundationis) kikötetett s azt a püspök jóváhagyta, különben pedig nyugdíj vagy életjáradék csak pápai engedéllyel biztosítható (c. 1417.).

3. *Tiszteleti jogok (iura honorifica)*. Ilyenek a c. 1455. n. 3. szerint: 1. hogy a kegyúr családi vagy nemzetségi címerét a tempломra vésetheti (*ius listrae*); 2. a többi világiakkal szemben az egyházi körmeneteknél és más ünnepélyes alkalommal praecedentia illeti (*ius processionis*) és 3. kitűnő helyet igényelhet az egyházban, de nem a choruson s baldachin nélkül (*ius sedis*). Nem említi a kódex az eddig bírt többi tiszteleti jogokat (honor thuris seu suffitus, honor aquae benedictae, ius luctus ecclesiastici stb.), azonban ha a partikularis jog szerint ezeket a kegyúr eddig élvezte, további igényelésük annál is inkább lehető, mert a kegyúri kiváltságokról szóló kánon (c. 1455.) a törvényes helyi szokásokra (legitimae locorum consuetudines) kifejezetten utal.

4. *Cura beneficii*. Az eddigi jog szerint a kegyúrnak jogában állt (egyúttal köteles is volt) a javadalmi vagyon igazgatására felügyelni s evégből abba betekintést szerezni; ami azzal indokoltatott, hogy a kegyúr a javadalom jövedelmeit, ha ezek annak fenntartására elegendők nem lennének, kiegészíteni tartozik (c. 1469. §. 1. n. 2, 3.) s így a javadalmi vagyon minkénti kezelése őt anyagilag érintheti. A CIC ezt a jogot nem említi, azonban annak további fennmaradása kétségtelenül következik a kegyúrnak a c. 1469. §. 1. n. 1. által kimondott azon kötelességből, hogy ha a javadalom romlásnak indult, erre a körülményre a helyi ordinarius figyelmét felhívni tartozik.

II. A kegyúr kötelességei és terhei:

1. A patronus köteles az ordinariust figyelmeztetni, ha úgy véli, hogy az egyházhoz vagy a benefi-

ciumhoz tartozó javak pusztulásnak, romlásnak indulnak; azonban a javadalom igazgatásába bele nem avatkozhatnak (c. 1469. §. 1.).

2. Ha valamely elpusztúlt egyház helyreállítása vagy a megrongálódottnak kijavítása az ordinarius nézete szerint szükségesnek mutatkozik, a patronus, ha a kegyúri jogot az egyház felépítése (aedificatio) címén szerezte s a felépítésre vagy kijavításra más nem kötelezhető (c. 1186.), köteles a helyreállítást vagy kijavítást — amennyiben a kegyúri jogot megtartani kívánja — eszközölni (c. 1469. §. 1. n. 2.).

3. Ha a kegyuraság dotatio címén szereztetett, a kegyúr a javadalmazást kiegészíteni (redotatio) tartozik, ha az annyira megcsökkent, hogy sem az isteni tisztelet illő ellátására, sem a hivatal fenntartására elegendő nem volna (c. 1469. §. 1. n. 3.).

A magyar jog szerint (mint ezt az 1723 : LXXI. t.-cikk és több helytartótanácsi rendelet hangsúlyozza) a kegyurak Magyarországon mindezen kötelességeik teljesítésére a király mint főkegyúr által is szoríthatók.

66. §. A kegyuraság megszűnése és gyakorlásának felfüggesztése.

Wernz, Ius decretal. II. 435—441. *Blat*, Comment. Lib. III. n. 374., 375. *Cocchi*, Comment. Lib. III. P. V. n. 137—139. *Vermeersch-Creusen*, Epitome, II. 795, 796. *Haring*, Grundzüge, II. 179. §. *Eichmann*, Lehrb. 197. §. *Sipos*, Enchiridion, 175. §.

I. A kegyúri jog megszűnése bekövetkezhetik:

1. *Lemondás* által, mely vagy az egész kegyuraságra vonatkozhatik vagy részleges lehet (ex integro fieri potest aut ex parte), de soha a kegyúri társak kárával nem járhat (c. 1470. §. 1. n. 1.).

2. Ha az apostoli szék a kegyuraságot biztosító *kiváltságot visszavonja*, vagy ha magát az egyházat

v
ö
vagy a beneficiumot, melyre a patronatus vonatkozik, örökösen megszünteti (c. 1470. §. 1. n. 2.).

3. Nem gyakorlás által, illetve ha a kegyurasággal szemben a szabad adományozás az ordinarius részéről elbirtokoltatik (usucapio libertatis, c. 1470. §. 1. n. 3.).¹⁶³

4. A dolognak, melyen a kegyúri jog nyugszik, megsemmisülésével, elpusztulásával (c. 1470. §. 1. n. 4.).

5. Személyes kegyuraság a kegyúr halálával, családi a család s nemzetségi a nemzetség, illetve ennek jogosított ága (linea) magvaszakadtával. Az utolsó várományos elhunytával a családi kegyuraság örökösödésivé nem változtatható át; sem pedig az ordinarius által vagy az ő hozzájárulásával más családra át nem származtatható (c. 1470. §. 1. n. 4.).

6. Az egyháznak vagy javadalomnak a kegyúr beleegyezésével szabad adományozás alá tartozó hivattal való egyesítésével; nemkülönben választás útján betöltendő, avagy szerzetesi javadalommá való átalakításával (c. 1470. §. 1. n. 5.).

7. Ha a kegyúr a templom igazgatóját vagy más, ott alkalmazott klerikust vagy maga, vagy felbérelt egyén által megöli vagy megcsonkítja vagy súlyosan bántalmazza, amikor is a kegyuraság az örökösökre nézve is megszűnik; ellenben csak magára a kegyúrra vonatkozóan szűnik meg, ha a kegyúr a kegyuraságot simoniacus módon másra ruházza, ha apostatává, eretnekké, schismatikussá lesz, ha az egyház vagy javadalom jogait és javait igazságtalanul bitorolja vagy lefoglalja (c. 1470. §. 1. n. 6.) Mindez esetekben azonban a kegyúri jog megszűnt csak a deklaratorius ítélet kimondásával következik be (c. 1470. §. 3.).

II. A kegyúri jog gyakorlása *felfüggesztetik*:

1. Ha az egyház összeomlott vagy kijavításra

¹⁶³ E részben az elévülésre vonatkozó szabályok (c. 1508—1512) az irányadók.

szorul vagy jövedelme nem elegendő és a kegyúr a helyreállítást (kijavitást) vagy a jövedelem kiegészítését (redotatio) halogatná (c. 1469. §. 2.).

2. Ha a dolog, amellyel a kegyuraság van összekötve, kegyúri jog szerzésére képtelen (nem keresztény, apostata, eretnek) egyénre megy át, amikor mindaddig, míg ez szerzőképessé nem lesz, illetve mindaddig, míg a jószág új, szerzőképes egyén tulajdonába nem kerül, a kegyúri jog nem gyakorolható (c. 1453. §. 1. és 3.).

3. A censurával vagy jogi becstelenséggel (kon-demnatorius vagy deklaratorius itélettel) sújtottak mindaddig míg a censura, illetve az infamia hatályban van, a kegyúri jog gyakorlatától szinte felfüggesztetnek (c. 1470. §. 4.).¹⁶⁴

4. Ha a kiskorú patronusnak a szülei vagy gyámja akatholikusok (c. 1456.).

4. Ha a kegyúr oly cselekvényt vinne végbe, mellyel az egyházi jogi cselekvények végezhetéséből (ab actibus legitimis ecclesiasticis) ipso facto kizáratik, avagy kizárandó.¹⁶⁵

67. §. A kegyúri jog Magyarországon.

Timon A., A városi kegyuraság Magyarországon, 1889.
Mihalovics, A kegyúri jog különös tekintettel hazánkra, 1897.
Kollányi, A magánkegyúri jog hazánkban a középkorban, 1906.
Sipos I., Enchiridion, 176. §. L. továbbá a jelen mű I. köt. 34. §-ánál a főkegyúri jogra vonatkozóan elősorolt műveket.

¹⁶⁴ Ez esetben a kegyúri jog ideiglenes elvonása a korábbi jog szerint is bekövetkezett, l. *Jacobi*. Einfluss der Excommunication und der delicta mere ecclesiastica auf die Fähigkeit zum Erwerb und zur Ausübung des Patronatsrechtes, 1908.

¹⁶⁵ Nemcsak a kegyúri jognak a maga egészében való gyakorlása, de a benne foglalt valamelyik jogosítvány is elvonható időlegesen, pl. ha a kegyúr a bemutatásnak a collator részéről történt visszautasítás dacára másodizben is alkalmatlan egyént praesentál (c. 1465. §. 1.), vagy ha tudatosan indígnus-t mutatna be (c. 2391. §. 3.). *Haring*, Grundzüge, II. 661. l. 7. jegyz.

A magyar királyi főkegyúri jog keletkezését és tartalmát alkotó jogositványokat már az állam és az egyház közti viszony tárgyalásánál ismertettük. A kegyuraságra és annak a főkegyúri joghoz való viszonyára nézve hazai jogunk szempontjából még a következőket kell megjegyeznünk:

1. a magánkegyúri jogot hazánkban a főkegyúr kiváltságilag engedélyezni jogosult;¹⁶⁶ 2. a kegyuraság körül keletkezett perekben ő, illetve az által delegált bíróság ítélkezik;¹⁶⁷ 3. a magánkegyurak jogait és kötelességeit meghatározza és 4. visszaélés esetén a kegyuraságot tőlük elvonhatja.

A magyar apostoli királyt mint főkegyurat megillető tiszteleti jogok: a) apostoli király (rex apostolicus) címmel él XIII. Kelemen pápának 1761. máj. 5-iki constitutiója értelmében; b) előtte a koronázás alkalmával az apostoli kettős kereszt, mint a főkegyúri jog jelvénye vitetik; 3. a templomban külön helyet, külön tömjénezést (incensus) és szentelt vízzel való meghintést igényelhet.

A magyar apostoli királyt a főkegyuraságon kívül kegyúri jog illeti a saját magánvagyonán, valamint a szent korona és a kincstár birtokain levő és a vallás- és tanulmányi alapból fenntartott egyházi javadalmakra vonatkozólag is.

A közönséges egyházi jognak az a szabálya, hogy jövőben új kegyuraság semmiféle címen nem keletkezhetik (c. 1450. §. 1.), hazánkra nézve *azzal a ki-*

¹⁶⁶ HK. I. R. 11. cím, 1495:XXXI., 1498:LXVII., 1728:55. t.-cikkek. *Fejér* a Codex diplomaticus-ban (IV. 2. 140. l.) egy okmányt közöl, amely szerint IV. Béla király 1252-ben a leleszi praemontrei prépostság felett András comesnek kegyúri jogot engedélyez.

¹⁶⁷ 1553:IX. és 1569:XXVI. t.-cikkek. Ezek a törvényes rendelkezések ma is érvényben vannak, miután a polgári perrendtartás (1868:LIV. és 1911:I. t.-cikk) a kegyúri perről nem intézkedik. *Szeredy*, Egyházjog, II. 787. l.

vétellel érvényes, hogy a magyar apostoli király kegyuraságot, mint eddig, úgy ezután is privilégiummal engedélyezhet. A magyar királynak ez a joga — nézetem szerint — nemcsak a magyar alkotmány értelmében, de az egyházi jog szerint is változatlanul fennmarad. Nevezetesen ha ezt a jogot az apostoli szék kiváltságán, avagy indultumán alapulónak fogadjuk is el, miután ez a kiváltság, illetve indultum kifejezetten vissza nem vonatott, az egyházi törvénykönyv 4-ik kánonja értelmében (hogy t. i. a jól megszerzett és az apostoli szék kiváltságán vagy indultumán nyugvó jogok, hacsak a kodex ezeket kifejezetten el nem törli, érintetlenül hagyatnak) a magyar apostoli királynak ezt a jól megszerzett jogát továbbra is érvényben levőnek kell tekintenünk.

Kegyuraságot hazai jogunk szerint is csak olyan fizikai vagy jogi személy szerezhethet és gyakorolhat, aki a kodexben előírt követelmények birtokában van.

De hazánkban a protestánsok és schismaticusok régi gyakorlat szerint továbbra is szerezhethetnek és gyakorolhatnak kegyúri jogot s különösen érvényesen praesentálhatnak, azonban a tiszteleti jogokat (iura honorifica) nem igényelhetik.¹⁶⁸ A zsidókra vonatkozólag l. a 63. §-ban mondottakat.

A praesentatio jogának a magyarországi kegyurak által való gyakorlatára nézve a következőket kell megjegyeznünk: A királyi kegyuraság alá tartozó koronai s kincstári és a vallásalap birtokain alapított, valamint a szabad királyi városok és községek patronatusa alatt lévő parochiák megüresedése esetén az ordinarius a pályázati kérvények benyújtására hat heti határidőt tűz ki.¹⁶⁹ A folyamodványok a katolikus vallás- és tanulmányi alap parochiáira

¹⁶⁸ Sipos, Enchiridion, 757. l.

¹⁶⁹ 1841. ápr. 20-án kelt királyi rendelet.

vonatközösen a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez, a koronai és kincstári plebániái javadalmakra nézve a földművelésügyi miniszterhez intézendők. A megyés püspökök valamennyi pályázati kérvényt felterjeszti az illető miniszterhez, de a pályázók közül hármat kandididál¹⁷⁰ és ezek közül lesz és pedig rendszerint az első helyen kandidált egyén praesentálva. A szabad királyi városok és községek kegyurasága alá tartozó parochiai javadalmakra az ordinarius hármat jelöl ki és a város törvényhatósági bizottságának, avagy a községi képviselőnek közgyűlése által ezek közül megválasztott egyén fog a püspöknek bemutatni. A választásban csak a kath. vallású törv. hat. bizottsági, illetve képviselőtestületi tagok vehetnek részt, amint ezt az 1818. máj. 27-én 16859. sz. a. kelt kancelláriai s az 1876. okt. 5-én 1885. sz. a., 1881. júl. 12-én 8001. sz. a., 1896. dec. 29-én 73741. sz. a. kelt kultuszminiszteri rendeletek kimondják. Sőt az ellenkező gyakorlatot a vall. és közokt. miniszter 1883. aug. 10-én 25965. sz. a. kelt rendeletével határozottan szabályellenesnek nyilvánítja. Másrészt azonban számos város ellenkező gyakorlatot fogadott el s követ napjainkban is és a kérdés a jogi irodalomban sincsen tisztázva. Azok, akik azt vitatják, hogy a törvényhatósági bizottság, illetve a képviselőtestület megannyi, azaz nem kath. vallású tagjai is részt vehetnek a választásban, egyrészt az illető városban vagy községben követett régi gyakorlatra, másrészt az 1886:XXI. és XXII. t. cikkekre hivatkoznak, amelyek kimondják, hogy a törvényhatósági joggal felruházott s a rendezett tanácsú városokban, valamint a községekben a város, illetve község önkormányzati jogait a törvényhatósági bizottság illetve a képviselőtestület gyakorolhatja. Tehát szerintük a városnak (községnek)

¹⁷⁰ 1800. aug. 12-én 18836. sz. a. kelt kancelláriai rendelet.

bemutatósi jogát is a törvényes képviselő (törvényhatósági bizottság, községi képviselőtestület) *a maga egészében* jogosult gyakorolni s így abban a nem katolikus vallású bizottsági, vagy képviselőtestületi tagok is részt vehetnek annyival is inkább, mert az 1895:43. t.-cikk kifejezetten rendeli, hogy a polgári és politikai jogok gyakorlására való képesség a hitvallástól teljesen független.¹⁷¹

A magánosok kegyurasága alatti parochiákra nézve nincs ugyan előírva, hogy a pályázati kérvények benyújtására a püspöknek hat heti időt kell kitűznie, de rendszerint szabály gyanánt ezt szokás tekinteni. A kegyúrhoz intézett kérvény a püspökhöz nyújtatik be, aki azt kandidatio nélkül a kegyúrhoz juttatja el azzal, hogy a pályázók közül egyet írásban praesentáljon. A parochiai javadalomra csakis az általános vizsgálatot (concursum generalis) sikerrel kiállottak pályázhatnak.

Mint már fentebb említettük, kegyúri perekben — a közönséges egyházi jog rendelkezéseitől eltérőleg — hazánkban egyetemes és legfőbb kegyúri joga alapján a magyar apostoli király jogosult ítélkezni,¹⁷² aki bírói hatalmát az ilyen peres ügyekben esetről-esetre általa delegált bírák útján gyakorolja.

Ha maga a patronatus létezésének a kérdése vitás, úgy a döntésre a közigazgatósági hatóságok illetékesek.¹⁷³ Ha pedig a kegyúri jognak a létezése kétségtelen, azonban a kegyuraságból eredő valamely

¹⁷¹ Ezt a nézetet vallja *Kosztány I.* (Egyházjog, 153. §.).

¹⁷² 1553:9 és 1569:26. t.-cikkek.

¹⁷³ Így döntött a minisztertanács 1897. évi jún. 28-iki határozatával. A kir. kuria 1906. évi 5869. sz. döntésével ugyan kimondotta, hogy ez a min. tanácsi határozat csak az illető konkrét esetre vonatkozik, azonban a bírói gyakorlat azt mind a mai napig irányadónak tekinti.

kötelezettség körül folyik a jogvita, ennek eldöntése a törvényszékek hatáskörébe tartozik.¹⁷⁴

A kegyúr a plebániai templom, a paplak s melléképületei karban tartásáról s ha szükségesnek mutatkozik, kijavításukról gondoskodni, amennyiben pedig összeomlottak volna, azokat újraépíttetni köteles és a plebánus javadalmazását, ha illő ellátására elégtelennek mutatkozik, kiegészíteni tartozik. Egyáltalán kötelessége felügyelni, hogy a kegyúri javadalom épességben maradjon s pusztulásnak ne induljon. Minde kötelességeire a kegyurat az 1723:LXXI. s 1791:XXIII. t. cikkek és számos helytartó tanácsi rendelet értelmében is lehet szorítani. Ámde ép e kötelességek folytán a kegyúrnak jogában áll a javadalom miként való kezeléséről meggyőződést szerezni, evégből az egyház számadásaiba betekinteni, illetve a számadásoknak a kerületi esperes által történő megvizsgálásánál jelen lenni és az erről szóló jegyzőkönyvet aláírni. Azonban az egyházi javak igazgatásába nem avatkozhatik be, az egyházi dolgok felett nem rendelkezik s az egyházi vagyont hűtlenül kezelő parochus ellen bűnvádi eljárást nem indíthat.¹⁷⁵ Az egyházat polgári perekben a püspök, illetve a szerzetes rend előljárója¹⁷⁶ s magát a javadalmat a parochus képviseli.¹⁷⁷

A kegyúrnak a parochus dotációjára vonatkozó kötelességeit közelebbről a canonica visitatio határozza meg. Az egyház és melléképületei kijavításának

¹⁷⁴ A m. kir. kúriának 1906. évi 5869. sz. döntvénye szerint.

¹⁷⁵ A m. kir. kúriának 1889. jan. 16-án 4633. sz. alatt kelt döntvénye.

¹⁷⁶ A m. kir. kúriának 1883. évi 911. és 6778. sz. döntvényei.

¹⁷⁷ A vall. és közokt. miniszternek 1907. évi 100545. sz. rendelete.

s újraépítésének kötelessége s e célból az építkezési anyag s szükséges pénzbeli támogatás nyújtása a kegyurat terheli, a kézi s írás munkát pedig a plebániái hivek kötelesek szolgáltatni. Ha a parochiának több készpénze volna, mint amennyi a folyó kiadásokra szükséges, a felesleget a püspök beleegyezésével az egyház felépítésére lehet felhasználni, de amennyiben erre a célra az elegendő nem volna, a hiányt a kegyúr tartozik pótolni. A templom ingatlan vagyonát s az egyház javára tett hagyományokat e célból csakis királyi engedéllyel lehet felhasználni. A plebániái lakon a nagyobb javítások eszközlése néhol a hivek, másutt a kegyúr kötelessége, a kisebb javításokról a plebános köteles gondoskodni. Egyébiránt e részben, úgyszintén a gazdasági épületek emelése s kijávítása tekintetében a megyelátogatási jegyzőkönyvekben foglaltak az irányadók.

A vall. és közokt. miniszterium kezelése alatti közalapítványi birtokokon levő parochiákon az egyházépítési és javítási munkálatokra nézve a vall. és közokt. miniszterium által 1873 jan. 30-án kiadott szabályzatban foglalt rendelkezések tartandók szem előtt.

Különben a kegyuraság hazánkban is személyes, dologi és vegyes patronatus lehet. Leggyakrabban fordul elő azonban a dologi kegyuraság, amely hazai jogunk szerint is a földbirtokkal akképpen van kapcsolatban, hogy annak kegyúri jog elnyerésére s gyakorlására kvalifikált minden birtokosát (tulajdonos, örökbérlő, hasznobérlő) megilleti, akár fizikai, akár jogi személy legyen az.¹⁷⁸ Az ingatlan birtokosa a kegyúri terheket abban az esetben is viselni köteles, ha kegyúri jog szerzésére s gyakorlására képtelen volna.

¹⁷⁸ 1852. jan. 15-én 327. sz. a. kelt legf. rendelet.

¹⁷⁹ 1860. évi febr. 18-iki s 1864. aug. 24-iki legf. rendeletek.

2. S a kegyuraságról való lemondás csak úgy engedtetik meg, ha a vele járó terhek viseléséről gondoskodás történik. Ezért a c. 1451. §. 1. -ben foglalt meghagyás [az ordinariusok igyekezzenek a kegyurakat reávenni, hogy a kegyúri jogról mondjanak le s ahelyett merőben lelki kedvezményekkel (suffragia spiritualia) elégedjenek meg], csak az esetben volna foganatosítható, ha a patronusok a kegyúri terhek viselése alúl is felmentetnének, ami pedig az illető javadalmak ellátásának lehetetlenségét vonná maga után. De meg, amint már fentebb (64. és 65. §.) is kifejtettük, az 1816. okt. 1-én 2794. sz. a. kelt kir. rendelet szerint a kegyuraknak különben sem áll hatalmukban a patronatusról lemondani, sőt a kegyúri terhek viselésére bírói úton is kényszeríthetők.

68. §. Az egyházi hivatal megüresedése.

Thomassin, Vetus et nova discipl. P. II. 1., 2. c. 50. ss. Wernz, Ius decretalium, II. 489—543. Blat, Comment. II. 128—142. és III. 389—396. Maroto, Instit. I. 673—693. Cocchi, Comment. L. II. n. 95—112. L. III. Pars V. n. 154—158. Vermeersch-Creusen, Epitome, I. 262—272. és II. 808—811. Eichmann, Lehrb. 50—53. és 199. §. Sipos, Enchiridion, 32. és 178. §.

Az egyházi hivatal megüresedhetik *halál* vagy *holttányilvánítás, lemondás (renuntiatio, resignatio), a hivataltól való megfosztás (privatio, depositio), elmozdítás (amotio) és áthelyezés (translatio)* által; végül ha a hivatal meghatározott időre töltetett be, *α kikötött idő lejártával* (pl. a temporalis vicariusok hivatala és egyes szerzetesrendi tisztségek; c. 183. §. 1.)).

A hivatal (javadalom) az azt adományozó személy jogának (iurisdictiójának) elenyésztével nem üresedik meg, kivéve a generalis vicarius tisztségét (iurisdictio vicaria), amely a püspöki szék megüresedésével vagy a püspök joghatóságának felfüggesztésével (c. 371.), valamint a bibornokállamtitkár hivatalát,

amely a pápa halálával megszűnik („*Vacante Sede Apost.*“ constit. n. 18.). És ha a hivatal adományozása usque ad beneplacitum nostrum vagy hasonló clausulával történt, úgy az *resoluto iure concedentis* megüresedik, ha az adományozó a maga hivatalát (halál, lemondás, elmozdítás stb. folytán) elvesztette (c. 183. §. 2.).

A hivatalt csak az a hatóság vonhatja el, amelyik azt betöltötte (c. 147.). Tehát a választásra, praesentatióra, nominatióra jogosult az egyházi hivatalt *amotio* vagy *privatio* útján nem veheti el, sem pedig az arról történt lemondást el nem fogadhatja (c. 2400.) s a javadalmast át nem helyezheti (c. 195.). A hivatalnak önkényes, az illetékes egyházi hatóság engedélye nélkül való elhagyása egyházi büntetéssel sújtatik (c. 2399.). A klerikus, aki hivatalát elvesztette, azt haladéktalanul elhagyni köteles (c. 2156. §. 1.) és erre szükség esetén egyházi fenyítéssel is kényszeríthető (c. 2401.).

1. Hogy a *halál* vagy *holttányilváníítás* a hivatal megüresedését vonja maga után, ez világos és természetes dolog, miért is a kódex megemlíteni is feleslegesnek tartja.

2. A *lemondás* (*renuntiatio, resignatio*) a klerikusnak hivataláról önként, helyes okból történő s az illetékes egyházi hatóság által elfogadott leköszönését jelenti. A lemondás, hacsak különös indokból eltiltva nincs, általában meg van engedve (c. 184.). Érvényéhez megkívánatlik *a)* hogy a lemondó rendelkezési képességgel bíró legyen; *b)* hogy a lemondás jogos okból, szabadon (*libere*) azaz lényeges tévedés, kényszer (súlyos félelem), csalás és simonia nélkül (c. 185.) és *c)* az előirt alakszerűség mellett nevezetesen írásban vagy két tanu előtt szóval történjék; *d)* hogy az akinek jóváhagyása az elfogadáshoz elő van írva, egyéb-

ként pedig a hivatal adományozója vagy ennek képviselője a lemondást elfogadja (c. 187.).¹⁸⁰

A lemondás lehet a) kifejezett vagy hallgatólag, b) feltételes vagy feltétel nélküli. Az előírt alakszerűség mellett kifejezett lemondás a lemondottat kötelezi s ezért általa egyoldalúlag vissza nem vonható (c. 191. §. 1.).

Az egyház jogi rendje, fegyelme és a közérdek hozza magával, hogy a lemondás csak az illetékes egyházi hatóság közbenjöttével illetve jóváhagyásával történhetik. Nevezetesen érvényességéhez megkívánatik, hogy az illetékes egyházi hatóságnak s ne világi egyénnek, ne az államnak vagy a kegyúrnak kezéhez történjék.¹⁸¹ Illetékes pedig az a hatóság, amelyik által a lemondás elfogadtatik; az elfogadás pedig az által történik, akitől a lemondó a hivatalt szabad adományozás útján (per collationem liberam) nyerte, illetve aki collatio necessaria esetén a választást jóváhagyta, a praesentatio vagy nominati útján jelöltet instituálta, a postulatiohoz az admissio-t megadta (c. 187.). Ha azonban a lemondás elfogadást nem igényel, akkor ahhoz intézendő, akitől a lemondó klerikus a hivatalt nyerte vagy annak jogutódjához vagy delegátusához. Így a pápa a maga lemondását a bibornokkollégiumhoz, a capitularis vicarius a káptalanhoz intézi, a szerzetesrendek főelőjárói (moderatores supremi) pedig a rend generalis főkáptalanjához adják be [egyébíránt a szerzetesrendek tisztségéről való lemondásra nézve a rendi statutumok

¹⁸⁰ Már a decretalis jog szerint is a püspököknek hivatalukról való lemondásához az apostoli székek, az alsóbb egyházi hivatalokról való lemondáshoz pedig az illető püspököknek a hozzájárulása kívántatott meg (c. 1, 9, 10. X. I. 9.).

¹⁸¹ Ilyen, t. i. világi egyénnek a kezéhez történő lemondás ipso facto *suspensio a divinis* büntetését vonja maga után (c. 2400.).

(a c. 187. §. 2-ben foglalt rendelkezéssel együtt) az irányadók]. Aki a lemondást világínak a kezébe adja, a *divinis ipso facto* felfüggesztetik (c. 2400.).

A lemondást az illetékes egyházi felsőséggnek csak törvényes és méltányos ok alapján szabad elfogadnia (c. 189. §. 1.) és egy hónap alatt nyilatkoznia kell, hogy azt elfogadja, avagy visszautasítja-e (c. 189. §. 2.). Az egyházi felelőség, ha a lemondást elfogadja, erről a lemondót értesíteni tartozik, aki mindaddig, míg a lemondás elfogadásáról szóló hivatalos értesítést meg nem kapta, hivatalában megmaradni köteles c. 190. §. 2. Továbbá a lemondás elfogadásáról idejében értesítendőek azok is, akiknek a hivatal újlagos betöltésénél közreműködésre van joguk (c. 191. §. 2.), tehát a *nominatio*, *praesentatio* avagy a választásra jogosultak is (c. 191. §. 2.).

Az egyházi hivatal *hallgatólagos lemondás* útján is megüresedhetik és pedig a kódex által *taxative* felsorolt esetekben, ú. m.: 1. szerzetesi fogadalom letétele által, amikor is a plébániai javadalomra nézve a fogadalom leteltétől számított egy év alatt, egyéb javadalomnál pedig három év alatt áll be az üresedés (c. 548.); 2. ha a hivatalt elnyert klerikus azt az előírt idő alatt (*intra tempus utile*) nem foglalja el; 3. az eddig birtokolttal össze nem egyeztethető, másik javadalom elfogadása s birtokba vétele által; 4. a keresztény hittől való nyilvános elpártolással;¹⁸² 5. ha a javadalmas házasságot (bár csak polgárit is) köt;¹⁸³ 6. katonai szolgálatba önkéntesen való belépéssel; 7. ha a javadalmas a papi ruhát önként s ok nélkül leteszi és az *ordinarius* figyelmeztetése dacára egy év alatt fel

¹⁸² Az eddigi jog szerint a schisma csak az esetben vonta maga után a hivatal elvesztését, ha haeresissel volt kapcsolatos.

¹⁸³ Korábban e miatt *ipso facto* hallgatólag lemondottaknak csak a minoristák tekintettek; ellenben majoristák csak a *declaratorius* ítélet meghozatala után vették el hivatalukat (c. 1. X. II. 3.).

nem veszi;¹⁸⁴ végül 8. ha a javadalmas helyben lakási kötelezettségét megszegi s az ordinarius által kitűzött idő alatt javadalmának székhelyére nem tér vissza (c. 188.).

A *javadalmas egyházi hivatalról (beneficium)* való lemondást az ordinarius csakis az esetben fogadhatja el, ha a lemondó javadalmasnak más úton való ellátása biztosítva van (c. 1484.). A noviciatus tartama alatt javadalmáról senki le nem mondhat; a szerzetesi fogadalom letétele után egy évnek az elteltével a parochiai javadalom ipso facto megüresedik, egyéb javadalom pedig a fogadalom letétele után három évnek az elteltével (c. 1484. és c. 584.). Nem fogadhatja el az ordinarius a lemondást *a)* az olyan javadalomról, amely az illető klerikusnak felszentelési címéül szolgált, hacsak kifejezetten fel nem említetik, hogy a klerikus erre lett promoveálva és azt — az ordinarius hozzájárulásával — egy más törvényes felszentelési cím helyettesíti (c. 1485); *b)* az olyan javadalomról, amelytől az illető klerikus megfosztatott.

A lemondás nem történhetik valakinek az érdekében (in commodum tertii), sem pedig olyan feltétel kikötésével, amely a javadalom adományozását vagy a jövedelmek kiszolgáltatását érintené (pl. in favorem tertii, cum regressu, cum reservatione pensionis).¹⁸⁵ Ilyen lemondást az ordinarius csak úgy engedélyezhet, ha a javadalom körül per folyik s a perlekedő felek egyike a másik javára lemond (c. 1486.).¹⁸⁶

¹⁸⁴ Az eddigi jog szerint ez a szabály csak minoristákra vonatkozott, c. 3. X. II. 3.

¹⁸⁵ Ugyanezt rendeli a tridenti zsinat is: Sess. XXI. c. 2. de ref.

¹⁸⁶ Azonban a hivatalából távozó parochus vagy vicarius részére (in commodum parochi vel vicarii eiusdem paroeciae a munere abeuntis) az ordinarius, mint láttuk, életjáradékot (pensio) engedélyezhet, amely azonban a plebániái javadalom évi jövedelmének egy harmadát meg nem haladhatja (c. 1429. §. 2.).

Egy külön neme a lemondásnak a *javadalomcsere* (*permutatio, resignatio cum permutacione*), amely érvényesen csak az egyház érdekében (propter ecclesiae necessitatem vel utilitatem), avagy más jogos indok fennforgása esetén s másoknak kára nélkül, továbbá a helyi ordinariusnak és — ha t. i. a csere tárgya kegyúri javadalom lenne — a patrónusnak hozzájárulásával történhetik (c. 1487. §. 1.). Az ordinarius a beleegyezést avagy elutasítást tartalmazó határozatot egy hó alatt köteles meghozni és a csere a beleegyezés kijelentésének időpontjától lesz jogerőssé (c. 1487. §. 2.). Az apostoli szék jóváhagyása szükséges a cseréhez, ha az elcserélendő javadalmaknak, vagy egyiküknek a betöltése az apostoli széknek lett fenntartva (c. 1487.). Ha az elcserélendő javadalmak nem egyenlő értékűek, az értékkülönbözetnek a gyümölcsök fenntartásával, pénzfizetéssel, avagy valamely értékes dolog szolgáltatásával való kiegyenlítése nincs megengedve (c. 1488.).¹⁸⁷ A javadalomcsere csakis két s nem több beneficium közt van megengedve (c. 1488. §. 2.).

3. A *hivataltól való megfosztás* (*privatio*) mindig büntetésből és pedig vagy ipso iure, vagy bírói ítélet folytán következik be (c. 192. §. 1.). Éppen mert mindig vindicativ egyházi büntetés gyanánt jelentkezik (c. 2298. n. 6., 2298. §. 1.), világiak semmi körülmények közt nem mondhatják ki. Azok, akik a klerikust a hivatalra megválasztották, postulálták vagy praesentálták, a hivatalt tőle vissza nem vonhatják, vagy attól

¹⁸⁷ Az eddigi jog szerint a javadalomcsere céljából az illető javadalmas egyéneknek saját beneficiumokról előzetesen egyházi hatóságuknál (amelyiknek iurisdictiója alá t. i. az illető javadalom tartozik) le kellett mondaniok, mire aztán az elcserélt javadalmaknak a lemondók részére való adományozása következett. Ma ellenben a javadalomcsere a püspök s a (kegyuraság alatt álló javadalomnál) a patronus hozzájárulásával — előzetes lemondás nélkül — történhetik.

el nem mozdíthatják (c. 195.). Súlyosbítható depositióval vagy degradatióval (c. 2301. §. 1., 2305. §. 1.).

A *privatio* büntetéskép úgy *amovibilis*, mint *inamovibilis* hivatal viselőjére kiszabható, azonban *inamovibilis* (azaz élethossziglanra szóló) hivatalról a klerikust csak a törvényben kifejezetten megjelölt esetekben és büntető peres eljárás útján (s nem közigazgatási úton) lehet megfosztani (c. 2147—2156.). Ellenben *amovibilis* hivatal az illetékes egyházi hatóság bölcs mérlegelése szerint s bármely jogos indokból elvonható (*privatio simplex*), azonban ennek is igazságos ok alapján s a természetes méltányosság figyelembe vételével kell történnie (c. 192. §. 3.). Tehát az utóbbi esetben nem szükséges, hogy a javadalmas egyén bünt kövessen el s a hivatal elvonása nem büntetőperes eljárás útján, hanem *közigazgatási úton* történik, ami *remotio oeconomica*-nak neveztetik. Azonban *amovibilis* plebánusnak közigazgatási úton való elmozdítása csak külön (közigazgatási bírói) eljárás útján mondható ki, amelynek szabályai a c. 2157—2161-ben vannak meghatározva.

A hivataltól való megfosztásnak mint egyházi büntetésnek kiszabására — és pedig magasabb egyházi hivatalokra (püspökségek) s a kuriabeli állásokra vonatkozóan kizárólag — a pápa jogosult (1557. §. 1., 2227. §. 1.). A helyi *ordinarius* pedig csak az általa betöltött hivatalokra nézve bírja a büntető ítélettel való megfosztás jogát; a szerzetesrendi hivataloktól való megfosztásra a rendi *constitutiók* az irányadók. Az eljárást főleg az 1933—1959. *can.*-okban foglalt rendelkezések szabályozzák. Azon szabály alól, hogy *inamovibilis* hivataloktól ezek viselőit csak büntető peres eljárás útján lehet megfosztani, kivétel van az *inamovibilis* plebánusokra nézve, mert ezek elmozdítása bizonyos esetekben közigazgatási bírói eljárás útján (*oeconomica remotio*) is történhetik, amelynek szabá-

lyai a 2148—2156. can.-okban vannak megállapítva s az ily úton való elmozdításnak nincsen büntetési jellege.

A hivataltól való megfosztást kimondó büntető bírósági ítélet ellen felebbezni lehet az illetékes magasabb bírósághoz, még pedig úgy suspensiv, mint devolutiv hatállyal (c. 2146. §. 3.), t. i. az ügy a felebbezés következtében a magasabb bírósághoz megy át s az ítélet jogerőre emelkedése elhalasztatik. A közigazgatási úton elmozdított egyén az apostoli székhez felebbezhet, de a felebbezésnek csak devolutiv hatálya van (c. 192. §. 31.), vagyis csak az ügy száll át a magasabb fórumra, de magának az ítéletnek jogereje a felebbezéssel nem érintetik.

Amikor *depositio* vagy *degradatio* szabatik ki büntetés gyanánt, abban mindig a hivataltól való megfosztás is bennfoglaltatik.

A javadalomtól való megfosztás esetén a hivatal megüresedése mindig csak akkor áll be, amikor arról az eltávolított értesítettik (c. 192. §. 3.) és a *privatio* folytán megüresedett javadalmat az ítéletet hozó hatóság sem az adományozásra jogosított, sem a hivataltól megfosztott egyén rokonainak és sógorainak — a másodízig bezárólag — nem adományozhatja (c. 157.).

4. *Amotio*. A hivataltól való elmozdítás (*amotio*, *remotio*) szintén a javadalom elvesztésének egyik módja, amely azonban hivataltól való megfosztássá lesz, ha a hivatal elvonása egy más hivatal adományozása nélkül történik; míg ha az elmozdított hivatalnoknak egyidejűleg egy másik hivatal adományoztatik, úgy lényegileg áthelyezés forog fenn.

5. *Translatio*. Valamely klerikusnak hivataláról egy másikra való áthelyezését csak az a hatóság rendelheti el, amelyik a hivatalról való lemondás elfogadására vagy a hivataltól való megfosztásra jogosult (c. 193., 195.). Az áthelyezés lényegileg két aktus-

ból áll, ú. m. a) az egyik hivatalról történt s az illetékes egyházi hatóság által elfogadott lemondásból; b) egy másik hivatalnak a lemondott klerikus részére való adományozásából. Ezért az áthelyezést csak olyan egyházi felsőség eszközölheti, amelyik az eddig viselt hivatalokról való lemondást elfogadni, valamint az új hivatalt adományozni jogosult (c. 193. §. 1.). Magasabb s exempt, valamint oly hivataloknál, melyeknek betöltése a pápának van fenntartva, az áthelyezésre csakis az apostoli szék, az alsóbb hivatalokra nézve pedig az ordinarius is jogosult. Nem helyezhetik át a klerikust egy másik hivatalra azok, akik őt hivatalára megválasztották, praesentáltak vagy postuláltak (c. 195.).

Az áthelyezés lehet: a) *önkéntes (translatio voluntaria)*, ha a hivatal eddigi birtokosának a kivánságára történik; b) *büntetés folytán bekövetkező (transl. poenalis)*, ha a hivatalnok akarata ellenére s beleegyezése nélkül rendeltetik el és c) *transl. administrativa*, ha szintén a hivatalnok akarata nélkül, de az eddigivel egyenlően vagy jobban javadalmazott hivatalra s közigazgatási indokból történik.¹⁸⁸

Az áthelyezés csak ex qualibet iusta causa van megengedve (c. 193. §. 2.) s különösen csak igen nyomós okok fennforgásával van helye püspökségnél, miután a püspököt egyházmegyéjéhez házassághoz hasonló felbonthatatlan kötelék fűzi.¹⁸⁹ Miért is hajdan a püspöknek más egyházmegyébe való áthelyezését az egyház absolute tiltotta. Magasabb egyházi hivatalról egy másikra való áthelyezésre a pápa, kisebbek-

¹⁸⁸ Plebánusnál közigazgatási úton való áthelyezésnél a 2162—2167 can.-okban foglalt rendelkezések az irányadók.

¹⁸⁹ c. 19. C. VII. qu. 1. (Conc. Nic. c. 15.). Majd a püspökök áthelyezéséhez a tartományi zsinat hozzájárulása kívánta-tott meg, mígnem III. Ince óta úgy a püspökök, mint az exempt praelátusok áthelyezése az apostoli széknek tartatik fenn, amit a decretalis jog is szabályként mondott ki (c. 5. X. III, 19.).

nél az ordinarius jogosult. Ha az áthelyezés a klerikusnak akaratával, beleegyezésével történik, úgy ahhoz bármely észszerű (csekélyebb) ok is elegendő, míg ha az ő akarata ellen rendeltetik el, úgy csak alapos okból s megfelelő eljárás mellett foglalhat helyet (c. 193. §. 2.).

Az áthelyezés esetén a korábbi hivatal abban a pillanatban üresedik meg, amikor az áthelyezett klerikus új hivatalát kánonszerű módon (c. 194. §. 2., 1472.) birtokba veszi, hacsak a megüresedésre nézve akár a *ius commune*, akár az illetékes egyházi felsőség más időpontot nem állapít meg. A korábbi javadalom jövedelmeit az áthelyezett mindaddig húzza, míg a másik hivatalt el nem foglalja (c. 194.).

A pápa, teljhatalmánál fogva, a püspököket eddigi megyéjükből akaratuk ellenére is áthelyezheti más egyházmegyébe, azonban a rendes gyakorlat szerint ez csakis a püspök hozzájárulásával szokott történni.¹⁹⁰ Inamovibilis hivatalok viselői közigazgatási úton (*translatio oeconomica*) nem helyezhetők át, kivéve az *inamovibilis parochusokat*, akiket az ordinarius akaratuk ellenére is áthelyezhet, feltéve, hogy erre az apostoli széktől különös felhatalmazást nyert (c. 2163. §. 1.). Amovibilis hivatalok viselőit a püspök bölcs belátása szerint s bármely jogos okból áthelyezheti (*translatio simplex*, c. 192. §. 3.), kivéve az amovibilis *parochusokat*, akiknek áthelyezése a c. 2163—2167-ben megállapított szabályok szerint történhetik.

69. §. A javadalmasok jogai és kötelességei.

Wernz, *Ius decret.* II. n. 456—467. *Cocchi*, *Commentar.* Lib. III. P. V. n. 141—152. *Vermeersch-Creusen*, *Epitome*, II. 799—807. *Sägmüller*, *Lehrb.* 64. és 65. §. *Haring*, *Grundzüge*, I. 67. §. *Sipos*, *Enchiridion*, 177. §.

¹⁹⁰ XIV. Benedek, *De syn. dioeces.* l. XIII. c. 16. n. 13.; *Wernz*, *Ius decret.* II. n. 526.

Minden javadalmas beneficiumának jogszerű birtokba vétele után a beneficiummal egybekötött összes, vagy lelki, mint vagyoni (temporalis) jogoknak az élvezetébe lép (c. 1472.). Ezért, még ha magánvagyonos is, a javadalmas a rangszerű ellátás biztosításához szükséges beneficalis jövedelmeket tetszése szerint élvezhetheti; azonban a felesleget tartozik a szegényeknek juttatni, vagy más kegyes célra használni fel (c. 1473.). Csak a bíbornokoknak van meg az a kiváltsága, hogy javadalmuk jövedelmei felett végrendeletileg is szabadon intézkedhetnek (c. 239. §. 1. n. 19.).

A javadalmas köteleiségei a következők:

1. Az előirt *hitvallásnak (professio fidei) a javadalom birtokba vétele előtt való letétele*, amennyiben olyan javadalomról van szó, amellyel a hitvallás letételének köteleisége van összekötve (c. 1443.).

A kódex életbelépte előtt a professio fidei letételére a tridenti zsinat határozmányai s X. Piusnak 1910 szept. 1-én kelt *Sanctorum Antistitum* kezdetű Motupropriójában foglalt szabályok voltak irányadók. Az új egyházi törvénykönyv idevonatkozóan a régi jogot tartalmazza, de némi módosításokkal, melyek közt legfontosabb az antimodernista eskü elhagyása, amely helyett a kódex elején található (a Congr. concilii 1877 jan. 20-iki decretumával kibővített) tridenti hitvallás letétele van előszabva.¹⁰¹ A hitvallás letételére pedig kötelezvék: 1. Mindazok, akik egyetemes, particularis avagy megyei zsinaton vesznek részt (akár határozati, akár csak tanácskozási joggal). Mindannyian a zsinat elnökének vagy megbizottjának kezébe levén kötelesek a hitvallást letenni, maga a zsinat elnöke pedig a zsinat előtt. 2. Az újonnan kreált bíbornokok (ezek a hitvallást a bíbornok-dékán, az első presbyter- s diakon-bíbornok és a camerlango előtt teszik le). 3. Az új püspökök (a címzetesek is), a nullius apátok, vikáriusok és praefectusok az apostoli szék megbizottja előtt. 4. A káptalani helynök s az új káptalani tagok a püspök (vagy megbizottja) és a káptalan előtt. 5. Az egyházmegyei consultorok a püspök vagy megbizottja s a többi consultor előtt. 6. A generalis vicarius, a plebánusok és az összes lelkészettel egybekötött javadalommal bírók (legyen az bár csak benef. manuale), a seminariu-

¹⁰¹ CIC Bevez. XLV—XLVII. 1.

mok rektorai, az egyházjog s filozófia tanárai minden tanév elején vagy legalább hivatalba lépésükkor, az aldiakonatusra promoteálandók, a könyvcensorok, a gyóntatásra s hitszónoklásra szánt papok, mielőtt e tisztükre a felhatalmazást megkapnák, az ordinarius vagy megbizottja előtt. 7. A kánoni alapítású egyetem vagy fakultás rektora az ordinarius vagy megbizottja) előtt; tanárai az egyetemi rector vagy megbizottja előtt minden tanév elején vagy legalább hivatalba léptükkor. 8. A klerikális szerzetrendek előljárói a káptalan vagy azon előljáró előtt, ki őket kinevezte.

A hitvallást az arra kötelezetteknek az apostoli szék által helybenhagyott formula szerint (c. 1406. §. 1.), a jog által meghatározott időben (javadalmasok a beneficium elfoglalása előtt, c. 1443), az illetékes egyházhatóság s nem laikus előtt (c. 1407) és személyesen kell letenniök; megbizott által vagy laikus előtti letétel nem érvényes. Mindezekkel az intézkedésekkel ellenkező szokás reprobáltatik (c. 1408).

2. Ha valamely javadalomra nézve a jog avagy az alapítási okirat szerint *meghatározott ordo birtok* van előírva, a javadalmas azt a beneficium birtokba vétele előtt köteles felvenni (c. 1474.).

3. Köteles a javadalmával akár a közönséges, akár a partikuláris jog, avagy az alapítási okirat szerint egybekötött *terheknek és kötelezettségeknek pontosan eleget tenni* (c. 1475. §. 1.).

4. A *breviariumot* tartozik az előszabott *kánoni órákban elimádkozni*; ez a javadalmasnak nemcsak lelkiismereti, de jogi kötelessége is, amelyet ha elmulasztana teljesíteni, a kötelességmulasztás mérvéhez képest javadalmának jövedelmeit veszti, illetve azokat vagy az illető egyház vagyonállagának, vagy az egyházmegyei szemináriumnak vagy a szegényeknek köteles átengedni (c. 1475.).

5. Azok a javadalmasok, akiknek *helybenlakási kötelezettséggel egybekötött javadalmuk* (beneficium residentiale) van, e kötelességüknek lelkiismeretesen megfelelni tartoznak. A helybenlakás, mely egyike a javadalmas klerikus legfontosabb kötelességeinek, jogilag azt jelenti, hogy a beneficiarius állandóan

javadalma helyén köteles tartózkodni (*residencia passiva, materialis*), hivatali kötelességeinek személyesen való ellátása végett (*residencia activa, formalis*).

Mivel e kötelességnek, melyet szokásjogilag már igen régóta megköveteltek, a klerikusok sokszor nem tettek eleget, annak teljesítését számos keleti s nyugati zsinat elrendelte. Majd a harmadik lateráni zsinat (1179) az összes javadalmak helyében lakási kötelességét általános törvénnyel szabályozza,¹⁹² melyet későbbi pápák is megerősítettek.¹⁹³ IX. Gergely decretalis gyűjteményében s a Liber Sextusban is részletes szabályokkal találkozunk a residentialis kötelességre nézve.¹⁹⁴ És a tridenti zsinat a javadalmak e kötelességét részben a régi törvények megerősítésével, részint idevonatkozóan újnak az alkotáásával kimerítően szabályozza,¹⁹⁵ de abban a régóta vitás kérdésben, hogy a residentialis kötelesség *ius divinum-on*, vagy *ius humanum-on* alapul-e, állást nem foglalt; azonban általánosnak mondható az a felfogás, hogy a lelkészettel járó javadalmak (*beneficia curata*) birtokosai *ex iure divino* kötelezvék helyben lakásra. Különben e kötelesség a tridenti zsinat határozmányai szerint sem egyenlő szigorúsággal van a különböző javadalmakra vonatkozóan formulázva.

Mint a tridenti zsinat, úgy a mai jog is a helybenlakási kötelezettséget az egyes hivatalnokkategóriák szerint részletesen szabályozza. Így a bíbornokok a római kúriában kötelesek tartózkodni s azt csak a pápa engedélyével hagyhatják el (c. 238. §. 1.). A megyéspüspökök, még ha coadiutoruk van is, hegybenlakásra kötelezvék (c. 338. §. 1.) és székelyüktől csak az apostolok küszöbének látogatása, zsinatokon való részvétel vagy polgári (állami) tiszttel járó kötelességeik ellátása végett lehetnek távol s ezeken kívül méltányos indokból (*ex aequa causa*) évenként *két, legfeljebb három hónapra lehetnek megyéjüktől távol*, akár egy folytában, akár félbeszakítással, feltéve, hogy távollétük folytán az egyházmegyére semmi hátrány nem

¹⁹² c. 3 X. III, 4.

¹⁹³ c. 10 X III, 4.; 14. in VI-to I, 6.

¹⁹⁴ Decr. Greg. IX. lib. III. tit. 4.; Lib. Sext. lib. III. tit. 3.

¹⁹⁵ Trid. Sess. XXIII, c. 1. de ref. v. ö. XIV. Benedek:

De synod. dioec. 1. VII. c. 1.

származik (dummodo cautum sit ne ex ipsorum absentia dioecesis quidquam detrimenti capiat, c. 338. §. 2.).

A szabadságidőt sem a kinevezésükkör engedett szabadsággal, sem a visitatio liminum teljesíthetésére avagy a zsinatokon való részvételre szükséges idővel, sem a következő évi szabadsággal nem köthetik össze. Advent, nagybőjt, karácsony, húsvét s pünkösd alkalmával és Urnapjakor pedig székesegyházuktól nem lehetnek távol, csakis igen súlyos és sürgős okból (nisi ex gravi et urgenti causa). Ha a püspök megyéjétől *hat hónapon túl* törvénytelenül távol lenne, az érsek, a távollevő érsek ellen pedig a legidősebb suffraganeus püspök az apostoli széknél tegyen feljelentést (c. 338. §. 2, 3, 4.).

Ügyancsak helybenlakásra vannak kötelezve a capitularis vicarius (c. 440.), a coadiutor (c. 354.), az apostoli vikáriusok és praefektusok (c. 301. §. 1.). A kanonokok s mindazok a javadalmasok, kik a choruson napi szolgálatra kötelezvék, évente három havi szabadságidőt igényelhetnek, amelyet akár egyfolytában, akár megszakítva vehetnek ki, hacsak a káptalani statutumok vagy törvényes szokás mást nem rendelnek (c. 418. §. 1.).

Törvényes ok és püspöki engedély nélkül mindezek szabadságideje nem eshetik adventre vagy nagybőjtre, sem pedig egyúgyazon időben a kanonoktestület egyharmadánál többen távol nem lehetnek (c. 418. §. 2.). A szabadságon levő kanonokok, miután kórusoni szolgálatot nem teljesítenek, a napi osztalékokban nem részesülnek, még ha azok kifizetésébe a többi káptalani tagok beleegyeznének is (c. 418. §. 3.). Oly káptalanokban, melyekben nem mindenki köteles naponta a kóruson megjelenni, a nem soros (a kórusoni szolgálattól szabad) kanonok helyben lakásra nincs kötelezve (c. 419. §. 1.). A soros nem helyettesítheti magát, csak igen kivételesen, jogos és helyes indokból s csupán nem soros kanonoktársa által. Fel vannak mentve a kórusi szolgálat s így helybenlakás kötelessége alól is 1. a canonici jubilati, kik t. i. már negyven év óta teljesítenek szolgálatot; 2. a theologus és poenitentiarius, mikor hivatalosan elfoglalják; 3. a betegek, a plébániával bíró s kisegítőül melléjük adott kanonokok; 4. akik hivatalos kiküldetésben járnak el, pápai megbízással ténykednek, lelki gyakorlatokat végeznek, a püspököt visitatio liminum-nál kísérik, kiket a püspök vagy káptalan zsinatra

küld, kik a káptalan bejegyzésével és non contradicente a püspöknek assistálnak, az examinatores prosynodales és a consultorok, mikor tisztükben eljárnak (c. 420. §. 1.). Abban az esetben, ha a káptalani tagok javadalmazása kizárólag napi osztatlékban áll, praebendájukat, illetve a napi osztatlékok kétharmadát szabadságuk ideje alatt is élvezik (c. 418. §. 3.).

A plebánusnak a parochialis házban, a templom közelében kell laknia. Nyomós okból a püspök engedélyével másutt lakhat, feltéve, hogy ez a lakhely nem oly messze a templomtól, hogy emiatt a lelki gondozási teendők hátrányt szenvednének. Püspöki engedéllyel a plebánust évente két havi szabadságidő illeti meg egyfolytában vagy megszakítással, melyet súlyos okból a püspök meghosszabbíthat, avagy meg rövidíthet (c. 465. §. 1., 2.).

Egy hétnél hosszabb távolléthez már törvényes ok és a püspök írásbeli engedélye szükséges, amelyet ez csak abban az esetben adhat meg, ha a távollétet törvényes ok támogatja és a plebániái teendők illő ellátásáról a püspök által elfogadható helyettes útján gondoskodni lehet. Szerzetes plebánus azonfelül a rend előjárójának engedélyét is kikérni tartozik s mind a püspök, mind a rendi előjáró által elfogadott helyettes köteles állítani (c. 465. §. 4.). Ha hirtelen válik szükségessé a plebánusnak egy hétnél hosszabb ideig való távolléte, úgy erről, valamint a helyettesítés iránt történt intézkedésről a püspök utólag értesítendő. S rövidebb távollét esetén is gondoskodni kell a plebániái hívek lelki gondozásának az ellátásáról (c. 465. §. 5, 6.).

A plebánushoz hasonlóan helyben lakásra vannak kötelezve: a vicarii perpetui, akik valamely testület (pl. szerzetesrend) által fenntartott plebániái állást látnak el, a lelkészhelyettesek (vicarius oeconomus, provisor, adiutor s vicarius substitutus, c. 471. §. 4., c. 473. §. 1., c. 474., 475. §. 2.) és a segédlelkészek (vicarii cooperatores) is (c. 476. §. 5.), akik lehetőleg a plebániái házban tartoznak lakni s akiknek residentialis kötelességét különben a statutumok, helyi szokás és különleges szabályok állapítják meg (476. §. 5.).

Akinek olyan hivatala, javadalma vagy méltósága van, amellyel helyben lakási kötelesség jár, s attól törvénytelen módon távol van, a távollét idejére eső jövedelmeit minden további nélkül elveszti, amelyek az ordinariusnak szolgáltatandók be, aki azokat egyházi s kegyes célra avagy a szegények javára fordítja (c. 2381.). Ha a residentiális kötelességét megszegő beneficiarius nem javul meg, úgy a hivataltól való eltávolítása iránt a peres eljárás megindítandó (c. 2168—2175.).¹⁹⁶

A magyar törvények (1723 : LXXI., 1741 : XIV.) szerint az egyházi hivatalnokokat helybenlakásra a király mint főkegyúr szoríthatja s az e kötelezettségüket megszegő javadalmasoknak beneficiumát zár alá is vetheti. S egy 1790. febr. 1-én kelt kir. rendelet szerint, ha a plebánusok püspöki engedély nélkül huzamos ideig távol lennének és a püspöktől kiszabott idő alatt vissza nem térnének: plebániái hivataluk megürültnek tekintendő s másnak adományozható.

6. A javadalmas beneficiumának az *igazgatója* (*curator*) s mint ilyen *kezeli annak javait* (*bona mensae*, c. 1518. etc.) és erészben a családatya gondosságával kell eljárnia (c. 1523.) s minden mulasztásért és kárért, amelyet ő vagy megbízottjai okoznak, felelős és szükség esetén az ordinarius által kártérítésre szorítható. Sőt a plebánus, ha javadalmát kötelességgel-lesen kezeli, közigazgatási bírósági eljárás útján hivatalától megfosztható (c. 2147. etc.).

7. Viselni tartozik a beneficiarius a javadalom igazgatásának s gyümölcsöztetésének költségeit, valamint a csekélyebb mérvű építkezési terheket is (c. 1477. §. 1. és 3.) és az ilyen javítások általa mielőbb fogana-

¹⁹⁶ A helybenlakási kötelességüket megszegő klerikusok ellen a korábbi jog is különféle büntetéseket állapított meg; így: Trid. Sess. VI. c. 1. de ref.; Sess. XXIII. c. 1. de ref.; Sess. XXIV. c. 12. de ref.

oltosítandók, hogy nagyobb költséggel ne kelljen azokat később elvégezni. A javadalomhoz tartozó javak helyi igazgatása s megóvása tekintetében a felügyeletet a helyi ordinarius gyakorolja, aki ennél a kerületi eszperes segítségét veszi igénybe (c. 1478.).

8. A javadalmi vagyona vonatkozó bérleti s haszonbérleti szerződések tekintetében az illető ország polgári jogának a szabályai irányadók. Azonban olyan bér- s haszonbérszerződésekhez, melyeknél a bér- vagy haszonbér több, mint egy félévre előre fizetendő, a helyi ordinarius engedélye kívántatik meg, mivel ilyen szerződések által a javadalom avagy a hivatali utód könnyen károsodást szenvedhet, aminek megelőzése végett az ordinarius megfelelő óvintézkedést tehet (c. 1479.).

9. Az évi javadalmi jövedelmek az utód s az előd (illetve ennek örökösei) közt a folyó év összes bevételei és kiadásai felszámításával azon idő arányában osztatnak meg, amelyet mindkettőjük a hivatalban eltöltött; hacsak jogszerű szokás vagy approbált statutum értelmében más felosztási módozat nincs megállapítva (c. 1480.).

10. Az intercalaris jövedelmek, az összes kiadások (ideértve a vicarius oconomus ellátását is, c. 472. §. 1.) levonásával, felerészben a javadalmi vagyont (massa communis, káptalani javadalom) s felerészben az egyházi alapítványt (pénztár) illetik, hacsak jogszerű szokás azt nem rendeli, hogy az összes időközi jövedelmek az egyházmegyei vagyona állagához csatolassanak (c. 1481.).

11. Az úgynevezett félannáták (az első év jövedelmeinek fele)¹⁹⁷ olyan vidékeken, ahol ezek szo-

¹⁹⁷ Az annáták (fructus primi anni) a javadalom adományozása alkalmából a pápa részére (a középkorban a püspököknek is) járó illeték. Háromféle lehet: 1: *Tulajdonképeni annáták*, amelyek maga a pápa által adományozott javak után (ki-

kásosak, továbbra is meghagyandók; ezekre nézve a különös statutumok s dicséretes szokások tartandók meg (c. 1482.).

12. *A püspöki javadalmi vagyont (mensa episcopalis)* a püspök lelkiismeretesen s gondosan tartozik igazgatni. A hozzátartozó vagyoni tárgyak karbantartása a javadalmi jövedelemből történik, hacsak e teher céljára valamely más erre rendelt jövedelmi forrás el nem használható. A püspökök arról is gondoskodni tartoznak, hogy a mensa birtokában levő javak s ingó dolgok az utódnak pontos leltár mellett hiánytalanul adassanak át (c. 1483.).

70. §. Iurisdictio ordinaria és delegata.

Hinschius, Kirchenr. I. 171 s köv. I. *Scherer*, Handb. I. 8., 74. és 75. §. *Blat*, Comment. II. n. 143—159. *Cocchi*, Comment. II. n. 113—135. *Vermeersch-Creusen*, Epitome I. n. 273—285. *Hilling*, Das Personenr. d. Codex iur. can. 31. és 32. §. *U. az*, Begriff und Umfang der pot. iurisd. ordin. u. delegata nach geltendem Kirchenrecht, Arch. f. k. Kirchenrecht, 1924. évf. 181 s köv. I. *Eichmann*, Lehrb. 31, 32. §. *Haring*, Grundzüge, I. 64. és 65. §. *Sipos*, Enchiridion, 33. §.

I. A hierarchia (és pedig úgy a hier. ordinis, mint a hier. iurisdictions) s az egyház hivatalok közt bizonyos párhuzamosság és összefüggés létezik. Nevezetesen egyházi hivatalokat csakis klerikusok, vagyis azok

véve a püspökségeket és consistorialis apátságokat) fizettetnek. Ezek, mivel IX. Bonifacius (1389—1404) által hozattak be, annatae Bonifacianianae-nak is neveztetnek. 2. *Servitia communia*, amelyek püspökségek és consistorialis apátságok után fizettettek és pedig azok első évi jövedelmét tették ki s felerészben a pápát, felerészben a Rómában élő bíbornokokot illették. 3. *Servitia minuta*, t. i. az apostoli iroda személyzete javára eső illeték, mely a servitia communia 3%-át tette ki. Az annátákat konkordatumok idővel részletesen meghatározták illetve mérsékeltek; ma pedig az Itálián kívüli területeken általában nem szedetnek. *Haring*, Grundzüge II. 679, 680. I.

viselhetnek, akiknek rendi hatalmuk van, tehát akik a hierarchia ordinis-hoz tartoznak, míg laikusok egyháztiszti funkciókat csak az egyházi hatalom viselőitől, a klerikusoktól nyert megbízás útján s nem hivatal alakjában láthatnak el. De még közvetlenebb a kapcsolat az egyházi hivatalok tagozata s a hierarchia iurisdictionis között. Ugyanis a iurisdictionalis hatalom ennek viselőire — és pedig részint isteni rendelésből (iure divino), részint az egyház intézkedése alapján (iure humano) — különböző mérvben ruháztatik át s ehhez képest jó létre a iurisdictionalis hatalomnak tagozata, hierarchiája. És ha e hatalomnak terjedelme jogilag meghatározatik, illetve az objektív jog bizonyos hatáskört jelöl meg, amelyen belül a potestas iurisdictionis gyakoroltatik, úgy, mint láttuk, létre jön az *egyházi hivatal*, t. i. olyan állás, amellyel az egyházi hatalomnak és pedig a potestas iurisdictionis-nak bizonyos, jogilag meghatározott köre, tekintet nélkül a mindenkori birtokosra, tartósan van egybekötve. A hivatallal összekötött iurisdictio (illetve ennek jogilag meghatározott terjedelme) s az ebből folyó jogosítványok egyeteme *hivatali hatalomnak* neveztetik. S e hatalom birtokosainak, a hivatalnokoknak összessége alkotja az egyházi *hivatali testiületet*.

A iurisdictio lehet *rendes (iurisdictio ordinaria)* és *megbízáson* vagy *felhatalmazáson* alapuló (*iurisdictio delegata*).

1. *Iurisdictio ordinaria*. Ha az egyházkormányzati hatalom — iurisdictio — valamely hivatallal tartósan, illetve akképen van összekötve, hogy annak birtoka s gyakorlása a hivatal jogszerű megszerzésétől van függővé téve, úgy a joghatóság *potestas iurisdictionis ordinaria*-nak *neveztetik* (c. 197. §. 1.). Ilyen iurisdictiója van iure divino a pápának az egész egyházra (c. 218., 219.) s a püspököknek saját megyé-

jükre vonatkozólag (c. 329.); iure humano pedig a kúriai hivataloknak s különféle congregatióknak, amennyiben megjelölt esetekre nézve döntési joggal bírnak, a patriarchák, prímások, metropolitáknak s a káptalani helyettesnek (c. 435.), a generalis vicariusnak (c. 366. §. 1.), quasi episcopalis iurisdictióval bíró nullius apátok s praelatusoknak, az apostoli administratoroknak (c. 312.), vicariusoknak és praefectusoknak (c. 293.),¹⁹⁸ a rendi káptalannak s rendfőnököknek (c. 501. §. 1.), a székeskáptalannak saját ügyeiben s végül — de csak pro foro interno — a bibornokoknak, plebánusoknak és lelkészhelyetteseknek (c. 873. §. 1.).

A iurisdictio ordinaria ismét lehet *propria* vagy *vicaria* a szerint, amint a joghatóságot a hivatal viselője lényeges tartalmára nézve a saját nevében (pl. a pápa s püspökök), avagy pedig nem így, de másnak képviselőjében, illetve helyettese gyanánt bírja (c. 197. §. 2.), mint pl. a káptalani helyettes, a generalis vicarius, a püspöki officialis, az apostoli administrator, vicarius, praefectus és a püspöki koadjutor. Hasonlóképen iurisdictio ordinaria vicaria a római curia hivatalainak, különösen a congregatióknak a hatósága. A *püspököknek a kivett szerzetesek felett ma ordinaria iurisdictiójuk van*, mivel azt nem „tamquam apostolicae sedis delegati“, de a ius commune alapján bírják; azonban e joghatóság *vicaria*, mert azt a pápa nevében s képviselőjében gyakorolják. A mai jog szerint a potestas ordinaria vicaria birtokosai hivatalukat, illetve azzal összekötött hatóságokat az azt adományozónak a halálával is megtartják, hacsak a jog kifejezetten mást

¹⁹⁸ Az apostoli vicariusok és praefectusok ugyan generalis vicariust nem rendelhetnek ki, de lehet nekik is generalis vicarius hatáskörével felruházott „Vicarius Delegatus“-ok (c. 368, A. Ap. Sed. XII. 120). Ezért a mai jog szerint ezek a Vicarius Delegatus-ok is az ordinariusok közé sorolhatók *Perathoner*, Das kirchl. Gesetzbuch, 86. 1. 2. jegyz.

nem rendel vagy az adományozás nem „Ad beneplacitum nostrum” záradékkal történt (c. 208. és 183. §. 2.). A generalis vicarius hivatala a püspöki székhely megüresedése esetén a törvény értelmében megszűnik (c. 371.).

Mindenki, akinek rendes joghatósága van, *ordinariusnak* s e mellett, amennyiben *iurisdictio pro foro externo* birtokában van, *praelatusnak* nevezetik. Ordinarusok pedig a CIC szerint (c. 198. §. 1.) a pápán kívül a) saját területükre vonatkozóan (innen *loci ordinarii*) a residentialis (megyés) püspökök, nullius (scil. *diocesis*) apátok és praelatusok, valamint a generalis vicariusok, az apostoli administratorok, vicariusok és praefectusok, nemkülönben mindazok, kik ezektől leszarmazólag a közbenső alsóbb fokú igazgatást végzik (mindenekelőtt tehát a káptalani helyettesek). Mindezeknek az ordinariusoknak a *iurisdictio* hatalma tehát *territorialiter* van meghatározva; b) saját alárendeltjeikre vonatkozóan rendes joghatósággal bírnak (s innen egyszerű ordinariusok) az exempt klerikális rendek és congregatiók előljárói. Ezek *iurisdictiójának* a terjedelme csakis *személyileg* van meghatározva.

Úgy a püspökök, mint a nullius apátok s praelatusuk *iurisdictio* területe *megyének* (*diocesis*) nevezetik. A megyék ismét kisebb *iurisdictio* kerületekre, plebániákra (*parochiák*) oszlanak, melyekre vonatkozólag — de csak *pro foro interno* — a lelki gondozási teendőket ellátó közeg *plebánusnak* mondatik, a missiói területeken illetve az apostoli vicariusok és praefectusok kerületeiben levő kisebb kerületek pedig *quasiparochiáknak* nevezetnek (c. 216.). De vannak *személyileg* s nem *territorialiter* megjelölt plebániák is; az ezeket igazgató klerikus a maga hatalmát a személyek egy szűkebb körére vonatkozóan bírja. Ide tartoznak azok a plebánusok, akiknek tiszt-

sége meghatározott nemzetiségűek, nyelvűek, vagy bizonyos család részére létesítettik. Megjegyzendő, hogy ugyanazon városban vagy területen különböző nemzetiségű hívek részére plebánia csak pápai engedéllyel állítható fel (c. 216. §. 4.).

A püspökmegyék még több plebániát magukban foglaló kerületekre (esperességek, főesperességek, vicarii foranei kerületei stb.) is oszlanak (c. 217. §. 1.), melyeknek iurisdictionalis jelentősége azonban igen csekély.

A iurisdictio birtokosának illetékessége alapján különbség van *iurisdictio fori externi* és *fori interni* (conscientiae) közt. Amaz az egyház közjávára s külső rendjére, a hívek szociális viszonyaira vonatkozik; emez a magánérdeket, a híveknek Istenhez való viszonyát érinti. A iurisdictio fori interni ismét lehet *iurisd. sacramentalis*, ha a iurisdictio a gyónás szentsége körében, és *iurisd. extrasacramentalis*, ha azon kívül (extra tribunal poenitentiae) gyakoroltatik (c. 196.).

2. *Iurisdictio delegata*. A hivatallal összekötött, vagyis rendes joghatóság egészben vagy részben átvihető olyan egyénre, ki az illető hivatallal nem bír vagy valamely jogilag nem tartós hivatallal rendelkezik (c. 197. §. 1.). A iurisdictionalis jogosítványnak ilyen átvitele delegationnak s az így nyert joghatóság *iurisdictio delegata*-nak neveztetik.

Az ordinaria iurisdictio birtokosa a maga joghatóságát *delegatio* útján egészben vagy részben átruházhatja, hacsak a delegatio lehetősége kifejezetten meg nem tiltatott (c. 199. §. 1.).¹⁹⁹ Megjegyzendő, hogy

¹⁹⁹ Így pl. a Poenitentarius a maga iurisdictionát nem ruházhatja át (c. 401. §. 1.), sem pedig a bíbornok, vagy a plebánus a maga rendes gyóntatási hatóságát (c. 874. §. 1.), hasonlóképp a búcsúk engedélyezésére nyert felhatalmazást sem lehet delegatio útján továbbszármaztatni (c. 913. n. 1.).

m minden delegált iurisdictio egyúttal vicaria, azaz más
 m helyettesítőleg gyakoroltatik, de nem minden iurisdic-
 it tio vicaria egyúttal delegata, mert bizonyos esetekben
 to ordinaria. Mert pl. a generalis vicarius avagy a kápta-
 sl lani helyettesnek vicaria iurisdictiója van, de az nem
 b delegatióon nyugszik, hanem magával a hivatallal van
 ö összekötve, tehát ordinaria iurisdictio.

A delegatio ismét történhetik *ab homine* vagy
 D *a iure*. Előbbi esetben a iurisdictio delegata magától
 S a *rendes joghatóság birtokosától ered*, utóbbi esetben
 Q pedig a *jog* illetve a *törvény által történő s egyszer-*
 S *s mindenkorra szóló megbízáson nyugszik*. A tridenti
 S zsinat a pápai iurisdictionalis jogosítványoknak egész
 D tömegét ruházta át a püspökökre, tamquam apostolicae
 S sedis delegati-ra, avagy mint etiam tamquam sedis
 S apostolicae delegati-ra. Az előbbi értelemben vett
 F átruházásnál a püspökök egyszersmindenkorra dele-
 7 gáltatnak olyan meghatározott esetekben pápai te-
 7 kintéllyel való eljárásra, melyekre nézve rendes
 püspöki iurisdictiójuk nincsen. Az utóbbi értelemben
 vett delegatio pedig azt jelenti, hogy a püspök meg-
 határozott esetekben bizonyos személyek irányában
 mint az apostoli szék meghatalmazottja járhat el,
 bárha az illetők egyébként a püspök ordinaria iuris-
 dictio-ja alá tartoznak. De mégis a gyorsabb s hatá-
 lyosabb intézkedés érdekében a püspök ez esetekben
 pápai felhatalmazással is gyakorolhatja a iurisdictiót.

A mai jog szerint a püspököket mindazok a iuris-
 dictionalis jogosítványok, amelyeket eddig delegatio
 a iure alapján gyakoroltak, *rendes joghatóságuknál*
fogva illetik meg. Mindazáltal delegatio a iure a mai
 jog szerint is előfordul, pl. titkos bűntény miatti irre-
 gularitas alul, ha a püspök adiri nequeat et periculum
 immineat gravis damni vel infamiae (c. 990. §. 2.),
 bármely gyóntató felmentést adhat s in periculo

mortis bármely pap (sacerdos) megadhatja a feloldozást (c. 882., c. 1044. etc.).²⁰⁰

Tartalmát illetve terjedelmét tekintve a delegatio szólhat a) egy vagy több, eleve meghatározott esetre (*delegatio specialis*, potestas delegata pro singulis casibus) és b) az esetek vagy ügyek bizonyos csoportjára, összességére (*delegatio generalis*, potestas delegata ad universitatem causarum, c. 199. §. 3.). Mint az ordinaria iurisdictio, úgy a delegatio ad universitatem negotiorum is tágabban, míg a delegatio specialis szorosabban értelmezendő (c. 200. §. 1.). Nem lesz generalis a különben általános jellegű megbízás, ha az csak respectu personae, vagyis a delegált egyén személyes tulajdonaira való különös tekintettel történik.

Delegálni csak azt lehet, aki az illető hivatali funkciók végzéséhez a jog által előszabott tulajdonságokkal rendelkezik. Ezért mindenekelőtt a delegátusnak klerikusnak kell lennie, mivel potestas iurisdictio-nis elnyerésére s gyakorlására csak ezek képesek (c. 118.). Természetesen ahhoz, hogy valaki a gyónás sacramentumának kezelésére delegálható legyen, a presbyteri rend birtoka multhatatlanul szükséges (c. 871.). A házasságkötésnél való assistálásra — eltekintve a plebániák cooperatoraitól — csak sacer-

²⁰⁰ Különben, hogy a püspököknek, plebánusoknak, gyónatóknak ex iure adott ily felhatalmazások milyen jogi természetűek (iurisdictio ordinaria vagy delegata körébe számítandók-e), e részben a vélemények eltérők. Leginkább elfogadható mégis *Hilling* álláspontja, hogy t. i. e felhatalmazások nem olyanok, mint a tridentí zsinat szerint engedélyezett (delegatio a iure), amelyek másnak (a magasabb hatóságnak) tekintélye alapján s képviselőjében (vice et auctoritate) voltak gyakorolhatók, hanem merőben a törvény, illetve a ius commune alapján engedélyezvők. (*Hilling*, Begr. u. Umfang d. pot. ord. u. del. nach gelt. Recht. Arch. f. k. Kirchenr., 1924. évf. 184. l.)

dos determinatus delegálható (c. 1096. §. 1.). Delegátus lehet akár fizikai, akár jogi személy.

Ugyanazon ügyre *többen is* delegálhatók, pl. a S. Poenitentiaría házassági ügyekben in foro interno való felmentés adhatására delegálni szokott bármely gyóntatót, akihez a dispensált egyén fordul. Ha többen delegáltattak egyugyanazon ügyre, akkor a delegatio történhetik vagy *in solidum*, azaz úgy, hogy az egész ügyet a delegátusok bármelyike is elláthatja (c. 205. §. 2.),²⁰¹ vagy *collegialiter*, azaz akkép, hogy az ügy elvégzése mindannyiuk közreműködésével történhetik (c. 205. §. 3.). Ha kétség merül fel, hogy in solidum avagy collegialiter szól-e a megbízás, úgy különböztetni kell, hogy peres (res iudicialis) vagy nem peres ügyre (res voluntaria) vonatkozik-e az. Utóbbi esetben a delegatio in solidum gyanánt, míg peres ügyben collegialiter történtenk vélelmeztetik (c. 205. §. 1.). Ha többen is solidum delegáltattak, úgy a delegátusok közül az, aki elé valamely ügy előbb került, abból a többi delegátust kizárja, kivéve, ha az ügy elintézésében ő maga akadályozva lenne, vagy ha nem akarna abban eljárni (c. 205. §. 2.). Ha pedig többen collegialiter delegáltattak, akkor az illető ügyben mindnyájuknak együttesen kell eljárniok, máskülönben a cselekvény érvénytelen. Ezért, ha pl. a delegáltak közül valamelyik meghal, a többiek a delegált hatóságot többé nem gyakorolhatják, kivéve, ha arra kifejezetten engedély adatott (c. 205. §. 3.).

A delegáló akár a iurisdictiója alatt álló, akár annak alá nem vetett egyént delegálhat. Az előbbi esetben a megbízott egyén a delegátiót elfogadni köteles, az utóbbi esetben azt elfogadni nem tartozik.

²⁰¹ Ilyenkor a megbízás így szokott szólni: „aut omnes aut duo aut unus mandatum exsequatur”. Az utóbbi esetben (t. i. ha egyikük jár el) a praeventio dönt, hogy melyikük végezze az illető aktust.

A delegatio hatályosságához megkívántatik a delegatus részéről való kifejezett vagy hallgatólagos elfogadás.

A delegatus első kézből nyert iurisdictióját (delegatio principalis) *subdelegatio* útján továbbszármaztathatja (*iurisdictio subdelegata*), kivéve, ha a delegáló a megbízásnak személyes foganatosítását célozta, vagy ha a jog a subdelegatiót kifejezetten megtiltotta. A subdelegálásra jogosultak: a) propter eminentiam auctoritatis delegantis azok, akik a delegált joghatóságot az *apostoli széktől kapták* és pedig úgy egyes esetekre, mint tartósan (habitualiter), feltéve, hogy a delegatio nem industria personae történt, vagy a subdelegatio kifejezetten el nem tiltatott (c. 199. §. 2.). Így a püspökök azt a joghatóságot, mellyel mint az apostoli szék delegátusai rendelkeznek, másra subdelegatio útját átszármaztathatják; b) azon, megbízatásukat nem a pápától, *de alsóbb iurisdictionalis hatóságtól nyert* delegatusok, akik az ügyek bizonyos csoportjára szóló, vagyis általános felhatalmazást nyertek (delegati ad universitatem causarum); azonban delegált joghatóságukat csakis egyes esetekre származtathatják tovább (c. 199. §. 3.) és c) azok, akik egy bizonyos esetre delegáltattak (delegatio specialis) ugyan, azonban a primus delegans részéről a subdelegatióra különös felhatalmazást nyertek (concessio expresse facta, c. 199. §. 4.).²⁰² A subdelegatus által leendő további subdelegatiohoz pedig mindenkor különös felhatalmazás szükséges (c. 199. §. 5.).

A delegatus úgy dologi, mint személyi tekintetben megbízatásának terjedelméhez van kötve s an-

²⁰² Mindazonáltal az egyes esetre delegált bíró nem tulajdonképeni iurisdictionalis cselekvényt (bizonyítást) mással is végeztethet, bárha erre kifejezetten felhatalmazást nem nyert is. „Plus semper in se continet quod est minus.” Reg. iur. 35. in VI-to; Eichmann, Lehrb. 118. l.

sznak túllépése a végzett jogi cselekvény semmisségét vonja maga után (c. 203. §. 1.). De nem fog a meghatalmazás túllépése gyanánt tekintetni, ha azt más módon foganatosította, mint a delegáló kívánta, kivéve ha a *modus procedendi* a delegans által mint *conditio sine qua non* lett előírva (c. 203. §. 2.). Ha az illető ügy, melyre valamely lelkész *potestas voluntaria* delegata-val lett felruházva, a delegáléhoz vagy egy ennél magasabb hatósághoz vitetett, ezáltal a delegációval nyert *iurisdictio* nem függesztetik fel, azonban a delegatus ilyenkor a felhatalmazással csak fontos és sürgős okból élhet s a delegált hatóságnak ily esetben történt gyakorlásáról a deleganst vagy az illető felsőbb hatóságot tüstént értesíteni köteles (c. 204. §. 1., 2.).

A delegált *iurisdictio* megszűnik: *a)* a megbízás véghezvitelével, illetve ha a cél, mely végett a delegatio történt, el lett érve; *b)* az idő lejártával vagy az esetek kimerítésével, amelyekre a megbízás szólt; *c)* a megbízás visszavonásával (c. 207. §. 2.); *d)* a delegatus halálával, feltéve, hogy a megbízás személyes jellegű volt, mert *realis* jellegű, vagyis olyan megbízás esetén, amely a hivatal viselőjét illeti, a delegált joghatóság a hivatali utódra száll át; *e)* a delegatus lemondásával, ha azt a delegáló elfogadja (c. 207. §. 1.); *f)* a delegáló *iurisdictio*jának elenyészésével, akár halál, akár hivaltól való elmozdítás stb. folytán következzenek az esetek, a delegált joghatóság nem szűnik meg, csak abban az esetben, ha a megbízás „*usque ad beneplacitum nostrum*” vagy hasonló formulával adatott, vagy ha a delegatio határozottan megjelölt személyek részére engedélyezendő kegyelmi tényekre szól s az illető ügy még egyáltalán nem végeztetett el (*re adhuc integra*, c. 207. §. 1.).²⁰³

²⁰³ Nem *peres* (*voluntaria*) *iurisdictio* körébe tartozó ügy „*re adhuc integra*” gyanánt tekintendő, ha még az elintézés meg nem kezdetett; *peres* ügy pedig, ha még idézés nem történt.

II. A potestas iurisdictionis mikénti gyakorlatára vonatkozólag a következőket kell megjegyeznünk:

1. a potestas iurisdictionis-t annak birtokosa közvetlenül saját alárendeltje irányában gyakorolhatja (c. 201. §. 1.), másokra vonatkozólag pedig csak közvetve (ratione coniunctionis cum subditis), pl. ha valamely pogány egyén, aki tehát nincs alávétve az egyház hatalmának, kereszténnyel akar házasságot kötni, köteles mindazokhoz a szabályokhoz alkalmazkodni, amelyeket ily házasságra az egyházi jog előír.

2. Saját érdekében illetve ügyében bírói hatóságot senki nem gyakorolhat (Nemo iudex in propria causa). A bírói hatóság territorialiter van meghatározva s ezért senki, akár ordinaria, akár delegata iurisdictionis-t a joghatósági területen kívül (extra territorium) nem gyakorolhat (Extra territorium ius dicendi non paratur), amely szabály alól azonban vannak egyes kivételek, pl. akinek rendes joghatósága van (parochus, canonicus poenitentiarius), a bűnök és egyházi fenytések alul alárendeltjeinek a iurisdictionalis területen kívül is feloldozást adhat (c. 401. §. 1., 881. §. 2.).

3. A nem peres ügyekre vonatkozó hatóságot (iurisdictionis voluntaria seu non iudicialis)²⁰⁴ annak birtokosa saját javára és extra proprium territorium is

²⁰⁴ *Iurisdictionis voluntaria seu non iudicialis* alatt némely kanonisták (Wernz, Vidal, Maroto, Hilling) értik mindazt a iurisdictionis-t, amely nem bírói úton (*sine forma stricte iudiciali*) gyakoroltatik; míg *iurisdictionis contentiosa seu iudicialis* alatt általában a törvényszéki úton (*in forma stricte iudiciali*) gyakorolt joghatóságot, vagyis mindenféle bíraskodást. Amannál az egyházi hivatalnok a hívek kérelmére (*in volentes*), saját bölcs belátása szerint és törvényszéki alakszerűségek nélkül (*exclusis formis iudicialibus*) jár el s e hatóság épen ezért nevezetik *iurisdictionis voluntaria*-nak. E joghatóság körébe tartozik az összes *iurisdictionis fori interni* (a *iur. fori sacramentalis* kivételével), továbbá a peres és büntető bíraskodáson kívül eső összes *iurisdictionis fori externi*, u. m. a potestas gratiosa, legifera, gubernativa, administrativa, sőt még a büntetőhatóság is, „si cor-

rendszerint gyakorolhatja (pl. akinek joga van dispensálni, az önmagának is adhat felmentést, továbbá ahogyan a saját területén kívül tartózkodik, akkor is résztogathat kegyelmet, avagy abban a iurisdictionalis területtől távol levő alattvalóját is részesítheti). Azonban ez alól is vannak — a dolog természetéből avagy a jogrendből következő — kivételek, pl. senki önmagát nem praesentálhatja (c. 1461), avagy választásíthatja meg (c. 170.), avagy censura és vindicativ büntetések alól fel nem olhatja (c. 2236. §. 1.), önmagának az ordót fel nem adhatja (c. 951.).

3. A külső fórum számára végzett jogi aktus (az akár rendes, akár delegált joghatóság alapján vitetett ügyvégre) a belső fórumra is mindig érvényes és ezért akinek a külső fórumra szóló meghatalmazása van, az a belső fórumra is szól, de nem megfordítva [pl. a plebsbánu vagy gyóntató atya valamely (nem reservált) censura alól feloldozást adhat pro foro interno, de nem pro foro externo].

4. Ha a meghatalmazásban nincs világosan megjelölve, hogy az melyik fórumra szól, úgy pro foro utroque adott gyanánt értelmezendő (l. pl. c. 1044., 1047.), csak a dolog természeténél fogva másként nem magyarázandó (c. 202. §. 3.).

rectionis paternae limites non excedant" (Wernz-Vidal, Ius canonicum, 364. l.).

Ellenben mások (Vering, Lega, Eichmann, Perathoner, Haring) szerint *iurisdicatio voluntaria* (non iudicialis) az a bírói tevékenység, amely jogviszonyok peren kívüli megállapítására és okmányok hitelesítésére irányul. Ez is bíraskodás, mivel ezt a tevékenységet is rendszerint a törvényszéki közegek végzik, de csak olyanok irányában, akik e végből hozzájuk fordulnak (in volentes). Míg *iurisdicatio contentiosa* (iudicialis, necessaria) szerintük a peres eljárást igénylő bírói funkció (peres és büntető bíraskodás).

Mint látható, a két felfogás közt a különbség az egyházi *iurisdicatio* fogalmának eltérő meghatározásán nyugszik. Míg t. i. az egyik *iurisdicatio* alatt általában a *potestas ordinis*

5. Miután a pápa *ordinarius et immediatus pastor omnium pastorum et fidelium* (c. 218. §. 2.), ezért a hívek bármely ügyben közvetlenül hozzá fordulhatnak (a püspök mellőzésével) s ilyenkor, ha törvényszéki elintézészt igénylő ügyről van szó, az alsóbb bírónak hatósága felfüggesztetik (c. 1569., 1889.), ellenben ha nem peres eljárást (*iurisdictio voluntaria*) igénylő az ügy, úgy még az esetben sem lesz felfüggesztve, ha a hatóság delegáción nyugszik is; azonban a felsőbb hatóság iránti tiszteletből és zavarok elkerülése végett az alsóbb hatóság ekkor az ügybe ne avatkozzék bele (v. ö. c. 1048.).

6. A rendi hatalmat feltételező aktusok végzése, akár hivatalból, akár megbízás alapján legyen valaki azokra feljogosítva, másra át nem ruházható, hacsak egyházi törvény vagy pápai *indultum* értelmében kifejezetten nincsen megengedve (c. 210.).

7. A hiányzó *iurisdictio*t úgy *pro foro externo*, mint *interno* az egyház pótolja, a) ha közönséges tévedés (*error communis*) forog fenn, nevezetesen, ha a hívek általában, s nem csupán egyikük vagy másikuk, azt hiszik, hogy az illető klerikusnak van *iurisdictio*ja, holott annak nincs birtokában; b) biztos vagy valószínű jogi vagy ténybeli kétely fennforgása esetén (pl. ha

körén kívül eső összes egyházi hatalmat (általában az egyház vezetésére, kormányzására irányuló megannyi tevékenységet) érti; addig a másik a iurisdictio fogalmát merőben a bírói funkcióra szorítja s ennek körében különbözteti meg a perenkívüli (iurisdictio non iudicialis seu voluntaria) és a peres eljárást igénylő bíraskodást (iurisd. iudicialis, seu contentiosa). A magunk részéről az előbbi (Wernz-Maroto-féle) állásponthez csatlakozunk, mivel az egyházi jog körében a iurisdictio fogalmát régi idő óta az ezen álláspont hívei által elfogadott meghatározás szerint szokás értelmezni. L. főleg Hilling, Die Bedeutung der iurisdictio voluntaria und involuntaria im römischen Recht und im kanonischen Recht des Mittelalters und der Neuzeit. (Arch. f. kath. Kirchenr. 105. Band. (1925) 449—473. 1.

kétely forog fenn arra nézve, hogy a bizonyos esetekre nyert delegata iurisdictio már megszűnt-e illetve az esetek kimerítvék-e).

71. §. A klerikusnak világi állapotba való visszahelyezése.

Wernz, Ius decret. II. 228—238. *Blat*, *Comment.* II. n. 160—166. *Cocchi*, *Comment.* II. n. 136—141. *Maroto*, *Institut.* I. n. 732—737. *Vermeersch-Creusen*, *Epitome* I. 286—289. *Perathoner*, *Das kirchl. Gesetzbuch.* 12. §. *Sipos*, *Enchiridion*, 34. §.

Az egyszer érvényesen felvett ordo soha el nem veszíthető, az az ordináltra vonatkozólag eltörölhetetlen jelleget (*character indelibilis ac inamissibilis*) eredményez. Azonban a papi renddel járó jogok és kötelességek a klerikustól bizonyos esetekben elvonhatók s ekkor ő a világi állapotba (de nem a laikusok rendjébe) kerül vissza.

1. Az *alsóbb rendű klerikus* laikus állapotba helyeztetik vissza *a)* a saját akaratából, amelyről azonban az ordinarius értesítendő; *b)* az ordinarius által jogos okból kimondott döntéssel (c. 211. §. 2.); *c)* ipso facto a jog által megjelölt esetekben, pl. házasság (hacsak ez vis ac metus miatt nem érvénytelen, 132. §. 2.), a papi öltöny elhagyása (ha püspöki megintés dacára egy hónap alatt újból fel nem veszi, c. 136. §. 3.), szerzetesrendből való elbocsátás (c. 648., 669.) folytán. 2. A *felsőbb rendű klerikus* világi állapotba helyeztetik vissza *a)* az apostoli szék rescriptumával; *b)* azon illetékes bíró ítéletével, aki előtt a klerikus bebizonyította, hogy az ordo felvételére súlyos félelem kényszeríté s hogy az ordinatio később sem nyert jóváhagyást (c. 211., 214.); *c)* degradatio büntetése által (c. 2305., 211. §. 1.).

A világi statusba visszahelyezett klerikus összes hivatalát, javadalmát, iurisdictióját, papi jogait

és kiváltságait elveszti s többé papi öltönyt és tonsurát nem viselhet. Azonban egyúttal a kötelességek alul is mentesül; csakhogy a felsőbb rendű klerikus a világi állapotba történt visszahelyeztetése dacára is köteles a coelibatust megőrizni, kivéve ha bebizonyította, hogy az ordót kényszer folytán vette fel s hogy ordinatioja később sem nyert jóváhagyást (c. 213.).

A világi állapotba bármely okból visszahelyezett kisebb rendű klerikusnak (minorista), hogy ismét a klerikusi állapotba vétessék fel, azon ordinarius engedélyére van szüksége, akinél az ordinatióval incardináltatott. Ez az engedély szükséges akkor is, ha a klerikus szerzetesrendbe lép be. Az engedély csak az illető klerikus életének, erkölcsének szorgos megvizsgálása után s úgy adható meg, ha az illetőnek arra méltó volta az ordinarius ítélete szerint eléggé bebizonyult (c. 212. §. 1.). A világiasított maiorista pedig a klerikusok közé újólág csak pápai engedéllyel vehető fel (c. 212. §. 2.).

Magyar Tudományos Akadémia
Könyvtára 2382 /1952. sz.

JAVÍTANDÓK.

- A A 359. lapon alulról a 14. sorban *előbi* helyett *előbbi* olv.
 " " 385. " felülről a 18. sorban *elfogadók* helyett *eltagadók* olvasandó.
 " " 392. " alulról a 18. sorban *ex homicidio voluntario* helyett *irregularitas ex homicidio voluntario* olvasandó.
 " " 394. " felülről az 5. sorban *igazolniók* helyett *igazolnia* olvasandó.
 " " 433. " alulról a 3. sorban *beneficialis perpetua* helyett *beneficia perpetua* olvasandó.
 " " 437. " felülről a 7. sorban *beneficialia* helyett *beneficialia* olvasandó.
 " " 443. " felülről a 9. sorban *hogy* helyett *vagyis* olv.
 " " 447. " felülről a 8. sorban *principaliter* helyett *principaliter* olvasandó.
 " " 480. " felülről az 5. sorban 2. helyett *b)* olvasandó.
 " " 482. " alulról a 9-ik sorban *a nép* helyett *a római klérus és a nép* olvasandó.
 " " 491. " felülről a 7-ik sorban *utóbbiak* helyett *utóbbinak* olvasandó.
 " " 491. " felülről a 15-ik sorban *kiközösítést* helyett *kiközösítését* olvasandó.
 " " 493. " alulról a 10-ik sorban *megüresendő* helyett *megüresedendő* olvasandó.
 Az 506. " felülről a 3. sorban *tikos* helyett *tikos* olv.
 " " 506. " felülről a 19. sorban *javak* helyett *javadalmak* olvasandó.
 " " 521. " felülről a 18. sorban 3. helyett *c)* olvasandó.
 " " 544. " alulról a 15. sorban *egyház hivatalok* helyett *egyházi hivatalok* olvasandó.
 " " 546. " alulról a 8. sorban *hatóságokat* helyett *hatóságukat* olvasandó.
 " " 551. " felülről a 18. sorban *is solidum* helyett *in solidum* olvasandó.

TUDOMÁNYOS GYŪJTEMÉNY.

A könyvsorozat, melyet ezen a hagyományos régi címen indítottunk meg, méltóképen folytatni igyekszik Kazinczy és Széchenyi korának legeredményesebb tudományos vállalkozását, mely ezt a címet viseli. Tudományos bevezetések és összefoglalásokat ad közre a szellemi és a természettudományok egész területéről; a legjobb tudományos szakerők tollából oly munkákat bocsát ki, melyek a legmagasabb tudományos igények szemmel tartása mellett is közérthetőek, egyszerű, világos, szabatos és áttekinthetően tagolt előadásban tájékoztatnak minden művelt olvasót a tudomány egyes területein elért eredményekről. A könyvsorozat tekintettel van az egyetemi és főiskolai oktatás szükségleteire s különösen figyelmet fordít az egyetemes tudományosság magyar vonatkozású tanulmányaira

Eddig megjelent kötetek:

- I. Prinz Gyula: EURÓPA VÁROSAI. Ára: 1 pengő 80 fill.
- II.) Cholnoky Jenő: ÁLTALÁNOS FÖLDRAJZ.
- IV.) Az I. kötet ára: 3 pengő 60 fill., a II. kötet: 5 pengő 20 fill.
- III. Dékány István: BEVEZETÉS A TÁRSADALOM LÉLEKTANÁBA. Ára: 2 p. 40 f.
- V. Gaál István: A FÖLD TÖRTÉNETE. Ára: 3 pengő 20 fill.
- VI. Eckhart Ferenc: BEVEZETÉS A MAGYAR TÖRTÉNELEMBE. Ára: 3 pengő 20 fill.
- VII. Kuncz Ödön: BEVEZETÉS A JOGTUDOMÁNYBA. (Jogi enciklopédia.) Ára: 3 P. 20 f.
- VIII. Rhorer László: ATOMOK, MOLEKULÁK, KRISTÁLYOK. Ára: 3 pengő 20 fill.

- IX. Lassovszky Károly: A MARS BOLYGÓ.
Ára: 2 pengő 60 fill.
- X. XX.--XI. Soós Lajos: RENDSZERES ÁLLATTAN.
I.—II. Ára kötetenkint 4 pengő.
- XII. Nagy József: AZ ETHIKA ALAPVONALAI.
Ára: 3 pengő 60 fill.
- XIII. Dr. jur. et med. Szász Béla: ORVOSI JOG-
TUDOMÁNY. (Jurisprudencia medica). Ára:
5 pengő 20 fill.
- XIV. Gombocz Endre: RENDSZERES NÖVÉNY-
TAN I. Ára: 4 pengő.
- XV. Prinz Gyula: MAGYARORSZÁG FÖLD-
RAJZA I. Ára: 4 pengő.
- XVI. Gombocz Zoltán: A MAGYAR TÖRTÉNETI
NYELVTAN VÁZLATA. (IV. Jelentésan.)
Ára: 2 pengő 80 fill.
- XVII. Bozóky Géza: MAGYAR VÁLTÓJOG I.—II.
- XVIII. Ára kötetenkint: 6 pengő.
- XIX. Várkonyi Hildebrand: A PSZICHOLÓGIA
ALAPVETÉSE. Ára: 2 pengő 80 fill.
- XX. Molnár Kálmán: MAGYAR KÖZJOG I.
Ára: 6 pengő 40 fill.
- XXI. Molnár Kálmán: MAGYAR KÖZJOG II.
Sajtó alatt.
- XXII. Dudich Endre: RENDSZERES ÁLLAT-
TAN III. Sajtó alatt.
- XXIII. Kérészy Zoltán: KATHOLIKUS EGYHÁZI
JOG I. Ára: 6 pengő 40 fillér.
- XXIV. Irk Albert: A NEMZETEK SZÖVETSÉGE.
Ára: 4 pengő.

- XXV. Gombocz Endre: RENDSZERES NÖVÉNY-
TAN II. Ára: 4 pengő 50 fillér.
- XXVI. Nagy József: A PSICHOLOGIA FŐKÉR-
DESEI. Ára: 4 pengő 60 fillér.
- XXVII. Kérészy Zoltán: KATHOLIKUS EGYHÁZI
JOG. II. Ára: 5 pengő 20 fillér.
- XXVIII. Kérészy Zoltán: KATHOLIKUS EGYHÁZI
JOG. III. Ára: 5 pengő 20 fillér.
- XXIX. Jakubovich—Paizs: Ó-MAGYAR OLVASÓ-
KÖNYV. Sajtó alatt.

